ÜÇ ARKADAŞIN ZOR GÜNLERİ

MAKSİM GORKİ

GÜNCE YAYINLARI

...ic arkadaşın
...ör günleri

GORKİ

MAKSİM GORKİ

ÜÇ ARKADAŞIN ZOR GÜNLERİ

TÜRKÇESİ:
Hikmet Gojuk

GÜNCE YAYINLARI
P.K. 1337 SİRKECİ - İSTANBUL

I

Kerhenetz ormanının bir başından diğer başına kadar bir çok ıssız mezarlar dağınık bir şekilde yer almıştır. Uzun yıllar önce ölenlerin, bu zamanlarda geçerli olan din ve tarikat adamlarının kemikleri bu mezarlarda çürümüşler. Bu ölüler arasında Antippa diye adlandırılan biri üzerine Kerzhenetz bölgesi halkı şu aşağıdaki hikâyeyi anlatır.

* * *

Merhametsiz zengin bir köylü olan Antippa Lunyev bu dünyanın acılı günlerini elli yaşına kadar tattıktan sonra, birdenbire derin düşüncelere daldı ve ailesini bırakarak ormanın yolunu tuttu. Burada dar ve derin bir kayalık çukurun kenarında, içinde sekiz yıl yaz kış demeden yaşadı, ister arkadaş olsun, ister kralın adamları olsun, kimsenin içeri girmesine izin vermezdi. Arada sırada ormanda yolunu kaybeden kimseler Antippa'nın hücresine geldikleri zaman, onu kapı önünde diz çökmüş bir durumda dua ederken görürlerdi. Korkulacak bir manzara teşkil ederdi. Oruç tutmaktan, dua etmekten kurumuş ve sararıp solmuştu. Aynı zamanda tabiat gelişimi içinde yaşayan hayvanlar gibi vücudu kıllarla kaplanmıştı. Gözleri ne zaman bir insana takılsa, hemen ayağa

kalkar ve hafifçe eğilirdi. Ormandan çıkmak için yol sorulduğu zaman, Antippa hiç bir kelime söylemeden patikayı eli ile işaret eder, toprağa doğru bir kez daha eğilir, sonra hücresine çekilir ve kapısını içerden kilitlerdi. Bu sekiz sene esnasında onu gören çok kimse olmuştu ama hiçbiri sesini duymamıştı. Karısı ve çocukları ziyarete gelirlerdi; Antippa onların getirdikleri yiyecekleri, giyecekleri kabul eder ve bütün diğer insanlara yaptığı gibi onlara da hafifçe eğilerek selâm verirdi ve bir tek kelime bile mırıldanmazdı.

Antippa bütün ölenlerin hücreleri yıktırıldığı sene öldü ve ölümü şu şekilde oldu.

Ormana bir polis memuru ve adamları gelerek Antippa'yı dizlerinin üzerine çökmüş bir halde, sessizce dua ederken gördüler.

— Hey, buraya bak! diye polis bağırdı. Çık dışarı! Hücreni yıkacağız.

Fakat Antippa onu duymamıştı.

Polis olanca gücü ile seslendiği halde bir kelime bile cevap vermemişti. Böylece adamlarına Antippa'yı dışarı çıkarmaları için emir verdi. Fakat yaşlı adamın hararetli bir şekilde etrafındakilerin varlığından haberi olmayarak dua ettiğini görünce bu direniş karşısında şaşırarak polis şefine itaat etmeği reddettiler. Nihayet polis şefi kulübeyi yıkmaları için tekrar emir verdi. Böylece adamlar yaşlı adama bir zarar gelmemesine dikkat ederek çatıyı sökmeğe başladılar. Tahtalar başının üzerinden yere atılıyor ve yerde parçalanıyordu. Korkunç darbe sesleri ormanın içine yayılıyor, tedirgin olan kuşlar havada kulübenin üzerinde daireler çizerek uçuşuyorlar ve ağaçların yapraklarını titretiyorlardı. Yaşlı adam ise hiçbir şey görmemiş, duymamış gibi dua etmeye

devam ediyordu. İşçiler duvarların kütüklerini sökmeğe başlamışlardı, fakat Antippa hâlâ orada hareketsiz duruyordu. Son kütükte söküldüğü zaman polis şefi yaşlı adamın yanına gelip onu saçından tutarak yakaladı.

— Allahım bunları affet! diye Antippa alçak bir sesle bakışlarını göğe doğru çevirerek fısıldadı. Sonra yere yüzünün üzerine düşerek son nefesini verdi.

* * *

Bu olay olduğu zaman Antippa'nın büyük oğlu Yakov yirmiüç, küçük oğlu Trenty ise onsekiz yaşında idi. Kuvvetli ve yakışıklı bir delikanlı olan Yakov, Zırzop diye takma bir isimle ün salmıştı. Babasının ölümüne kadar da bölgede en asi ve uslanmaz bir genç olarak tanınmıştı. Annesi, komşular ve hatta köyün büyükleri dahil herkes ondan şikâyetçi idi. Kendisini yalnızlığa mahkûm etmişler, toplum içinde dövmüşler, fakat bunlardan hiçbiri asiliğine gem vurmamıştı ve gittikçe de bu köyde kunduz kadar çalışkan olan Raskolniki'ler arasında yaşaması daha güçleşmişti. Halk herhangi bir yeniliğe karşı nefret duyuyordu; köhne yaşantılarına candan bağlı kişilerdi.

Yakov tütün kullanır, votka içer ve yabancı memleketlerin kumaşlarından yapılmış elbiseler giyerdi. Ayinlere katılmazdı, köyün büyükleri onu azarladıkları ve babasını gözünün önüne getirmesini söyledikleri zaman, Yakov sadece onlarla alay ederdi.

— Bekleyin iyi köylüler, derdi, Her şeyin zamanı var. Günahlarım iyice biriktiği zaman ben de

tövbe edeceğim. Ama o zaman henüz gelmiş değil. Babamı benimle karşılaştırmayın. O elli sene günah dolu bir hayat geçirdi ve sadece sekiz sene kadar tövbekâr oldu. Benim günahlarım yeni yumurtadan çıkmış kuşun tüyleri kadar beyaz, kuzgunun tüyleri gibi kapkara olunca bu genç kanımın da tövbekâr olma zamanı gelmiş olacak.

Köylüler ona:

— Yobaz! derlerdi. Yakov'dan hem korkarlar hem de nefret ederlerdi.

Antippa'nın ölümünden iki sene kadar sonra Yakov evlendi. Doğduğu köyde hiç kimse ona kızını vermezdi. Böylece düğün masrafını karşılamak için babasının arı kovanlarını sattı ve çok uzaklardaki bir köyden eş olarak öksüz bir kız aldı. Sessiz, kendi halinde, kambur olan ağabeyi Terenty, Yakov'un bu hayatına itiraz edecek hiç bir hareket-te bulunmuyordu. Hasta olan annesi zamanın çoğunu sobalı odadaki ranzasında yatmakla geçiriyordu. Buradan aşağıya Yakov'a boğuk sesi ile bağırır, onu tehdit edercesine korkutmaya çalışırdı.

— Pis herif! Hiç olmazsa kendine kıyma! Yaptıklarını biraz olsun düşün!

— Merak etme anne. Babam cennette benim yerime duacı olur, diye Yakov cevap verirdi.

Aşağı yukarı bir sene kadar Yakov karısı ile birlikte sessiz ve sakin yaşadı. Hatta çalışmaya bile başladı. Ama bir müddet sonra içindeki hayvanî tabiatı tekrar benliğini yendi, evden uzaklaşıp aylarca uzaklarda kalmağa başladı. Eve pis, aç ve yorgun dönüyordu. Bu arada annesi de öldü. Cenaze ziyafetinde saroş olan Yakov köyün büyüklerinden olan eski bir düşmanını yumrukladı ve ordudaki hapse atıldı.

cezası bittiğinde evine, saçları kökünden kazınmış, asık suratla ve hınç dolu bir halde geldi. Şimdi köylüler ondan her zamankinden çok daha fazla nefret ediyorlar ve bu nefretleri ailesinin fertleri arasında yayılıyordu. Bilhassa çocukluğundan beri gençlerin alaylarına hedef olmuş olan uysal ve kambur Terenty'e bile bu nefret bulaşmıştı. Yakov'a haydut ve hapishane kuşu diyorlar, Terenty'i de sakat ve büyücü diye çağırıyorlardı. Terenty bu şakaları, küfürleri sükûnetle kabul ediyordu. Halbuki Yakov tehditler savuruyordu:

— Hele bekleyin! diyordu, göstereceğim size!

* * *

Köyde korkunç bir yangın çıktığı zaman, Yakov kırk yaşlarındaydı. Yangını çıkardığı gerekçesiyle Sibirya'ya sürüldü.

Terenty, yangın sırasında aklını oynatan Yakov'un karısına ve gürbüz, ağır başlı, siyah gözlü, on yaşında olan oğlu Ilya'ya bakmakla vazifelendirilmişti. Ilya ne zaman kapıdan dışarı çıksa küçük çocuklar onu takip ederler, arkasından taş atarlar ve büyükler bile ona şu şekilde seslenirlerdi:

— Seni küçük şeytan. İnşallah kuruyup gidersin, kürek mahkûmunun oğlu!

Sakatlığı nedeniyle iş yapmaktan yoksun olan Terenty yangından önce katran, iplik, iğne bir takım önemsiz şeyler satardı. Çünkü köyün yarısını mahfetmiş olan yangın, Lünyevlerin kulubesi ile Terenty-'nin stok mallarından yakmıştı. Böylece dünyada elinde kalan tek şey atı ve kırk üç rublesi idi. Burada artık hiç bir zaman hayatım kazanamıyacağını anladı, çünkü köylülerin düşmanlığı çok artmış-

tı. Bu bakımdan ağabeyinin karısına bakması için kimsesiz bir kadına ayda bir buçuk ruble vermeyi kararlaştırdı. Kendine eski bir araba aldı, içine yeğenini bindirdi ve bölgedeki en büyük kasabaya doğru yola koyuldu. Petrukha Filimonov adında bir meyhanede barmen olarak çalışan uzak akrabasından yardım isteyecekti.

* * *

Terenty evinin henüz dumanı tüten enkazının arasından, karanlıkta bir hırsız gibi kaçtı. Araba ile giderken büyük siyah gözleri ile arada bir geriye bakmaktan kendini alamıyordu. At yavaş yavaş gidiyor, giderken ağaç kökleri ve taşların üzerinden geçtiği için araba sarsılıyordu. Çok geçmeden de arkada, samanların üzerinde uyuyan Ilya çocukluğun verdiği derin uykuya dalıverdi.

Gece yarısı ise tüyleri diken diken eden bir kurdun ulumasına benzeyen bir sesle Ilya uyandı. Parlak bir gece idi ve araba ormanın kenarında duruyordu. At ıslak otları yerken burun delikleri kocaman açılıp soluk alıyordu. Tarlaların ortasında ise ormandan sürülerek çıkarılmışa benzeyen bir tek çam ağacı duruyordu. Ilya'nın keskin gözleri endişeli bir şekilde amcasını aradı. Sessizlik içinde atın ayağını yere vurması ile çıkan sesten iyice irkildi, hem o acayip ses kulaklarında yankılar yapmıştı bu yüzden bütün vücudu korku ile sarsıldı.

— Amca... diye hafifçe seslendi.

— Ee? diye Terenty cevap verdi. Bu anda o acayip uluma sesi de aniden kaybolmuştu.

— Neredesin?

— Buradayım, uyumana bak.

Ilya karanlıkta kökü çıkmış bir kütüğü andıran amcasının siyah gölgesine baktı. Ağaçların dibinde yüksekçe bir toprak yığınının üzerinde oturuyordu.

— Korkuyorum, dedi Ilya.

— Neden korkuyorsun, burada bizden başka kimse yok.

— Biri uluyordu.

— Sen hayal etmişsindir.

— Şerefim üzerine hayır!

— Belki de çok uzaklarda bir kurttur. Hadi uyu artık.

Fakat Ilya uyuyamadı. Sessizlik dehşet verici idi ve uluma sesi hâlâ kulaklarında idi. Etrafım dikkatle araştırdı. Amcası ormanın ta derinliklerinde bulunan beş kubbeli beyaz bir kiliseye doğru bakıyordu. Kubbelerin üzerinde gökte ise büyük yuvarlak bir ay parlıyordu. Çocuk bunun Romodanovsky kilisesi olduğunu biliyordu. Arkasındaki üçbin beşyüz kadem ötedeki köyleri Kitezhnaya bir çukurluğun kenarında, ormanın ortasında yer alıyordu.

— Çok uzaklaşmadık diye Ilya dalgın dalgın söylendi.

— Ne? diye amcası cevap verdi.

— Yolumuza devam etsek iyi olur diyorum. Oradan biri gelebilir.

Ilya köye doğru bakarak durumun önemini kavramışcasma başını salladı.

— Bir dakikaya kadar gideceğiz, diye amcası mırıldandı.

Herşey yine sessizliğe bürünmüştü. İlya arabanın çamurluğuna yaslandı ve amcasının baktığı yöne doğru bakmağa başladı. Köy, ormanının derin koyu gölgeli karanlığı içinde seçilmez bir hale gelmişti. Fakat Ilya köyü bütün kulübeleri, insanları ve

hatta yolun ortasında kuyunun bitişiğindeki yaşlı söğüt ağacını bile gördüğünü zannediyordu. Babası yırtık gömleği ile, elleri ve ayakları iplerle bağlı olarak söğütün altında yatıyordu. Kolları arkasına bağlanmıştı ve çıplak göğsü öne doğru eğikti. Başı söğütün gövdesi ile birleşmişe benziyordu. Ölü gibi hareketsiz yatıyor, etrafına toplanmış olan Rus köylülerine hayretle açılmış gözlerle bakıyordu. Etrafında bunlar oldukça büyük bir kitle teşkil etmişti ve hepsi ona bağırıp küfür ediyorlardı. Bu hatıra çocuğu kederlendirmiş, boğazı düğümlenmişti. Ağlamak üzere olduğunu hisseti, fakat amcasını rahatsız etmekten korkarak gözyaşlarını tutabilmek için bütün kaslarını gerdi.

Birden hafif bir uluma sesi yine başlamıştı. Önce uzun bir iç çekiş oldu, sonra bu iniltiye dönüştü ve nihayet gayet açık bir uluma halini aldı:

— U - u - u - u- u!...

Çocuk, korkudan tir tir titredi, sonra kaskatı kesildi. Ses yankilar yaparak daha da yükseldi.

— Amca! Sen mi uluyorsun? diye Ilya bağırdı.

Terenty ne cevap verdi, ne de kıpırdadı. Çocuk arabadan atladı, ona doğru koştu ayaklarına kapandı, ağlamağa başladı. Hıçkırıkları arasında amcasının şöyle dediğini işitiyordu.

— Bizi sıkıştırdılar. Allahım şimdi nereye gideceğiz?

— Ben büyüyünceye kadar bekle, onlara göstereceğim! diye çocuk gözyaşlarını tutmaya çalışarak konuştu.

Ağladıktan sonra uyuklamaya başlamıştı. Amcası onu kollarına alarak arabaya koydu, sonra yeri-

ne oturdu. Uluma tekrar başlamıştı. Bu, yavru köpeğin ulumasına benzeyen net ve sürekli bir sesti.

* * *

...Ilya kasabaya girişini çok iyi hatırlıyordu. Sabahleyin, geniş ve bulanık bir nehrin ayırdığı karşı tarafı yeşil ve kırmızı damlı evleri görmek için erkenden kalktı. Evler, yamaç boyunca biçimsiz bir şekilde zorlukla tırmanmış gibiydiler ve tepeye erişenler ise kendilerini dümdüz bir sıra teşkil edecek halde dizmişler, gururla nehri seyrediyor gibiydiler. Damların üzerinden ta göklere erişen kiliselerin altın renkli kuleleri ve haçları yükseliyordu. Güneş henüz doğmaya başlamıştı. Meyilli ışıkları evlerin pencerelerinin camlarından aksediyordu ve bütün kasaba altın renkle alev almış gibiydi.

— Ayyy! Şuna bak! diye delikanlı bağırdı, sonra bu şahane manzarayı kendinden geçerek seyre koyuldu. Ama çok geçmeden aklına kafasını kurcalayan bir düşünce geldi. Burada nerede yaşayacaklardı? Kendisi kaba ve karmakarışık saçlı, eski, yıkanmaktan boyu çekmiş pantlonlaydı. Amcasın gelince, o da beceriksiz ve kamburdu. Altın gibi parlayan şu zengin, temiz ve muhteşem kasabaya girmelerine müsaade edecekler miydi? Bütün bu fikirleri kendileri fakir oldukları için aklına getiriyordu. Nehrin kenarında arabaları ile bekleyen fakirlerin kasabaya girmelerine nasıl izin vereceklerdi? Amcası izin istemeye gitmiş olmalıydı.

Ilya kalbi burkularak amcasını görebilmek için etrafını araştırdı. Civarlarında bir sürü araba daha birikmişti. Bazıları tahtadan süt fıçıları ile diğerleri ise patates çuvalları, hıyar, soğan, çilek, kümes hay-

vanlarıyla doluydu. Rus köylüleri ve onların karıları, ya arabalarda oturuyorlar, veyahut da dışarda, ayakta bekliyorlardı. Bunlar Ilya'nm alışageldiği insanlara benzemiyordu. Konuşurken her kelimeyi yüksek sesle ve net olarak konuşuyorlardı. Üzerlerinde parlak renkli kumaştan elbiseler vardı. Bu kumaşlar Ilya'nın görmeğe alıştığı mavi çuval bezinden değil, ama kırmızı pamuklu kumaşlardandı. Hemen hemen hepsinin ayağında çizmeler vardı. Ilya arabada oturup bu canlı, parlak manzaraya bakarken, kendisinin de böyle çizme ve kırmızı pamuklu elbise giyeceği günü hâyâl etti.

Uzaktaki Rus köylülerinin arasından amcası Terenty'e gözü ilişti. Kumun üzerinde sıkı adımlarla ilerliyordu. Başını geriye doğru atmış, yüzünde neşeli bir ifade vardı. Aralarında hayli uzaklık olmasına rağmen Ilya'ya gülümsedi ve bir şey göstermek için avucunu açtı:

— Allah bizimle Ilya, dedi. Hiç üzülmeden Petrukha'yı buldum. Al şimdilik bunu ye, dedi ve Ilya'ya bisküvi uzattı.

Saygı ve sevgi dolu gözlerle oğlan bunu aldı, gömleğinin içine attı:

— Kasabaya hiç kimseyi sokmuyorlar mı? diye endişeli bir şekilde sordu.

— Arabalı vapur gelir gelmez müsaade edecekler.

— Bizi de alacaklar mı?

— Tabi.

— Oh! diye Ilya kalbi ferahhyarak içini çekti. Bende bizi içeri sokmıyacaklarını sanıyordum. Nerede yatıp kalkacağız?

— Bilmiyorum.

— Şu büyük kırmızı evde kalmak isterdim.

— Onlar kışlalar. Askerler yaşarlar.

— Öyle ise şuradakinde kalalım - gördün mü? Yukarda kenarda.

— Demek sen ondan hoşlandın? Bizim için fazla yüksekte.

— Hiç korkmam, diye Ilya ikna etmeğe çalıştı. Tırnamabilirdik.

— Budala çocuk, diye Terenty içini çekti, sonra tekrar uzaklaştı.

Kasabanın nihayetinde bakkalın bitişiğindeki büyük gri evde yaşamaya başladılar. Dört duvarının sayısız miktarda barakaları ve üzerlerine eklenmiş ilâveleri vardı. Bunların bir kısmı yeni, diğerleri evin kendi rengi gibi kirli - griydi. Bütün pencereleri ve kapıları çarpık ve bütün tahtaları çatlaktı. Barakalar, parmaklıklar, bahçe kapıları sallanıyor, birbirlerinin üzerlerine yaslanıyorlar, böylece bir yığın çilrük kereste kitlesini andırıyorlardı. Pencerelerin camları senelerin verdiği yaşla bulanıklaşmıştı. Binanın cephesinin bazı kirişleri dışarı doğru kabarmış, ev sahibine benzemişti.

Ev sahibi de yaşlı ve gri saçlıydı. Pelte gibi yüzündeki gözleri, evinin pencereleri gibi bulanıktı.

O dışarı fırlamış karnını taşıması kendisine zor geliyormuş gibi yürürken kalın bir sopa ile vücudunu destekliyordu. Evinde bir de birahanesi bulunuyordu.

Ilya bu eve ilk geldiği zaman her yerine tırmanmış, herşeyi kontrol etmişti. Kapasitesine hayret etmişti. İçeriye o kadar çok insan doluşmuştu, ki, Ilya burada sanki bütün Kitezhnaya köyünden daha fazla insan olduğunu sanıyordu. Her zaman dolu olan birahane her iki katı da işgal ediyordu. Bazı sarhoş kadınlar tavan arasında kalıyorlardı. İçlerinden bas sesli, siyah saçlı, takma adı Matitza olan kocaman

yaratık, kendisine sinirli siyah gözleri ile baktığı zaman Ilya'nın üstünde heyecan, yaratıyordu. Zemin katı, ayakkabı tamircisi Perfıshka ve kötürüm karısı ile yedi yaşındaki kızları; eskici Büyük baba Yeremei; erkek tipli ağzı kalabalık Polorotaya adındaki bir dilenci kadm ve son derece çekingen, az konuşan Makar Stepanich işgal ediyordu. Bahçenin köşesinde içinde sabahtan akşama kadar ateş yanan bir demircinin dükkânı vardı. Burada araba tekerlekleri çemberlenir, atlar nallanırdı.

Uzun boylu esmer tenli olan nalbant Savel çekicini var kuvvetiyle indirdikçe neşesiz fakat gür bir bir sesle şarkılar söylerdi. Bazen, kısa boylu, şişman, güzel saçh ve mavi gözlü olan karısı, kocasının yanma gelir, çalışırken seyrederdi. Başında daima beyaz bir şalı olurdu; bu beyaz başı nalbantın karanlık dükkânında görmek birbirine tezat şeylerdi. Karısının gülüşü berraktı ve bazen Savel buna çekiş sesleri ile yankılar yaparak katılırdı. Çünkü daha çok ona kükreyerek cevap verirdi.

Bu eski evin her yarığında bir insan bulmak mümkündü. Sabahın erken saatlerinden gecenin geç vakitlerine kadar tıpkı bir sıvının eski paslı çaydanlıkta kaynayıp köpürdemesi gibi ev gürültü ve haykırışlarla hafif hafif sallanırdı. Akşamları bütün halk yarıklarından dışarı sürünerek çıkarlar, bahçede kapının yanındaki tahta sıralar üzerinde otururlardı. Ayakkabı tamircisi Perfishka, akordiyon çalar, Savel şarkı mırıldanır ve Matitza eğer içmişse kimsenin anlayamıyacağı kelimelerle hem şarkı söyler, hem de acı acı ağlardı.

Bahçenin diğer bir köşesinde ise bütün çocuklar Büyükbaba Yeremei'nin etrafında halka olurlardı.

— Bize bir hikâye anlat Büyükbaba! diye onu ikna ederler, Lütfen, oh lütfen! diye yalvarırlardı.

Yaşlı adam bir an onlara yaralı ve hassas gözlerle bakar, pörsük yanaklarından kararmış yaşlar akarken, başının üzerindeki eski şapkasına vurarak yüksek, titrek ve yorgun bir sesle anlatmaya başlardı:

— Bir ülkedeki krallığın birinde ebeveyinleri belli olmayan, Allah korkusundan yoksun bir çocuk doğmuş. Bunun ebeveyinleri günahları yüzünden herşeyi gören Allah tarafından cezalandırılmış...

Dişsiz ağzını açıp kaparken, Büyükbaba Yeremei'nin uzun gri sakalı ve başı sarsılırdı. Gözlerinden ise birbiri ardınca yaşlar dökülürdü.

— Bu oğlan daha sonra kötü ve cesur biri olmuş diye devam ederdi. Ne Allahımıza, ne İsa'ya inanır, ne de Kutsal Meryem anamızı severmiş; Kilisenin önünden başını bile çevirmeden gidermiş ve hiç bir zaman da babasını, annesini dinlemezmiş...

Çocuklar yaşlı adamın ince sesini can kulağı ile dinlerler ve bir kelime bile söylemeden onun yüzüne bakarlardı. Fakat içlerinden hiçbiri Petrukha'nın oğlu Yakov kadar dikkatle dinlemezdi. Kendisi sivri burunlu çelimsiz, ince boynunun taşıdığı büyük bir kafası olan bir çocuktu. Koşarken başı tıpkı kökünden çıkacakmış gibi iki yana sallanırdı. Gözleri büyük ve huzursuzdu. Bir şeyin üzerine sabit bir şekilde bakmaktan korkarcasına neslelerin üzerinde tedirgin dolaşırdı. Ve bakışları gerçekten bir yere takıldığı zaman gözleri öyle bir dışarı fırlarki, bu ona aptal bir görünüş kazandırırdı. Kansız ve temiz yüzü, iyi elbisesi ile diğer çocuklardan ayrılırdı. Ilya onunla çabucak arkadaş oldu.

— Sizin köyünüzde çok büyücü var mı? diye Yakov Ilya'nın ilk geldiği gün, arkadaş olur olmaz sordu.

— Çok az diye Ilya cevap verdi. Bizim komşumuz büyücüydü.

— Kırmızı saçlı mıydı?

— Hayır, gri saçları vardı. Hepsi öyledir zaten.

— Gri saçlılar o kadar kötü olmazlar. İyi kalplidirler. Fakat kırmızı saçlılar - uff! - kan emerler!

Yaşlı bir ıhlamur ağacının altındaki çalılıkların kenarında oturuyorlardı, yanlarında ise çöp yığını vardı. Burası bahçenin en sıcak, en çekici köşesiydi. Dar bir girişi vardı. Bu sessiz köşede gökyüzü ve evin üç pencereli duvarı hariç hiç bir şey görünmezdi; bu pencerelerin ikisi ise zaten örülüydü. Ihlamurun dallarında serçeler cıvıldaşır ve aşağıda ağacın kökleri üzerinde çocuklar alçak sesle konuşurlardı.

Bu evde geçirdiği ilk günler içinde Ilya bir sürü sesler ve yüzler içinde sağır ve kör olmaktan korkmuştu. Şaşkınlığından nerede ise aklını oynatacaktı. Birahanede Terenty amcasının bulaşık yıkadığı masanın yanında saatlerce oturur terleyen amcasına, insanların girişlerine çıkışlarına bakar, onların yemek yemelerini, içmelerini, bağırmalarını, şarkı söylemelerini, öpüşmelerini, kavga etmelerini ve dumanlı havanın içinde mecnunlar gibi kaynaşmalarını seyrederdi.

— Çık dışarı diye amcası bardakları yıkarken başını salladı. Burada işin ne? Mal sahibi seni yakalamadan çık dışarı. Seni haşlar, karışmam.

— Ayyy! Ilya'nın en çok sevdiği sözcüktü. Dışarı çıkarken bir taraftan da kendi kendine bağırıyor-

du, başı kalabalığın verdiği sersemlikle dönüyordu. Bahçenin bir köşesinde Savel demir dövüyor, bir taraftan da çırağına dil uzatıyordu; zemin katın penceresinden ayakkabı tamircisi Perfishka'nın şarkı söyleyen neşeli sesi duyuluyordu, tavan arasından ise sarhoş kadınların birbirlerine bağırdıkları, işitiliyordu. Demircinin oğlu Pavel'de bahçede bacaklarının arasına bir sopa geçirmiş at gibi koşuyor, bir taraftan da sinirli sinirli bağırıyordu:

— Çüş! Allahın belası beygir!

Yuvarlak, afacan yüzü kurumla sıvanmış alnında bir şiş vardı. Üzerindeki gömleği yırtılmış ve gürbüz vücudunun gamzelerini meydana çıkarıyordu. Pavel evdeki en yaramaz çocuktu. Daha şimdiden garip Ilya'ya iki kere dayak atmıştı ve Ilya ağlayarak amcasına koşarken o sadece omuzlarını silkip:

— Ne yapalım. Tahammül etmeye çalış. demişti.

— Ben ona gösteririm! diye Ilya gözyaşları içinde bağırdı.

— Sakın ha! diye amcası onu yatıştırdı. Böyle bir şeyi yapmayı bile aklından geçirme!

— Öyle ise o niçin yapıyor?

— O mu? O buralı. Sen değilsin.

Ilya, Pavel'e hesaplaşacağını söleyerek tehditler savurdu ve bunlar amcasını o kadar kızdırdı ki, âdeti olmadığı halde Ilya'ya bağırdı. Böylece Ilya, oradaki çocuklarla kendini aynı seviyede tutmaması gerektiğini anlamıştı. Pavel'den nefret ettiği için Yakov'la daha sıkı dost oldu.

Yakov ağırbaşlı, ufak bir oğlandı. Hiçbir zaman kavga etmez ve nadiren sesini yükseltirdi. Oyunlarda yer almak istemezdi, buna rağmen meydanlarda zengin çocuklarının oynadıkları oyunları tarif etmek-

ten hoşlanırdı. Yakov'un dost olduğu diğer kişi ayakkabı tamircisi Perfishka'nın yedi yaşındaki kızı Masha idi. Bu zayıf, kirli yüzlü, siyah bukleli bir kızdı, sabahtan akşama kadar bahçede oradan oraya koştuğu görülürdü. Annesi bile herzaman orada zemin katın girişinde otururdu Uzun boyluydu ve ensesinden uzun, kalın bir saç örgüsü sallanırdı. Daima başı önünde birşeyler dikerdi. Kızının ne yaptığım görmek için başmı kaldırdığında Ilya onunla gözgöze geldi. Cesede benzeyen pis, mavi gölgeli bir yüzü vardı. Siyah ve kibar gözleri aynı zamanda hareketsizdi. Hiç kimse ile konuşmazdı. Kızını bile işaretle çağırırdı, fakat bazı önemli anlarda boğuk ve kısık bir sesle:

— Masha! diye seslenirdi.

Ilya önceleri onu sevmişti ama iki seneden beri yürüyemediğini ve kısa zamanda öleceğini duyunca korkmaya başladı.

Bir gün Ilya yanından geçerken onu kolundan tutarak çekti, titreyerek:

— Masha'ya iyi davran ne olursun dedi. Zorla konuşuyordu, nefesi çok acayip bir şekilde kesik kesik çıkıyordu. Ona iyi davran, sevgili çocuk dedikten sonra Ilya'nın yüzüne mahzun mahzun bakarak kolunu bıraktı. O günden sonra Ilya ve Yakov ayakkabı tamircisinin kızına son derece dikkat etmeye başladılar. Her türlü tehlikeden korumaya çalıştılar. Ilya bir büyüğün kendisinden ilk defa ricada bulunduğunu görünce şaşmıştı, çünkü büyükler küçüklere dayak atar, onlara emir vermekten başka bir şey yapmazlardı. Arabacı Makar, arabasını yıkerken çocuklardan biri yanına yaklaşacak olsa tekmeler ve yüzlerine elindeki ıslak paçavra ile vururdu. Savel ise merakını yenemeyip te dükkânına gelenlere kömür torbalarını savururdu. Perfishka da pencerenin önün-

de durup ışığa mani olanlara elinde o anda ne bulunursa fırlatırdı. Bazen büyükler yapacak hiç bir işleri bulunmayınca da çocukları döverlerdi. Fakat Büyükbaba Yeremei onları hiç bir zaman hırpalamazdı.

Ilya çok geçmeden köydeki hayatın kasabadakinden iyi olduğunu düşünmeğe başladı. Köyde insan istediği yere dolaşmağa gidebiliyordu. Fakat burada amcası onun bahçeden dışarı çıkmasına izin vermiyordu. Köy daha sakindi, daha boştu, insanları ise hep bildiği işlerle meşgul olurlardı. Burada ise neyi seçmişlerse onu yapıyorlardı. Ama günlük ekmekleri için gene de başkalarına muhtaçtılar. Hemen hemen de yarı yarıya açtılar.

Bir gün akşam yemek sırasında Terenty derin bir şekilde içini çekti:

— Sonbahar geliyor Ilya dedi, İçimizin kazıntısını herzamankinden çok daha fazla hissedeceğiz. Ah! Sonra gözleri kasesindeki lahana çorbasına daldı. Çocuk da düşünceye dalmıştı. Terenty'nin bulaşık yıkadığı aynı masada yemek yiyorlardı. Petrukha senin Yakov'la birlikte okula gitmek mecburiyetinde olduğunu söylüyor. Bunu ben de biliyorum. İnsan burada okumadan hiçbir şekilde başarılı olamaz. Fakat eğer okula gideceksen ayakkabı ve elbise almamız lâzım. Ah, sevgili Allahım. Tek ümidimiz sensin!

Amcasının iç çekişleri ve bakışlarındaki melankoli Ilya'nın telâşlanmasına sebep olmuştu.

— Buradan gidelim diye hafifçe fısıldadı.

— Nereye? diye kambur bitkin bir şekilde sordu.

— Ormana giderdik! diye Ilya birden canlandı. Büyükbabamın seneler boyunca ormanda yalnız

yaşadığını sen söylemiştin hatırladın mı? Hem biz iki kişiyiz. Ağaçtan ev yapar, tilki ve tavşan avlardık. Sen silâhla avlardın, ben de tuzak kurardım. Şerefim üzerine yemin ediyorum ki, kuş yakalardım. Çilek ve mantar toplardık. Hadi gidelim, olur mu?

Amcası ona sevgi ile baktı:

— Peki kurtlardan, ayılardan ne haber? diye gülümsedi.

— Senin silâhın olacak. diye Ilya neşeli bir şekilde söyledi. Büyüdüğüm zaman vahşi hayvanlardan korkmayacağım. Kendi elimle öldüreceğim. Şimdi bile onlardan korkmuyorum. Bu şekilde yaşanmaz - küçüğüm ama bu kadarını görebiliyorum. Burada köydekinden daha zor yaşanıyor. Demirci kafana indirdiği zaman bütün gün ağarıyor.

— Zavallı dilenci seni diyerek Terenty kaşığı bıraktı, telâşla uzaklaştı.

O akşam üzeri Ilya bahçede dolaşmaktan bıktığı zaman amcasının masasının dibinde yere oturdu. Uyuklamaya başlarken Terenty'nin Büyükbaba Yeremei ile konuştuğunu duydu. Yeremei birahaneye çay içmek için gelmişti. Dilenci, kamburla dostluk kurmuştu ve genellikle onun masasının yanındaki bir yere otururdu.

— Aldırma diye Yeremei'nin konuştuğunu duydu. Önemli olan tek şey var, o da Allah. Hepimiz Allahın kullarıyız. Kutsal Kitapta böyle yazılı. Şundan emin ol ki, Allah senin ıstırap çektiğini görüyor. Meleğini çağırıp "Aşağı in, habercini ve alçak gönüllü Terenty'nin hayatını kolaylaştır" diyeceği gün gelecektir.

— Allaha inanıyorum Büyükbaba. Başka ne yapabilirim ki? diye Trenty hafifçe sordu.

— Ben de Ilya'nın okula gitmesi için para top-

layacağım. diye Yeremei, barmen Petruhha'nın kızdığı zamanlar söylediği gibi konuştu. Sana ödünç vereceğim. Zengin olduğunda bana ödersin.

— Büyükbaba! diye Terenty soludu.

— Birşey değil, sesini çıkarma. Ve şimdilik senin çocuğu bana ver. Burası ona göre değil. Bulacağım şeylerde bana yardımı olabilir - meselâ kemik veya paçavra bulduğum zaman eğilmeme lüzum kalmaz.

— Allah seni mükâfatlandırsın! diye kambur neşeli bir sesle bağırdı.

— Allah beni mükâfatlandırır, ben de seni, sen de çocuğu mükâfatlandırırsın. O da Allahını mükâfatlandırır, bu tekerlek böyle döner. Hiç kimsenin hiç kimseye borcu yoktur. Ah, kardeşim çok yaşadım, çok şeyler gördüm ama iyi Allahımızdan başka görülecek değerli şey yoktur. Her şey O'ndan gelir, her şey O'na gider - O'nun ve tekrar O'na.

Ilya bu mırıltılarla uykuya daldı. Ertesi sabah erkenden Büyükbaba Yeremei onu uyandırdı:

— Benimle gezintiye çıkar mısın? Haydi hayat dolu Ilya!

* * *

Ilya dilenci Yeremei'nin nazik himayesinde bulunmaktan memnundu. Her sabah erkenden yaşlı adam onu uyandırıyor ve beraber, paçavra, kemik, kâğıt, eski demir, deri parçaları toplamaya çıkıyorlardı.

Kasaba büyüktü ve sayısız ilgi çekici şeyler vardı. İlk günlerde Ilya evleri ve insanları tetkik etmekle çok meşguldü. Herşeyi merak ediyor, yaşlı adamın cevap yetiştiremediği bir çok şey soruyordu. Ye-

remei başı önünde evden eve dolaşıyor, elindeki demir çubukla yerleri araştırıyor, arada bir de devamlı akan gözünü paçavra haline gelmiş elbisenin kolu veyahutta kirli torbasının ucu ile siliyordu. Bu arada da monoton bir sesle ufak yardımcısına her şeyi açıklamaya çalışıyordu:

— Bu ev tüccar Pchelin, Savva Petrovich'in evi. Zengindir.

— Büyükbaba dedi Ilya İnsanlar nasıl zengin olur?

— Almlarının teri ile; yani çalışarak zengin olurlar. Bütün gün bütün gece çalışırlar, para biriktirirler ve kâfi derecede biriktirince kendilerine ev, at, eşya bütün her çeşit şey alırlar. Aldıkları hep yenidir. Rahat etmek, işlerini yaptırmak için hizmetkâr tutarlar. Namuslu bir işin meyvasını toplamakta işte buna denir. Fakat günah işleyerek zengin olan başkaları da vardır. Bu tüccar Pchelin'in gençliğinde adam öldürdüğünü söylerler. Belki de bu sadece kıskançlıktan söyleniyor, belki de gerçektir, bilmiyorum. Pchelin hain bir kimsedir ve bakışlarında korku gizlidir. Hep etrafını araştırır ve saklanmak ister. Ama herşeye rağmen onun için söyledikleri belki de yalandır. Birden zengin olan kimse için böyle dedikodular olur. Şans! Gerçeği bilen yalnız Allahtır. Biz birşey bilmiyoruz. Biz sadece kullarız. Kullar Allahın tohumlarıdır. Tohum, yavrum. İşte bütün insanlar budur. Allah bizi dünyanın her tarafına dağıtır ve "Üreyin kullarım - göreyim bakayım neler olacaksınız" der. Doğrudur oğlum. İşte bu ev de Sabaneyev Mitry Pavlovich'in evidir. O Pchelin'den daha zengindir. Buna hüküm vermek Allah varken bize düşmez ama görülmemiş derecede hain bir insandır. Köyümüzün iyi bir insanıydı ve nasıl hırsızlık etti

bilsen! Nerede ise sırtımızın derisini bile çalacaktı. Allah Mitry Pavlovick'e tahammül ediyordu ama sonunda sabrı tükendi. Önce sağır oldu, sonra bu Mitry Pavlovich'in atları öldü, geçenlerde de kızı kaçtı.

Ilya yaşlı adamın her kelimesini dinlerken, evi dikkatle tetkik ediyordu.

— İçeri bir kez olsun bakabilseydim! diye arada bir soluyordu.

— Bakacaksın. Çok çalış ve büyüdüğün zaman her şeyi göreceksin. Belki sende zengin olursun. Mühim olan yaşamak. Meselâ beni örnek al. O kadar çok yaşadım ve o kadar çok şey gördüm ki, bakmaktan gözlerim yoruldu. Görüyorsun değil mi? Bu yaşları bir türlü kurutamıyorum bu yüzden de çok zayıfladım ve yoruldum. Herşey göz yaşlarımla birlikte akıp gidiyor.

Ilya yaşlı adamın Allahtan sevgi ve inançla bahsetmesinden çok hoşlanmıştı. Güzel sözleri çocuğun içinde ilerde olacaklara ait parlak bir ümidin doğmasına sebep olmuştu ve bu da onu daha neşeli, ilk geldiği zamankinin tersine daha çocuksu yapmıştı.

Çöp yığınlarını karıştırması için yaşlı adama istekli bir şekilde yardım ediyordu. Döküntüleri karıştırmanın verdiği bir özellik vardı, değerli bir şey bulduğu zaman yaşlı adamın yüzündeki tebessümle yeterince mutlu oluyordu. Ilya bir gün büyük gümüş bir kaşık buldu. Bunun için yaşlı adam ona kek aldı. Bir defasında da içinde bir ruble olan çamurlu bir cüzdan buldu. Bazen beraber bıçaklar, çatallar, cıvatalar, vidalar buluyorlardı. Hatta bir kere Ilya kasabanın çöpünün döküldüğü çukurda ağır bir pirinçten şamdan bulmuştu. Yaşlı adam, Ilya'nın her kıymetli bir şey keşfetmesinden sonra ona ufak bir hediye alıyordu.

— Bak Büyük baba! diye Ilya neşe içinde bağırdı. Ayyy! Gördün mü!

— Bağırma. Bağırma... diye yaşlı adam söylenirdi. Huzursuz bir şekilde etrafına bakmırdı.

Bulunan fevkalâde bir şey onu daima korkuturdu ve çocuğun elinden telâşla kapıp kocaman torbasına atardı.

— Çeneni tutmasını öğren diye kızarak söylenirdi.

Ilya'ya daha ufak bir torba ile metal uçlu demirsopa verdi. Ilya bu iş aletlerinden gurur duydu. Kendi torbasına. kutular, kırık oyuncaklar, kırılmış toprak eşyalar atıyordu; yürürken bunların ses çıkarmasına ve sırtında ağırlığını duymaktan hoşlanıyordu. Büyükbaba Yeremei ona neyi seçeceğini öğretmişti.

— Bunu ve şunu seç, eve getir çocuklara ver. Onlar bundan zevk duyarlar. İnsanları sevindirmek çok iyidir. Allah bizden bunu yapmamızı ister. Herkes mesut olmak sevdasındadır, bu dünyada ise mesut olabilmek çok zordur. O kadar çok insan yaşamasına rağmen bu zevk o kadar azdır ki, bazı insanlar bir yudumunu bile tadamadan ölüp giderler! Bir yudum bile tatmak kısmet olmaz - düşün bir kere!

Ilya kasabanın çöplüğünde dolaşıp alt üst etmeyi ev ev dolaşmaktan daha çok seviyordu. Çöplükte birkaç dilenciden başka kimse olmazdı, böylece bekçi tarafından kovalanmak tehlikesi de yoktu.

Çöplüğü iki saat kadar araştırdıktan sonra Yercmei muhakkak şöyle derdi:

— Artık yeter Ilya. Biraz dinlenip bir şeyler yiyelim.

Böylece gömleğinin içinden bir parça ekmek alır, haç çıkartır, sonra ikiye bölerdi. Bunu yedikten son-

ra çukurun kenarına uzanırlar ve yarım saat kadar dinlenirlerdi. Çukurun aşağısı nehirle neticelenirdi, bunu yattıkları yerden görebiliyorlardı. Geniş ve gümüşümsü bir mavilik içinde akar giderdi. Ilya seyrederken üzerinde akıp gitmeyi o kadar çok isterdi ki! Nehrin karşı kıyısında, üzerinde gri kulelere benzeyen ot yığınları ile dolu çayırlık arazi uzanıyordu. Çok uzaklarda dünyanın ucuna yakın yerde ise gökle yeri siyah orman ayırıyordu. Çayırlar derin bir sessizlik içinde uyuyorlardı, insana oradaki hava daha güzel, daha saf ve rüzgâr daha hafifmiş gibi geliyordu. Burası ise çürüyen çöplerin kokusu ile ağırlaşmıştı, Ilya'nın göğsünü eziyor, burnunu kaşındırıyor ve Büyükbaba Yeremei'ninkiler gibi gözlerini bulandırıyordu.

Sırt üstü yatarak gökmavisi kubbeye baktı. Her yeri birdi, zirvesi yoktu. Üzerine bir baygınlık ve keder çökmüştü. Usundan birtakım bulanık düşünceler geçiyordu. Oralarda yükseklerde maviliklerin içinde konturları olmayan muazzam bir varlık uçuyormuş gibi hayal kuruyordu.

Kendisi, Büyükbaba Yeremei ve arkalarında bütün dünyanın bu varlığa doğru aktığını düşünüyordu. Kalbine tatlı, sessiz bir neşe yayılmıştı.

Akşam eve döndüğü zaman bahçeye girerken üzerinde bütün gün çalışmış ve yorulmuş çocuklarla uğraşamayacak bir büyük insan havası takınıyordu. Ağırbaşlı duruşu ve sırtındaki torba ile diğer çocuklar üzerinde saygı uyandırıyordu.

Büyükbaba Yeremei çocuklara gülümser ve muhakkak onlara şaka yapardı.

— İşte sırtında yükleri ile develer geliyor. Ilya git yıkan, sonra birahaneye gel çay içeriz. derdi.

Ilya zemin katın girişine doğru giderken arkasından çekingen çekingen torbasına dokunan çocuklara karşı caka satıyordu. Fakat Pavel şüphesiz kendi aklına koyduğunu yapardı.

— Evet çöpçü, göster bakalım ne getirdin! diye alay ederek bağırırdı.

— Bekle diye Ilya onun lâfını keserdi. Çayımı içtikten sonra gösteririm.

Birahanede ise amcası onu tatlı bir tebessümle karşılardı:

— Demek iş adamı evine geldi? Kalın kafalı küçük enerjik yavru! Yorgun musun?

Amcasının kendisine iş adamı demesi Ilya'yı memnun ediyordu ama ona böyle diyen yalnız amcası değildi. Bir gün Pavel her zamanki gibi yaramazlık yaparken Savel onu yakaladı ve başını dizlerinin arasmda sıkıştırarak iple dövdü.

— Yeter artık yaptıkların, seni küçük maymun, yeter artık diye bağırdı. Al sana... Al sana... Al sana!... Senin yaşındaki diğer çocuklar kendi ekmeklerini kazanıyorlar, fakat senin bütün yaptığın mideni doldurmak, elbiselerini eskitmek.

Pavel var kuvveti ile bağırıyor, tekmeler atıyor ve kıvranıyordu ama ip hiç acımadan etlerine iniyordu. Ilya, düşmanının vahşi bir şekilde haykırışlarını duymaktan garip bir tatminlik duydu. Demircinin söylediklerinden Kendisinin Pavel'den daha iyi olduğu anlamını çıkarmıştı. Ama nedense oyun arkadaşına acıdı.

— Yapma Savel Amca! diye birden bağırdı.

Demirci Ilya'ya dönmeden önce çocuğa son bir defa daha indirdi, sonra ona tasdik edercesine söylendi:

— Sen karışma. Onu ne diye korumaya çalışı-

yorsun? Yoksa sen de mi dayak istiyorsun? Sonra oğlunu bir kenara savurarak dükkânından dışarı çıktı. Pavel ayağa kalktı ve bahçenin karanlık bir köşesine doğru sendeleyerek gitmeğe başladı. Kalbi iyilik hisleri ile dolu olan Ilya onu takip etti. Pavel köşeye büzülerek oturdu. Başını bahçenin parmaklığına dayadı, ellerini kalçasına dayayarak var gücü ile ağlamaya başladı. Ilya yeniden düşmanını teskin edecek bir şeyler söylemek istiyordu ama ağzından çıkan sadece şu kelimeler oldu:

— Acıyor mu?

— Defol!...

Bu şekilde reddedilmek hoş değildi.

— Sen daima başkalarını pataklarsın; işte şimdi haline bak... diye büyüklük taslar bir şekilde başladı, ama daha lâfını bitirmesine kalmadan Pavel Ilya'nın üzerine atılarak onu yere devirdi. Çileden çıkan Ilya ile diğeri top gibi yerde yuvarlanmağa başladılar. Pavel ısırıyor ve tırmalıyordu, Ilya ise onun saçından yakalıyarak kafasını yere vurmağa başladı. Nihayet bir ara Pavel tövbe diye bağırdı.

— Bırak beni!

— Gördün mü bak! diye Ilya galip bir tavır ile ayağa kalktı. Senden daha kuvvetliyim. Bir daha sakın bana dokunma.

Böyle diyerek uzaklaştı, kolu ile kanayan yüzünü siliyordu. Demirci bahçenin ortasında duruyordu. Ilya onu gördüğü zaman bir an korktu, oğlunu dövdüğü için Savel'in kendisine dayak atacağını sandı. Fakat demirci sadece omuzlarını silkerek konuştu:

— Neye bakıyorsun? Beni hiç görmedin mi? Defol!

O akşam Savel Ilya'yı kapının dışında yakaladı ve teşvik edercesine başına hafifçe dokundu:

— İşler nasıl çöpçü? diye donuk bir şekilde gülümsedi.

Ilya neşeli neşeli güldü. İşte saadet buydu. Bahçedeki en kuvvetli ve en dehşet saçan kimse olan, herkes tarafından korkulan, sayılan adam şimdi onunla şakalaşıyordu. Savel demir gibi parmakları ile Ilya'nın omuzundan yakaladı ve saadetini şu kelimelerle arttırdı.

— Hah, ha! Çok kuvvetlisin! Kolay kolay hayatta yıpranmazsın! Büyüdüğün zaman seni yanımda çalıştırırım.

Ilya demircinin kocaman bacağını yakalayarak sımsıkı sarıldı. Savel küçük çocuğun kalbinden geçenleri okumuş olacak ki ağır elini başının üzerine koydu, bir an durakladıktan sonra kederle söylendi:

— Zavallı küçük yetim. Hadi bırak beni.

O akşam herzamanki vazifesini yerine getiren Ilya mesuttu. Bu vazife, gün esnasında toplanan hediyeleri ayırmaktı. Oyun arkadaşları yerlerde oturmuşlar, aç gözlerini kirli torbaya dikmişlerdi. Ilya pamuklu bez parçasını, kullanılmaktan eskimiş tahta asker oyuncağı, boş bir ayakkabı boya kutusunu, saç yağı tenekesini ve sapsız, kırık bir çaydanlığı çıkardı.

— Bu benim! Hayır benim diye istekli bir şekilde bağrışıyorlardı. Küçük kirli eller bu kıymetli eşyalar için uzanıyordu.

— Bekleyin! Patlamayın! diye Ilya emir verdi. Herşeye birden saldırırsanız tadı kalmaz Evet dükkân açıldı. Bir parça pamuklu bez almak kim istemez? En iyi cins kumaş. Elli kapik. Sen al Masha.

— Ben onun için alıyorum diye Yakov cebinden böyle şeyler için sakladığı bir porselen parçasını çıkardı satıcının avucuna koydu.

— Hayır bunda eğlenceli bir taraf yok diyerek Ilya geri verdi. Benimle pazarlık etmelisin. Hiç etmiyorsun. Böyle alınır mı?

— Unutum diye Yakov özür diledi.

Böylece pazarlık başladı. Alıcı ve satıcı kendi işlerine dalmışken Pavel gözüne kestirdiği şeyleri aşırmaya başladı.

— Bak ne aldım diyerek koşa oynaya bağırdı. Bak ne ne aldım! Hiç biriniz ben alırken görmediniz! Aptallar! Körler!

Onun bu şekildeki hareketleri diğerlerini deli etti. Aralarında ufak olanları bağırdı. Yakov ve Ilya'da onu bahçede kovaladılar ama yakalıyamadılar. Zaten çok seyrek tutabilirlerdi, hem onun bu hırsızlığına alıştıkları için başka bir şey ummuyorlardı. Hepsi ondan nefret ediyor, oyun oynamıyorlardı. Pavel çekingen davranıyordu amma daima birisine zarar vermek için fırsat kolluyordu.

Yakov ayakkabı tamircisinin küçük, kıvırcık saçlı kızına bir dadı kadar ihtimam ediyordu. Kız onun bu hizmetlerini vazifesiymiş gibi kabul ediyor, onu sık sık vuruyor ve tırmalıyordu. Bu tepkileri Yakov'a sevgi duymasından ileri geliyordu. Yakov Ilya ile her zamankinden daha çok dost olmuştu. Her zaman Yakov ona tuhaf hayallerini anlatıyordu:

...Sanki çok param varmış - Büyük torba dolusu rubleler! Ve ben bu torbayı ormanda sürükleyerek götürüyorum. Birden bıçaklı hırsızlar çıkıyor! Öyle korkuyorum ki, koşmağa başlıyorum ve birden torbanın içinde kıpırdayan bir şey hissediyorum. Fırlatıp atyorum içinden ne çıkıyor biliyor musun? - Sayamayacağın kadar çok kuş - Pırr Pırr uçuyorlar! Sonra beni yakalayıp havaya - çok, çok uzaklara göğe uçuyorlar...

Yakov burasında sustu, yüzünde aptalca bir ifade belirmişti.

— Sonra? diye Ilya ısrar etti. Sonunu öğrenmek istiyordu.

— İyiliğim için uçtum diye Yakov hülyalı bir şekilde ilâve etti.

— Nereye?

— İyiliğim için.

— Aman sende! diye Ilya hayal kırıklığı içinde konuştu. Nereye gittiğini bile hatırlamıyorsun!

Birahaneden Büyükbaba Yeremei çıkmıştı, elini gözlerine siper ederek etrafa bakındı

— Ilya! Burada mısın? Yatma zamanı geldi! diye seslendi.

Ilya yaşlı adamın emrini dinledi ve yerine getirdi. Sonra yatak olarak kullandığı bir torba samanın üzerine uzandı. Bu torbanın üzerinde uyurken gördüğü rüyalar tatlı, eskicilik yaparak geçirdiği hayat hoştu. Fakat o da uzun sürmeyecekti.

* * *

Büyükbaba Yeremei Ilya'ya çizme, palto ve kep alarak onu okula yolladı. Ilya korku ve merakla yola çıktı; asık suratla yaralanmış, gözleri yaşlarla dolu bir halde geri döndü. Çocuklar onu Büyükbaba Yeremei'nin yardımcısı olarak hemen tanımışlar ve bağırışarak karşılamışlardı:

— Eskici! Kokmuş çöpçü!

Bazıları onu çimdiklemiş, bazıları dillerini çıkarmışlardı. İçlerinden biri ise yanına gelerek onu koklamış, sonra yüzünü ekşiterek geri dönmüştü.

— Öfff, ne koku! diye bağırmıştı.

— Niçin beni rahatsız ediyorlar? diye Ilya amcasına sordu. Çöp toplamak ayıp mı?

— Hayır evlâdım. dedi Terenty. Bakışlarını yeğeninin sorulu gözlerinden aksi yöne çevirerek başını okşadı.

— Sadece seninle oyun oynuyorlar. Onlara sakın aldırma - bir müddet sonra alışırsın!

— Ve benim botlarımla; paltomla da eğleniyorlar. Bunların benim olmadığını, çöplerin arasından aldığımı söylüyorlar.

Büyükbaba Yeremei de rahatlatıcı şeyler söylüyordu:

— Sabır oğlum dedi. Gözleri neşe içinde ışıldıyordu. Allah seninle beraber. Ondan başka hiç kimseye aldırma.

Yaşlı adam sanki Allahın bütün düşüncelerini biliyor, O'nun bütün niyetlerini anlıyordu. Allaha karşı bütün bir inancı ve sevgisi vardı. Kelimeleri ile çocuğun incinen gururunu yavaş yavaş tamir etti. Fakat ertesi gün de Ilya yenilenen bir kederle geldi. Ilya kendisini bir iş adamı olarak görmeye alışmıştı. Önemli bir kişiydi. Demirci Savel bile kendisine karşı iyi davranırken bu okul çocukları niçin alay ediyorlardı. Böyle bir şeye alışkın değildi. Okula karşı bu hareketler nefretini arttırmıştı, hergün kalbinin içine doğru biraz daha yayılıyordu. Okula devam etmek gittikçe acı veren bir vazife olmuştu. Öğretmen ise Ilya'nın yaşamını hemen öğrenmiş ve onu sınıfta diğerlerine örnek olarak göstermeğe başlamıştı. Bu, talebelerin Ilya'dan daha çok nefret etmelerini sağlamıştı. Nerede otururşa otursun arkasında talebeler onunla alay ederler, hep onu göz önünde bulundururlardı. Daima eğlenecek bir yönünü ararlardı.

* * *

Yakov da aynı okula gidiyordu ve o da çocuklara alay konusuydu. Kendisine "Koyun" diye sesleniyorlardı. Unutkan ve tembel olduğu için devamlı cezalandırıyordu ama onun buna aldırmadığı görülüyordu. Zaten etrafında olup bitenlerin pek farkında değildi. Hem evde, hem de okulda ayrı bir hayat yaşıyordu. Ilya'ya bazen tuhaf sorular sorarak onu şaşırtıyordu.

— Ilya, diyordu. Bu kadar küçük gözlerle insanlar nasıl olup da herşeyi görebiliyorlar? Koca bir kasabayı görebiliyorlar. Veya şu caddeyi düşün - koca şey nasıl olup da senin gözüne girebiliyor?

Önceleri Ilya bu gibi sorulara çok dikkat ediyordu, fakat canını sıktığı anlar çabuk geldi, kendi kalbinde olan şeylerden dikkatini başka yöne çekiyordu. Bu gibi olaylar çoktu, nihayet bir müddet sonra çocuk gördüğü şeyleri takdir etmeyi öğrendi.

— Öğretmen mi, hıh! O ne yapacağını bilmiyor diye Ilya bir gün Yeremei'ye sırıtarak söyledi. Dün dükkâncı Malafeyev'in oğlu bir camı kırdı ve öğretmenin bütün yaptığı sadece ona ufak bir nasihat vermek oldu. Bugün ise kendi parası ile camı taktırtıyor.

— Gördün mü ne kadar iyi kalpliymiş, dedi Yeremei.

— İyi kalpli mi! diye Ilya dudak büktü. Vanka Klucharev camı kırdığı zaman öğle yemeğini yedirmeden göndertti, babasını çağırttı. Camın kırk kapik ettiğini söyledi. Bu arada Vanka'mn babası bir güzel oğlunu patakladı.

— Bu gibi şeyleri görememezlikten gel Ilya diye yaşlı adam gözlerini kırpıştırarak huzursuzlan-

dı. Kendi kendine bunun üzerine bir vazife olmadığını söyle. Kimin haklı, kimin haksız olduğunu bulmak Allahın işi. Biz hiç bir şey bilmeyiz. Ama O her şeyin ölçüsünü bilir. Bu dünyada yaşadığım müddetçe ne gibi haksızlıklar gördüm. Bir damla bile adalet bulamadım. Buna rağmen de seksen yaşında olmama rağmen hâlâ yaşıyorum ve adaletin bir gün bir yerde bana sürtünmüş olduğundan eminim. Ama hiç görmedim, hiç bir zaman lezzetini anlayamadım.

— Anlayacak ne var? diye Ilya sordu. Eğer bundan aldığım kırk kapiği öbüründen de alsan işte adaleti bulmuş olursun.

Fakat yaşlı adam aynı fikrde değildi. O insanların haklı olan adaleti görmekten yoksun olduklarını ve bunu birbirlerine geçirmekten aciz oldukları fikrini savunuyordu. Sadece Allah doğru olarak hüküm verebilirdi. Ilya dikkatle dinliyordu, ama yüzü gittikçe asılıyor ve gözleri bulanıyordu.

— Allah ne zaman bunu gösterecek? diye yaşlı adama birden sordu.

— Kimse bilmez. Vakit geldiği zaman o bulutların içinden çıkıp aşağıya inecek ve yaşayanlarla ölenleri yargılayacak. Ama bunun vaktini kimse bilmez. Benimle bir gün akşam duasına gel oğlum.

Böylece ertesi Cumartesi Ilya, Büyükbaba Yeremei ile kiliseye gitti. Orada iki kapının arasında dilencilerin içinde durdular. Caddeye açılan kapı ne zaman açılsa Ilya soğuk bir cereyanla karşılaşıyordu. Ayakları donuyordu, onun için arada bir taş yere hızla basıyor, ısınmağa çalışıyordu. Cam kapının arkasından bir sürü mumun titrek altın gibi ışıldadığını görüyordu. Papazın pelerini, ibadet edenleri ve putları aydınlatıyordu.

Burada, kilisede insanlar, dışarıda olduklarından

daha iyi huylu ve mutlu görünüyorlardı. Hatta mumların altın gibi, ışığının tesiri ile karanlık ve donuk şekilleri daha güzel bile görünüyordu. Kilisenin içine açılan ara kapı ne zaman açılsa kulağına ilâhinin tatlı nağmeleri geliyordu. Bu sesle çocuk yıkanıyor ve o bundan zevk alıyordu. Dua eden Büyükbaba Yeremei'nin yanında durup dinlemek çok hoştu.

Bir sürü güzel nağmeler kilisenin içinde dalgalanıp yayılıyordu. Ilya tatlı sesleri duyabilmek için kapının tekrar açılmasını istiyordu. Okuldaki en maskara ve alaycı Grisha Bubnov'un ve her zaman kavga etmeğe hazır olan kuvvetli Fedya Dolganov'un koroda ilâhi söylediklerini biliyordu, ama şu anda onlardan ne nefret ediyor ne de iğreniyordu. Birazcık kıskanıyordu. Kendi de orada, koroda olmayı son derece arzu ediyordu. Herkesin görebilceği; o yüksek yerde olmak çok muhteşem olmalıydı! Kiliseden çıktığı zaman kendisini daha iyi bir çocuk olarak gördü. Bubnov'la Dolganov'la ve bütün kaba çocuklarla barışmaya hazırdı.

Fakat Pazartesi günü okuldan eve herzamankinden daha incinmiş ve asık suratla döndü.

Her toplumda, ister iyi, ister kötü olsun muhakkak kendini toplum dışında hisseden biri vardır. Bir insanın alay konusu olması için muhakkak ya çirkin bir burnu veyahut da patlak bir zekâsı olması gerekmez. Alay etmek için birini seçmek insanların sadece kendini eğlendirmek için ellerinde olmadan kapıldıkları bir kapristir. Bu toplumda da seçilen Ilya Lunyev'di. Eğer bu anlarda birşeyler belirmeseydi, onun okula olan ilgisi silinir ve bu macera da göz yaşı ile biterdi.

Herşey evinin kapısının dışında heyecanlı bir

kalabalığı görmekle başlamıştı. Ilya o gün Yakov'la birlikte okuldan eve dönüyordu.

— Bak! diye bağırdı. Gene bir kavga olmalı. Hadi koşup bakalım.

İleri atıldılar ve bahçede yabancıların bağırıp çağırıştıklarını gördüler:

— Polis çağırın! Bağlayın onu!

Demircinin önünde keşif bir kalabalık vardı. Çocuklar itekaka yollarını buldular ve ortaya gelince hemen çekildiler. Karın içinde bir kadın yüzükoyun yatıyordu. Ensesi kanla kaplanmıştı. Başının etrafında ise kara karışmış koyu renk kan vardı. Yanında beyaz buruşuk bir şal ve demircinin maşası duruyordu. Nalbant dükkânının önünde ise Savel kamburunu çıkarmış, kadının ileri uzanmış karı avuçlayan ellerine bakıyordu. Demirci kaşlarını çatmıştı. yüzünün bütün kanı çekilmişti. Dişlerini o kadar çok sıkmıştı ki, çenesinin iki yanında birer yumruk gibi şişkinlik görünüyordu. Sağ eliyle kapının tokmağını tutmuş, parmaklarını sıkıp duruyordu. Eli hariç her yeri tamamen hareketsizdi.

Halk ona sükûnetle bakıyordu. Halbuki bahçe kapısının dışında çok gürültü vardı. Büyükbaba Yeremei terli ve traşsız bir halde kalabalığın içinden geçti:

— Al biraz iç Savel, diye titreyen eli ile bir kâse su uzattı.

— Ona su değil, ip lâzım! diye kalabalığın içinden biri mırıldandı.

Savel sol eli ile kâseyi alarak uzun müddet su içti. Hepsini bitirince kâsenin içine baktı ve kısık bir sesle konuştu:

— Ona ihtar ettim, "Yapma kahpe" dedim. "Yaparsan seni öldürürüm" dedim. Affettim. Tek-

rar tekrar affettim. Ama o dinlemedi. İşte bak ne oldu. Pavel artık yetim kaldı. Büyükbaba o sana testim. Sen Allahın sevgili kulusun.

— Ah ben mi! diye Büyükbaba titreyen elini demircinin omuzuna koydu.

— Alçak! Bir de Allahın adını ağzına alıyor! diye kalabalıktan aynı ses duyuldu.

Bunun üzerine demirci kaşlarını kaldırdı:

— Burada işin ne? diye kükredi. Çık dışarı!

Kelimeleri kalabalığın üzerine bir kırbaç gibi inmişti. Demirci kalktı ve ölü olan karısına doğru yürüdü ama aniden yerinde dönerek dimdik bir şekilde dükkâna girdi. Herkes onun örsün üzerine oturup ileri geri sallandığını gördü. Elleriyle başını tutuyordu. Ilya demirciye acımıştı. Bahçede bir aşağı, bir yukarı dolaşıp rüyadaymış gibi kendinden geçmiş bir halde msan guruplarına dalıp çıkıyordu. İnsanların seslerini duyuyor fakat ne dediklerini anlamıyordu.

Polis gelerek kalabalığı yardı, sonra demirciyi alıp götürdü.

— Hoşça kal! Büyükbaba, diye Saval bahçe kapısından çıkarken söylendi.

— Güle güle Savel İvanick, güle güle iyi adam, diye Yeremei çabucak ve yüksek sesle arkasından giderek seslendi.

Ondan başka hiç kimse demirciye güle güle dememişti.

Bahçede sadece ufak kümeler halinde insanlar kalmıştı. Bunlar ölü kadının cesedine göz ucu ile bakıyorlardı. İçlerinden biri yüzüne kömür torbasını örttü. Dişlerinin arasında pipo bulunan bir polis demirci dükkânının kapısında oturuyordu. Piposundan biraz duman çekti sonra yere tükürerek dalgın dal-

gın Büyükbaba Yeremei'nin anlattıklarını dinlemeye koyuldu.

— Kadını öldürenin onun mu olduğunu sanıyorsun? diye Yeremei alçak ve esrarengiz bir tonla sordu. Kadını öldüren o değil - bir nevi gizli kuvvet. Bir insan diğerini öldüremez. Bunu yaparken demirci kendisinde değildi.

Olan hadisenin esrarengiz tarafını dinleyenlere anlatırken Yeremei öksürdü ve ellerni göğsüne bastırdı. Sonra sanki bir şeyi kovarmış gibi ellerini salladı.

— Maşayı atan kocasıydı - yoksa şeytan değildi diye polis yere tükürerek sakin bir şekilde devam etti.

— Peki ama onu buna zorlayan ne idi? diye yaşlı adam bağırdı. «Bunu görmeniz lâzım - kim onu teşvik etti?

— Buraya bak, bu adam seni neyin oluyor? Oğlun mu? diye polis sordu.

— Oh, hayır!

— Akraban mı?

— Şüphesiz değil. Hiç akrabam yoktur.

— Öyleyse ondan sana ne?

— Ah, Allahım!

— Sana şunu söyliyeyim diye polis inatçı bir şekilde azarladı. Seni böyle maymun gibi konuşturan yaşının tesiri... Defolup gitsen iyi olur.

Polis ağzının bir kenarından kalın bir duman üfledikten sonra sırtını yaşlı adama çevirdi. Lâkin Yeremei titrek tiz sesi ile devam etti, bir taraftan da eliyle hareketler yapıyordu.

Rengi uçmuş, gözleri kocaman açılmış olan Ilya içinde Makar, Perfishk, Matitza ve tavan arasından bazı kadınların bulunduğu topluluğa katıldı.

— Evlenmeden evvel düşük bir kadınmış çocuklar, diye kadınlardan biri söyleniyordu. Belki de Pavel demircinin oğlu değildir. Bakkal Malafeyev'in evinde kalan öğretmenindir.

— O kendini öldürenin mi? diye Perfishka sordu.

— Evet, ta kendisi. Kadın önce onunla başlamıştı.

Perfishka'nın kötürüm karısı yukarıya emekleyerek çıktı ve zemin katın girişindeki, paçavralara sarınarak oturduğu yerine yerleşti. Kucağında duran elleri hareketsizdi, siyah gözleri göğe dikilmiş dudakları sımsıkı kapanmış ve ağzının kenarları aşağıya doğru sarkmıştı. Ilya'nın bakışları kadının gözleri ile elinin arasında gidip geliyordu. Birden Perfishka'nın karısının Allahı gördüğünü sandı.

Çok geçmeden bahçedeki diğer çocuklar da zemin katın girişinde birikmişlerdi. Paltolarının içinde sıkıca sarınmış olarak merdivenin basamaklarına oturdular ve Savel'in oğlu hadiseyi anlatırken put gibi durdular. Pavel'in yüzünün rengi kaçmıştı. Kurnaz gözlerinde huzursuzluk ifadesi vardı. Kendisini günün kahramanı olarak görüyordu; bundan önce insanlar hiç bir zaman ona bu kadar aldırış etmemişlerdi. Çünkü bu ana kadar hikâyesini defalarca zaten anlatmıştı, şimdi ise kayıtsız, hatta isteksizlik içindeydi.

— Annem üç gün gittiği zamandan beri babam dişini sıktı ve o günden beridir de deli gibi kükrüyordu. Hep benim saçımdan tutup çekiyordu. Bir şeyin yaklaştığını sezmiştim. Sonra annem eve döndü. Kapı kapalı idi ve bizde dükkânda idik. Ben körüğün yanında duruyordum. Annemin geldiğini gördüm. Kapıdan bize seslendi, "Anahtarı verin" dedi. Babam maşayı alarak arkasından gitti. Yavaşça ke-

di gibi üzerine atılacakmışcasına gidiyordu. Gözlerimi kapadım, çok korkunçtu. "Kaç anne!" diye bağırmak istedim ama olmadı. Gözlerimi açtığım zaman babam hâlâ arkasından gidiyordu. Gözlerindeki dehşeti görmeliydiniz! Annem gerilemeğe başlamıştı, sonra arkasını dönüp kaçmağa kalktı, fakat...

Pavel'in yüzü aniden allak bullak olmuş ve ince vücudu titremişti. Derin bir nefes aldı, sonra yavaş yavaş devam etti:

— İşte tam bu esnada babam onu yakalamıştı. Ah!...

Çoçuklar kıpırdanmaya başlamışlardı.

— Annem ellerini kaldırdı ve tıpkı göle atlar gibi yere düştü.

Pavel bu esnada yerden bir yonca parçası aldı, dikkatle inceledikten sonra çocukların başlarına doğru attı. Onlar ise kıpırdamadan oturuyor, Pavel'in devam etmesini bekliyorlardı. Ama o başını öne eğmiş, hiç sesini çıkarmıyordu.

— Öldürünceye kadar dövdü mü? diye Masha ince titrek bir sesle sordu.

— Aptal diye Pavel başını kaldırmadan konuştu.

Yakov Masha'ya sarıldı ve onu kendine doğru çekti. Ilya ise Pavel'e biraz daha sokuldu:

— Ona acıyor musun? diye sordu.

— Sana ne? diye Pavel kızgın bir şekilde cevap verdi.

Herkes sükûnetle ona bakıyordu.

— Sokak kadınıydı, diye Masha atıldı ama Yakov onu derhal susturdu:

— Öyle bir koca ile her kadın aynı yola düşer! Her zaman pis ve şikâyetçidir. İnsanı öldürecek ka-

dar korkunç bir hali var. Kadıncağız ise Perfishka gibi neşeli ve parlak bir kadındı.

Pavel ona bir an baktı, sonra büyük bir edâ ile ağır ağır sözüne devam etti:

— Bir defasında ona; "Anne kendine dikkat et, yoksa seni öldürür" demiştim. Ama o bana aldırmadı. Sadece babama söylememi tembih eder ve çenemi kapamam için bana hediyeler getirirdi. Gezdiği adam ise bana beş kapik para verirdi. Ona ne zaman annemden haber götürsem bana beş kapik verirdi. İyi huylu idi. Aynı zamanda korkunç bir şekilde kuvvetli idi. Kocaman da bıyığı vardı.

— Kılıcı? diye Masha sordu.

— Görmeliydiniz! diye Pavel haykırdı, gururla, iftihar ederek devam etti. Bir defa kınından çekip çıkarmıştım. Öyle ağırdı ki...

— Şimdi sende Ilya gibi yetim oldun, diye Yakov alay etti.

— Ne olur yani? diye yetim bildirdi. Ben onun gibi eskicilik mi yapacağım sanki? Bunu aklınıza getirmeyin!

— Bunu demek istemedim.

— Şimdi ne istersem yapacağım. diye Pavel övündü, başım kaldırarak etrafma bakındı. Ben yetim değilim, sadece... Sadece... Kendi başıma yaşıyacağım. Babam okula gitmemi istemezdi. Şimdi artık hapishanede olduğu için okula da gideceğim, hem sizden de iyi çalışacağım!

— Okula gitmek için elbise nereden bulacaksın? diye Ilya alaylı bir şekilde güldü. Bizim okula böyle baldırı çıplakları almazlar.

— Elbise mi? Dükkânı satarım.

Bütün çocuklar bakışlarını ona doğru çevirdiler Ilya'ya yenildiğini hissettiriyorlardı. Son kelimelerin

bıraktığı tesirden haberdar olan Pavel her zamankinden daha gururlandı:

— Kendime bir de at alacağım - canlı bir at - Okula at sırtında gideceğim.

Bu fikir üzerine çok neşelenen Pavel gülümsedi.

— Artık seni pataklıyacak kimse yok diye Masha kıskanç bir şekilde söylendi.

— Hiç böyle sanma, bu işi yapacak biri bulunur, diye Ilya tasdik etti.

Pavel ona ters bir şekilde baktı, sonra atıldı:

— Bu kim olacak, sen mi Hadi bir dene de görelim.

Yakov tekrar sözlerini kesti:

— Çok komik çocuklar, dedi. Kadıncağız daha biraz evvel aramızda dolaşıyor, konuşuyor, bir şeyler yapıyordu, sonra kafasına maşa ile vurulunca birden yok oldu. Şimdi nerede?

Diğer üç çocuk Yakov'un gittikçe büyüyen yüzünden fırlayacakmış gibi olan gözlerine baktılar.

— Evet, dedi Ilya Ben de bunu düşünüyordum.

— Onun öldüğünü söylüyorlar ama bu ne demek?

— Ruhu uçup gitti, diye Pavel açıkladı.

— Göğe, diye Masha başını göğe kaldırarak baktı. Yakov'a biraz daha sokuldu. O esnada yıldızlarda belirmeğe başlamışlardı. İçlerinden çok parlak olan bir tanesi, dünyaya daha yakınmış ve gözünü kırpmadan soğuk bir şekilde dünyaya bakıyormuş gibi görünüyordu. Masha'nın sözünü dinleyen çocuklar gözlerini kaldırdılar. Pavel'de göğe bir göz attı, sonra ayağa kalkarak telâşla uzaklaştı.

Ilya derin derin düşünerek gözlerinde endişe ile

bakıyordu. Yakov'un kocaman gözleri bir şeyler araştırıyormuşcasına iki yana bakıyordu.

— Yakov diye arkadaşı başını öne eğerek konuştu.

— Evet?

— Hep düşünüyorum... diye Ilya başladı ama hemen susuverdi.

— Neyi? diye Yakov hafifçe sordu.

— Onu nasıl öldürdüler... Şimdi herkes bir sürü gürültü yaparak konuşup duruyor... Kimse ağlamıyor... Kimse üzgün değil...

— Yeremei ağladı

— O hep ağlar. Ya Pavel - Masal anlatıyormuş gibi olayı anlattı.

— Aldırmamaya çalışıyor. Ama üzgün, halini belli etmek istemiyor. Bu yüzden de kaçtı, bahse girerim ki şimdi ağlıyordur.

Bir müddet birbirlerine sarılmış bir halde oturdular. Masha Yakov'un dizinde uykuya daldı, yüzü hâlâ göğe çevriliydi.

— Korktun mu? diye Yakov sordu.

— Evet, diye Ilya fısıldadı.

— Ruhu bizi korkutmak için gelecek.

— Evet. Masha'da uyudu.

— Onu evine götürmeliyiz, ama ben kımıldamaya korkuyorum.

— Ben de seninle giderim.

Yakov kızın başını omuzuna dayadı, sonra zayıf vücuduna sarılarak ayağa kalkmağa çalıştı.

— Bekle Ilya önce ben gideyim, diye fısıldadı.

Yükünün ağırlığı ile yürümeğe çalışıyordu. Ilya arkadaşını o kadar yakınından takip ediyordu ki, burnu arada bir onun ensesine değiyordu. Ilya görünmez bir varlığın kendisini takip ettiğini sanıyor,

ensesinde adeta soğuk nefesini duyuyordu. Her an kendisini yakalıyabilirdi.

— Acele et, diye arkadaşının arkasına dokundu.

Bundan kısa bir müddet sonra Büyükbaba Yeremei'nin sıhhati bozulmağa başladı. Eski toplamaya gideceği yerde evde oturuyor veya bahçede dolaşıp karanlık köşesinde yatağında yatıyordu. Bahar geliyordu, güneş açtığı zaman yaşlı adam hemen yatağında doğrulup ısınmağa çalışıyordu. Artık çocuklara arasıra hikâye anlatıyordu, anlattıkları ise o kadar enteresan olmuyordu. Öksürüğü hep sözünü kesiyor. Göğsünün ta derinliklerinden bir şey çıkmak istiyormuş gibi boğuk iniltiler duyuluyordu. Hikâyeleri her şeyden çok seven Masha bu öksürüklere sinirleniyordu.

— Oh, sus diyordu Masha.

— Bekle diye yaşlı adam soluyordu. Biraz sonra geçer...

sonra geçer...»

Ama geçmiyordu. Gittikçe beter oluyor, yaşlı adamın bir deri bir kemik kalmış vücudu sarsılıyordu. Bazen çocuklar hikâyenin sonunu beklemeden gidiyorlar, yaşlı adam da arkalarından ıstırap dolu bir ifadeyle bakakalıyordu.

Ilya barmen Petrukha ile amcası Terenty'nin yaşlı adamın hastalığı için endişelendiklerini görüyordu. Günde defalarca Petrukha birahanenin arkasına gider, Büyükbaba Yeremei'ye bakardı.

— Ne haber Büyükbaba? der, sonra İyi misin? diye göz göze gelince sorardı.

Gürbüz olan Petruhka pembe pamuklu gömleği ile dolaşır, ellerini kocaman pantolounun geniş ceplerine sokardı. Pantolonunun paçalarını ise parlak çizmelerinin içine sıkıştırırdı. Cebinden daima bozuk

para şıkırtıları duyulurdu. Tepesinde pek saç yoktu ama yuvarlak ensesinde kıvırcık bukleleri vardı, arada bir onları geri iterdi. Ilya ondan hiç hoşlanmazdı ama şimdi bu hoşnutsuzluğu artmıştı. Petrukha'nın Büyükbaba Yeremei'den hoşlanmadığını biliyordu. bir kere onun amcası Terenty'e şöyle dediğini duydu:

— Gözünü ondan ayırma Terenty. O çok cimridir. O yastığının altında epey miktar para olduğuna dair bahse girerim' Elimizden kaçmasın. O yaşlı köpekte yaşayacak fazla can kalmadı; sen onunla epey dostsun, hem kimsesi de yok. Kafam kullan!

Büyükbaba Yeremei hâlâ akşamlarını birahanede Terenty'e Alah ve dünyanın nimetleri hakkında konuşmakla geçiriyordu. Kasabadaki hayat kamburu iyice çirkinleştirmişti. Bulaşık yıkamaktan sırılsıklam olmuş gibi bir hali vardı. Gözleri bulanıklaşmış ve korkunç bir görünüşü olmuştu. Vücudu birahanenin sıcağı içinde erimişe benziyordu. Kirli gömleği kamburunun üzerinde toplanıyor, sırtını meydana koyuyordu. İnsanlarla konuşurken bir yandan gömleğini çekiyor, kamburunu saklıyormuş gibi görünüyordu.

Büyükbaba Yeremei ne zaman bahçede otursa, Terenty dışarı çıkar, bir elini gözüne siper edip diğeri ile de sakalını çekiştirerek yaşlı adama bakardı.

— Bir şey istiyor musun Büyükbaba Yeremei? diye suçlu suçlu sorardı.

— Hiç bir şey istemiyorum... Hiç birşey...

Bunun üzerine kambar sıska bacaklarının üzerinde döner, birahaneye girerdi.

— Artık hiç bir zaman iyileşmiyeceğim diye Yeremei her gün daha fazla tekrarlamaya başlamıştı. Vaktimin geldiği çok açık.

Bir gün zemin katındaki deliğine yatmak için giderken her zamankinden daha fena bir öksürük tutmuştu.

— Henüz çok erken Allahım, diye mırıldandı. Henüz işimi bitirmedim. Senelerdir... Kilise için biriktirdiğim para... İnsanların mabedlere ihtiyaçları var. Bizim gibi günahkârları islâh etmeye yararlar. Ama henüz bu kadar para biriktiremedim. Ah, Allahım. Etrafımda uçan bir şeyler var... Yakalayacakgaliba. Ilya unutma param var, Ama kimseye söyleme olur mu?

Ilya büyük bir sır sakladığının farkında idi. Hem adamın etrafında uçanın ne olduğunu pek iyi biliyordu.

Birkaç gün sonra, bir öğleden sonra Ilya köşede okul elbisesini çıkarırken, Yeremei'nin hırıltılar çıkartıp inlediğini duydu.

— Kıst... Kıst... Defol! diye yaşlı adam soludu.

Çocuk çekingen bir tavırla kapıyı itti. Kilitli idi. İçerden yaşlı adamın endişeli sesi duyuluyordu.

— Kıst... Acı bana Allahım! Acı bana!

Ilya gözünü kapıdaki bir çatlağa dayadı ve yaşlı adamın sırt üstü yatmış, elini kolunu salladığını gördü.

— Büyükbaba, diye dehşet içinde bağırdı.

— Petrukha... Dikkat... O Allahın - O'nun için. Mabedi için. Ah-h şu uçan şey yok mu! Allahım seninim beni koru... Yaşlı adama acı... acı...

Ilya korkudan titriyordu, ama gözünü yaşlı adamın titrek ve havada sallanan elinden alamıyordu. Çarpık parmağı ile birisini tehdit eder gibiydi.

— Dikkat et! Allahım! Dikkat et!

Yaşlı adamın vücudu birden düğüm halini aldı,

sonra yatağın içinde oturdu, beyaz sakalı rüzgârdaymış gibi sallanıyordu. Kollarını iki yana uzattıktan sonra itilircesine yere düştü.

Ilya haykırdı ve dışarı koştu.

Nefes nefese birahaneye giderek:

— Öldü! diye bağırdı.

Terenty korku ile soludu, sonra tezgâhın arkasında duran Petrukha'ya baktı:

— Ruhu şâd olsun, diye barın sahibi üzgün bir sesle konuştu. İyi adamdı. Gidip bir bakayım. Sen burada kal Ilya, bir şey lâzım olursa beni çağırırsın. Sen de göz kulak oluver Yakov.

Petrukha telâşlanmadan gitti, topuklarını yere sert sert basıyordu. Kapı ardından kapanır kapanmaz çocuklar onun kambura dönüp:

— Gel, gel aptal! dediğini duydular.

Ilya çok fena korkmuştu. Amma bu onu etrafında olanlardan gözünü ayırmasına mani olmuyordu.

— Ölürken gördün mü? diye Yakov barın arkasından seslendi.

Ilya ona baktı:

— Oraya ne diye gidiyorlar? diye Yakov'un sorusuna aldırmadan sordu.

— Bakmak için - Haber vermek için gelmedin mi?

Ilya sımsıkı gözlerini kapadı:

— Onu nasıl itti!

— Kim kimi itti? diye Yakov çenesini ileri doğru uzatarak merakla sordu.

— Büyükbaba şeytanı diye Ilya biraz durakladıktan sonra cevap verdi.

— Şeytanı gördün mü? diye Yakov sordu ve koşarak yanına geldi.

Ilya cevap vermeden tekrar gözlerini kapadı.

— Korktun mu? diye Yakov Ilya'nm kolundan tutarak sarstı.

— Bekle! diye Ilya birden bağırdı. Bir dakika şimdi gelirim - Babana söyleme emi.

Şüphesini yenemiyerek bir çırpıda zemin kata indi ve bir fare gibi emekliyerek kapıdaki yarığa uzandı, Yaşlı adam halen hayattaydı. Yerde yatmış boğuk boğuk nefes alıyordu. Ayağının dibinde duran iki figür belli oluyordu.

Karanlıkta iki vücut birbirine karışmış büyükşekilsiz bir hal almıştı. Nihayet Ilya amcasının yaşlı adamın yanına diz çöktüğünü ve telâşla yastığı diktiğini fark edebildi. İpliğin kumaşın içinden çekilirken çıkardığı sesi gayet açık olarak duyabiliyordu. Petrukha ise Terenty'nin arkasında duruyor ve üzerine doğru eğiliyordu.

— Çabuk ol diye fısıldadı. Sana iğne ve ipliği hazır bulundur demiştim. Burada iplik bulmamız iyi oldu!

Petrukha'nın fısıldayışı, ölen adamın iç çekişleri, ipliğin sesi ve pencerenin dışında akan suların bir deliğe dolması, tarif edilmez bir tek mırıltı halini almıştı ve bu çocuğun hislerini dondurmuştu. Sessizce duvardan çekildi ve zemin kattan çıktı. Gözlerinin önünde kocaman kırmızı bir leke vızıldıyarak tekerlek gibi dönüyordu. Merdivenlerden çıkarken parmaklığa sıkıca tutundu, ayaklarını zorlukla kaldırabiliyordu. Birahanenin kapısına yaklaşınca durdu, hafif hafif ağladı. Yakov'un etrafında zıplayıp bir şeyler dediğinin farkında değildi. Sonra sırtında birisinin ittiğini hissetti Perfishka konuşuyordu.

— Ne oldu? - Kim? Nasıl olmuş - öldü mü? Ah şeytan! Ilya'yı bir daha dürttükten sonra ayakkabı

tamircisi merdivenleri sarsan bir süratle aşağıya indi:

— Ah-hh! diye son basamağa gelince haykırdı.

Ilya amcasının ve Petrukha'nm merdivenden çıktıklarını gördü. Kendisini ağlarken görmelerini istemiyordu ama bir türlü göz yaşlarını tutmağa muvaffak olamıyordu.

— Ayıp sana! diye Perfişhka bağırdı.

Terenty yeğenine pek bakmadan yanından geçti, fakat Petrukha durdu ve elini Ilya'nın omuzuna koydu.

— Ağlıyor musun? dedi. Haklısın - Bu demek ki sen şerefli bir çocuksun ve yapılan iyilikleri unutmuyorsun. Yaşlı adam sana iyi davranırdı. Sonra Ilya'yı bir kenara iterek ilâve etti, Ama bir daha seni kapı önlerinde bulmayayım.

Ilya gömleğinin kolu ile yüzünü sildi, etrafına bakındı. Petrukha yine barda tezgâhın arkasında duruyor, dalgalı saçlarını arkaya itiyordu. Önünde ise dudaklarında budalaca bir tebessümle Perfishka duruyordu. Tebessümüne rağmen yüzünde poker oyununda son kapiğini kaybeden bir insanın ifadesi vardı.

— Ne düşünüyorsun, Perfishka? diye Petrukha kaşlarını kaldırarak sordu.

— Sus! parası yok mu? diye Perfishka sordu.

— Niçin olsun? diye barmen sun'i bir şekilde konuştu.

— Allah belasını versin! diye tamirci ayağını yere vurarak bağırdı.

— Demek hiç koklatmayacaksın ha? Peki ben de istemiyorum. Sana neşe ve saadetler dilerim, Pyotr Yakiminich!

— Ne sayıklıyorsunuz? diye Petrukha istifini bozmadan sordu.

— Oh, mühim değil. Sadece benim aptallığım.

— Galiba hakkını istiyorsun. Bunu mu ima etmeye çalışıyordun? Heh-heh!

— Ha-ha! diye ayakkabı tamircisinin çınlayan kahkahası duyuldu.

Ilya zihninden bir şeyi atmak istercesine başını salladı, sonra uzaklaştı.

O gece kendi yatağında uyuyamadı; bu sebeple birahanede Terenty'nin bulaşıkları yıkadığı masanın altında yattı. Kambur onu yatırdıktan sonra masaları silmeye başladı. Tezgâhın üzerindeki lâmba çaydanlıkların şişman karınlarını, raftaki şişeleri aydınlatıyordu.

Birahane ise karanlıktı. Dışarda hafif hafif esen bir rüzgârla birlikte yağmur yağıyordu. Kocaman bir kirpiye benzeyen Terenty masaları temizlerken boyuna içini çekiyordu. Lâmbanın yanına her yaklaştığında yerde kocaman gölge beliriyordu. Ilya bunun Büyükbaba Yereme'inin Terenty'e şöyle söylemek için gelen ruhu diye hayalinden geçiriyordu:

— Kışt... Kışt!

Çocuk üşümüş, korkmuştu. İçerdeki pis koku ile tıkanmıştı. Bugün cumartesi idi ve henüz ovulan tahtalardan çürük kokusu yükseliyordu. Amcasına, hemen gelip yanına yatması için seslenmek istiyordu ama içindeki ıstırap ve küskünlük hissi bunu önlüyordu. Devamlı bir şekilde beyaz sakallı kambur Büyükbaba Yeremei'nin hayalini görüyor, onun kendisine şu şekilde hitap ettiğini duyuyordu:

— Her şey Allahın elinde, korkma.

Nihayet Ilya daha fazla dayanamadı:

— Gel buraya ve yat! diye kişnedi.

Kambur şaşırmıştı ve birden cevap veremedi.

— Bir dakika, bir dakika diye nihayet zayıf bir sesle konuşabildi. Sonra masadan masaya daha hızlı bir şekilde koşuşmağa başladı. Ilya o anda amcasının da korkmuş olduğunu anladı. "Oh olsun" diye kendi kendine söylendi.

Yağmur monoton bir şekilde pencerenin camına vuruyor, lâmbanın ışığı titriyor, şişeler ve çaydanlıklar hafif ışıkta sırıtıyorlardı. Ilya koyun derisini kafasının üzerine kadar çekti, nefesini tutarak yattı. Birden yanındakinin kıpırdandığını hissetti. Terenty dizlerinin üzerine kalkmış, başını önüne eğmişti.

— Sevgili Allahım diye fısıldıyordu. Sevgili Allahım...

Bu fısıldama Ilya'ya Büyükbaba Yeremei'nin boğuk boğuk nefes alışını hatırlatmıştı. Odanın karanlığı ile ürktü, yattığı yer deniz gibi alçalıp yükseliyor, rüzgâr bacadan içeri doluyordu.

— Dua etme! diye Ilya yüksek sesle haykırdı.

— Aman Allahım! diye kambur kısık sesle söylendi. Allahaşkma uyu artık.

— Dua etme diye çocuk ısrarla tekrarladı.

— Peki peki, etmiyeceğim.

Karanlık ve rutubet Ilya'nın üzerine iyice çökmüştü. Nefes alamıyordu. İçinde karmakarışık hisler; korku, Büyükbaba Yeremei'ye acıması, amcasına karşı kızgınlığı içinde tezat teşkiliyordu. Bir Bir müddet döndü, durdu, sonra oturarak homurdandı:

— Nen var? diye amcası dehşet içinde fısıldadı, Ilya'yı tuttu. Ilya onu itti.

— Oh Allahım! Saklanabilecek bir yer bulabilseydim! diye ağlamaklı bir halde dehşet ve ümitsizlik içinde soludu. Ah bir bulabilseydim! Gözyaşları birden boşandı. Pis havayı derin bir şekilde içine çektikten sonra hıçkıra hıçkıra yastığa kapandı.

Bu olaydan sonra çocuk tamamen değişti. Eskiden sadece okulda arkadaşlarından uzak dururdu. Zaten bunlarla arkadaş olmak arzusunu duymazdı. Şimdi ise herkesten uzak duruyor, yaşına göre çok fazla ağır başlı davranıyordu. Yüzünde soğuk bir anlam vardı ve dudakları sımsıkı kapalıydı. Büyükleri yüzünde alaycı bir ifade ile son derece dikkatle dinliyordu. Büyükbaba Yeremei'nin öldüğü gün gördüğü şeylerin hatırasından kendini kurtaramamıştı. Petrukha ve amcasının suçlarına ortak olduğu fikrinden bir türlü uzaklaşamıyordu. Belki de ölürken soyulduğunu gören adam soyanın kendisi olduğunu sanmıştı. Bu fikir onda belli belirsiz büyümeğe başlamıştı, etrafındakilere karşı şüpheci davranıyordu. Başkalarının kötülüklerini bulmaktan zevk duymaya başlamıştı. Böylelikle kendi suçu azalıyordu sanki.

Buna rağmen kötü olan pek çok şey buluyordu. Evde, herkes Petrukha'ya dolandırıcı diyor, kaybolan eşyaların onun tarafından çalındığını söylüyorlar, buna rağmen karşılaşınca başlarını eğerek selâmlıyorlar. Pyotr Yakimich diye saygılı bir şekilde hitap ediyorlardı. Yaşlı kadın Matitza'ya çirkin bir isim takmışlardı. İçip sarhoş olduğu zaman onu itip kakıyorlar; hatta bir gün sarhoş bir halde mutfağın penceresinin altında sızıp kalmışken ahçı bir kova pis su bile dökmüştü. Buna rağmen hepsi kadının hizmetini kabul ediyorlar, mukabilinde onu hafifçe tokatlayıp küfür ediyorlardı. Perfishka daima ona kötürüm olan karısını yıkaması için rica edi-

yor, Petrukha tatilden önce ona bir kapik bile vermeden birahaneyi temizlettiriyordu; Terenty'de kadının diktiği gömlekleri kabul ediyordu. Zavallı herkes için çalışıyor ve bunu hiç şikâyette bulunmadan iyi bir şekilde yapıyordu. Hastalara ve çocuklara bakmaya bayılıyordu.

Ilya evdeki en çalışkan adam Perfishka'nın pek ciddiye alınmadığını görüyordu. Yalnız çakırkeyif olup da akordiyonunu alıp birahanede oturduğu zaman veyahut ta bahçede komik şarkılar söyleyerek akardiyon çalarken ona önem veriyorlardı. Hiç kimse onun ne kadar büyük bir merhametle kötürüm karısını zemin katın girişine taşıdığını veya küçük kızını öpüp severek şakalar yaparak yatağına yatırdığının farkında değildi. Hiç kimse onun kızına yemek yapmasını veya oda temizlemesini öğretirken güldüğünü, onunla şakalaştığını, görmüyordu.

* * *

Demirci hapse götürüldüğü zaman ayakkabı tamircisi oğlu için en çok ihtimam gösteren kimse oldu. Derhal Pavel'i yanına aldı. Çocuk mumlu ipliği büküyor, yerleri süpürüyor, su getiriyor ve ekmek, soğan almağa çarşıya gidiyordu. Herkes demircinin pazar günü ve tatillerde içtiğini görüyor ama hiç kimse ertesi gün ayıldığı zaman karısına şöyle dediğini duymuyordu:

— Özür dilerim Dunya. Sen benim içmek istediğimi mi sanıyorsun? Sarhoş olarak doğduğum için değil, sadece değişiklik olsun diye içiyorum. Bütün hafta oturup ömür tüketiyorum. Yoruluyorum. Bu yüzden de hafta sonu biraz içiyorum.

— Sana kızdığımı mı sanıyorsun? Aman Allahım! Sana acıyorum! Karısı boğazından boğuk ve hırıltılı bir ses çıkardı. Senin nasıl çalıştığını görmediğimi mi sanıyorsun? Allah beni sana yük olsun diye yaratmış, Bir ölseydim. Seni bir hürriyetine kavuşturseydım!.

— Bu şekilde konuşma Böyle şeyler söylemene müsade edemem - Sana sadece dilim kötü söylüyor, kalbim değil. Bir gün buradan çıkıp başka bir caddeye taşınacağız, o zaman herşey değişecek. Pencereler, kapılar ne istersen olacak. Pencere caddeye bakacak. Ben de kâğıttan bir çizme yapıp ticaret işareti olarak pencereye yapıştıracağım. Sürü-sürü halk gelecek! Herşey değişecek! Ateşi besleyip, körükleri körükleyin, dövdüğümüz para sadık dostlarım!

Perfishka'mn Ilya'dan sakladığı hiç birşeyi yoktu. Ayakkabı tamircisinin binbir güçlükle hayatını kazandığını biliyordu. Buna rağmen her zaman neşeliydi ve akordiyonu çok iyi çalardı. Bu yüzden Ilya ona hayrandı.

Öbür taraftan Petrukha sabahtan akşama kadar tezgâhın arkasında dama oyunu oynar, çay içer, garsonları azarlardı. Yeremei'nin ölümünden kısa bir zaman sonra çalışması için Terenty'i bara koymuştu. Kendisi ise bahçede ıslık çalar, dolaşırdı, evi dört bir yanından kontrol eder, yumrukları ile duvarların sağlamlığını araştırırdı.

* * *

Ilya kasvet verici, kötü olan bir çok şey görüyordu. Bunları gördükçe de etrafındakilerden daha çok

nefret etmeğe başlamşıtı. Bu intibalarını bir başkasına anlatmak istiyordu ama bu insan amcası olamazdı. Yeremei'nin ölümünden beri aralarına kuvvetli, fakat görünmeyen bir set çekilmişti. Bu, Ilya'nın amcasıyla eskisi gibi arkadaşlık kurmasına mani oluyordu. Yakov'un da kendisine birşey açıklamıyacağından şüphe yoktu. Çünkü Yakov'da kendisinden farklı bir hayat yaşıyordu.

Yakov bile eskiciyi arıyordu. Üzüntülü bir şekilde sık sık ondan bahsediyordu:

— Hayat şimdi çok donuk! Büyükbaba Yeremei sağ olsaydı bize hikâye anlatırdı. İyi hikâye gibi dünyada hiçbir şey yoktur.

Bir gün Ilya'ya esrarengiz bir tavırla şöyle dedi:

— Sana birşey göstereyim mi? Önce kimseye söylemeyeceğine dair yemin et. Eğer söylersem Allah beni ebediyyen kahretsin de.

Ilya yemini tekrarladı, sonra Yakov'un arkasından o da bahçenin köşesindeki ıhlamur ağacının dibine gitti, tahtayı kaldırıp ağacın kovuğuna yerleştikten sonra da tahta kapağı kapadılar. Oyuğa iyi uysun diye deliğin kenarları biraz yontulmuştu. İçeride ise paçavralar, tenekeler - ufak pirinçten bir şamdanla haç duruyordu.

— Nasıl beğendin mi? diye Yakov tahtayı yerine yerleştirirken sordu.

— Ne için yaptın?

— İbadet yeri dedi Yakov. Geceleri kimse yokken buraya gelip dua ediyorum.

Ilya bu fikirleri beğenmişti ama tehlikeli olduğunu düşünüyordu.

— Ya eğer birisi ışığı görürse? Baban seni döver.

— Gece kim görür? Herkes uykuda, herşey sessiz. Ben çok küçüğüm gündüz dua ettiğim zaman Allah duymuyor ama gece edersem beni duyar değil mi?

— Bilmiyorum, belki de, diye Ilya arkadaşının solgun yüzüne bakarak söyledi.

— Benimle gelir dua eder misin? diye Yakov sordu.

— Ne için dua edeceksin?

— Allaha beni zekî yapmasını ve istediğim her şeyi vermesi için dua edeceğim. Ya sen?

— Ben de.

Fakat Yakov biraz düşündükten sonra:

— Özel bir şey için dua etmek istememiştim. Sadece dua edeceğim. Ne gerektiğini Allah bilir. Ne verirse versin.

Böylece her gece dua etmeye karar verdiler. Yatmaya giderken gece yarısı kalkacaklarına dair birbirlerine söz verdiler. Fakat ne o gece, ne ertesi gece, ne de ondan sonraki geceler uyanmadılar. Ilya'nın aklına birçok yeni fikirler gelmişti, mabedi tamamen unutmuştu.

Yakov'un mabedini yaptığı ağacın üzerine Pavel kuş tutmak için tuzak kurmuştu. Pavel'in yeni hayatı oldukça güçlüklerle doluydu. Zayıflamış, rengi solmuştu. Perfishka'ya o kadar çok iş yapıyordu ki, bahçede oynayacak vakti yoktu. Arkadaşları onu sadece Pazar günleri ayakkabıcı sarhoşken görüyorlardı. Pavel onlara okuldan neler öğrendiklerini soruyor ve arkadaşlarının kendisine fazla büyüterek

anlattıkları şeyler karşısında kıskançlıkla kaslarını çatmaktan kendini alamıyordu.

— Kibirlenmenize lüzum yok. Ben de okula gideceğim.

— Perfishka sana izin vermez.

— Kaçacağım diye Pavel kararlı bir şekilde cevap verdi.

Ve hakikaten de birkaç gün sonra ayakkabı tamircisi gülerek bildirdi:

— Benim çırak olacak küçük kaçtı, küçük şeytan!

Yağmurlu bir gündü, Ilya önce kapıdaki hırpani Perfishka'ya sonra da gri, asık yüzlü gökyüzüne baktı, kalbi Pavel için acı ile doldu. Çatının altında durarak evi seyrediyordu. Toprağın içine gömülüyor ve çöküyor gibi bir hali vardı. Yağmurdan şişmiş kirişler eskisinden daha fazla dışarı doğru şişmişti. Sanki senelerdir evin içinde biriken kirler duvarları zorluyordu. Ev sefaletle, sarhoşların haykırışları ile ve bütün hayatı boyunca emdiği acı şarkılarla doymuştu. İçindeki sayısız oturan kişilerin ayakları ile tahtaların üzerinde o kadar tepinilmişti ki, artık evin tahammül edecek hali kalmamış, yavaşça bel vermeğe başlamıştı. Şikâyetçi bakışlarını pencereye çevirerek gözlerini dünyaya dikmişti.

— Evet diye ayakkabıcı içini çekti. Çok geçmeden kabuklar patlar, tohumlar çıkmaya başlarlar. Bizim gibi kiracılar da telâşla dört bir yana atılırlar ve içine girecek yeni bir delik ararlar. Bir dahaki seneye daha başka şekilde yaşayacağız. Herşey değişecek - pencereler, kapılar, hatta bizi ısıran tahtakuruları bile değişecek. Ne kadar geç olursa o kadar iyi - Buradan artık bıktım.

Lâkin ayakkabı tamircisinin hayalleri gerçekleşmedi. Ev çökmedi ama barmen Petrukha tarafından satın alındı. Alındıktan sonra iki gün eski kereste-leri yerine sokmak ve tamir etmekle geçirdiler. Sonra tuğlalar ve tahtalar getirtilerek yapı iskelesi kuruldu, bunu takip eden iki ay zarfında ev çekiç darbeleri altında sarsıldı ve homurdandı. Testere ile kesildi ve yarıldı, içine çiviler sokuldu, çürük tahtalar acı acı feryat ederek söküldü, yerlerine yenileri kondu.

Yeni bir kanat ilâvesi ile genişleyen eve daha sonra rüzgâra karşı korunmak üzere tahta çakıldı. Şimdi alçak ve geniş olarak yerden yukarı doğru dimdik duruyordu, sanki yeni yeni kökler salmıştı. Petrukha mavi üzerine altın yaldızlı harflerle bir levha koydurdu:

PYOTR YAKİMICH FİLİMONOV'UN DOSTLARININ MESUT YUVASI

— Fakat içi hâlâ çürük diye Perfishka söylendi.

Ilya aynı fikirde olduğunu belli edercesine gülümsedi. Yeniden tamir edilen evin, gözboyasından başka bir şey olmadığını biliyordu. Şimdi başka yerlerde değişik şeyleri gören Pavel'e aklı gitti. Ilya'da ayakkabıcı gibi yeni kapıları, yeni pencereleri, yeni ayakkabıcı gibi yeni kapıları, yeni pencereleri, yeni insanları düşünüyordu.

Evdeki hayat, eskisinden daha kötü olmuştu. Bahçedeki ıhlamur ağacı kesilmiş ve o sıcak yuvanın yerine yeni bir oda inşa edilmişti. Çocukların oturup konuşmayı sevdikleri diğer yerler kaybolmuştu. Şimdi en elverişli toplantı yeri bir zamanlar demircinin bulunduğu yonga ve kereste yığınının arkasındaydı. Fakat burada oturmak çok korkuluydu. Çocuklar çöplerin altında Savel'in karısının kanlı başı ile yattığını hâyâl ediyorlardı.

Petrukha, Terenty Amcayı barın arkasındaki ufak bir odaya koymuştu. Yeşil duvar kâğıdı ile kaplı ince bölmeden tütün kokusu, birahanedeki sesler ve votka kokusu sızıyordu. Oda temiz ve kuruydu. Fakat zemin katındakilerden çok daha fenaydı, çünkü bir tek penceresi kulilbenin gri duvarına bakıyordu. Duvar güneşin içeri girmesine engel oluyor, yıl-

dızlar, gökyüzü görünmüyordu. Halbuki zemin katta insan pencerenin önünde biraz eğilince bütün bunları görebilirdi.

Terenty Amca üzerinde mor renkte bir gömlek ve onun üzerine de kılıf gibi geçmiş olan dar bir ceketle sabahtan akşama kadar barda tezgâhın arkasında bekliyordu. Bağıranları ikaz ediyor, sahibinin malını bekleyen köpek gibi onlara bakıyordu. İlya'ya gri yünden bir ceket, çizme, palto ve kep aldı. Ilya bunları giydiği zaman yaşlı eskiciyi hatırlamadan edememişti. Amcası ile pekaz konuşuyor, günleri ağır monoton bir şekilde geçip gidiyordu.

Eskisinden daha sık bir zamanlar yaşadığı köyünü anmaya başlamıştı; hayatın orada daha iyi olduğuna her zamankinden daha çok inanmıştı. Kerzhenetz Ormanını ve Trenty Amcasının, göçüp giden Antippa hakkında anlattığı hikâyeleri hatırlıyordu. Antippa'yı düşünürken Pavel aklına geliyordu. Şimdi kimbilir nerede idi? Belki o da ormana gitmiş mağarada yaşıyordu. Orman rüzgârın uğultusu, kurtların ulumaları ile doluydu. Bunlar dehşet verici olmalarına rağmen güzel seslerdi. Kışın hava iyi olduğu zaman ağaçlar gümüş gibi parlardı, karın gıcırtısından başka bir şey duyulmazdı. Adım atmayıp kıpırdamadan durunca da insan kendi kalbinin atışlarından başka bir şey duymazdı.

Kasabada ise gece bile gürültü ve karışıklık vardı. İnsanlar şarkı söylüyorlar, bağırıyorlar, çağırıyorlar; arabalar yollarda takır takır gidiyor, evlerin pencerelerinin camlarını bile sarsıyordu. Okul çocukları daima bir yaramazlık peşindeydiler; büyükler de hep küfür etmek, kavga etmek ve içip içip sarhoş olmakla meşguldüler. Güvenilecek bir kişi bile yoktu. Ya Petrukha gibi dolandırıcılar, ya Savel gibi barbarlar ve

yahutta varlığı yokluğu bir gibi olan Prfishka, Terenty Amca ve Matitza gibiler vardı. Ilya en çok ayakkabı tamircisi tarafından dövülüyordu.

Bir sabah okula gitmek için hazırlanırken Perfishka birahaneye saçı başı karmakarışık, uykusuz bir gece geçirmiş halde geldi. Bir kelime bile söylemeden barda durdu ve Terenty'e baktı. Sol gözü yarı kapamktı ve arada bir kırpıyordu. Alt dudağı ise aşağıya doğru komik bir şekilde büküktü. Terenty Acıyla ona bakarak gülümsedi, ayakkabıcıya üç kapiklik para kadar votka doldurdu. Bu onun her zamanki gibi sabah porsiyonuydu. Perfishka titreyen elleri ile bardağı aldı, içindekini ağzına boşalttı ama herzamanki gibi küfür edip homurdanmadı. Barmene sol gözü ile tekrar baktı. Sağ gözü ise hiç bir şey görmüyormuş gibiydi.

— Gözüne ne oldu? diye Terenty sordu.

Perfishka gözünü oğuşturdu, ellerine baktı, sonra yüksek ve net bir sesle:

— İyi karım, Avdotya Petrovna öldü dedi.

Trenty hemen haç çıkardı.

— Ruhu şâd olsun diye mırıldandı.

— Ha? diye Perfishka ona bakarak sordu.

— Ruhu şâd olsun dedim.

— Yaa... Öldü. Sonra ayakkabıcı topuklarının üzerinde sert bir şekilde dönerek dışarı çıktı.

— Acayip adam diye Terenty başını salladı. Ilya da ayakkabıcının acayip olduğunu biliyordu. Okula giderken zemin kata inerek cesedi görmek istedi. Oda karanlık ve insanlarla doluydu. Tavan arasındaki kadınlar köşedeki yatağın etrafına oturmuşlar, alçak sesle konuşuyorlardı. Matitza Masha'nın üzerinde bir elbiseyi prova ediyordu.

— Kolları mı gerginlik yapıyor? diye sordu.

— Evet diye Masha kollarını iki yana açarak ağlayan bir sesle cevap verdi.

Ayakkabıcı oturmuş kızını seyrediyordu. Sol gözü hâlâ seyiriyordu. Ilya bu dünyadan gitmiş olan beyaz şiş yüze bakarken bir zamanlar simsiyah bakan gözlerin şimdi ebediyyen kapanmış olduğunu düşündü. Üzülmüş ve korkmuş bir halde dışarı çıktı.

Fakat okuldan eve döndüğünde birahaneye girdiği zaman, Perfishka'nın akordiyon çalıp dinç bir şekilde şarkı söylediğini gördü:

Haşin sözlerden kırıldı
Sevgilim kalbim burkuldu
Oh bilsen niye burkuldu?
Bilmem gerek o kırıldı.

— Bırr-r! Oradaki kadınlar beni dışarı attılar. "Defol" diye bağırdılar. "Defol canavar, sarhoş, hayvan burunlu!" Aldırmıyorum. Tahammül edebili yorum. Lânetleyin, dövün beni - hepsi bir - Bütün arzum biraz hayatı tatmak. En azından bir parça tatmak! Allah belâsını versin! Herkes zaten bunu istiyor dostlarım. Hepimiz aynı - Vanya, Manya - Hepimiz aynı.

Kim ağlıyor, kim inliyor?
Boş yere iç çekiş niye?
Konuşma, şikâyet etme
Çiğne bir ekmek kabuğu
Duracaktır bu inleme.

Perfishka'nın yüzü gülüyordu; Ilya onu korku ve hoşnutsuzluk içinde seyretti. Karısının ölümünde böyle davranan ayakkabıcıyı Allah muhakkak cezalandıracaktı. Perfishka ertesi günde sarhoştu, cena-

zenin arkasından sendeleyerek bakıyor, gözlerini kırpıştırıp sırıtıyordu. Herkes onu azarlıyordu, hatta birisi ensesine bile vurdu.

— Ay! Şuna bak! diye Ilya, Yakov'a o günün akşamı söylendi. Şu Perfishka denilen şeytanın teki.

— Ne olursa olsun dedi Yakov.

Bir müddettir Ilya, Yakov'daki değişikliğin farkındaydı. Oyun oynamak yerine evde oturmayı tercih ediyordu. Önceleri arkadaşının, okuldaki kendi başarısını kıskandığını sanıyor, bu yüzden onun içerde ders çalıştığım düşünüyordu.

Fakat Yakov'un durumu iyi olacağı yerde daha kötü olmağa başlamıştı. Unutkanlığından ve basit şeyleri anlamadığından dolayı öğretmen onu boyuna azarlıyordu. Ilya Yakov'un Perfishka'ya olan davranışlarından dolayı pek şaşırmış değildi. Çünkü arkadaşı evin içinde olup bitenle ilgili değildi. Ama bu değişikliğin sebebini çok merak ediyordu.

Bir gün ona:

— Nen var? diye sordu. Artık benimle arkadaşlık etmek istemiyor musun?

— Arkadaşın olmak istemèmek mi? diye Yakov şaşırarak bağırdı; sonra çabucak ilâve etti, Eve git - lütfen, ben bir dakikaya kadar gelirim. Sana ne göstereceğim!

Arkasını dönerek koştu, Ilya'da meraktan patlayacak bir halde odasına gitti. Biraz sonra Yakov içeri koştu, arkasından kapıyı kilitledi, pencerenin yanına giderek gömleğinin içine sakladığı kırmızı bir kitabı çıkardı.

— Gel buraya diye Terenty'nin yatağına otururarak Ilya'ya hafifçe seslendi. Kitabı açarak dizine koydu, eğilerek okumaya başladı.

— "Cesur şövalye uzakta... Gök kadar yüksek bir dağ gördü." diye okudu. "Ve ortasında da demir bir kapı vardı. Şövalyenin per-va-sız kalbi cesaretle doldu. Mızrağını çekti, atını mahmuzladı ileri... İleri... Haykırarak atıldı; kapıya bütün kuvveti ile saldırdı. Gökgürültüsüne benzeyen bir sesle demir kapı binlerce parçaya ayrıldı. Dumanlar alevler... Dağın içinden fışkırdı ve yerleri inleten kayaları bulundukları yerden düşüren bir ses haykırdı; "Demek nihayet geldin deli seyyah! Ölüm ve ben seni uzun zamandır bekliyorduk!" Dumandan gözü yanan yiğit şövalye..."

— Kimmiş bu? diye hayretle arkadaşım dinleyen Ilya sordu.

— Sövalye...

— Şövalye nedir?

— Şövalye at üstünde gezer... Elinse mızrağı vardır... Cesur Raoul... Bir ejderha şövalyenin sevdiği kızı kaçırdı... Güzel Louisa'yı. Peki ama çeneni kapa da dinle diye Yakov sabırsız bir şekilde bağırdı.

— Peki. Bir dakika - ejder nedir?

— Çelik pençeli... Üç kafalı... Ağzından alev çıkan... Kanatlı bir yılan.

— Ay! diye Ilya gözlerini şaşkınca açtı. Ona... haddini bildirir değil mi?

İki çocuk kendilerini nefessiz bırakan, meraklandıran, endişelendiren kitabın üzerine aynı hisler altında tek bir zevkle eğildiler. İkisi de korkunç canavarların, yiğit şövalyelerin kılıçlarının altında öldüğü sihirli yeni bir dünya hayal ediyorlardı. Buradaki donuk ve sıkıntılı hayatla oradakinin ilgisi yoktu. Oradaki dünyada sarhoşlar veyahutta külhanbeyleri yoktu. Tuğladan ve tahtadan evlerin yerine pırıl pı-

rıl parlayan altından saraylar vardı. Kuleleri göklere değiyordu. Çocuklar muhteşem bir hâyâl âlemine dalmışlardı. Bu esnada bölmenin diğer yanında akordiyon çalıyor ve ayakkabıcı Perfishka şarkı söylüyordu.

Ölüm beni sardığında
Şeytan beni bulduğunda
Henüz yaşarken ona gideceğim
Dost olup onunla konuşacağım.

— Devam et! Allah şen insanları sever!

Akordiyon ayakkabıcının ortalığı yırtan sesine erişmek için mücadele ediyordu.

Soğuktan sararmış zavallı fakir
Yaşlı olan görülür hakir?
Çok geçmeden ölecek, cehenneme gidecek
Orada ısınıp mesut olarak kalacak.

Söylediği her cümle büyük bir kahkaha ve alkışla karşılanıyordu.

Seslerin fırtınasından ince bir duvarla ayrılan küçük odada iki çocuk kitabın üzerine eğilmişlerdi, biri hafifçe fısıldadı:

— "Sonra şövalye canavarı demir gibi kuvvetli kolları ile sardı, canavar acısından gökleri inleten sesler çıkardı...

Şövalye ve ejderha adlı hikâyeden başka içinde 'Ölüme Doğru, Yiğit Prens Franzil ve Güzel Kraliçe Rentzivena" gibi hikâyeler vardı.

Şövalyeler ve Prensesler Ilya'nın usunu şimdi o kadar doldurmuştu ki, son zamanlarda bunu gerçeğe sığdırmaya çalışıyordu. Arkadaşlar kasadan on kapik aşırıp kitap almaya devam ettiler. Yashka

Smertenskynin maceralarını öğrendiler ve Tatar Şövalye Yapancha'ya hayran kaldılar. Gittikçe etraflarındaki çirkin hayattan kendilerini çektiler ve kötü kaderlerinin zincirlerini daima yenen kahramanların hayatlarına dalarak mesut oldular.

Bir gün Perfishka karakola çağrıldı. Endişe ile gitti ama döndüğünde neşeliydi. Yanında elinden sımsıkı tuttuğu Pavel Grachov vardı. Pavel'in gözleri eskisinden daha keskinleşmişti ama son derece zayıftı, meydan okur hali kaybolmuştu. Ayakkabıcı onu birahaneye soktu.

— İşte, bakın Pavel Grechov, Penza Kasabasından henüz döndü. Seyahati yürüyerek yaptı diye sol gözünü kırparak söylendi. Gençler nasıl oluyor bakın. Saadetin kendilerine gelmesi için ranzada yatıp beklemiyorlar, bunun yerine arka ayaklarının üzerinde ayağa kalkıp fırlayıp gidiyorlar.

Pavel bir elini paçavra haline gelmiş olan pantolonunun cebine sokmuştu, diğerini ise ayakkabıcının elinden kurtarmak istiyordu. Arada bir gözünün ucu ile ona bakıyordu. İçlerinden biri ayakkabıcıya dayak atmasını söylüyordu.

— Niçin? diye Perfishka ciddi bir şekilde sordu. Nereye isterse gitsin. Belkide cidden mutluluğu bulur.

— Aç olmalı dedi Terenty. Al Pavel diyerek ona bir dilim ekmek uzattı.

Çocuk sakin bir tavırla bunu aldı ve kapıya doğru gitti.

— Fiffft! diye ayakkabıcı arkasından ıslık çaldı. Güle güle tatlı yaratık.

Bu manzarayı kapıdan kontrol eden Ilya Pavel'e işaret etti. Pavel biraz tereddüt ettikten sonra ona

doğru gitti. Odaya girmeden önce etrafına şüpheli bakındı.

— Ne istiyorsun? diye saygısız bir şekilde sordu.

— Merhaba.

— Merhaba.

— Otur.

— Niye?

— Bir şey yok, konuşalım dedim.

Ilya Pavel'in kısa cevaplarından dolayı şaşırmıştı Ilya ona nerelere gittiğini, neler gördüğünü sormak istiyordu. Pavel ise sandalyeye oturdu ve ekmeği kemirmeğe başladı. Sonra sorguya kendisi başladı:

— Okul bitti mi?

— Hayır henüz değil. Bahara.

— Ben bitirdim bile.

— Bitirdin mi? Ilya'nın bu sorusunda şüphe vardı.

— Fazla uzun sürmedi.

— Nerede çalıştın.

— Hapishanede. Mahkûmlar bana öğrettiler.

Ilya ona biraz daha yaklaştı:

— Orası çok fena mıydı? diye Ilya arkadaşının solgun yüzüne bakarak sordu.

— Oh, hayır. Bir çok kasabanın hapishanesine girdim. Ben orada kibarlarla dost oldum. Hapishanede de kibarlar var. Değişik dillerde konuşuyorlar. Onların hücrelerini süpürdüm. Çok neşeliydiler ve hapiste olduklarına hiç aldırmıyorlardı.

— Hırsızlar mı?

— Esaslı hırsızlar diye Pavel gururla söylendi.

Ilya gözünü kırptı merakı artmıştı.

— Ruslar mı? diye sordu.

— Yahudiler de vardı. Dünyadaki en iyi insanlar mahkûmlar. Neler yapmışlar ki! Sağdan, soldan, herkesten çalmışlar. Ama yakalanmışlar, bu da Sibirya demek!

— Hapishanede nasıl okudun?

— Çok basit. Sadece, "Bana okuyup yazmasını öğretin" dedim. Ve onlar da bana öğrettiler.

— Okuyup yazmayı da mı?

— Pek iyi yazamıyorum ama sizin kadar okurum. Bir sürü kitap okudum.

— Yakovla ben de kitap okuyoruz dedi Ilya.

Okudukları kitapların isimlerini sayarlarken birbirlerinin sözlerini kesiyorlardı. Nihayet biraz sonra Pavel durdu ve içini çekti:

— Galiba siz benden daha çok okumuşsunuz dedi. Ben daha ziyade şiir okudum. Orada bir sürü kitap vardı ama içlerinde en iyi olanları şiir kitaplarıydı.

Bu sırada içeri Yakov girdi; gözleri hayretten yuvalarından fırladı ve gülmeye başladı.

— Koyun, dedi Pavel, Neye gülüyorsun?

— Neredeydin?

— Senin hiç bir zaman gidemiyeceğin bir yerdeydim.

— Ne dersin? diye Ilya Yakov'a sordu. O da kitap okuyormuş.

— Öyle mi?... diyen Yakov'da aniden dostça bir ifade belirmişti. Üç çocuk oturdu ve sohbete daldı. Bir birleri ile ilgisi olmayan şeyleri anlatmaya başladılar Her sözlerinde mübalâğa vardı.

— Size gördüklerimin yarısım bile anlatamam! diye Pavel heyecanla övündü. Bir defasında iki gün

yemek yemedim. Kırıntı bile bulamadım. Geceyi de ormanda yalnız başıma geçirdim.

— Git de bir dene bakalım. Sonra anlarsın. Bazı köpekler nerede ise beni çiğneyip yutacaklardı. Bu olay Kazan'da oldu. Orada büyük br şairin heykeli var. Zaten şair olduğu için heykelini koymuşlar. Ne kadar büyük olduğunu görmeliydiniz! Ayaklarının uzunluğu bu kadar. Ve eli senin kafan kadar Yakov. Ben de şiir yazacağım. Biraz yazmasını da öğrendim zaten.

Birden kasıldı ve ayaklarını yatağın altına çekti, gözlerini bir noktaya dikerek kaşlarını mühim bir şey söyliyecekmiş gibi çattı, sonra çabucak okudu:

«Yoldan gelen insanlar
Güzel giyinmiş, gürbüz
Birinden para iste
Vermeyecektir sana yüz.»

Bitirdiği zaman çocuklara baktı, sonra yavaşça başını eğdi. Boş bir sessizlik olmuştu.

— Sen buna şiir mi diyorsun? diye Ilya nihayet söyliyebildi.

— Ahengi duymadın mı? diye kızgın bir şekilde söylendi.

— Tabiî şiir diye Yakov hemen atıldı. Sen de hep kusur bulursun Ilya.

— Bir şeyler daha yarattım diye Pavel istekli bir şekilde Yakov'a döndü yeni kıtayı aynı süratle okudu:

«Hava soğuk, gökyüzü gri
Güz geldi tepeden içeri
Benimse taş ve topraktan başka örteceğim yok.
Paçavradan başka kemiklerimi örtecek yok.»

— İşte! diye Yakov gözlerini kocaman açarak haykırdı.

— İşte şiir buna derler diye Ilya da Yakov gibi aynı hayranlığı gösterdi.

Pavel'in yanaklarına hafif bir pembelik gelmişti. Duman kaçmış gibi gözlerini oğuşturmağa başladı.

— Uzun şiirler yazacağım diye övündü. O kadar zor değil. Göl görünce üzerindeki "erkek ördeği" düşünüyorsun, tarla görünce "ürünü" hatırlıyorsun. Kelimeler kendi kendine dökülüyor.

— Şimdi ne yapacaksın? diye Ilya ona sordu. du.

Pavel gözünü kırptı, etrafına bakındı, bir müddet sustu; sonra alçak sesle tereddüt ederek şöyle dedi:

— Biri olmazsa diğerini yapacağım.

Bir saniye sonra kararlı bir şekilde ilâve etti:

— Çok geçmeden gene kaçacağım.

Bundan sonra ayakkabıcı ile yaşadı ve her akşam çocuklar onu görmeye gittiler. Terenty'nin ufak odasından çok, zemin katı daha sessiz ve sakindi, Perfishka arasıra gelirdi. Elindeki her şeyi satmış, içkiye vermişti. Geceleri de diğer ayakkabı tamircileri için ufak tefek işler yapıyordu. Hiç iş olmayan günlerde birahanede oturuyordu. Kolunun altında eski akordiyonu ile yarı çıplak bir halde, ayakkabısız etrafta dolaşırdı. Akordiyon da artık kendisine benzemişti. İçindeki neşeli bir kısmı âletin içine yerleşmişti ve ikisi birbirlerine benziyorlardı. Her ikisinde de şamatacı nağmeler ve sesler vardı. İşçiler aralarında Perfishka'ya şuh tıngırtıların yorulmak bilmeyen ustası diyorlardı. Etrafta ise onu kabul etmeyen bir tek esnaf bile yoktu. Çalışan halkın durgun hayatına

şarkıları ve komik hikâyeleriyle parlaklık getirmesi yönünden seviliyordu.

Ne zaman birkaç kapik kazansa yarısını kızına verirdi. Bu onun kızının rahatını temin etmek için yaptığı en büyük yardımdı. Kızının boyu uzamıştı ve omuzlarından aşağıya siyah bukleli saçları dökülüyordu, gözleri daha büyümüş ve daha anlamlı olmuştu. Zarifliği ve çevikliğiyle zemin katın en verimli ev kadını olmuştu. Yongaları toplar, ateş yakardı, hiç yoktan ortaya çorba çıkartırdı. Öğleye kadar eteklerini beline toplamış, asık yüzle, terlemiş ve kendini işine vermiş bir halde koşuşup dururdu. Yemek hazır olunca, odasını toplar, yıkanır, elbisesini değiştirir, sonra pencerenin önündeki masasının başına geçip çamaşırlarını tamir ederdi.

Matitza sık sık onu görmeye gider, çay, şeker, çörek götürürdü. Bir defasmda Masha'ya hediye olmak üzere mavi elbise bile yapmıştı. Masha orta yaşlı bir ev kadını gibi hareket ediyordu. Ufak tenekeden semaverlerini yakar ve ikisi enfes, sıcak çaylarını yudumlarken, dedikodu yapıp Perfishka'yı çekiştirirlerdi. Matitza Perfishka'yı gaddarca azarlıyordu. Masha onu yüksek ince fakat kibar bir tavırla onaylıyordu. Ama babasından bahsederken hep aşağıdan almağa, bilhassa dikkat ediyordu.

— Midesi kurusun! diye Matitza kaşlarını çatarak gürledi. Koca ayyaş bakılacak küçük bir kızla bırakıldığını unuttu mu? Domuz suratlı moruk ben olsam onun kafasını böcek gibi ezerim!

— O benim kendime bakabilecek kadar büyük olduğumu biliyor dedi Masha.

Oh Allahım, Allahım! diye Matitza içini çekti. Şu dünyanın haline bak - Bu kıza ne olacak? Bir zamanlar benimde senin gibi kızım vardı. Onu Khorol

kasabasında evde bıraktım. O kadar uzakta ki, şimdi gitmeye kalksam dünyada bulamam. Şu insan vücuduna neler oluyor! O kadar uzun müddet yaşadığın halde evinin bile nerede olduğunu unutuyorsun!

Masha bu inek gözlü, kalın sesli kadını dinlemekten pek hoşlanıyordu. Üzerindeki hiç hoş olmayan votka kokusuna rağmen onun kucağına oturur, başını kocaman göğsüne dayar, muntazam dudaklarını öperdi Matitza Masha'yı görmeğe sabahları gelirdi ve akşamları da çocuklar onu ziyaret ederlerdi. Ellerinde hiç kitapları olmazsa iskambil oynarlardı. Ama bu çok nadir olurdu. Masha dinlemekten çok hoşlanıyordu, hikâyenin heyecanlı yerine gelince bağırmaktan kendini alamazdı.

Yakov Masha'ya karşı gittikçe daha fazla ihtimam etmeğe başlamıştı. Ona daima çay, şeker, et, ekmek ve gazyağı dolu bira şişeleri getiriyordu. Sık sık kitapların üzerinden artan parayı ona veriyordu. Bu artık gelenek halini aldığı için hiç farkında olmadan yapıyordu. Masha da hiç farkında olmadan alıyordu.

— Yakov derdi. Hiç kömürüm kalmadı.

Vakit geçirmeden Yakov ya kömür, ya da para getirirdi.

Para getirdiği zaman ona şöyle derdi:

— Al sana para, git de al. Bu sefer çalamadım.

Ilya'da onların bu ilişkilerine alışmıştı, cidden orada bulunan hiç kimsenin aklına başka bir şey gelmiyordu. Bazen Yakov'un ricasına karşı Ilya mutfaktan bir şey aşırır ve ayakkabıcının odasına getirirdi. Kendisi gibi annesiz olan, ince siyah uzun saçlı küçük kızdan o da hoşlanıyordu. Onun sanki büyükmüş gibi herşeyi kendi kendine yapabilmesine ve

yalnız başına yaşamasına hayrandı. Gülmesinden hoşlandığı için her zaman onu eğlendirmeğe çalışırdı Bunda muvaffak olamazsa kızar ve onu takma isimlerle çağırırdı.

— Koyun saçlı, kara suratlı! derdi.

— Kıtık kafalı, basık suratlı! diye Masha gözlerini kısarak cevap verirdi.

Böylece birbirini takip eden kelimelerden sonra hakikaten kavga etmeye başlardı. Masha çok çabuk kızar ve Ilya'nın yüzünü tırmalamak için üzerine atılırdı. Ama Ilya daima kaçar ve neşe ile gülerdi.

Bir defasında iskambil oynarlarken Ilya onu hile yaparken yakalamıştı.

— Yakov'un sevgilisi! diye kızgın bir şekilde ona bağırdı, arkasından da anlamını yeni öğrendiği pis bir sıfatı ilâve etti. Yakov'da yanında oturuyordu Önce o güldü ama Masha'nın yüzünün değişip gözlerinde yaşların biriktiğini görünce bembeyaz oldu ve sustu. Birden kendi de yerinden fırlayarak Ilya'nın üzerine atıldı ve burnuna yumruk indirdi, saçından tutarak yerde sürükledi. Bütün bunlar o kadar ani olmuştu ki, Ilya kendini savunacak zaman bulamadı. Acı ve kızgınlıkla körleşen Ilya yerinden fırladı ve boğa gibi başını eğerek Yakov'un üzerine doğru bağırarak saldırdı. Ama Yakov o esnada masada oturmuş, başını kollarının arasına alarak ağlamıştı. Masha'da yanında durmuş ona doğru eğiliyordu.

— Onunla konuşma diye göz yaşları içinde Yakov'u ikna etmeğe çalışıyordu. O bir hayvan! Hepsi birbirlerine benziyorlar - babası kürek mahkûmu, amcası da kambur. Onun da kamburu çıkacak. Pis herif seni! Kutup ayısı! Gel de benimle kavga et bakalım! Gözlerini oyarım! Hadi gel!

Ama o gitmedi. İncitmek istemediği Yakov'u ağlarken görmekle kederlenmişti. Kızla kavga etmekten utanıyordu. Ama o Yakov'la kavga etmek için çok arzuluydu, bunu biliyordu. Bir kelime bile söylemeden döndü ve zemin kattan dışarı çıktı. Bir müddet üzgün üzgün bahçede aşağı yukarı dolaştı. Nihayet Perfishka'nın penceresine gitti, eğilerek içeri baktı. Yakov ve Masha tekrar kağıt oynamağa başlamışlardı. Masha elindeki kartlarla yüzünü kapamış, gülüyor görünüyordu. Yakov ise kartlarını inceliyordu. Nihayet önce birine, sonra diğerine şüpheli şüpheli dokundu. Bu manzara Ilya'yı son derece yalnızlığa sevk etmişti. Bahçede bir iki defa daha tur attıktan sonra pişman olmuş bir halde zemin katın merdivenlerinden indi.

— Gene oynıyayım diye masaya gitti.

Kalbi atıyor, yanakları yanıyordu, gözlerini yere indirmiş bir halde konuşuyordu. Ne Masha ne de Yakov bir kelime bile söylemiyorlardı.

— Bir daha kavga etmiyeceğim - namusum üzerine yemin ederim ki bir daha yapmıyacağım diyen Ilya masadakilere bir göz attı.

— Peki otur öyleyse dedi Masha. Seni kambur seni!

— Mankafa! diye Yakov şiddetle söylendi. Artık kilçük değilsin - ne dediğini bilmen lâzım.

— Peki ama sen de bana neler yaptın diye Ilya yakındı.

— Hak etmiştin diye Masha inatçı bir tavırla atıldı.

Öyle olsun. Deli değilim. Suç benim diye Ilya kabul etti. Yakov'a çarpık bir şekilde gülümsedi.

— Bir daha sakın delirme emi?

— Peki İşte kartları böl.

— Deli şeytan! dedi Masha. Bundan sonra da herşey sona erdi.

Bir dakika sonra Ilya kartlarına bakarak ciddi bir şekilde kaşlarını çatıyordu. Masha'nın elini zorlamak için hep onun sağına otururdu, ama Masha çok marifetli bir oyuncuydu. Hep kaybeden umumiyetle Yakov oluyordu.

— İşte aptal! diye Masha sevgi ile bağırıyordu. Yine kaybettin!

— Şu kartların canı cehenneme! Bıktım bunlardan, hadi okuyalım!

Ortaya siyah lekeli bir sayfası kıvrılmış bir kitap çıkarttılar ve sabredilen ıstırapları, kahraman şövalyelerin hikâyelerini sevgi ile okuyorlardı.

Pavel Grancov, onların bu hayatlarını çok etkilemişti.

— Sizi şeytanlar iyi vakit geçiriyorsunuz diye bir defasında çok gezmiş, çok görmüş bir insan edasında söylemişti. Yakov ve Masha'ya bakarak güldü. Fakat ciddiyetini bırakmadan devam etti, Bu günlerde herhalde [illegible]

— Aptal! diye Masha hafifçe gülümsedi ve sonra hepsi kahkahalar attılar.

Kitabı bitirip okumaktan yoruldukları zaman Pavel onlara maceralarını anlatıyor ve onlar da kitap okuyormuşçasma bunları dinlemekten zevk duyuyorlardı.

— Pasaportsuz hiç bir yere gidemeyeceğimi anlayınca hilebazlık yapmaya başladım. Polis gördüğüm zaman, bir yere bir haber götürüyormuş gibi hızlı yürüyordum veyahutta yolda gördüğüm yaşlı bir adamın yanına sokuluyor, onu kendi sahibim, babam gibi gösteriyorum. Polis de o zaman bana şöyle bir bakıyor, fakat hiç sesini çıkartmıyordu.

Köyler en iyisi idi. Çünkü orada ne polis, ne de böyle bir tehlike vardı, sadece kadınlar ve çocuklar vardı. Erkekler ekseriya tarlalarda oluyorlardı. Bana "Kimsin sen?" "Dilenci", "Kimin var?" "Kimsem yok' "Nereden geliyorsun" diye sorarlar "Kasabadan" diye cevap verirdim. Hepsi bu kadar. Yiyecek ve içecek bir sürü şey verirlerdi. Orada ne istersem yapardım ama bu hiç bir şeyi değiştirmezdi. Etrafta tarla ve ormandan başka bir şey yoktu. İnsanın beraber uçmasını isteyen tarla kuşları vardı. Benim bütün arzum karnımın doymasıydı. Sonra dünyanın diğer ucuna kadar yürüyebilirdim. Bu tıpkı birisinin beni yanında sürüklemesine, annemin beni kucağında taşımasına benziyordu Fakat çok acıktığım da olurdu! İçimde herşeyin kuruduğunu hissederdim. Toprak veya pislik yiyecek kadar olurdum. Başım dönerdi. Fakat nihayet dişlerim bir ekmeğe geçince oh bu ne büyük zevk verirdi! Gece gündüz devamlı yemek yiyecek gibi oulrdum. Mükemmel! Herşeye rağmen hapishaneye konduğum zaman memnundum. Önceleri korkmuştum ama sonradan alıştım. Polisten son derece korkuyordum, beni yakaladığı zaman dövüp çukura atacak sanırdım. Ama sadece arkamdan gelir, ensemden yakalardı. Bu bir defa altın saatler dolu bir vitrine bakarken olmuştu. Yakalanmıştım. O zaman ne kadar bağırmıştım! Lâkin o ise bana sadece "Sen kimsin? Nereden geliyorsun?" diye sormuştu. Ben de anlattım. Anlatmasam bile zaten herşeyi bulurlardı. Böylece beni karakola götürmüştü. Orada bir çok değişik tipler var. "Nereye gidiyorsun?" diye bana sordular. "Seyyahım" dedim. Öyle güldüler ki! Sonra beni hapse attılar. Orada benimle alay ettiler. Kibarlara iş yapardım. Ah ne herifti onlar! Ah!

Kibarlardan bahsederken hep nidalar çıkartıyordu. Önce onu epeyce dövmüşlerdi ama bu teferruat hatırasında kaybolmuştu.

Bir ay kadar sonra Pavel yine kayboldu. Perfishka onun epey uzakta kasabanın nihayetinde bir matbaada çalıştığını öğrendi. Bunu öğrenen Ilya kıskanç bir şekilde içini çekti:

— Galiba senle ikimiz burada ömrümüz boyunca çürüyüp kalacağız diye Yakov'a söylendi.

Kısa bir müddet sonra Ilya Pavel'ı özledi ama sonraları bir kere daha o mükemmel ve tuhaf hâyâl âlemine daldı. O ve Yakov gene kitap okumaya başlamışlardı. Ilya uyuma ve uyanma arasında olan bir insan gibi ortalıkta dolaşmağa başladı.

Bir sabah amcası onu sarsarak uyandırdı:

— Çabuk yıkan! dedi.

— Niçin? Nereye gidiyorum? diye uykulu bir sesle sordu.

— Çalışmaya. Allaha şükür artık sen de işe başladın! Bir balıkçının yanında çalışataksın.

Ilya'nın kalbi önceden çok sıkışmıştı. Birden bu kadar alıştığı ve iyi bildiği evden uzaklaşmayı hiç istemedi. Bu arzusu tamamen yok olmuştu. Bir zamanlar nefret ettiği bu oda şimdi mükemmel bir şekilde temiz ve aydınlık görünüyordu. Elbisesini bile giyecek enerjisi olmaksızın yatağının kenarına çöktü ve yere bakmağa başladı. O sırada soluk soluğa Yakov geldi. Saçı başı karma karışıktı.

— Hadi, acele et! Babam seni bekliyor diye arkadaşına bakarak söyledi. Bir gün döner misin?

— Tabiî.

— Unutma, Hadi git Masha ile vedalaş.

— Niçin Tamamen gitmiyorum ki diye Ilya kızgın bir şekilde söylendi.

Masha kendi kendine gelmişti. Kapıya geldiğinde durdu ve Ilya'ya baktı.

— Demek gidiyorsun? diye kederle söylendi. Ilya hırsla ceketini giyiyor, içinden küfür ediyordu. Masha ve Yakov içlerini çektiler.

— Muhakkak geleceksin değil mi? diye Yakov sordu.

— Oh, kapa çeneni diye Ilya homurdandı.

— Dükkânda çalışacağın için kendini çok büyük görüyorsun değil mi? dedi Masha.

— Seni küçük budala diye Ilya mırıldandı.

Bir kaç dakika sonra caddede Petrukha'mn yanında gidiyordu. Petrukha'nın üzerinde pardesü vardı. Ayaklarında ise vıcık vıcık ses çıkaran çizmeler vardı.

— Seni Kirill Ivanovich Strogany'nin yanında çalışmaya götürüyorum. Herkesin saygı duyduğu bir adam. diye ağır ağır konuştu. Merhametinden ve iyi işlerinden dolayı madalya kazandı. Belediye Meclisinde üye. Belki de Belediye Reisi bile seçilir. Eğer iyi ve sadık davranırsan sana dünyanın her yerinde yardımı dokunur. Sen ciddi bir gençsin. Vakit kaybetme. Onun için bir insanı hayatta muvaffak etmek, tükürmek kadar kolaydır..

Ilya onu dinlerken hâyâlinde Strogany'nın resmini çiziyordu. Her nedense Büyükbaba Yeremei'ye muhakkak benzemeliydi. İyi kalpli ve dost bir insan olmalıydı. Lâkin balıkçı dükkânına girdiği zaman. uzun boylu, büyük karınlı bir adamla karşılaştı. Kasanın arkasında duruyordu. Kafasında bir tek saç teli bile yoktu, gözlerinden çenesine kadar yüzü sık ve kızıl renkte sakalla kaplıydı. Kaşları dahi kalın ve kırmızıydı. Yeşil gözleri etrafına kızgın bir şekilde bakıyordu.

— Önünde eğil diye Petrukha Ilya'yı uyardı. Ilya şaşkınlık içinde başını öne eğdi.

— İsmin nedir? diye gürleyen bir sesduydu. Evet Ilya gözünü dört aç. Artık bu dünyada ben, yani efendinden başka kimse yok. Ne arkadaşın, ne de bir akraban var. Bundan sonra ben hem senin annenim, hem de babanım ve bu da seninle yapacağım ilk ve son konuşmam olacak.

Ilya etrafına gizlice bir göz attı. Muazzam bir kılıç balığı ve mersin balığı buzun üzerinde kocaman sepetlerin içinde yatıyordu. Kurumuş turna ve sazan balıkları rafların üzerine istif edilmişti. Her tarafta parlayan tenekeler göze çarpıyordu. Dükkân ufak ve havasızdı, balık salamurası kokuyordu. Canlı balıklardan - mersin morino, tatlı su levreği, sazan balığı yerdeki tahta olukların içindeki suda yüzüyorlardı. Bu esnada ufak bir balık diğerini iterek yere bir parça su sıçrattı. Ilya buna üzüldü.

İçerdeki tezgâhtarlardan yuvarlak gözlü, şişman kısa boylu, çengel burunlu, baykuşa benzeyen satıcılardan biri Ilya'ya ölü balıkları sudan çıkarmasını söyledi. Çocuk kollarını sıvadı ve gelişi güzel suya elini soktu.

— Aptal kafalarından yakala! diye tezgâhtar bağırdı.

Bazen Ilya parmaklarının arasından kaçan canlı balıkların da tutmak hatasında bulunuyordu Balık yakalandığını anlayınca çılgın gibi çırpınıyor ve başını oluğun kenarına vuruyordu.

Bir defasmda Ilya parmağını balığın solungacına kaptırmış ve hemen ağzına sokarak yarasını emmeğe başlamıştı.

— Çek elini ağzından! diye sahibi kükremişti.

Bu hadiseden sonra Ilya'ya küçük bir balta ve-

rilmiş, zemin kata buz kesmek için gönderilmişti. Yukarıdaki tahta oluklara uyması için çok muntazam kesilmesi gerekiyordu. Buzu keserken parçalar yüzüne geliyor, veya yakasının içinden giriyordu. Zemin kat son derece soğuk ve karanlıktı. Tavan ise o kadar alçaktı ki, Ilya baltayı havaya kaldırdığı zaman dikkatli olmadığı takdirde tavanı deleceğinden korkuyordu Birkaç dakika sonra ter içinde yukarı çıktı.

— Sürahiyi kırdım diye sahibine söyledi.

Strogany ona sessizce bir an baktı:

— Bu seferlik affettim dedi. Affettim çünkü bana söyledin. Lâkin bir dahaki sefere kulağını bükerim dedi.

Ilya'nın hayatı bu monoton daire içinde hareketsiz bir şekilde, vidanın büyük bir makine içinde dönmesi gibi devam ediyordu. Sabahleyin saat beşte kalkıyor ve bütün dükkân halkının, efendisinin, onun ailesinin ve satıcının çizmelerini parlatıyordu. Sonra dükkâna gidip yerleri süpürüyor, masaların üzerini, teraziyi siliyordu. Dükkân açıldığı zaman da müşterilere bakıyor ve paketlerini arabaya kadar taşıyordu. Gün ortasında ise eve yemeğe gidiyordu. Yemekten sonra yapacak hiç bir işi olmadığı için kapıda duruyor, kalabalık çarşıyı seyredip dünyada ne kadar insan olduğunu, ne kadar balık, et, sebze yediklerini düşünüyordu.

Bir keresinde:

— Mihail Igatich diye baykuş yüzlü tezgâhtara seslendi.

— Evet?

— İnsanlar bütün balıkların ve bütün sığırların etlerini bitirdikten sonra ne yiyecekler?

— Budala! diye satıcı cevap verdi.

Bir kere de tezgâhın üzerinde duran gazeteyi almış ve kapıda okumaya başlamıştı. Bu sırada satıcı onu elinden kaptı ve burnuna hafifçe vurdu.

— Kimden izin aldın? Budala! dedi.

Dükkânın sahibinin önünde hürmetle eğilen fakat arkasından ona kırmızı saçlı sahtekâr diyen bu satıcıdan Ilya bütün kalbiyle nefret ediyordu. Cumartesi günleri ve tatillerden önceki günlerde mal sahibi kiliseye gitmek için dükkândan erken çıkar, bunun üzerine de bu satıcının karısı veya kız kardeşi dükkâna gelirler o da onlara taze balık ve havyar verir, eve gönderirdi. Dilencileri aptal yerine koymaktan zevk alırdı, bunların çoğu yaşlıydı ve Ilya'ya Büyükbaba Yeremei'yi hatırlatıyordu. Ne zaman yaşlı bir adam dükkâna gelip sadaka istese satıcı hemen ufak bir balığı kaptığı gibi alır, açılan avuca o kadar hızlı fırlatırdı ki, balığın solungaçları etini kanatırdı. Dilendi acı ile elini çekince tezgâhtar onunla sert bir şekilde alay ederdi.

— İstemiyor musun? Az, değil mi? Defol!

Bir gün yaşlı dilenci bir kadın kurumuş turna balığını alarak paçavralarının içine sokmuştu. Bunu tezgâhtar görünce kadını yakasından tutarak balığı aldı ve eliyle kafasından hızla itti, sağ eliyle de bir yumruk attı. Kadın ne bağırdı, ne de ağladı. Sadece başı önünde yürüyüp çıktı. Ilya ise kadının burnundan kan aktığını gördü.

— Sana gösteririm diye tezgâhtar kadının arkasından seslendi. Sonra diğer tezgâhter Karp'i dönerek ilâve etti:

— Dilencilere hiç tahammülüm yok. Hepsi parazit. Boğazlarına kadar tok oldukları halde dilenmeye devam ederler. İyi yaşıyorlar. Halk onlara "İsa'nın küçük kardeşleri" diyor. Ben de İsa ile olan

akrabalığımı bilmek isterdim - yoksa hiç bir bağım yok mu? Bütün hayatım boyunca güneşte kalmış solucan gibi kıvrandım durdum, bunun karşılığında ne elde ettim dersin? Hiçbir şey. Sadece huzursuzluk, sefalet ve bedbinlik.

Karp, dindar bir adamdı. Daima kiliseden, koroda ilâhi söyleyenlerden, piskaposun vazifelerinden bahsederdi. Her Cumartesi ise ayine geç kalacağından korkardı. Aynı zamanda el çabukluğundan çok zevk duyardı ve kasabaya ne zaman sihirbaz gelse, Karp muhakkak onun marifetlerini görmeye giderdi. Uzun boylu, ince, çevik bir adamdı. Dükkân müşterilerle dolu olduğu zamanlar aralarında yılan gibi oraya buraya kayardı. Herkese güler, iyi muamele eder ve arada bir de aferin almak istercesine mal sahibine kaçamak bir şekilde bakardı. Mal sahibi İlya'yı küçük görmesine rağmen, Ilya onu seviyordu, Strogany sabahtan akşama kadar kasanın başında durur ve içine para atardı İlya, onun bunu gayet serin kanlılıkla, aç gözlülük etmeden yaptığını görür ve bundan sevinç duyardı. Aynı zamanda Strogany'nin kendisine tezgâhtara olduğundan daha kibar davrandığının farkındaydı. Bir defasında işte geçici bir durgunluk olduğunda Ilya kapıya giderek başını öne eğmişti Stogany seslendi:

— Hey Ilya - uyuyor musun?»

— Hayır.

— Niçin her zaman bu kadar sessizsin?

— Bilmiyorum.

— Sıkıldın mı?

— Oldukça.

— Haklısın. Ben de senin kadarken sıkılırdım. Dokuz yaşımdan otuz iki yaşma kadar başka insanlar hesabına çalışmaktan sıkılırdım. Lâkin şu son yir-

mi üç senedir başkalarını benim yanımda çalıştırmaktan sıkılıyorum. Bundan sonra da elden ne gelir anlamında başını salladı.

Strogany'nın kendisiyle bu şekilde iki üç defa konuşmasından sonra Ilya böyle zengin ve şöhretli kimselerin içlerinde yaşayacak o kadar kocaman deniz havalı evleri varken niçin böyle iğrenç koku ile dolu pis dükkânda bütün vakitlerini geçirdiklerini merak etmeğe başlamıştı. Strogany'nin evi tuhaftı, içerisi çok sade ve en zengin şeylerle döşenmişti. Karısı ve üç kızından başka kimsesi olmamasına rağmen, aşçı, arabacı, hizmetçiyle doluydu.

Hepsi alçak sesle konuşurlar, kocaman bahçede dolaşırlarken açıkça kalmaktan korkarcasına bahçenin parmaklıklarını sımsıkı kucaklarlardı. Ilya bu sessiz ve büyük evi Petrukha'nınki ile mukayese ederken nedense Petrukha'nın kirli, gürültülü, eski evini tercih ettiğini hayretle anlardı. Tüccara bütün vaktini niçin bu gürültülü ve karışıklık içinde geçirdiğini sormayı çok istiyordu.

Karp'ın dışarda ve Mikhail'in kilerde, düşkünlere verilmek üzere kokmuş balıkları ayırdığı bir zamanda Strogany Ilya ile konuşmaya başladı. Çocuk şöyle dedi:

— Dükkândan niçin vazgeçmiyorsunuz Kiril İvanovich? Zenginsiniz ve içinde yaşayacak güzel bir eviniz var. Niçin bu kokulu yerde vaktinizi geçiriyorsunuz?

Strogany kalın kırmızı kaşlarını oynattıktan sonra tezgâhın üzerine eğildi ve çocuğa baktı.

— Evet diye Ilya sözünü bitirdikten sonra sordu. Söylemek istediğin hepsi bu kadar mı?

— Evet dedi Ilya rahatsız bir şekilde.

— Gel buraya.

Ilya yanına gitti. Tüccar onun çenesinden tutarak yüzünü kaldırdı ve gözlerini kısarak baktı:

— Bunu sana birisi mi öğretti, yoksa kendin mi akıl ettin?

— Ben akıl ettim.

— Çok iyi, eğer doğruyu söylüyorsan tabiî. Lâkin sana bir diyeceğim var; bir daha sakın efendinle konuşmaya cesaret etme. Unutma emi. Hadi şimdi işinin başına dön.

Karp içeri girdiği zaman hiç sebepsiz yere tezgâhtara söylenerek, gözünün ucu ile Ilya'ya baktı:

— İnsan hayatının sonuna kadar çalışmalı. Bunu bilmeyen aptaldır. İnsan çalışmadan yaşayamaz. Bir işe kendini vermeyenin hiç bir değeri yoktur.

— Çok doğru, Kirill Ivanovich, dedi tezgâhtar, sonra kendisini oyalamak için telâşla dükkânın içinde gözünü gezdirdi. Ilya Strogany'e bakarken düşünceye daldı. Bu insanlarla yaşamak gittikçe daha çok yorucu oluyordu. Günler birbiri ardınca uzun gri ipin görünmeyen bir çileden boşalması gibi geçiyordu. Çocuk ise bunun hiç bir zaman bitmeyeceğini seziyor, bütün hayatı boyunca burada kalıp kapıdan çarşının gürültüsünü dinleyeceğini sanıyordu: Fakat zihni bütün gördüğü ve okuduğu şeylerle canlanmış, hayatının pasifliği karşısında felce uğramıştı. O daima çalışıyordu. Bazen bu sessiz ve ciddi çocuk etrafındaki insanları seyretmekten o kadar bıkıyordu ki, gözlerini kapayıp, kendisinin çok uzaklara gönderilmiş olduğunu hâyâl ediyordu. Pavel Grachov'un bile gitmediği yerlere gitmek ve bir daha bu can sıkıcı dayanılmaz yere dönmemek istiyordu.

Pazar günleri kiliseye gönderiliyordu. Oradan daima ruhunu ılık ve hoş kokulu suyla yıkanmış

gibi hissederek dönüyordu. Altı ayda sadece iki kere amcasını görmesine izin verilmişti. Orada herşeyi aşağı yukarı aynı buldu Kambur biraz daha zayıflamış, Petrukha'nın sesi ise eskisinden daha çok yükselmiş ve yüzü pembe iken kırmızı olmuştu. Hepsi bu kadardı. Yakov babasının kendisine rahat vermediğinden şikâyetçiydi.

— Daima bir şeyi tutturuyor. "Evimde kitap faresi istemiyorum, bir işe başla" diyor. Lâkin biraha neye alışamıyorsan suç benim mi? Gürültü, bağırış, çağırış, insan kendi düşündüğünü bile işitemiyor. Bana kilisede iş bulmasını söyledim. Orada gürültü olmaz.

Yakov kederli bir şekilde gözünü kırptı. Alnının ince derisi, babasının çıplak kafası gibi parlıyordu.

— Hâlâ kitap okuyor musun? diye Ilya sordu.

— Tabi. **Bu hayattaki tek eğlencem.** İnsan kitap okurken başka dünyada yaşamış gibi oluyor, bitirdiğinde de kuleden düşmüş gibi oluyorsun.

Ilya arkadaşının yüzünü tetkik etti.

— Ne kadar büyümüşsün! dedi. Masha nerede?

— Düşkünler evine dinlenmeye gitti. Artık ona eskisi kadar yardım edemiyorum - babasının gözü bende. Perfishka mütemadiyen rahatsız ediyor. Bu yüzden Masha düşkünler evine kendi gitmeye başladı. Ona çorba ve öteberi veriyorlar. Matitza ona elinden geldiği kadar yardım ediyor. Masha artık sıkıntıda.

— Sizde kasvetli bir hayat yaşıyorsunuz demek. diye Ilya eğlendi.

— Geldiğin yerde de hayat kasvetli mi?

— Onun gibi bir şey. Hiç olmazsa sizde kitap var. Bizdeki tek kitap "El Çabukluğu ve En Son

Marifetler" adında. Tezgâhtarlardan biri bunu bavulunda kilitli bulunduruyor. Okumaya hiç fırsat bulamadım - bana vermiyor Yaşlı cimri - Hayat sana ve bana alçakça oyunlar oynamakta devam ediyor Yakov.

— Haklısın kardeş.

Biraz daha konuşup ayrıldılar. İkisi de bazı şeyleri farketmişlerdi.

Bunu takip eden bir kaç hafta da hiç değişmeden devam etti, sonra kader acıyarak Ilya'ya gülümsedi. İşin çok faal olduğu bir sabah mal sahibi telâşla kasanın içinde bir şeyler arıyordu. Kan tepesine sıçramış ve boynundaki damarlar şişmişti.

— Ilya diye seslendi. Yere bak - On rublelik banknot var mı?

Ilya efendisine bir an baktı, sonra yerleri aramağa koyuldu:

— Hayır diye sakin bir şekilde cevap verdi.

— Doğru dürüst bak diyorum! diye Strogany gök gürültüsünü andıran sesi ile bağırdı.

— Baktım.

— Seni inatçı hayvan seni diye efendisi tehdit etti.

Bütün müşteriler dükkândan çıktıktan sonra Ilya'ya seslendi, tombul eli ile kulağından yakalıyarak sarsmaya başladı:

— Sana ara denilince arayacaksın! Ara denilince arayacaksın! diye boğuk sesle tekrarladı.

Ilya iki elini adamın karnına dayayarak kendini hızla kurtardı:

— Ne diye beni sarsıyorsun? diye hırçın bir şekilde bağırdı. Bütün vücudu inatla titriyordu. Mikhail İgnatich parayı çaldı. Yeleğinin sol cebinde.

Baykuş yüzlü tezgâhtar önce hayretten dona

kaldı. Sonra yüzü allak-bullak oldu. Birden Ilya'nın başına vurdu ve çocuk bir köşeye çekilerek ağlamaya başladı.

— Dur! Ne yapıyorsun? diye tüccarın sesini hayal meyal duydu. Ver parayı!

— Yalan söylüyor diye tezgâhtar kişnedi.

— Dikkat et yoksa bunu kafana yersin!

— Benim param. Yemin ederim.

— Kapa çeneni!

Her şey sessizleşti. Mal sahibinin içerde hesap tahtasına bir şeyler kayıt ettiğini duydular. Ilya iki eli ile başını tutarak yerde oturuyor ve tezgâhtara bakıyordu. Karşı köşede duran tezgâhtarın ise gözlerinden ateş fışkırıyordu.

— Seni sinsi domuz seni. Ne yaptığını beğendin mi?

Ilya başını öne eğdi ve sustu.

— İyi bir sopa atayım da gör bakalım.

Böylece çocuğa doğru yürüdü. Yuvarlak, hain gözlerini Ilya'ya dikmişti. Ilya'da yerinden fırladı ve tezgâhın üzerinde duran ince, uzun bıçağı kaptı.

— Gel dedi.

Tezgâhtar durdu ve çocuğu bir an dikkatle süzdü.

— Ah, kürek mahkûmunun dölü dedi.

— Hadi gel, gelsene diye çocuk ona doğru adım atarak tekrarladı. Gözlerinin önünde eşyalar dönüyor ve içinde onu teşvik eden bir kuvvetin yükseldiğini hissediyordu.

— Koy bıçağı yerine diye Strogany'nın sesi duyuldu.

Ilya bir an sustu, kırmızı sakallıya baktı. Lâkin itaat etmedi.

— Hadi, koy o bıçağı yerine diye mal sahibi bir kere daha ve yumuşak sesle tekrarladı.

Ilya bıçağı tezgâhın üzerine koydu, yüksek sesle inleyerek yerine oturdu. Başı dönüyor ,kulağı acıyordu. Göğsündeki ve midesindeki acı yüzünden zorlukla nefes alabiliyordu.

— İşte paran; yağmacı Mikhail.

— Fakat!...

— Polis çağırmadan çık dışarı.

— Peki gideceğim, fakat o çocuğa ve bıçağa dikkat et - heh, heh!

— Defol!

Dükkân bir kere daha sessizliğe bürünmüştü. Ilya yüzünden bir şeyler yürüyormuş zannederek eli ile yüzünü sıvazladı. Kasanın arkasında mal sahibi ona dikkatle bakıyordu. Ayağa kalktı ve kapıdaki yerine gitti.

— Bekle dedi Strogany. O bıçakla onu bıçaklar mıydın?

— Evet diye çocuk kısa ve kesin bir şekilde cevep verdi.

— Hı. Baban niçin tevkif edilmişti? Cinayet suçundan mı?

— Köyde yangın çıkardığı için.

— O kadar fena değilmiş.

Karp içeri girdi ve kapımn yanındaki sandalyeye oturdu, caddeye bakmağa başladı.

— Karp benim iyi dostum diye Strogany alaylı bir tavırla konuştu. Mikhail'e torbasını verdim.

— Siz daha iyi bilirsiniz Kirll. Ivanovich.

— Biraz para çaldı. Ne dersin?

— Allah, Allah. Demeyin! diye Karp atıldı.

Strogany'nin kırmızı sakalı gülmesi ile sarsıldı ve kasanın arkasında iki yana sallandı.

— Ah Karp, ah! Seni dolandırıcı seni!

Birden sustu ve derin bir nefes aldı. Sonra ciddi bir şekilde devam etti:

— İnsanlık - Hepiniz yaşamak istiyorsunuz. Bunun için de yemeniz lâzım Bana şunu söyleyin, İlya Mikhail'in uzun zamandır çaldığını biliyor muydun?

— Evet.

— Neden daha önceden haber vermedin? Korktun mu?

— Hayır korkmadım.

— Başka bir deyişle bunu da sadece kızgınlık anına rastladığı için mı söyledin demek istiyorsun?

— Evet diye Ilya doğru bir şekilde cevap verdi.

— Şuna bak! diye mal sahibi bağırdı.

Bir müddet kırmızı sakalını oğuşturdu ve Ilyaya hiç bir şey demeden baktı.

— Senden ne haber Ilya - sen çalar mısın?

— Hayır.

— İnanıyorum sana. Sen çalmazsın. Karp'tan ne haber? Karp bak buraya - o çalıyor mu, Ilya?

— Evet.

Karp hayretle çocuğa bir an baktı, sonra başım çevirdi. Mal sahibi kaşlarını çattı ve tekrar sakalını oğuşturmaya başladı. Ilya etrafında dönen tuhaf şeylerin farkında ve bunun nasıl neticeleneceğini bekliyordu. Kokulu havada sinekler uçuyor ve canlı balıklar suyun içinde oynaşıyorlardı.

— Karp! diye tüccar kapıdan dışarısını seyreden tezgâhtara seslendi.

— Ne var? diye Karp mal sahibine doğru gitti, yüzüne hayretle baktı.

— Ne dediğini işittin mi? diye Strogany gülerek sordu.

— Evet.

— Öyleyse?

— Elimden birşey gelmez. diye Karp omuz silkeledi.

— Elimden birşey gelmez demekle neyi kastediyorsun?

— Sadece dediğimi, Kirill Ivanovich. Ben kendi değerini bilen bir insanım Kirill Ivanovch ve bir çocuğun sözlerinden alınmam. Kendiniz görüyorsunuz Kirill Ivanovich çocuk henüz ufak, herşeyi çabucak kavrıyamıyor. O bir...

— Mevzu değiştirmeğe çalışma. Söylediği doğru muydu?

— Doğru olan nedir Kirill Ivanovcih? diye Karp omuzlarını tekrar silkti ve başını bir yana eğdi. Eğer istiyorsanız kelimelerini gerçek olarak kabul edin. Bunda haklısınız.

Karp içini çekti ve nefes aldı.

— Kendi dükkâmmda herşeyi yapmak elimdedir. diye mal sahibi karşılık verdi. Demek çocuk aptal diyorsun, öyle mi?

— Çok aptal diye Karp söylendi.

— Korkarım bunda yanılıyorsun diye Strogany boş bir ifade ile cevap verdi. Sonra birden katılırcasına gülmeye başladı. Onun gelip bu şekilde hepinizin suçunu bulmasını düşünüyorum. Hah ha! "Karp çalıyor mu?" "Evet" Hah ha!

Ilya mal sahibinin gülmesi ile hıncını almış, sevinmişti. Karp'a şeytani bir nazarla baktı, Strogany'e minnettarlık duydu. Karp'da kendi kendine güldü.

— Heh - heh! diye tiz sesi ile atıldı.

— Dükkânı kapat! dedi Stogany.

Ilya öğle yemeğine giderken Karp başını sallayıp ona şöyle dedi:

— Oh, sen ne aptalsın! Ne kutsal aptalsın! Ne diye yaptın sanki? Sahibinin gözüne girmek için mi? Mankafa! Mikhail'e torbasını verdittiğin için sana bütün kalbimle teşekkür ederim. Lâkin benim için söylediklerini hiç affetmiyeceğim. Aptal maskara. Hem de benim yüzüme karşı! Oh, hayır, bunu hiç bir zaman affetmiyeceğim! Demek bana hiç saygın yok.

Ilya apışıp kaldı. Karp hiddetini başka bir şekilde çıkartmayı düşündü. Ilya eve gitmeye korkuyordu. Çünkü çıktığı anda tezgâhtarın arkasından geleceğini sanıyordu. Lâkin Karp'ın sözlerinde kızgınlıktan ziyade küçük görme vardı, tehdilleri ise Ilya'yı korkutmamıştı. O akşam mal sahibi çocuğu evine çağırdı.

— Aha! dedi. Karp kıskanç bir tavırla - Hadi koş, koş!

Ilya'nın içeri girmesine müsaade ettikleri zaman onu yukarı çıkardılar ve o da kendisini kocaman bir odanın ortasında buldu. Yuvarlak bir masanın üzerinde ağır bir lâmba sallanıyordu. Masanın etrafında mal sahibi, karısı ve üç kızı oturuyorlardı. Kızların herbiri birbirinden birer karış daha küçüktü, hepsinin saçları kızıl ve yüzleri uzundu. Solgun ciltleri çilliydi. Ilya odaya girdiği zaman hepsi birbirine sokuldu ve üç çift korkulu gözlerini diktiler.

— İşte dedi Strogany.

— Evet diye karısı arkasına yaslandı Ilya'yı ilk defa görüyormuş gibi baktı. Strogany hafifçe güldü, sakalını oğuşturdu ve parmakları ile masaya vurdu.

— Evet Ilya! diye tesirli bir şekilde konuştu.

Artık sana ihtiyacım olmadığını söylemek için çağırdım. Yani bohçanı toplayıp gidebilirsin.

Ilya afalladı ve ağzı açık kaldı; sonra topuklarının üzerinde dönerek kapıya doğru gitti.

— Bekle dedi tüccar elini kaldırarak. Bekle sonra hafifçe ellerini masanın üzerine indirdi. Seni başka şey için de çağırdım. Ağır ağır ve net olarak konuşuyordu. Oh, evet! Sana bir ders vermek istedim. Sana niçin ihtiyacım olmadığını açıklamak istiyorum. Bana zarar vermedin-sözünün eri bir çocuksun, tembe değilsin; namuslu ve iyi huylusun. Bunlar senin elinde birer maharettir. Ama bunlara rağmen sana ihtiyacım yok. Niçin mi? işte mesele burada.

Ilya aptallaşmıştı. İşte efendisi hem onu övüyor, hemde kovuyordu. Bu iki şeyi birbiriyle bağdaştıramıyordu. Gurur ve nefret içindeydi. Efendisinin ne yaptığının farkında olmadığını düşünüyordu. Çocuk ileriye doğru bir adım attı.

— Beni bıçaktan ötürü mü yolluyorsunuz? diye sordu.

— Aman Allahım! diye mal sahibinin karısı korku içinde bağırdı. Ne cesur çocuk! Allahım!

— Evet diye tüccar gülümsedi ve eli ile Ilya'yı işaret etti. Çok cesursun ve atılgansın. Hepsi bu. Tezgâhtarlar daha uysal olmalıdırlar. Böyleleri efendisine bağlı olur. Onun ekmeği, beyni herşeyi olur. Sen ise kimseye kul, köle olamazsın. Meselâ bir insanın yüzüne karşı hırsız diyebiliyorsun. Bu fena; işbilmezlik. Eğer bu kadar namuslu isen gel bana gizlice söyle. Herşeye karar verecek benim. Amir benim. Ama sen "hırsız" diye atılıyorsun. Bu kadar telâşlı olma. İçerdekilerin üçte biri doğru olursa bana ne? Bence hepsi bir. Bu bir nevi hesap. Eğer biri namuslu, diğer dokuzu hilekârsa hiç biri

iyi sayılmaz, namuslusu da kötü sayılır. Fakat yedisi namuslu ve ilçü hilekârsa senin tarafın kazanır. Anladın mı? Çoğunlukta olanlar haklı olanlardır. Namusa bu gözle bakman lâzım.

Strogany terini elinin tersi ile sildi:

— Ve bir de bıçak meselesi var...

— Oh, Allahım diye karısı haykırdı ve kızlar kıkırdadı.

— Bu bir fermandır; Bıçağı alan bıçakla ölür. İşte bunun için sana ihtiyacım yok. Hepsi bu kadar. Al yarım ruble, güle güle Yola koyul. Unutma bana bir zararın olmadı, ne de benim sana. Yarım ruble ile seni mükâfatlandırdım bile, Seninle de büyük bir insanmışsın gibi konuştum. Belki de sana hakikaten acıyorum. Ama ne yazık ki, işe uygun değilsin. Dingil çivisi mile uymazsa onu atmaktan başka çare yoktur. Hadi güle güle .

Mesele Ilya'ya çok basit görünüyordu: Mal sahibi Karp'ı göndermeye ve tezgâhtarsız kalmaya cesareti olmadığı için kendisini gönderiyordu. Bunu hissedince kalbi hafifledi. Efendisi demek çok iyi ve dürüst bir adamdı.

— Allahaısmarladık dedi Ilya. Elindeki parayı sımsıkı tutarak, Çok teşekkür ederim diye ilâve etti.

— Bir şey değil diye Strogany hafifçe başını salladı.

— Vah, vah, vah! Fazla bir şey yapmamış diye Ilya mal sahibinin karısının dışarı çıktıktan sonra konuşmasını duydu.

Ilya sırtmda yükü ile tüccarın evinin kapısından çıkarken, kitaplarda okuduğu gibi ıssız bir yeri terk ettiğini hâyâl ediyordu. Öyle bir yerde ne insan, ne ağaç, taşlardan başka hiçbir şey olmazdı. Taşların arasmda bir sihirbaz otururdu, o terk edilmiş yere

düşmek talihsizliğinde olanlara parmağı ile kurtuluş yolunu gösterirdi.

* * *

Bahar gününün hoş bir akşamıydı. Güneş batıyor ve evlerin pencerelerini alev rengine bürüyordu. Bu Ilya'ya kasabaya ilk geldiği günü hatırlatmıştı. Sırtındaki yükün ağırlığı, ağır yürümesine sebep oluyordu. Gelen geçenlere çarpıyordu. Arabalar geçtikçe havaya toz dumanı kalkıyordu. Herşey canlı gürültülü ve hoştu. Ilya bu kasabada kaldığı bir kaç sene içinde edindiği tecrübeyi hatırladı ve kendini büyümüş hissetti. Kalbi gururla çarpıyordu. Kulaklarında tüccarın sesi çınlıyordu:

"...Sen sözünün eri bir insansın. Doğru, namuslu bir insansın... Bunlar senin maharetlerin."

Ilya artık bir daha balıkçı dükkânına gitmiyeceğini düşünerek sevincinden adımlarını sıklaştırdı.

Petrukha Filimanov'un evine dönen Ilya, dükkânda çalıştığı müddetçe büyüdüğünü iftiharla hatırladı. Herkes meraka düşmüştü. Perfishka ona elini uzattı:

— Selâmlar tezgâhtar! Kâfi derecede çalıştın demek, ha! Senin nasıl bir kahraman olduğunu duydum - hah-hah! Yalanlarını kapatmanı istiyorlar Gerçeği yüzlerine vurdun mu olmuyor.

— Oh, ne kadar büyümüşsün! diye kendisini görmekten hoşlanan Masha atıldı.

Yakov da memnundu:

— Artık gene beraber olabileceğiz. Elimde "Albigenses" adında bir kitap var.. Oku da bak! Hele içinde Simon Monfort adında bir kahraman var - bir harika!

Ve Yakov telâşla Ilya'ya hikâyeyi anlatmaya başladı. Ilya onu seyrederken, hiç olmazsa bu yuvarlak gözlü arkadaşının değişmemiş olduğuna sevindi. Yakov, Ilya'nın balıkçı dükkânındaki hareketinde hiç bir acayip taraf bulamamıştı.

— Yapılması gerekeni yapmışsın, dedi sadece.

Diğer yandan Petrukha ise hayretini gizliyemiyordu:

— Çok iyi yapmışsın oğlum! diye iftiharla söyledi. Şüphesiz Kirill Ivanovich, senin yerine Karp'ı gönderemezdi. Karp iş bilen değerli bir adamdır. Sen ise namuslu davranmak istemişsin. Karp sana kızmıştır.

Ertesi gün Terenty yeğenini bir kenara çekerek ona sessizce şöyle dedi:

— Petruhka'ya her şeyi açıkça anlatma. Onunla iken hareketlerin ölçülü olsun. Senin hakkında konuştuğunu duydum. O bir aziz değil! Sadece konuşmasını bilir.

— Dün gece ise benimle iftihar ettiğini söyledi. diye Ilya güldü.

Petrukha'nın Ilya hakkındaki yüksek düşüncesi değişmemişti. Ilya'nın bir kahraman olduğunu söylüyordu. Onun yerinde olan herkesin böyle yapamıyacağını bildiriyordu.

İki ay yeni bir iş aradıktan sonra Terenty ile Ilya'nın arasında şöyle bir konuşma geçti:

— Hımm. diye kambur başladı. Sana iş yok. Çok büyüdün, seni kimse istemiyor. Evet artık nasıl yaşıyacağız oğlum?

— Ben onbeş yaşındaydım ve okuyup yazma biliyorum diye Ilya gururla söylendi ama atılganlığımdan dolayı her ne iş olursa olsun atılırım.

— Öyle ise ne yapacağız? diye Terenty yatağın kenarına tutunarak konuştu.

— Bak ne yapalım: Marangoza söyle bir kutu yapsın ve bana, sabun, esans, iğne, kitap gibi her çeşit öteberi al. Bunları kasabayı dolaşarak satarım.

— Seni pek anlıyamıyorum Ilya. Kafamın içinde hep birahanenin gürültüsü var. Artık eskisi gibi net düşünemiyorum. Kalbimde ve kafamda olan bir tek şey var... bir tek...

Kamburun gözleri hiç bitmeyen bir şeyi sayarmış gibi bir noktaya dikilmişti.

— Bir deneyelim. İzin ver diye Ilya rica etti. Kendisine hürriyeti sağlayacak hâyâllerle coşmuştu.

— Denemekle zarar olmaz derler.

— Göreceksin! Herşey düzelecek! diye Ilya sevinçle bağırdı.

— Kambur içini çekti:

— Acele edip bir büyüseydin! diye özlem içinde söylendi. Büyük olsaydın buradan giderdik. Beni bu lâğım çukuruna bağlayan demir gibisin. Sen olmasaydın ben kutsal insanları ziyaret ederdim Onlara 'kutsal evliyalar" derdim. "Benim gibi sefil, günahkâra acıyın" diye yalvarırdım.

Kambur sessizce ağladı. Ilya amcasının ne gibi bir günah işlediğini biliyordu. Hem de çok iyi biliyordu. Terenty'e olan merhametinden dolayı kalbi sıkıştı. Amcası daha çok ağlamağa başlamıştı.

— Ağlama dedi bir an sonra, Affedilirsin.

Ve böylece Ilya satıcılık hayatına başladı. Sabahtan akşama kadar boynuna bağlı tahtası ile burnu yukarlarda dolaşıyor, etrafındakileri küçük görüyordu. Şapkası kulaklarının üzerine kadar çekili

idi. Damaklarını şişirerek yaşının verdiği çatlak sesiyle:

— Sabun! Mum! İğne! Saç tokası! İplik diye bağırıyordu.

Etrafındaki kaynaşan hayat, parlak ve kendisinin içinde serbestçe ve hürce yüzdüğü bir dalgaydı. Çarşıda itip kakılan şimdi kendisi olmuştu. Şimdi o kendi başına birahaneye gidip çay ve ekmek yiyordu. Kendi değerini bilen bir insan gibi gururluydu ve yaptığını biliyordu. Hayatı basit, kolay ve neşeli buluyordu. Hâyâlleri ise açık ve basit olmuştu. Birkaç sene içinde cadde üzerinde temiz bir dükkân olacağını düşünüyordu.

Tuhafiyeci dükkânı olacaktı, eli yüzü kirletmeyen temiz mallar satacaktı. Kendisi de temiz, sıhhatli ve yakışıklı olacaktı. Komşular kendini kıskanacak, kızlar kaçamak bakışlar atacaklardı Akşamları dükkânını kapadığı zaman temiz aydınlık bir odada oturup çayını içip kitaplarını okuyacaktı. Saygı değer bir hayatı olabilmesi için herşeyde temizlik en zaruri faktör olmalıydı. İnsanların kendisine iyi davrandığını ve hayallerini incitmedikleri zaman düşünceleri böyleydi. Lâkin bu hür hayata atıldığından beri hakaret görmeğe tamamen alışmıştı.

Buna rağmen, başarısız bir günden sonra birahanede oturup, polisin bağırmasını, itip kakmasını, müşterilerin şüpheci bakışlarını, isyankâr satıcıların küfürlerini hatırlar, ruhunun derinliklerinde büyük bir endişe duyardı. Gözü açılmıştı, hayata daha derin nazarlarla bakıyordu. Sayısız intibaları kazanan gözleri ve onları mantığın mekanizması dahilinde muntazam mertebelere göre dizen hatıraları vardı. Bütün herkesin bir tek ve aynı hedefe ulaşmak istediklerini görüyordu. Bu hedef temiz, rahat ve dert-

siz bir hayattı. Bu uğurda koşarken hiç kimse kendi yolunun üzerine çıkanı devirmekte tereddüt etmiyordu. Hepsi aç gözlü, merhametsizdi ve sık sık lüzumsuz yere birbirlerini incitiyorlardı. Bazen gördükleri hakaret karşısında gülüyorlardı. Merhamet gösterisinde bulunan birini bulmak güçtü.

Böyle düşünceler ona ticaret zevkini kaybettiriyordu, onların tesiri altında temiz bir dükkân hayali soluklaşıp gidiyor ve o büyük bir ruh boşluğu, yorgun ve takatsiz bir vücut bırakıyordu. Kendine dükkân alacak kadar parayı hiç bir zaman bulamıyacağından emindi. Hayatının sonuna kadar göğsündeki bu kutu, ipin çekişi ile ağrıyan sırtı ve omuzları ile tozlu caddelerde bir aşağı, bir yukarı dolaşacağını biliyordu. Lâkin herhangi bir gün canlı bir ticaret neşesinin artmasına ve hayallerinin tekrar canlanmasına sebep olabiliyordu.

Ilya bir gün kasabanın en işlek caddesinde Pavel Grachov'a rastladı. Demircinin oğlu ellerini yırtık pırtık pantolonunun cebine sokmuş boş bir şekilde tembel tembel dolaşıyordu. Üzerinde kendisine göre çok büyük olan mavi kirli bir gömlek ve aynı derecede pis bir pantolon vardı. Ayağındaki kocaman, rengi belli olmayan çizmesi ile kaldırım taşları üzerinde takır takır ses çıkartarak yürüyordu. Yırtık bir kep sol kulağının üzerine doğru eğikti, başının yarısı sıcak güneş altında yanıyordu. Yüzünde ve boynunda yağlı siyah kirler vardı. Ilya'yı çok uzaktan görerek tanımış ve ona başını sallamıştı.

— Çok zarif bir halin var dedi Ilya.

Pavel arkadaşının elini tuttu, güldü. Kir maskesinin altından gözleri ve dişleri neşe içinde meydana çıkmıştı.

— İşler nasıl? diye Ilya sordu.

— Elimden geleni yapıyorum. Yiyecek bir şey bulursak yiyoruz; bulamazsak bağırıp yatıyoruz. Seni gördüğüme memnun oldum nane molla.

— Neden hiç bizi görmeğe gelmiyorsun? diye Ilya gülümseyerek sordu. O da eski arkadaşını bukadar neşeli gördüğüne memnun olmuştu. Önce Pavel'in yırtık çizmelerine, sonra da kendi dokuz rublelik yeni çizmelerine baktı ve memnun bir şekilde tebessüm etti.

— Nerede kaldığını nereden bileyim dedi Pavel.

— Yine eski yerde - Petrukha'nın evinde.

— Yakov senin bir yerde balık sattığını söylemişti.

Ilya, Strogany'de geçirdiği macerasını gururla anlattı.

— Aferin! diye Pavel tasdik edercesine haykırdı. Ben de matbaada haylazlık edince ilân yazan biryere gittim, orada boyaları falan karıştırdım. Kendimi henüz kurumamış bir levhaya yapıştırınca bana bir güzel dayak attılar! Mal sahibi, karısı ve müdür beni bayıltıncaya kadar dövdüler. Şimdi bir lehimcide çalışıyorum. Ayda altı ruble. Şu anda da henüz öğle yemeğimi yemiş geri dönüyordum.

— Vakit kaybetme.

— Cehennemin dibine! İş zaten bitmez. Haklısın bir gün seni görmek için gelmem lâzım.

— İyi olur, diye Ilya samimiyetle söyledi.

— Hâlâ kitap okuyor musun?

— Tabiî. Ya sen?

— Arada bir göz atıyorum.

— Şiir yazıyor musun?

— Evet.

Pavel neşe içinde güldü.

— Bizi görmeğe gel. Şiirlerini de getir.

— Olur. Bir şişe de votka getiririm.
— İçki içiyor musun?
— Arada bir. Neyse, hoşça kal.
— Güle güle dedi Ilya.

— Böylece Ilya Pavel'i düşünerek kendi yoluna devam etti. Arkadaşının o kadar paçavralar içinde bulunmasına rağmen kendisini nasıl olup da kıskanmadığına hayret etmişti. Yeni çizmelerini, temiz elbiselerini görmemişti bile. Ilya ona, yaşadığı hür hayatı anlattığı zaman Pavel hakikaten sevinmiş gibi görünmüştü. Herkesin aradığı şeye karşı Pavel'in ilgisiz olmasının imkânı var mıydı? Bu düşünce rahatını kaçırmıştı.

İlya kiliseye gitmeye başladıktan sonra kısmen kederlenmiş ve tedirgin olmuştu. Sabah ve akşam Papazın etrafında ibadet edenler sessiz ve hareketsiz bir köşede durup boş bir zihinle ayini dinliyor, dualarını nadiren kaçırıyordu. Dua etmiyordu; sadesiz duruyorlardı. Sessizlikleri ise onları bir bütün haline getiren araçtı. Dini şarkıların nağmeleri ve günlük kokusunun dumanı mabedin içinde yayılıyordu. Arada bir Ilya bile bu koku ve dumana karışıp uçtuğunu sanıyordu. Bu dünyanın tasasından ve gürültüsünden uzak, akılda olmayan, emelleri birbirine uymayan bir sükûnu ona getiriyordu, coşkunluk hissiyle doluyordu. Bu fikri ruhunun ayrı bir köşesine sıkıştırdı. Burada o anlamsız telkinlerle çarpışamazdı ve Ilya'yı rahatsız edemezdi. Lâkin daima içinde bulunan bir varlığın tam vaktinde farkında olmuştu. Bu ürkek bir şekilde ruhunun çok derinliklerinde çökmüş oturuyordu ve Ilya bu dünyanın zevklerine dalmış olduğu zamanlar sesini yükseltmiyor, fakat kilisede iken kendini gösteriyor, temiz ve rahat bir hayat hayalleri ile dolu olan huzur bozuc

hisleri uyanıyordu. Böyle anlarda Ilya daima Antippa'ya ait hikâyeleri anıyor ve dilencinin:

— Allah herşeyi görür, herşeyin ölçüsünü bilir. Allah tektir diyen sesini duyuyordu.

Ilya bundan sonra umutsuz ve tedirgin bir halde eve geliyordu. İstikbaldeki hayalleri eski parlaklığını kaybediyordu, tuhafiyeci dükkâm açmak istemiyen içindeki ikinci benliğin farkında oluyordu. Her şeye rağmen dünya, onun için çok kuvvetli idi ve bu ikinci benliği ruhunun derinliklerinde saklı kalıyordu.

Ilya Yakov'la bu ikinci benliği hariç her şeyi konuşmuştu. Kendi bile bunu düşünmekten çekiniyordu.

Akşam olmasını dört gözle bekliyor. Kasabanın merkezinden eve dönerken önce doğru Masha'nın zemin katındaki odasına gidiyordu.

— Evet, semaver hazır mı Masha, diye evin sahibi imiş gibi sorardı.

Semaveri masanın üzerinde muhakkak hazır bir vaziyette kaynarken bulurdu. Ilya'da daima yanında lokma, naneli kek, kurabiye veyahut, hatta reçel bile bulundururdu. Masha çay ikram etmekten çok hoşlanıyordu. O dahi para kazanmaya başlamıştı. Matitza ona kâğıttan çiçekler yapmasını öğretmişti. O da yaldızlı kâğıtan parlak renkte çiçekler yapıyor, bundan çok zevk duyuyordu. Bazen günde on kapik dahi kazandığı oluyordu. Babası tifo hastalığına tutulmuştu ve iki aydan fazla hastahanede yattıktan sonra eve zayıflamış, incelmiş ve solgun bir halde gelmişti. Uzayan sakalını kestikten sonra zayıf olmasına rağmen yüzü biraz daha düzelmişti. Hâlâ diğer tamircilere iş yapıyordu ve eve geceyi geçirmek için arasıra geliyordu. Böylece kızı evde

tamamen yalnız kalmıştı. Kızı da ona, diğerleri gibi Perfishka diye hitap ediyordu. Ayakkabı tamircisi kızının kendine karşı olan davranışlarından memnun oluyor ve kendine özgü tatlı bir gülüşü olan kıvırcık saçlı küçük kızdan hoşlanıyordu.

Masha ile çay içmek Yakov ve Ilya için gelenek halini almıştı. Her akşam uzun bir müddet içiyorlar, terliyorlar ve kendilerini ilgilendiren her şeyden bahsediyorlardı. Ilya kasabanın sokaklarında gördüklerini söylüyor; vaktinin çoğunu okumakla geçiren Yakov da kitaplarım anlatıyor veya birahanede olan kavgadan bahsediyordu. Babasından şikâyetçi idi. Ilya ve Masha'ya anlaşılmaz gelen meseleleri o sık sık açıklamaya başlamıştı. Çayın lezzeti mükemmeldi, masadaki semaver ise bütün ihtişamı ile gözlerini kamaştırıyor ve onlara köle gibi veyahut da sevgi dolu yaşlı bir kadın gibi hizmet ediyordu. Çay içmeleri esnasında semaver suyunun bittiğini haber vermek için muhakkak homurdanmaya başlardı. Masha hemen kaptığı gibi alır ve tekrar doldurmak üzere götürürdü. Akşam vakitleri bu operasyon defalarca tekrarlanırdı.

Eğer mehtap varsa, ışınları ile çocuklara neşe vermek için pencereden içeri girerdi. Bu nemli ve çürük duvarlar içindeki delikte hiç bir zaman kâfi derecede hava bulunmazdı, fakat neşenin sonu yoktu. Her akşam değerli düşünceleri, gençliği, saf hâyâlleri görürdü.

Bazen Perfishka'da onlara katılırdı. O daima sobanın dibindeki karanlık köşede sehpada oturur veya ranzaya tırmanır, başını aşağıya sarkıtarak yatar, beyaz dişleri ile sırıtarak onları dinlerdi. Kızı ona büyük bir fincan şekerli çay ve ekmek verirdi.

— Çok teşekkürler, Maria Perfilyevna. Memnun

oldum. der, sonra da kıskançlıkla için çekerek, ah siz gençler! Muazam bir hayat yaşıyorsunuz. İnsan gibi, diye ilâve eder.

Sonra tebessüm ederek konuşmasına devam ederdi:

— Hayat mı? Artık düzelmeğe başladı. Her sene daha iyi oluyor. Ben sizin yaşınızda iken konuşmak mecburiyetinde olduğum tek arkadaşım kayıştı. Sırtıma ne zaman vurmaya başlasa başımı çevirir, olanca sesimle mesut bir şekilde bağırırdım. Durduğu zaman ise sırtım çok yalnız kalırdı. Lâkin arkadaş fazla uzun zaman kalmadı - Çok anlayışlı idi! işte hayattaki tek eğlencem buydu. Büyüdüğünüz zaman hatırlayacak bir çok şeyiniz olacak - bu konuşmalar ve yaptığınız şeyler çok değerli, hayatınız çok mükemmel. Bir de bana bakm, kırkbeş yaşındayım ve anacak bir tek şeyim yok. Kırıntı bile yok. Hiç, hiçbir şey yok. Sanki sağır ve kör olarak büyümüşum Hatırladığım tek şey, soğuktan ve açlıktan dişlerim daima titrer, gözlerim kararırdı. Buna rağmen saçımı, kulaklarımı, kemiklerimi şimdiye kadar sağlam tutabilmişim. Bana fırlatmadıkları tek şey sobaydı. Fakat ona da sayısız defalar itildim. Kenevir otu gibi beni büktüler, dövdüler, boğmağa çalıştılar ama ben hep bunların altından sıyrılarak kurtuldum.

Ruslar sert ve dayanıklı oluyorlar. Ne yaparsan yap fazla bir şeyler olmazlar. Kaya kadar sağlamdırlar! Meselâ beni ele alın. Un gibi öğütülmeme ve parça parça edilmeme rağmen işte karşınızdayım. Bir birahaneden diğerine giren bir züppe ve gün boyunca neşeli olan bir insan. Allah beni seviyor. Bana iyice baktı güldü ve başını salladı, "Bundan bir şey olmaz" dedi.

Yakov ve Masha onu dinlerken gülüyorlardı. Ilya'da gülüyordu. Fakat kurtulamadığı bir düşünce de aklındaydı.

Bir keresinde ayakkabıcıya şüpheci alaycı tavırla şöyle dedi:

— Sanki dünyada istediğin hiç bir şey yokmuş gibi konuşuyorsun.

— Kim demiş? İçkiyi daima isterim.

— Ciddi söylüyorum - hakikaten istediğin bir şey yok mu? diye Ilya israr etti.

— Samimi mi söylüyorsun? Öyle ise söyliyeyim, yeni bir akordiyon istiyorum. Birinci sınıf - yirmi, yirmi beş rubleliklerden. İşte arzum bu.

Önce hafifçe güldü, fakat hemen ciddileşti.

— Hayır oğlum. Yeni bir akordiyon bile istemiyorum. Bunda ciddi değilim. Her şeyden önce biraz değeri olunca muhakkak satar parayı içkiye verirdim. İkinci olarak ta ya benim elimdekinden daha fena çıkarsa? Almamın ne kıymeti olur? Hiç. Benim ruhum elimdeki akordiyonun içine geçti. Az bulunan bir âlettir. Belki de aynı cinsten tek kalan bir âlettir. Akordiyon karıma benziyor. Dünyadaki kadınların en iyisi - bir melek. Bir daha nasıl evlenirim? Onun gibisini dünyada bulamam ve evlensen de daima yeniyi eskisi ile mukayese ederim. Bu her ikimiz için de iyi olmaz. Ah evlâdım. İyi bir şey iyi olduğu için değil, fakat sevildiği için iyidir.

Ilya, ayakkabıcının âlet için yürüttüğü tahminlere pek inanmamıştı. Onu bütün işitenler ses zenginliğinin etkisi altında kalıyorlardı. Fakat o ayakkabıcının hakikaten istediği bir şey olmadığına inanıyordu. Soru, zihninde kendi kendine açık bir şekilde meydana çıkmıştı. Bütün hayatı boyunca sefalet içinde yaşamış paçavralar giymiş, zamanının çoğunu

içerek geçirmiş olan bir insanın akordiyon çalabilmesi mümkün müydü? Daha iyi bir şey nasıl istemezdi? Bu fikir Ilya'mn Perfishka'yı kutsal kişi olarak görmesine sebep olmuştu. Ve onu merakla endişe ile inceledi, sonra onun Petrukha'nın evinde yaşayanların içinde değersiz bir sarhoş olmasına rağmen en iyi insan olduğuna kanaat getirdi.

Bazen gençler zihinlerinde dipsiz kuyular gibi beliriveren o derin büyük problemlere yaklaşırlar ve meraklarını bu esrarengiz derinliklere akıtırlar. Yakov'da bu gibi problemlerle huzursuzlanıyordu. Adalelerine itimadı yokmuş gibi sert obfelere tutunmak gibi tuhaf bir âdet edinmişti. Otururken ya bir yere yaslanır veyayahut da eline geçen bir şeyi tutardı. Caddede acele ve tedirgin adımlarla ilerlerken, sanki sayıyormuş gibi geçtiği direklere dokunur, mukavemetlerini deniyormuş gibi de parmaklıkları iterdi. Akşamları Masha'larda iken daima pencerenin altındaki yerde duvara yaslanarak oturur, uzun parmakları ile masaya veya sandalyeye tutunur, başını daima bir yana eğerdi. Hâlâ hâyâllerini anlatmaktan zevk duyuyordu, kitaplardaki hikâyeleri anlatırken kendinden bazı tuhaf şeyler ilâve etmekten kendini alamıyordu. Ilya bir defasında bunu yakalamıştı, fakat ortaya koymak Yakov'u utandırmadı.

— Benim anlattığım tarz daha iyi dedi.İnsan sadece İncil'i değiştirmeğe cesaret edemez. Alelâde kitaplara ne istersen yap. Hem onlarda benim gibi alelâde insanlar tarafından yazılmış. Beğenmediğim her şeyi değiştirebilirim. Sen bana yalnız şunu söyle: Uyurken insanın ruhu ne oluyor?

— Nasıl bilebilirim? diye böyle sorulardan hoşlanmayan Ilya cevap verdi, bu gibi şeyler onu tedirgin ediyordu.

— Galiba uçuyor dedi Yakov.

— Tabiî diye Masha tasdik etti.

— Nereden biliyorsun? diye Ilya sert bir şekilde sordu.

— Biliyorum işte.

— Uçuyor diye Yakov neşelendi. Onun da dinlenmeye ihtiyacı var; biz de bu yüzden rüya görüyoruz.

Bunu yalanlamaya sahip olamıyan Ilya dilini tuttu, halbuki arkadaşının her söylediğinin tersini iddia etmek için, içinde bir zorlama hissederdi. Zemin katı biraz daha karanlığa gömen bir kaç dakikalık sükûnet olmuştu. Lâmba yanıyor semaverden kömür kokusu geliyordu. Tepedeki birahaneden çocukların kulaklarına sesler çalınıyordu. Yakov tekrar başladı:

— İnsan vaktini konuşmakla geçiriyor. Buna da yaşama diyorlar. Sonra birden - güm! - ve ölüyorlar. Bu ne demek? Sen ne dersin Ilya?

— Hiç bir şey demek değil. Sadece yaşlanıp ölme demek.

— Peki ama gençler de ölüyorlar - hatta çocuklar bile. Sıhhatli insanlar da.

— Öldüklerine göre sıhhatli değillerdir.

— İnsanlar niye yaşıyorlar?

— Gene başladın! diye Ilya gülmeye başladı. Yaşamak için yaşıyorlar. Muvaffak olmak için yaşıyorlar. Herkes muvaffak olmak ister, herkes zengin ve temiz olmanın yollarını kolluyor.

— Bunlar fakir olanlar, peki zenginlere ne dersin? Onların herşeyleri var. Daha ne isteyebilirler?

— Saçmalama! Eğer zenginler olmasaydı fakirler kimin yanında çalışabilirlerdi?

Yakov bir an düşündü:

— Demek herkesin yaşama için çalıştığını söyyorsun?

— Hımm... Evet. Hepsi bu kadar değil. Bazıları çalışıyor ve diğerleri... İşlerini yapmışlar, para biriktirmişler ve sadece... yaşıyorlar.

— Niçin?

— Ya sen ne dersin? İstemiyorlar mı sanki? Sen istemez miydin? diye Ilya sabırsız bir şekilde bağırdı. Kızmıştı. Fakat bunun sebebini bilemiyordu. Yakov'un mu böyle sorular sormasından, yoksa kendisinin mi cevabını bilemediğinden kızıyordu, bilmiyordu.

— Peki sen niye yaşıyorsun? diye bağırdı.

— Bilmiyorum diye Yakov ince bir sesle cevap verdi. Ölmekten de çekindiğim yok, Korkmak, o başka tabiî, fakat enteresan olurdu. Ses tonunda belli belirsiz serzeniş vardı. Bu kadar sinirlenmene bir sebep yok. İnsanlar çalışmak için yaratılmışlardır. İş de insanlar için ve... Sonra? Çarkın devamlı olarak hiç bir yere vurmadan dönmesi gibi. Allah nerede? O bir mil gibi. Adem ve Hava'ya "Büyüyün ve kendi cinsinizi çoğaltın, dünyayı doldurun" demiş. Peki ama niçin? Yakov arkadaşlarına doğru eğildi, esrarengiz bir şekilde fısıldarken gözleri büyümüştü. Allah muhakkak cevabını vermiştir ama biri çalmış olmalı. Belki de şeytan. Başka kim olabilir? Şeytan... Bu yüzden de kimse sebebini bilemiyor.

Ilya arkadaşının ipsiz sapsız konuşması karşısında hiçbir itirazda bulunamıyacak kadar şaşırmıştı. Yakov konuşmasına devam ediyor ve konuştukça da durgunlaşıyordu. Korkudan gözleri fırlamış ve yüzünün damarları şişmişti. Konuştukça da söyledikleri karmakarışık oluyordu.

— Allah sizden ne istiyor biliyor musunuz? - Aha! Bu ani sözü o kadar boşlukta kalmıştı ki, ağzından nasıl döküldüğünün kendi bile bilememişti. Mashanın hayretten ağzı açık, arkadaşına baka kaldı. Ilya'nın canı sıkılmaya başlamıştı. Anlamamak gururuna dokunyordu. Kendisini Yakov'dan daha zeki sayardı, buna rağmen Yakov'un her mevzuuda konuşmasına hafızasına ve kabiliyetine hayrandı. Nihayet dinlemekten bıktı, kafasının içini sisle doluymuş gibi hissetti.

— Sus artık diye kızgın bir şekilde arkadaşının sözünü kesti. Anlamadığın bir sürü şey okumuşsun.

— Ben de bunu diyordum işte; Anlamıyorum. diye Yakov şaşkınlık içinde haykırdı.

— Öyleyse sadece anlamıyorum de. Deliler gibi konuşuyorsun, ben de burada seni dinliyorum.

— Bir dakika diye Yakov israr etti. Hiç bir şey anlaşılamaz. Meselâ bu lâmbayı ele al. İçindeki aleve bak: Nereden geliyor? Bir var, bir yok. Bir kibrit çak hemen alev beliriyor? Peki niçin göremiyoruz?

Soru o kadar şaşırtıcıydı ki, Ilya'nın yüzündeki kibirli bakış kayboldu.

— Eğer havada olsaydı, hava devamlı ılık olurdu. diye lâmbaya bakarak konuştu. Fakat dışarda soğukta kibrit yakabilirsin. Havada olmamalı.

— Öyleyse nerede? diye Yakov ümit dolu bir halde arkadaşına baktı.

— Kibritte dedi Masha.

Lâkin çocuklar hayatın ciddi taraflarını tartışırlarken Masha'nın fikirleri daima umursanmazdı. Kız da buna alıştığı için gücenmezdi.

— Nerede? diye Ilya sinirle bağırdı. «Bilmiyorum ve aldırmıyorum. Bildiğim tek şey onunla ısınabilirsin, fakat parmağını içine sokmamalısın.

— Sen zeki değil misin? diye Yakov kararlı bir şekilde atıldı. "Bilmiyor ve aldırış etmiyormuş!" Ben de, herhangi bir aptalda aynı şeyi söyler. Benim istediğim açıklama. Ateş nereden geliyor? Ekmeği sormuyorum - onun nereden geldiğini herkes bilir. Bitki bize taneleri veriyor, taneler de un veriyor, ondan da ekmek oluyor, Meselâ seni düşünelim. İnsan nasıl meydana geliyor?

Ilya arkadaşına kıskanarak merakla baktı.

Bazen sorular çok fazlaşınca ayağa fırlar ve Yokov'a acımadan acı sözler söylerdi. Her nedense böyle anlarda sobaya arkasını vererek dururdu. Şimdi de aynı şeyi yapmıştı. Konuşurken başını sallıyor ve saçlarını arkaya itiyordu.

— Çamur kafalı, işte sen böylesin. Bunların hepsinin sebebi yapacak bir işin olmamasından doğuyor. Vaktini nasıl geçiriyorsun? Barın arkasında bekleyerek. Ne güzel iş! Belki de ömrün boyunca orada direk gibi bekliyeceksin. Eğer benim gibi sabahtan akşama kadar sokaklarda dolanıp paranın nasıl kazanıldığını bilseydin, böyle saçma sapan şeyleri düşünecek vaktin olmazdı. Dünyada nasıl geçineceğini, ne gibi fırsatları kollaman lâzım geldiğini düşünürdün. Kafanın içi aptalca şeylerle dolu olduğu için bu kadar büyük. Makul düşünceler ufaktır, insanın kafasını şişirmez.

Yakov başını eğmiş, onu sükûnetle dinliyordu. Arada bir dudaklarını yalıyor, gözlerini kırpıyordu.

Ilya'nın konuşmaları sona erer ermez, tekrar masanın yanına geldi:

— Fen Bilgisi diye bir kitap olduğunu söylüyorlar - içinde her şeyin açıklaması varmış. Ah, onu bir elime geçirip okusaydım! Müthiş bir şey olmalı.

Masha ayağa kalkmış, yatağının kenarına gide-

rek üzerine oturmuştu. Buradan siyah gözleri ile arkadaşlarını dinliyordu. Çok geçmeden esnemeye sonra da hafif hafif kestirmeye başlar, nihayet başını yastığa koyardı.

— Yatma zamanı geldi derdi Ilya onu görünce.

— Bekle, Masha'nın üzerini örtüp, lâmbayı söndüreyim.

Ilya beklemeden kapının tokmağını yakalar, sonra da Yakov arkasından yalvarırdı:

— Ne olursun beni bekle. Yalnız gitmeye korkuyorum - etraf karanlık.

— Yazık sana! diye Ilya bağırırdı. Onaltı yaşında hâlâ bebeksin! Ben niçin korkmuyorum dersin? Şeytanla yüz yüze gelsem bile kılım kıpırdamaz.

Yakov cevap vermeden telâşla Masha'nın üzerini örter ve lâmbayı söndürürdü. Bunun üzerine içerde herşey karanlığa bürünürdü. Bazen pencereden ay ışığının tek bir hüzmesi girer ve yeri aydınlatırdı.

Bir tatil günü Ilya eve bembeyaz bir yüzle geldi. Dişler birbirine kenetlenmişti, elbiselerini bile çıkarmadan kendini yatağa attı. Hiddet kabilinde soğuk bir yük gibi duruyordu. Ensesindeki tuhaf bir ağrı başını çevirmesine mani oluyor ve bütün vücudu aldığı yaralardan ağrıyordu.

O sabah polislerden biri ona, sirkin dışında öteberilerini satması için izin vermişti. Ilya'da sirke giriş yerinde emniyetle durdu, fakat aniden başka bir polis gelerek başına indirdi. Kutusunu da eliyle devirdi. Her şeyi döküldü. Bazıları çamurdan bozuldu ve diğerleri ise kayboldu.

— Hakkınız yok... diye Ilya yerden mallarını toplarken mırıldandı.

— Nee! diye polis kırmızı bıyığını düzeltirken bağırdı.

— Bana dokunmağa hakkınız yok.

— Öyle mi Migunov! Al bunu karakola götür! diye polis emrindeki memura söyledi.

Ve o Ilya'ya izin veren polis, kendisini karakola götürdü ve akşama kadar orada kaldı.

* * *

Ilya'nın bundan evvel de polisle ilişkisi olmuştu ama hiç bir zaman karakola götürülmemişti ve böyle kızgınlığı, nefreti de bilmiyordu.

Yatağın üzerinde gözleri kapalı yatarken bütün dikkatini kalbini ezen ıstırabına çekmişti. Gri bir sonbahar akşamında duvarın ardından birahanedeki, tenekeden tepsilerin çıkardığı sesler, tabakların tıkırtıları, votka, çay, bira isteyen çeşitli sesler duyuluyordu.

— Hemen! diye garsonlar cevap veriyorlardı.

Gürültüyü arada bir şarkı söyleyen bir ses kesiyordu:

Görmüş olsaydım önceden böyle bir ızdırabı...

Kalın, gür bir ses de buna hafifçe katılıyor, beraber güzel bir armoni teşkil ediyorlardı.

Ah, gençliğimin cefası.

— Yalancısm! diye çatlak sesli birinin bağırdığını duydu. Beni emirlerimi sabırla muhafaza edeni günaha doğru gittiği zaman koruyacağım.

— Sen yalancısın! diye diğeri bağırıyordu. Aynı kitapta şöyle yazılı: "Ne kadar mutedil olursanız

olun, ne sıcak veya ne de soğuk, ben sizi ağzımdan tükürerek atarım." Duydun mu? Kim haklı?

Tiz bir sesi takiben içerde kahkaha tufanı kopmuştu.

— Önce kızın yüzüne, sonra kulağının içine, sonra da dişine indiririm. Bum! Bum! Bum

Başka bir kahkaha tufanı.

— İşte gidiyor! diye tiz bir ses devam ediyordu.

Böylece o güzel şeyi tokatladım! İlk öpen ve ilk döven bendim.

— O kadar doğmatik olma diye biri dokunaklı bir şekilde konuştu.

— Oh, hayır! Şimdi hiddetim beynime çıktı!

— Ne kadar seversem seveyim, azarlayıp, cezalandırırım. Bunu unuttun mu? Ve sonra Kral David'in ne dediğini hatırlıyor musun?

Ilya kavgayı, şarkıyı, kahkahaları işitiyordu ama bunlar onun zihninde bir düşünce yaratmıyordu. Odanın karanlığının içinde kanca burunlu polisin yüzünü görüyordu, kendisine ufak, zalim gözlerle bakıyor, bir yandan da bıyıklarını buruyordu. Ilya bu yüze baktıkça dişlerini daha çok sıkıyordu. Fakat içerki odadan duyulan şarkıcıların şarkıları ondaki bu kinin üzerini kapatıyordu. Sesleri gittikçe yükselmiş ve netleşmişti. Nağmeler Ilya'nın kalbine kadar girmiş ve ondaki nefreti, hiddeti eritmişti.

Bir ucundan diğerine...
Bütün dünyayı, dolaştım, dostum.

İki ses birbirlerini bastırmak için alabildiğine bağırıyorlardı.

Evin yolunu gözlemeden...
Çorak Sibirya'yı dolaştım, dostum.

Ilya bu kederli kelimeleri dinlerken derin derin içini çekti. Bunlar birahanenin gürültüsü içinden, bulutlar arasında parlayan yıldızlar gibi arada bir ışıldıyor, sonra üzerlerini bulutlar örtüyordu.

Soğuk kemiklerimi kemirirken...
Bende açlıktan kendi dilimi kemirirdim, dostum,

Bu adamlar o kadar güzel söylüyorlardı ki, nağmeler bütün ruhunu sarmıştı. Ama bir dakika sonra sarhoş olup kavga etmeye başlarlardı... Erkekler hayatın güzel şeylerini fazla sürdüremezlerdi.

— Ah, benim siyah ve kör talihim! diye tenor bağırdı.

— Bacağımdaki demir bir top gibi diye bas devam etti.

Ilya, Büyükbaba Yeremei'yi hatırladı. Yaşlı adam başını sallıyarak, gözlerinden yaşlar akarak şöyle demişti:

— "O kadar aradığım halde biraz olsun dünyada adalete rastlamadım."

Büyükbaba Yeremei, Allahı severdi ve gizlice para biriktirmişti. Terenty Amca, Allahtan korktuğu halde bu parayı çalmıştı. İnsanların içlerinde daima iki benlikleri vardı. Sanki göğüslerinde iki tane terazi küfesi vardı. Önce sol, sonra sağ sallanıyor, iyi veya kötüyü tartıyordu.

— Aha! diye birahaneden biri gürledi. Bunun akasından Ilya'nın altındaki yatağı sallandıran büyük bir gürültü duyuldu.

— Dur! Aman Allahım!

— Tutun onu!

— İmdat!

Gürültü artmıştı, herşey karmakarışıktı. Bağrışlar, çağrışlarla içersi inliyordu. Kızgın köpeklerin birbirlerini ısırmalarına benziyordu.

Ilya tatmin olmuşcasına dinledi; bu tamamiyle beklediği bir olaydı, insan tabiatını ona gayet iyi açıklıyordu. Ellerini başının altından kenetledi ve düşünmeye devam etti.

...Yaşlı Antippa'nin sekiz senelik bir ibadete dalması için çok büyük bir günah işlemiş olması lâzımdı. İbadetle bunu ödemeye çalışmıştı. Buna rağmen halk onu affetmiş ve admdan saygı ile bahsetmişlerdi. Hatta ona kutsal insan bile deniyordu. Lâkin halk intikamını çocuklarından almıştı. Birisini Sibirya'ya yollamışlar ve diğerlerini köyden kovmuşlardı.

"Bu bir nevi hesap." demişti tüccar Strogany. "Eğer dokuz kişiden biri namusluysa hiç biri namuslu sayılmaz. Namuslu olan da neticede kötü olacaktır. Ekseriyette olanlar haklıdır."

Ilya hafifçe güldü. İnsanlara karşı olan nefreti içinde soğuk bir yılan gibi kıvranıyordu. Buna benzeyen bir sürü hâyâller içinde yükselmeğe devam ediyorlardı: Meselâ şu anda beceriksiz Matitza bahçenin çamuru içinde yuvarlanıp duruyordu.

— Anne, sevgili anne! diye yüksek sesle homurdandı. Beni şu halimle görmüş olsaydın.

— Islanmış domuz seni diye Perfishka sarhoş bir halde söylendi.

Sıhhatli, kırmızı yüzlü Petrukha onları yüzünde bir tebessümle seyrediyordu.

Birahanedeki karışıklık dinmişti. İki kadın ve bir erkek beraber şarkı söylüyorlardı. Fakat çok geçmeden o da dindi. Birisi akordiyonu alarak berbat bir şekilde çalmış, sonra yerine koymuştu.

Birden Perfishka'nın sesi diğerlerini bastırdı:

— Bardağı doldur, iyice doldur! diye kendine özgü edâsı ile konuşuyordu. Haykırıp, dalaşacağız ve Anna'nın bacağını çimdikleyeceğiz, sonra da hepimiz dışarı çıkıp yalvaracağız. İp isteyip, ilmik yapacağız, eğer bizi birisi yakalarsa, biz de ipi kullanacağız...

Bunun ardından kahkahalar duyulmuştu.

Ilya kalktı ve dışarı çıktı. Gitmeği çok istiyordu ama nereye gidecekti. Geç olmuştu. Masha uyuyordu ve Yakov başı ağrıdığı için yatıyordu. Ilya, Yakov'u ziyaret etmeye çekiniyordu. Çünkü Petrukha daima, Ilya'yı istemiyormuş gibi kaşlarını kaldırıyordu. Soğuk bir sonbahar rüzgârı esiyordu. O kadar karanlıktı ki, gök yüzü bile görünmüyordu. Rüzgâr Ilya'nın göğsüne çarpıyor, yüzüne esiyordu. Yakasından içeri buz gibi üflüyordu.

Hafifçe titredi, bu şekilde yaşamağa devam edemezdi. Kargaşalık ve iğrenç hayattan uzaklaşıp kendi başına, temiz, sükûnet içinde yaşamalıydı.

— Kim o? diye bir ses işitti.

— Kim soruyor?

— Ben, Matitza.

— Neredesin?

— Odunların üzerinde oturuyorum.

— Niçin?

— Yok bir şey.

Biraz duraklama.

— Bugün annemin öldüğü gün. diye karanlıktan gelen ses bildirdi.

— Öleli ne kadar oluyor? diye Ilya bir şeyler söylemiş olmak için konuştu.

— Pek çok. Nerede ise onbeş sene. Belki de daha fazla. Seninki hayatta mı?

— Hayır, o da öldü. Sen kaç yaşındasın?

Mattiza birden cevap vermedi.

— Otuz civarında diye kadın fısıldadı. Bacağıma bir şeyler oluyor. Karpuz gibi şişti, acıyor. Her cins şeyle oğdum ama faydası yok.

Biri o esnada birahanenin kapısını açmıştı. Dışarı bir gürültü dalgası fırladı, bunları rüzgâr alarak karanlığın içinde dağıttı.

— Burada ne diye duruyorsun? diye Matitza sordu.

— Sadece biraz sıkıldım.

— Benim gibi. Odam kefen gibi.

Ilya onun derin derin içini çektiğini gördü.

— Benimle yukarıya gel dedi Matitza.

Ilya onun sesinin geldiği yöne doğru baktı.

— Peki diye sakin sesle konuştu.

Matitza onun önünden merdivenleri tırmandı. Önce sağ ayağını basamağa koyuyor, sonra da sol ayağını inleyerek yanına çekiyordu. Ilya kadını ağır ağır takip ederken zihni bomboştu. Matitza'nın sancısı kendisini sakat ettiği gibi sanki kendi içindeki sıkıntı da onu sakat etmişti.

Matitza'nın odası uzun ve dardı. Tavan hakikaten tabut'un kapağına benziyordu. Kapının yanına büyük bir soba kurulmuştu. Geniş bir yatakta başı sobanın yanında olmak üzere duvar kenarındaydı. Yatağın karşısında her iki tarafında sandalye olan bir de masa vardı. Pencerenin dibinde de ayrı duran bir sandalye daha vardı. Buradan birahanenin gürültüsü ve rüzgârın iniltisi daha iyi işitiliyordu. Ilya pencerenin önündeki sandalyeye oturarak etrafma bakındı.

— Şu kimin resmi? diye gözleri köşedeki ufak bir dini tabloya rastlayınca sordu.

— Kutsal Anna'nın dedi Matitza.

— Senin adın ne?

— Benim adım da Anna. Bilmiyor muydun?

— Hayır.

— Kimse bilmez. dedi ve sonra kendini yatağa bıraktı. Ilya onu içinde hiç konuşma arzusu olmadan seyrediyordu. O da sessizdi. Ve orada uzun bir müddet, belki de üç dakika kadar hiç konuşmadan oturdular, sanki her ikisi de birbirinin farkında değillerdi.

— Evet, ne yapalım! diye kadın nihayet sordu.

— Bilmiyorum, dedi Ilya.

— Bana bir şeyler alabilir misin? İki şişe bira al, yok; yiyecek birşeyler al. Yiyecekten başka şey alma.

Sesi birden çatlaklaşmış ve öksürmeğe başlamıştı.

— Görüyorsun diye özür dilercesine konuştu. Bacağım yara olduğundan beri para kazanamıyorum Beş günden beri buraya tıkıldım. İçerde ne varsa silip süpürdüm. Dün hiç bir şey yemediğim gibi bugün de ağzıma bir şey koymadım. Sana yemin ederim.

Oraya geldiğinden beri Ilya şimdi ilk defa olarak Matitza'nın sokak kadını olduğunu hatırladı. Dikkatle onun büyük yüzüne, baktı, siyah gözleri solgundu, dudakları ise bir şey emiyormuşcasına kıpırdıyordu. Kadının yanında birden huzursuzluk duydu.

— Birşey getireyim, dedi.

Yeriden fırladı, merdivenlerden koşarak indi, birahaneye dalarak mutfağın önünde durdu. Birden tekrar o tavan arasına gitme arzusu içinde söndü. Fakat bu his ruhunun karanlığı içinde parlayan bir kıvılcım gibiydi, derhal dışarı çıktı. Mutfağa gitti,

on kapiklik - arta kalmış et, ekmek ve başka öte beriler aldı. Aşçı bunları yağlı bir eleğin içine koymuştu. Ilya da iki ucundan tuttu. Holde bir kere daha durdu, birayı nasıl alacağını düşünüyordu. Kendi kendine bardan alamazdı. Terenty muhakkak sorular sorardı. Böylece bulaşıkçıyı çağırdı ve onun la ısmarladı. Adam birahaneye koştu ve döndü hiç sesini çıkarmadan şişeleri kolunun ardına soktu, tam geri dönecekken Ilya seslendi:

— Bir dakika, dedi. Bunları benim için değil, tanıdığım bir arkadaş için aldımda.

— Ne?, dedi bulaşıkçı.

— Bir arkadaşım gelecek te.

— Bana ne?

Ilya yalanın çok uydurma olduğunu sezerek huzursuzlanmıştı. Acele etmeden, etrafı dinleyerek merdivenlerden yukarı çıktı. Lâkin rüzgârın uğultsundan başka bir şey duymuyordu, kimse önünü kesmedi ve böylece tekrar şehvetle dolu olan fakat bunu belli etmek istemeyen kadının yanına gitti.

Matitza eleği kucağına aldı ve kalın parmakları ile lokmaları toparlayıp ağzına atmaya ve gürültülü bir şekilde çiğnemeğe başladı. Dişleri büyüktü ve eline aldığı her lokmayı ağzına atmadan önce en lezzetli yerini arıyormuş gibi tetkik ediyordu.

Ilya ona şöyle bir baktı, nasıl sarılacağını düşünüyordu. Bunu yapamamak korkusu mukabilinde kadının kendisi ile alay etmesini düşünmek, Ilya'nın önce kızışmasına, sonra da buz gibi olmasına sebep oldu.

Rüzgâr odanın kapısını sarsıyor ve her seferinde de Ilya'yı korkutuyordu. Birinin gelip kendisini burada yakalayacağını sanıyordu.

— Kapıyı kitlesek olmaz mıydı? diye sordu.

Matitza başını evet diye salladı. Sonra kalburu sobanın üzerine koyarak haç çıkardı.

— Allaha şükürler olsun - iyice doydum.

Ilya hiç sesini çıkarmadı. Bir kadının Allahın adını ağzına alması, içinde kuvvetli, fakat tedirgin bir his uyanmasına sebep olmuştu. Bu hissi onu kucaklamak arzusu ile uyuşmazlık halinde idi. Matitsa yatağına tırmanırken elleri ile şilteye bastırıyordu. Nihayet hantal vücudunu duvarın yanına yerleştirdi.

— Yemek yerken hep o Perfishka'nın kızını düşündüm, diye boş ve kayıtsız bir sesle konuştu. İşte orada sizinleYakov ve senle beraber yaşıyor. Ben bunu hiç iyi bulmuyorum. Vaktinden evvel kızı berbat edeceksiniz ve o da benim seçtiğim yolu tutmak mecburiyetinde kalacak. Bu iğrenç ve melun bir yoldur. Biz kadınlar ve kızlar bunun üzerinde yürümüyoruz, karınlarımızın üzerinde sürünüyoruz.

Bir an durdu, kucağındaki ellerine baktı:

— Çok geçmeden büyük bir kız olacak, dedi, devam ederek, Ahçıya ve diğerlerine onun kadar bir kız için iş olup olmadığını sordum. Hiç iş yok diyorlar. Satın onu diyorlar. Onun için en iyi yol bu - elbise ve para alır. İçinde yaşıyacak da bir evi olur. Bu gibi şeyler oluyor. Bazen zengin erkekler yaşlanıp bitap hale gelince hiç bir kadın da onları istemiyor, böyle olunca bu yaşlı solucanlarda kendilerine kız satın alıyorlar. Belki de bu onun için iyi olur. Önceleri zor olmalı. Hiç böyle bir şey olmasa daha iyi, öyle bir hayata atılmak yerine aç ve temiz yaşamak daha iyi ama...

Boğazına bir kelime takılmış gibi öksürdü. Sonra tekrar aynı kayıtsız sesle devam etti:

— Öyle bir hayat ki - iğrenç mi iğrenç!

Rüzgâr hiç durmadan tavan arasında yarış yapıyor, bariz bir şekilde kapıya vuruyordu.

Kadının kayıtsız sesi ve ağır hareketsiz vücudu Ilya'nın hislerini söndürmüştü ve kendi arzusunu tatmin etme cesaretini de çalıp götürmüştü. Matitza onu kelimeleri ile kendisinden uzaklaştırıyor gibiydi. Ilya'nın cam sıkılmıştı.

— Oh, Allahım, Allahım! diye kadın hafifçe soludu. Allahın Kutsal Annası!

Ilya huzursuz bir şekilde sandalyesinde kıpırdandı.

— Kendinin iğrenç olduğunu ağzınla söylüyorsun ve hâlâ da Allahın adını anıyorsun, diye alıngan bir şekilde söylendi. O senin gibilere aldırış eder mi?

Matitza ona hiç konuşmadan baktı:

— Seni anlamıyorum, diye nihayet başını salladı.

— Anlaşılmayacak bir şey yok, diyerek Ilya kalktı, Sen bir orospusun, buna rağmen Allahın adını söylüyorsun. Eğer Allaha inanmış olsaydın orospu olmazdın.

— Oh, oh! diye kadın huzursuzlandı. Neler söylüyorsun? Bizim gibi günahkârlar Allahın adını anmayacaklar da kimler anacak?

— Bilmiyorum, diye Ilya mırıldandı. Bu kadını ve onun gibileri tahkir etmek için de önüne geçilmez bir arzusu vardı. Ama bildiğim şey varsa senin gibiler onun adını söylememeli! Kendini onun adının arkasında gizliyorsun. Artık çocuk değilim, bunu kendim görebiliriyorum. Herkes homurdanıyor ve şikâyet ediyor ama gene iğrenç işlerine devam ediyorlar. Niçin birbirlerini aldatıyorlar, niçin hırsızlık ediyorlar? Günah işledikten sonra kaçıp saklanıyorlar. 'Allahım bize acı!' diyorlar. Hepsini görüyorum.

Hepsi sahtekâr. Kendilerini ve Allahı kandırmaya çalışıyorlar.

Matitza ona ağzını açmış bakıyordu, başını öne doğru eğmişti. Gözlerinde donuk bir hayret ifadesi vardı. Ilya kapıya doğru gitti, çengeli çekti ve çıktı, arkasından kapıyı şiddetle vurdu. Matitza'yı çok derinden yaraladığını biliyordu; bundan memnundu kalbi şimdi daha ferahtı. Merdivenden inerken ıslık çalıyordu. Kalbindeki zehir, her çeşit ağır, acı, demir gibi kelimeler sarfettirmiştir. Bu kelimeler içindeki karanlığı, alevle aydınlatmıştı ve ona dünyanın insanları arasından uzaklaştıran bir patikayı göstermişti. Kendilerini yalnız Matitza'yı kastederek değil, fakat Terenty Amcası, Petrukha'yı, tüccar Strogany ve herkesi kastederek söylemişti.

— Aldırmıyorum, diye kendi kendine bahçeye inerken söylendi. Sizleri incitmiş olmamda ne fenalık var? Hepiniz en alçak ve en adi insanlarsınız!

Bu hadiseden kısa bir müddet sonra Ilya kadınlara gitmeğe başladı. İlk tecrübesi şu şekilde oldu. Bir akşam eve gelirken kadının biri ona şöyle dedi:

— Benimle gelir misin ahbap?

Ilya ona baktı, sonra bir tek kelime bile söylemeden beraber gitmeye başladı. Ama başını hep önünde tutuyor ve etrafına gizlice bakıyordu, görülmekten korkuyordu.

— Sana bir ruble'ye patlar, diye biraz gittikten sonra kadın ona ikaz etti.

— Kabul, dedi Ilya, acele et.

Ve sessizce kadının evine doğru gittiler, Hepsi bu kadardı.

Bu yeni eğlence ona çok paraya mal olmuştu. İşportacılığının vakit harcam olduğunu ve ona hiç bir zaman temiz bir hayat sağlayamayacağını çok iyi

biliyordu. Bir defasında, diğer satıcılar gibi piyango tertip ederek malları satmayı düşündü. Ama sonradan bunun lüzumsuz olduğunu, zahmete deymiyeceğini anladı. Polisten saklanmak ve rüşvet vermek mecburiyetinde kalacaktı. Bunu yapamazdı. İnsanların gözlerine cesaretle bakmak istiyordu ve diğer işportacılardan daha iyi giyindiğini görmekle onlar gibi içki içip, kimseyi kandırmadığı için bundan büyük bir zevk duyuyordu. Caddelerde ağır ve gururlu adımlarla ilerledi. Çıkık elmacık kemikli temiz yüzünde ciddî bir ifade vardı. Aynı zamanda birisi ile konuşurken gözlerini kısmak gibi bir de âdeti vardı. Sık sık elini kocaman bir kâğıt para destesine koymanın vereceği zevki düşünüyordu. Meselâ - bin ruble veya daha fazlası. Hırsızlık olayları ona son derece zevk veriyordu. Böyle olduğu zaman hemen gazete alıyor ve son hırsızlık olayını detaylarına kadar okuyor, sonra da meseleyi takip edip hırsızların yakalanıp yaklanmadıklarını anlıyordu. Eğer yakalanmışlarsa sert bir şekilde eleştiriyordu.

— Yakalansınlar odun kafalılar! diye bir defasında Yakov'a söyledi. Niçin böyle bir şeyi deniyorlar?

Başka bir meselede de arkadaşına şöyle demişti:

— Hırsızlar, namuslu insanlardan daha iyi hayat yaşıyorlar.

Yakov'un yüzü gerilmiş ve gözleri kısılmıştı.

— Evvelki gün amcam birahanede yaşlı bir adamla çay içiyordu. Hani şu dindar adamlardan biriyle. Ciddi şeyler söylerken yaptığı gibi kendisine esrarengiz bir hava vermişti. Yaşlı adamın dediği doğru ise Mukaddes kitapta hırsızlar hakkmda bir yazı varmış. Hepsini söyledi.

— Emin misin? diye dikkatle dinleyen Ilya sordu:

— Ben uydurmadım, diye Yakov omuzlarını silkti. İncilde yazılıymış. Belki de yaşlı adam uydurmuştur. Fakat ben sorunca kelime kelime tekrarladı. Eğilerek kısık bir sesle ilâve etti. Meselâ babamı ele al. İşi iyi gidiyor, aynı zamanda Allaha da meydan okuyor.

— Deme! diye Ilya haykırdı.

Şehir meclisi üyeliğine seçildi, diye Yakov başını eğdi, sonra içini çekti, bir insanın her yaptığı kafasından yuvarlak, yumurta kadar beyaz bir halde durmalı ama burada... Oh, hepsinden bıktım! Ne olup bittiğini anlamıyorum .Bu hayat için yaratılmamışım. Birahaneden nefret ediyorum. Babam başımın etini yiyip duruyor. "İşe gir!" diyor. "Yeter boş durduğun; çalışmağa başla!' diyor. İşim de nedir? Terenty olmadığı zamanlar tezgâhın arkasında çalışıyorum. Nefret ediyorum ama gene de yapıyorum. Çünkü ne yapmak istediğimi ben de bilmiyorum.

— Çalışman gerek, dedi Ilya.

— Hayat çok güç, diye Yakov mırıldandı.

— Güç mü? Senin için mi? Delisin! diye Ilya yatağından fırlayarak pencerenin yanına Yakov'un oturduğu yere gitti. Benim için güç, bu doğru. Fakat senin için. Ben vitrinlerin önünden geçiyorum, bir sürü pantolon ve giyim eşyası görüyorum. Bunları hiç bir zaman alamıyacağımı anlıyorum. Ne bir saat, ne bir pantolon. Halbuki almak da isterdim. İnsanların, bana hayranlıkla bakmasını isterdim. Diğer insanlardan niçin farkım olsun? Ben onlardan daha iyiyim. Her yerde hırsızlık var. Şehir meclisi üyeliğine seçiliyorlar. Ev sahibi, birahane sahibi olu-

yorlar. Niçin bütün şans hırsızların olsun da benim olmasın? Ben de biraz istiyorum.

Yakov arkadaşına baktı, sonra ciddi bir şekilde cevap verdi:

— İnşallah hiç bir zaman elde edemezsin.

—Niçin olmasın, dedi Ilya. Odanın ortasında durdu ve arkadaşına heyecanla baktı.

— Çünkü sen aç gözlüsün. Seni hiç bir şey doyuramaz.

Ilya kuru bir şekilde güldü:

— Hiç bir şey doyuramaz mı? Babana söyle Büyükbaba Yeremei'den çaldıkları paranın yarısını bana versinler ben de doyayım.

Yakov kalktı ve kapıya doğru yöneldi. Ilya onun omuzlarının sarsıldığını ve vurulmuş gibi sırtının öne doğru eğik olduğunu gördü.

— Bekle, dedi Ilya rahatsız bir şekilde, sonra arkadaşının kolunu yakaladı, Nereye gidiyorsun?

— Bırak beni, diye Yakov fısıldadı. Fakat Ilya-ya bakmak için durdu. Yüzü beyazdı ve dudaklarını sıkıca kapamıştı.

— Gitme, diye özür dilercesine konuştu. Yakov'u yavaşça kapıdan çekmeye çalışıyordu. Kızma, zaten söylediklerimin hepsi doğru.

— Biliyorum, dedi Yakov.

— Biliyor musun? Kim söyledi?

— Herkes söylüyor.

— Hımm. Neyse, söyleyenler de ondan pek farklı değiller.

Yakov ona şöyle bir baktı, sonra içini çekti.

— İnanmadım. Kıskançlıklarından söylüyorlar sanıyordum. Fakat sonra inanmaya başladım. Sen de söylüyorsun...

Elini hafifçe salladı sonra döndü sandalyeye

çöktü. Çenesini göğsüne dayadı, parmakları ile oturduğu yeri tutuyordu. Ilya'da aynı tavırla yatağının üzerine oturdu. Arkadaşını teskin edecek hiç bir şey bulamıyordu.

— Demek benim hayatımın kolay olduğunu sanıyorsun? diye Yakov alçak sesle sordu.

— Evet. O gün nasıl dışarı kaçtığımı hatırlıyor musun? Kapıdaki yarıktan baktım ve onların yastığı diktiklerini gördüm. Yaşlı adam ise hâlâ nefes alıyordu.

Yakov sırtını iyice kamburlaştırdı, ayağa kalkarak kapıya doğru gitti:

— Hoşça kal, dedi.

— Güle güle. O kadar üzülme. Elden bir şey gelmiyor.

— Ben iyiyim, diye Yakov kapıyı açarken söylendi.

Ilya gözleri ile onu takip ediyordu, sonra tekrar kendini yatağa bıraktı. Yakov'a üzülüyordu, tekrar amcasından Petrukha'dan ve bütün insanlardan nefret etti. Yakov gibi bir insan böylelerinin arasında yaşıyamazdı. Yakov iyi idi. Temiz ve kibardı. Ilya insanları düşünürken onların ne kadar zalim, yalancı ve hain olduklarına şaşıyordu. İnsan ırkının hepsini hatırasında çamura sokacak ıslatacak kadar bir sürü olaylar biliyordu. Kafasında kirli hatıralar fazlalaştıkça içinde daha boğucu hatıralar yükselliyordu. Bunların hepsi üzüntü ve trajik hayatın delice etrafında döndüğünü bildiren karışımlardan meydana gelmişti.

Birahaneden gelen sesler ve kokularla, orada yatmaya daha fazla gücü kalmayınca ayağa kalkarak dışarı çıktı. Uzun bir müddet kasabanın sokaklarında bir aşağı bir yukarı dolaştı, kafasındaki pis

düşüncelerden kendini kurtaramıyordu. Karanlıkta yürüyordu, arkasından herhangi bir düşmanın takip ettiğini hâyâl ediyor, onu en ıssız yerlere sevk ettiğini düşünüyordu. Bu dünyada muhakkak iyi şeyler de olmalıydı; meselâ iyi insanlar, iyi işler ve hayatın neşeli bir yönü. Niçin kendisi hiç bir zaman bunlarla karşılaşmamıştı? Kötü ve yorucu olan şeylerden başkasını niçin bilmiyordu? Onu daima karanlığa, pisliğe, kötülüğe götüren neydi?

Bu düşüncelerin ortasında kendini kasabanın dışında bir manastırın duvarları boyunca yürürken buldu. Kafasını kaldırıp göğe baktığında çok uzaklardan kendisine doğru bulutların geldiğini gördü. Tam tepede ise ufak bulutlar vardı. Arada bir gökteki mavilikler görünüyor ve ufak yıldızlar parlıyordu. Arada bir de manastırın kulesindeki pirinç çandan ufak tefek melodiler gecenin karanlığına dökülüyordu. Bundan başka ölüm sükûtunu bozan gürültü yoktu. Arkasında kalan sık evli kasabadan bile tarlalara erişen bir tek ses gelmiyordu, halbuki daha o kadar erken değildi, soğuktu. Ilya'nın donan yerlerde ayağı boyuna kayıyordu. Korku ve yalnızlık hissi düşüncelerini deşiyor ve onun daha fazla devam etmesine mani oluyordu. Durdu ve taş duvara yaslandı. Kendisine hayat yolunda kimin liderlik ettiğini ve kimin ona sadece boğucu, kötü taraflarını gösterdiğini ısrarla düşünüyordu.

— Yoksa sen misin Allahım? diye içinin karanlıklarından bir soru yükseldi.

Bütün vücudundan soğuk bir korku dalgası geçti. Korkunç bir şeyin olmasından korkarak duvardan çekildi ve tekrar kasabaya doğru hızlı hızlı yürümeye başladı, arkasına bakmaya korkuyor ve yürürken de taşlara ayağı takılıyordu.

II

Bir kaç gün sonra Ilya, Pavel Grachov'a rastladı. Akşamdı; havada ufak ufak kar tanecikleri tembel tembel uçuyor, lâmbaların ışığına rastladıkları zaman parlıyordu. Soğuğa rağmen Pavel'in üzerinde pamuklu gömlekten başka bir şey yoktu. Yol boyunca ağır ağır yürüyordu. Omuzları düşük, gözleri yerde idi. Ellerini cebine sokmuştu. Bir şey arıyan bir hali vardı. Ilya onun yanına vardığı zaman seslendi. Pavel ise başını kaldırarak Ilya'nın yüzüne baktı:

— Hıı, diye kayıtsız bir sesle mırıldandi.

— Nasılsın? diye Ilya yanına giderken sordu.

— Bundan daha fena olamam - Sen nasılsın?

— Şöyle böyle.

— Sende övünecek bir şey yok galiba.

Dirsekleri birbirine dokunarak yürürlerken bir müddet konuşmadılar.

— Niçin hiç bizleri görmeye gelmiyorsun? diye Ilya sordu.

— Vaktim yok. İkimizin de boş zamanı yok. Bunu biliyorsun.

— Sen istersen vakit bulursun, diye Ilya yakındı.

— Kızma ama sen benim gelip sizi görmemi istiyorsun, halbuki sen hiç beni görmeye gelmiyorsun. Nerede kaldığımı bile sormadın?

— Doğru, diye Ilya hafifçe gülümsedi.

Pavel ona bir göz attıktan sonra daha canlı bir şekilde konuştu:

— Kendi kendime yaşıyorum. Arkadaşım yok. Sevdiğim birine pek rastlamadım. Hastaydım, üç ay hastahanede kaldım.

— Neyin vardı?

— Sarhoşken soğuk almışım, tifo oldum. En fenası iyileşmeye başlayınca oldu. Yalnız başına orada bütün gün yatınca insan kendisinin sağır, dilsiz ve kör olduğunu sanıyor. İstenmeyen ev kedisi gibi kuyuya atılmış oluyorsun. Doktordan Allah razı olsun bana okuyacak kitap verdi. Onlar da olmasaydı ölürdüm.

— İyi kitaplar mı?

— Evet. Şiir kitapları. Lermontov, Nekrasov, Pushkin'in. Hepsini su gibi içtim. Bazı şiirler insana sevdiği kız tarafından öpülüyor hissini verir. Diğerleri de kalbini delik deşik eder, kıvılcım yaparlar ve böylece bütün benliğin alev alır.

— Ben okumayı artık bıraktım, diye Ilya içini çekti. Okumak başka, görmek başka şey.

— Haydi birahaneye girelim mi? Biraz konuşuruz. Bir yere gideceğim ama henüz çok erken.

— Olur, diye Ilya Pavel'in kolunu yakaladı.

Pavel ona bir daha baktı, sonra gülümsedi:

— Hiç bir zaman yakın arkadaş olamadık ama her zaman seni gördüğüme memnun oluyorum.

— Senin memnun olup olmadığını bilmiyorum ama cidden ben çok memnunum, dedi Ilya.

— Beni yolda yakaladığın zaman ne düşündüğümü bir bilsen! diye Pavel onun sözünü kesti. Unutmak en iyisi dedi ve bu düşünceyi elinin bir hareketiyle kafasından attı sessizleşti, adımlarını ağırlaştırdı.

Önlerine gelen ilk birahaneye girdiler. Bir köşeye geçerek oturdular, kendilerine bira ısmarladılar. Lâmbanın ışığında Ilya Pavel'in yüzünün ince, soluk olduğunu gördü, bakışları huzursuzdu ve her zaman gülümseyen dudakları şimdi sımsıkı kapanmıştı.

— Nerede çalışıyorsun? diye sordu.

— Gene aynı, eski matbaa'da diye Pavel üzgün bir şekilde cevap verdi.

— İşin zor mu?

— İş üzmüyor ,üzüntüler bitmiyor.

Ilya her zaman enerji dolu, neşeli olarak gördüğü arkadaşını şimdi böyle üzgün ve yorgun olarak gördüğüne üzülüyordu. Değişikliğe neyin sebep olduğunu merak etti.

— Daha şiir yazıyor musun? diye Pavel'in bardağını tekrar doldururken sordu.

— Şimdilik yazmıyorum ama bundan evvel çok yazdım. Doktora gösterdim, beğendi. Hatta içlerinden birini defterine kaydetti.

— Oho! diye Ilya haykırdı. Ne biçim bir şiir? Bana biraz söylesene.

Ilya'nın istediği bir kaç bardak bira Pavel'i canlandırmıştı. Gözleri parlamağa başladı, çökük yanaklarında iki kırmızı nokta belirdi.

— Nasıl bir şey istiyorsun? diye sordu. Alnını hatırlamak için ovuyordu. Hakikaten unutmuşum. Hep kafamda arı gibi vızıldayıp dolaşırlar - vızz! - vızz! Bazen yazmak için çok ihtiras duyuyorum, ter içinde kalıyorum. Patlıyacak gibi olup gözlerime yaşlar doluyor. Güzel, hoş olmasını istiyorum... Ama aklıma kelime gelmiyor. İçini çekerek başını geriye attı, İçimde bir sun'i şey var, fakat kâğıdın üzerine gelince dökülmüyor.

— Haydi, bul., diye Ilya zorladı. Pavel'e baktık-

ça meraklanıyordu. Ve bu merakına azar azar da kederle karışık sempati karışıyordu.

— Yazdıklarım komik şiirler. Hep kendi hayatım hakkında, diye Pavel şuurlu bir şekilde gülümsedi. Sonra etrafına bakkındı, yutkundu, gözlerini arkadaşından kaçırarak alçak sesle söylemeğe başladı:

«Gece... Ümitsizlik. Tozlu camdan,
Hasta bir ay parlar sol taraftan.
Yerlerdeki döküntünün üzerine
Ve yukarı balçık sıvalı duvara.
Şekiller yapar çökmüş kapı üzerine,
Buradan da çıkılık uzun koridora,
Külçe halinde oturuyorum
Her nedense uyuyamıyorum.»

Pavel sustu, daha alçak ve yumuşak bir sesle devam etmeden önce derin bir nefes aldı:

«Hayat beni boğdu, yumrükladı, dövdü.
Şimdi bel kemiğimde bir darbe, içim harap.
Bir tek ümide kapıldım o bile söndü.
Geriye kalan tek şey bir şişe şarap.
Alev rengi ile mehtapta parlıyor.
Ve elimi uzatırken dostça gülümsüyor.
Bırakayım içki oyalasın beni.
Zihnim bulandıkça sancım, geçecek unutmayın
Derin uykuya bırakayım mutlu şekilde kendimi
Niçin bir bardak daha içmekten sakınayım?
İşte!
Bırak uyuyabilenler uyusun,
Beni içkiye iten ıstırabım dinsin.»

Bitirdiği zaman Ilya'ya baktı, sonra başını daha da öne eğdi:

— Şiirlerimin çoğu böyle, diye mırıldandı.

Masaya parmakları ile tempo tutuyordu ve sandalyesine iyice gömülmüştü.

Ilya hayran hayran bir kaç saniye ona baka kaldı. Ölçülü satırlar hâlâ kulaklarında çınlamaya devam ediyordu. Bütün bunların böyle zayıf, ucuz gömlekli, kalın çizmeli huzursuz bakışlı birisi tarafından yazıldığına inanamıyordu.

— Ben hiç komik bir tarafını bulamadım, diye Pavel'e bakarak bir müddet sonra konuştu. Beğendim. Nerede ise beni ağlatacaktı - cidden ağlatacaktı. Gene söylesene.

Pavel çabucak başını kaldırdı ve neşe içinde arkadaşına baktı:

— Cidden beğendin mi? diye sordu. Sandalyesini biraz daha öne çekti.

— Saçmalama. Sana yalan mı söylüyorum sanıyorsun?

Pavel tekrar, ağır ağır, düşünceli bir şekilde aynı şiiri okudu. İkinci okuyuşunda Ilya'nın kafasına şüphe getirmişti. Pavel'in yazdığından şüpheye düşmüştü.

— Başka birini oku? dedi.

— Belki de sana defterimle gelsem iyi olur. Bütün şiirlerim uzun. Artık gitme zamanım yaklaştı. Kafam o kadar kuvvetli değil. Sadece başlarını ve sonlarını hatırlıyorum. Yalnız bir şiir var, bunu yalnız başıma, korkmuş ve yorulmuş olduğum zaman gece ormanda yolumu bulmak için okurum. Dinle bak:

«Ayaklarım yorgun,
Başım önüme eğik,
Durgun.
Gideceğim yer neresi,

Oh, nerede benim evim?
Göster bana yolumu
Yerdeyim bak görsene
Bir ağacın altında.
Baygın çarpan kalbimse
Bir fısıltı işitti;
Gel bak yolun bu.»

— Dinle Ilya - benimle gel. Henüz sana veda etmek istemiyorum.

Pavel zıplıyor ve Ilya'nın kolundan tutuyor yüzüne sevgi ile bakıyordu.

— Peki, diye Ilya kabul etti. Ben de senden henüz ayrılmak istemiyorum. Sana çok doğru olarak bir şey söyliyeyim mi? Önce bunları senin yazdığına inanıyorum, sonra da inanmıyorum. Çok acayip bir çocuksun, şiirlerin ise aksine çok güzel.

— Demek ki benim yazmış olduğuma inanmıyorsun?

— Bilmem ki, eğer seninse mükemmel bir insansın demek, diye Ilya samimi bir şekilde söyledi.

— Sen bekle - ben nasıl yazılacağını bir öğreneyim, ondan sonra neler yapabileceğimi görürsün.

— Haydi bakalım.

— Oh, Ilya, keşke bu kadar aptal olmasaydım!

Cadde boyunca telâşlı telâşlı yürüdüler, birbirleri ile konuşuyorlar, şunu bunu tartışıyorlar, böylece gittikçe daha yakınlaşıyorlardı. Herbiri diğerinin fikrini öğrenmekten ve bunları paylaşmaktan zevk duyuyordu. Kar şimdi çok yağmaya başlamıştı. Taneler yüzlerinde eriyor, elbiselerinin üzerinde yerleşiyor ve çizmelerine takılıp kalıyordu. Etraflarını kalın bir tabaka halinde kaplıyordu.

— Allah kahretsin! diye Ilya çamur dolu bir çukurun içine basınca söylendi.

— Soldan git.

— Nereye gidiyoruz?

— Sidorikha'ya. Yerini biliyor musun?

— Biliyorum, diye Ilya biraz durakladıktan sonra konuştu. Sonra gülerek, Hepimiz aynı yolun yolcusuyuz, diye ilâve etti.

— Biliyorum, diye Pavel hafifçe fısıldadı. Ama benim oraya gitmem gerek. Bir mesele var. Sebebini sana içinden çıkılması zor olmasına rağmen söyliyeyim. Yere tükürdü ve devam etti, Dinle bak orada bir kız var. Gidince görürsün. İnsanın içini eritmeğe kâfi geliyor. Doktorun yanında hademe idi ve bana bakan da o idi. İyileştikten sonra evine kitap okumağa gidiyordum. Oturur okurdum. O da orada idi, güler, etrafta dolaşırdı. Aşık oldum. O da hemen kendini bana verdi, bir tek kelime bile söylemedi. Aramızda böylece macera başladı! Gökyüzünü alev aldı! Ben pervane gibi onun ateşine uçuyordum. Öpüşmekten dudaklarımız şişer, kemiklerimiz ağırırdı. Çok temiz kızdı Ilya! Tıpkı bir oyuncak gibi. Kucağıma aldığım zaman sanki hiç bir şey yokmuş gibi! Kalbime uçan ve orada şarkı söyleyen bir kuşa benzetirdim...

Bir an sustu, hafifçe içini çekti:

— Evet? dedi Ilya, hikâyenin geri kalan kısmını dinlemek istiyordu.

— Doktorun karısı bizi yakaladı. Allah kahretsin çok namuslu cinsten bir kadın. Hep benimle konuşur nasihat ederdi. Kemikleri kırılsın!

— Evet?

— Evet, benimle kavga etti. Vera'yı kovdu, cehennemin dibine yolladı. Beni de tabiî Bunun üzerine Vera benim kaldığım yere geldi. O zaman işten çıkmıştım. Son kuruşumuza kadar yedik, nihayet Vera

kaçtı. İki hafta yok oldu, sonra geldi. Üzerinde yepyeni elbiseler, altın bilezik, hatta parası da vardı. Pavel dişlerini gıcırdattı. Onu dövdüm. Çok dövdüm .

— Seni terk etti diye mi?

— Hayır, eğer beni bırakmış olsaydı kendimi nehire atardım. "İster beni öldür, ister dokunma. Benimle yaşaman senin için zor olur" dedi. "Ama kalbimi senden başkasına vermiyeceğim" diye ilâve etti.

— Ya sen?

— Dövdüm, kavga ettim, ağlattım - elimden gelen herşeyi yaptım. Başka ne yapabilirdim ki. Onu geçindirecek param yok.

— Çalışmak istemedi mi?

— Kim bilir? "Peki" dedi "çocuklarımız olunca ne yapacağız? Bu şekilde daha iyi. Herşey senin. Çocuğumuz da olmayacak."

Ilya bir an düşündü:

— Normal bir sebep dedi.

Pavel yağan karın içine doğru körlemesine atılıyordu. Cevap vermedi. Arkadaşından iki üç adım ilerleyince durdu ve arkasını döndü:

— Onu başkalarının öptüğünü hissettiğim her an sanki... Sanki kalbimden içeri erimiş demir dökülüyor gibi oluyorum, diye nefes nefese söylendi.

— Ondan vazgeçemez misin?

— Ne? diye Pavel hayretle söylendi.

Ilya kızı gördüğü zaman Pavel'in şaşkınlığını takdir etti.

Kasabanın nihayetindeki tek katlı bir eve geldiler. Altı penceresi de sıkıca kapalıydı ve dış görünüşü uzun alçak bir ambarı andırıyordu. Kar duvarların ve çatının üzerini evi saklarmışcasına örtmüştü.

— Bu özel bir ev, diye Pavel kapıya vururken

söylendi. Sidorikha odaları kızlara kiralamış. Her ay onlardan elli ruble alıyor. Zaten sadece dört kız var. Tabi madam şarap, bira ve tatlı şeyler satıyor. Ama kızları eve tamamen kapatmış değil - istedikleri gibi girip çıkıyorlar. Kızlar pahalı - bu parayı çok çabuk elde ediyorlar. Kızlardan biri - Olimpia'da - yirmi beş rubleden aşağıya elde edilemez.

— Seninki ne kadar alıyor? diye Ilya karları ceketiden silkeleyerek sordu.

Pavel hemen cevap vermedi.

— Bilmiyorum; o da pahalı, diye hafifçe söylendi.

Kapının ardından hışırtılar duyuldu ve ince altın rengi bir ışık hüzmesi karanlıkta belirdi.

— Kim o?

— Ben Grachov, Vassa Sidorovna.

— Ah! Kapı açılmış ve yaşlı, zayıf, kocaman burunlu bir kadın Pavel'in yüzüne doğru şamdanı tutarak; İyi akşamlar, Vera seni uzun zamandan beri bekliyor, yanındaki kim? diye sordu.

— Bir arkadaş.

— Kim? diye uzun karanlık ve dar koridorun diğer ucundan bir ses duyuldu.

— Vera için gelmiş Olimpiada, diye yaşlı kadın cevap verdi.

— Seni çağırıyorlar Vera! diye seslendi.

Bunun üzerine holün sonundaki kapı ardına kadar açıldı ve ufak bir kızın gölgesi duvara vurdu. Beyazlar içindeydi ve omuzlarına altın bukleleri dökülmüştü.

— Geç kaldın, diye küskün bir şekilde konuştu. Sonra ellerini Pavel'in omuzlarına koyarak parmaklarınm ucunda yükseldi, kahverengi gözleri ile Ilya'ya baktı.

— Ilya Lunyev, bir arkadaşım.

— Merhaba.

Elini uzatırken buluzunun geniş kolu omuzuna kadar açılmıştı. Ilya bu sıcak küçük eli kibarca tuttu ve ona tıpkı bataklıkta yosunların içinden narin, ince bir kuş ağacının yükseldiğini gören bir insan sevinci içinde baktı. Kız onları içeri almak için odasının önünde biraz geri çekilince Ilya'da geri çekilerek şöyle dedi:

— Önce siz.

— Oh, ne kadar yiğit centilmensin! diye güldü.

— Vera, Ilya'nın nefesini kestin, diye Pavel konuştu. Arı kovanının önünde bekleyen ayı gibi bak nasıl duruyor.,

— Cidden mi? diye kız Ilya'ya gülümsedi.

— Gerçekten, diye Ilya ona gülümsedi. "Güzelliğin karşısında bastığım yeri bile şaşırdım."

— Hele ona aşık olmaya kalk. Boğazını keserim, diye Pavel neşe içinde güldü, gözleri iftiharla parlıyordu. Ilya'nın kendi sevgilisi karşısında şaşkına dönmesinden hoşlanmıştı. Vera ise kadınlığının verdiği kuvvetin farkında olarak hareket ediyordu. Üzerinde kar gibi beyaz etekten ve kombinezonunun üzerine giydiği bol buluzdan başka şey yoktu. Bir ara açık olan buluzunun önü açıldı ve olgun şeftali kadar taze ve diri vücudu meydana çıktı. Gül rengi ufak dudakları kayıtsız bir tebessümle aralanmıştı. Elindeki oyuncaktan henüz bıkmamış bir çocuk kadar sevinçliydi. Odanın içinde dolaşırken Ilya gözünü ondan alamıyordu. Ufak burnunun ucu hafifçe yukarıya kalktı. Pavel'a arada bir bakıyor, neşe içinde konuşuyordu. Böyle bir arkadaşı olmadığını düşünmekle kederlenmişti.

Ufak, derli toplu odanın ortasında üzerinde be-

yaz örtü bulunan bir masa vardı. Semaver neşe içinde kaynıyor ve odadaki her şey taze ve hayat dolu görünüyordu. Ilya'nın hayran olmadığı hiç bir şey yoktu - bardaklar, şarap şişesi, ekmek ve yiyecek dolu tabaklar, her şey güzeldi. Pavel'i kıskanmaktan kendini alamadı. O ise masada oturmuş neşe içinde gülümsüyor, güzel şeyler söylüyordu.

— Senin yanında iken güneş banyosu yapıyormuş gibi oluyorum. Dertlerimi unutup içimden yeni ümitler fışkırıyor. Güzelliğin göklerdeki yıldızlar kadar parlak. Sen yaşarken ben nasıl ölürüm?

— Oh Pavel! Ne hoş! diye sevinen Vera haykırdı.

— Hey Ilya! Düşünmeyi bırak! Kendine eş ara.

— İyi birisini, diyerek kız Ilya'nın gözlerinin içine baktı.

— Senin kadar iyisini bulamam, diye Ilya gülümsedi.

— Ne dediğini bilmiyorsun, dedi Vera hafifçe.

— Biliyor diye Pavel kaşlarını çattı. Sonra Ilya'ya döndü, Herşey güzel! Mükemmel! Ve sonra birden hatırlıyorum. Bu tıpkı birisinin kalbime bıçak saplamasına benziyor.

— Hatırlama, diye Vera başını masanın üzerine yasladı. Ilya ona baktı ve kulağının uçlarının kırmızı olduğunu gördü.

— Bunu her gece kendine tekrarlaman lâzım, diye kız ciddi, fakat yumuşak sesle devam etti. "Geçen gün sadece bir tane idi, fakat benimdi. Benim için de kolay değil. Tıpkı şarkıdaki gibi kederimi kendime saklıyorum, neşemi seninle paylaşıyorum.

Pavel onu dinlerken kaşların çatmıştı, Ilya ise her ikisini cesaretlendirmek, güzel bir şey söylemek için can atıyordu.

— Düğümü çözemedikten sonra ne yapabilirsin? diye bir müddet sonra sordu. Ama sana şunu söylemek istiyorum; Eğer bin ruble param olsaydı hepsini size verirdim. Alın, aşkınızın hatırı için derdim! Sizin olsun! Çünkü bunun temiz, iyi gerçek bir aşk olduğunu görüyorum, gerisi boş.

Birden kendini hisler dalgasına kaptırmıştı. Hatta ayağa bile kalkmıştı. Kızın şükran dolu babakışları ve Pavel'in kendisinden bir şeyler isteyen ifadesinden dolayı oturmak zordu, bu şekilde bu duruma tahammül etmek daha kolaydı.

İlk defa birbirini hakikaten seven âşıklar gördüm. Ve Pavel senin kalbinin temizliğine ilk defa inandım, hakiki değerini anladım. Seni kıskandığımı kabul etmeliyim. Resmin diğer yönüne gelince... Sana şunu söylemek istiyorum. Chuvashia ve Mordovia halkını sevmem. Tahammül edemem; hepsinin gözleri hastalıklıdır. Ama ben de onların yıkandığı aynı nehirde yıkanıyorum ve aynı suyu içiyorum. Onlar kullanıyor diye sudan mı vazgeçeyim? Hayır. Allah eminim suyun temizliğini görüyordur.

— Doğru Ilya! Aferin, haklısın! diye Pavel bağırdı.

— Suyu kaynaktan iç, diye Vera sessizce söylendi.

— Senin bana bir bardak çay koymanı tercih ederim, dedi Ilya.

— İyi insansin, diye kız cevap verdi.

— Teşekkür ederim, dedi Ilya ciddi bir şekilde.

Bu ufak olay, Pavel'in üzerinde kuvvetli şarap içmiş kadar tesir etmişti. Genç yüzüne kan gelmişti, gözleri parlıyordu. Yerinden kalkarak yerleri arşınlamağa başladı.

— Allah kahretsin! Bu dünyada senin gibi in-

sanlar olduğu müddetçe yaşamak güzel şey! diye haykırdı. Seni buraya getirmekle iyi ettim Ilya. Şerefine dostum!

— Başına vurdu, diye kız ona şevkatle gülümsedi. Hep böyledir - ya yerin dibinde, ya da bulutların içinde.

O esnada birisi kapıya vurdu.

— İçeri girebilir miyim Vera? diye bir kadın sesi duyuldu.

— Oh, evet gel. Ilya Yakovlevich, bu arkadaşım Olimpida.

Ilya başını çevirdi ve uzun boylu genç kadının mavi gözleri ile kendisine baktığını gördü. Elbisesinden zarif bir koku etrafa yayılıyordu, yanakları pembe idi ve başının üzerindeki saç büklesi boyunu daha uzun gösteriyordu.

— Yalnız başıma canım sıkıldı. Güldüğünüzü işitince size katılmak istedim. Sakıncası var mı? İşte burada hanımsız yalnız bir erkek görüyorum. Dost olalım mı? Kendisine has bir hareketle oradaki sandalyeyi çekerek Ilya'nın karşısına oturdu. Sevişip koklaşmalarından bıkmadın mı? Seni kıskandırmıyor mu?

— Onlardan bıkmak zor, diye Ilya kadının pervazsızlığından utanarak söyledi.

— Çok fena, diye kadın ciddi bir şekilde cevap verdi, sonra Vera'ya döndü, Dün manastıra ayin için gittim ve orada o kadar güzel bir papaz çömezi gördüm ki, anlatamam! Tek kelime ile muhteşemdi! Gözümü ondan ayıramadım, kovayı ona nasıl taşıttıklarına inanamadım. Onun için çok üzüldüm.

— Ben üzülmezdim, dedi Vera.

— Sana inanmıyorum.

Ilya etrafın saran güzel kokuyu içine çekerek

oturuyor ve gözünün ucu ile kıza kaçamak bakışlar atıyordu. Sesi oldukça kısık ve huzur verici idi, hisleri teskin ediyordu. Ilya onun kelimelerinin bile kendilerine has kokuları olduğunu sanıyordu.

— Hep düşünüyorum Vera, acaba gidip Poluektov'la yaşasam mı?

— Bilmiyorum.

— Belki de gideceğim. Yaşlı ve zengin ama cimri. Bankaya beşbin yatırmasını ve bana her ay yüz elli vermesini söylüyorum ama sadece banakya üçbin yatırıp bana da birini vermeyi kabul ediyor.

— Şimdi bundan bahsetme sevgilim, dedi Vera.

— Peki dedikten sonra Olimpiada Ilya'ya döndü. İkimiz konuşalım genç adam. Seni sevdim. Güzel yüzün ve namuslu bakışların var. Ne dersin?

— Hiç bir şey, diye Ilya utangaç bir tebessümle cevap verdi. Bu kadının kendisini bulut gibi sardığının farkındaydı.

— Hiç bir şey mi? Ne fena! Ne iş yaparsın?

— Seyyar satıcıyım.

— Cidden mi? Ben senin bankada memur veya iyi dükkânlardan birinde satıcı olduğunu sanmıştım.

— Ben de derli toplu ve temiz olmak istiyorum, dedi Ilya. Rahatsız edici bir şekilde terlemişti ve koku başını döndürüyordu.

— Derli toplu ve temiz mi- Memnun oldum. Sen zeki misin?

— Ne demek istediğinizi anlamadım?

— Burada arkadaşlarına mani olduğunun farkında mısın? diye mavi gözlü kadın konuştu.

— Ben de gidiyorum, diye Ilya mırıldandı.

— Onu kaçırayım mı Vera?

— İzin verirse kaçırabilirsin? diye Vera güldü.

— Nereye? diye Ilya sinirli bir şekilde sordu.

— Alık, git onunla, dedi Pavel.

Şaşkın Ilya, odanın ortasında aptal aptal gülümsüyordu, lâkin kadın sakin bir tavırla onun koluna girdi ve dışarı çıkardı:

— Henüz ehlileşmemişsin, ben ise kaprisliyim; kendi istediğim şekilde hareket etmeliyim. Eğer güneşi söndürmek istersem çatıya tırmanır vücudumda tek bir nefes kalmayıncaya kadar üflerim. İşte ben böyleyim.

Ilya kadının kolunda ilerliyordu, ne işitiyor, ne de söylediklerini anlıyordu, sadece kadının sıcaklığı, yumuşaklığı ve kokusu içinde erimişti...

Hiç beklenmedik, gelişi güzel bu bağ, Ilya'yı tamamen sarmıştı. Ona bir nevi mutluluk vermiş, dertli hayatını iyileştirmişti.

Güzel ve iyi giyimli bir kadının ona pahalı buselerini kendi arzusu ile ve karşılığında kendisinden hiç bir şey beklemeden vermesi Ilya'ya gurur vermiş, itibar kazandırtmıştı. Vücudunu nazikçe kucaklayan geniş bir nehirde yüzüyor gibiydi.

— Benim kaprisli sevgilim, diye Olimpiada Ilya'nın kıvırcık saçlarını parmaklarının arasından geçirirken ve üst dudağını eli ile okşarken söylerdi. Her gün seni daha fazla seviyorum. Cesur bir kalbin var ve senin istediğini elde edinceye kadar tatmin olmayacağını görüyorum. Ben de öyleyim. Daha genç olsaydım seninle evlenirdim. Her ikimiz içinde hayat bir şarkı gibi akıp geçerdi.

Ilya ona saygı duyuyordu. Zeki olduğunu ve kapıldığı hayata rağmen ilginç fikirleri bulunduğunu görüyordu. Vücudu da sesi kadar kuvvetli ve ihtiraslı, karakteri kadar sağlamdı. Ilya onun tutumluluğuna, temizliğine ve herhangi bir mesele üzerinde fikir yürütme kabiliyetine hayrandı. Fakat bazen

eve gelip te onun yatakta üstü başı perişan, saçları dağınık ve yüzü solgun bir halde yattığını görünce içinde bir tiksinme hissi yükselirdi. Orada durup donuk gözlerine bakar, söyleyecek bir kelime bulamazdı.

Olimpiada Ilya'nın bu protesto eden halini hissedince battaniyeyi üzerine çeker ve başını çevirirdi.

— Çık dışarı, derdi. Git Vera'nın odasında bekle, Yaşlı kadına söyle bana karlı su getirsin.

Böylece Ilya, Pavel'in kızının temiz, ufak odasına giderdi. Yüzünün bu şekilde dertli olduğunu gören Vera suçlu suçlu gülümserdi.

— Bizim gibi kızlara sahip olmak zor değil mi? diye bir defasında sormuştu.

— Ah Vera, diye içini çekti, Sizin günahlarınız kar gibi - güldüğünüz zaman eriyip gidiyorlar. diye Ilya cevap vermişti.

— Zavallı Ilya! Zavallı Pavel!

Vera hem seviyor, hem üzülüyordu. O ve Pavel kavga ettikleri zaman üzülür ve ikisini barıştırmak için elinden geleni yapardı. Onun odasında oturup Vera'nın altın rengi saçlarını fırçalamasını, elbiselerini tamir etmesini ve kendi kendine şarkı mırıldanmasını seyretmeye bayılırdı. Böyle anlarda onu çok daha fazla sever ve bıkkınlığının iyice farkında olurdu. Teskin etmek için söylemediği kalmazdı. Fakat Vera şöyle derdi:

— Böyle devam edemeyiz, Ilya Yakovlevich, imkânsız. Benim fazla aldırdığım yok - nasıl olsa lekelenmişim. Fakat Pavel niçin bana bağlansın kalsın?

Olimpiada sessizce içeri girer, açık mavi geceliğinin içinde serin mehtap ışığına benzerdi.

— Gel, çay içelim kaprisli sevgilim! Sen de sonra gelebilirsin Vera, derdi.

Soğuk su ile, temizlendikten sonra dirilmiş ve canlanmış bir halde koridorda canalıcı bir şekilde yürürdü. Ilya onu takip ederken bir saat evvel görmüş olduğu perişan, iğrenç eller tarafından hırpalanmış kadının şimdi yanındaki olduğuna inanamazdı. Acaba aynı kadın mı? diye kendi kendine sorardı.

— Okulu o kadar erken bırakmakla çok fena etmişsin, diye Vera çay içerken söyledi. Seyyar satıcılığı bırakıp başka bir işi denesen iyi olur. Bekle, ben sana iş bulurum. Yardıma ihtiyacın var. Poluektov'un yanında yaşamağa başlayınca sana bir şeyler yapabilirim.

— Sana beş bin verecek mi? diye Ilya sordu.

— Verecek diye kadın emin bir şekilde konuştu.

— Onu buradayken bir yakalarsam kafasını koparırım, diye Ilya kıskanç bir tavırla konuştu.

— Parayı verinceye kadar bekle, diye Olimpiada güldü.

Tüccar hakikaten onun istediği parayı vermişti. Üzerinden çok geçmeden Ilya. Olimpiada'nın yeni katında oturduğu bir gün konuşuyorlardı. Yerde kalın tüylü bir halı vardı ve koyu renk mobilya ile döşenmişti. Eşyalar bile kadının sakin sesini dinliyor gibiydi. Yeni kavuştuğu hayata rağmen halinde hareketinde bir değişiklik yoktu. Her zamanki gibi ciddi ve kedersizdi.

— Şimdi yirmiyedi yaşındayım. Otuz olduğum zaman onbin ruble param olacak. O zaman yaşlı adamdan kurtulup hür olacağım. Hayatta nasıl başarılı olunacağım benden öğren, benim ciddi çocuğum.

Ilya ondan, istediği şeyin ardından giderken kararlı olmasını öğrendi. Fakat ne zaman kadının başkasına kucak açtığını hatırlasa bir acıdan dolayı küçük düştüğünü hissediyordu. Bunun üzerine büyük

bir dükkâna ve temiz bir eve sahip olup bu kadını geri almak için içinde artan bir kuvvet duyuyordu Onu sevdiğinden emin değildi ama ihtiyacı olduğunu biliyordu.

Böylece üç ay geçti .

Çalıştığı bir günün akşamı eve döndüğünde zemin kata inince Yakov ve Perfishak'nın masanın başında oturup votka içtiklerini görünce şaşırdı. Çocuk masanın üzerine başını koymuştu. Kederle mırıldanıyordu:

— Eğer Allah herşeyi görüyorsa beni de görüyordur. Babam beni sevmiyor. O bir hırsız değil mi?

— Evet Yakov. Ne yazık ki doğru, dedi ayakkabi tamircisi.

— Ben ne yapacağım? diye Yakov saçını geriye iterek sordu.

Ilya kalbinde ani bir acı hissetti. Yakov'un kocaman başının ince boynunun üzerinde bitkin bir şekilde sallandığını görüyordu. Ilya karşısındakinin hakikaten tanıdığı sessiz ve uysal Yakov olduğuna inanamıyordu.

— Burada ne yapıyorsunuz? diye ona doğru giderek sordu.

Yakov şaşırmıştı, korku dolu gözlerle baktı ve dudağını çarpıtarak gülümsedi.

— Bende seni babam sandım.

— Size soruyorum, ne yapıyorsunuz?

— Onu yalnız bırak Ilya Yakovlevich, diye Perfishka ayağa kalkmağa çalışırken söyledi. Çocuk haklı. Sadece içtiğine şükretmelisiniz.

— Ilya, diye Yakov isterik bir şekilde bağırdı. Babam - babam beni dövdü!

— Evet, gözlerimle gördüm, diye Perfishka göğ-

süne eli ile vurdu. Her şeyi gördüm. Allahım sen bana yardım et.

Yakov'un yüzü, bilhassa üst dudağı çok fena şişmişti. Arkadaşına dudaklarında dokunaklı bir tebessümle bakıyordu.

— Nasıl cesaret etti?

Ilya onu ne teselli, ne de teskin edeceğini sanmıyordu.

— Niçin yaptı bunu?

Yakov açıklamak için dudaklarını kıpırdattı, fakat hemen sonra başını ellerinin arasına alarak hıçkırınaya başladı. Bütün vücudu sarsılıyordu.

— Bırak ağlasın, diye Perfishka bardağına biraz daha votka doldurdu. Ağlamak insana iyi gelir. Masha'da ciğerleri patlayıncaya kadar ağladı. Ben de onu Matitza'ya yolladım.

— Yakov'la babasının arasında ne geçti? diye Ilya sordu.

Korkunç bir kavga, dedi Petrukha. Hepsine sebep olan senin amcan. Petrukha'ya "Kiev'e kutsal insanların yanına gitmek istiyorum" dedi. Petrukha'ya doğruyu söylediğin zaman çok memnun olur. Terenty'den kurtulacağına memnun oldu. Bazen insanlar çok konuşuyor. "Git, kutsal adamlara söyle bana da dua etsinler" dedi. Bunun üzerine Yakov "Ben de gideceğim" diye tutturdu. Perfishka kocaman gözlerini açtı, suratını astı, sesine çirkin bir ton vererek devam etti, "Ne" diye Petrukha atıldı, "Ne dedin?" "Ben de gideyim" diye Yakov cevap verdi. "Sen mi?" dedi Petrukha. "Evet ben de senin için dua ederim" diye Yakov cevap verdi "Ben sana nasıl dua edileceğini gösteririm!" dedi. Petrukha. "Bırak gideyim" dedi Yakov. Bunun üzerine Petrukha onun yüzüne indirdi. Tekrar tekrar - pat - pat! diye dövdü.

— Artık onun yanında kalamam, diye Yakov bağırdı. Kendimi öldüreceğim. Beni niçin dövdü? Bir şey yapmadım ki.

Onun hıçkırıklarını daha fazla dinlemeye dayanamayan Ilya omuzlarını silkti, dönerek zemin kattan çıktı. Amcasının başka bir yere gideceğine memnun olmuştu. Terenty taşınır taşınmaz o da başka bir yere gidecekti. Temiz bir yer bulup yalnız başına yaşıyacaktı.

Odasına daha henüz girmişti ki, içeri Terenty girdi. Adamın gözleri parlıyordu ve yüzü aydınlıktı.

— Evet, gidiyorum, dedi. Allahın kutsal annesi. Sanki hapishaneden gün ışığına çıkacakmış gibiyim!

— Yakov içip sarhoş olmuş - bunu biliyor muydun? diye Ilya kuru bir şekilde sordu.

— Öyle mi? Çok fena.

— Babası onu döverken yanında mıydın?

— Evet - Niye sordun?

— İşte onun için imiş, diye Ilya kızgın bir şekilde söylendi.

— Deme! Bak şu işe!

— Ilya amcasının, Yakov'un hayatıyla ilgilenmediğini görüyordu ve bu ona karşı olan nefretini arttırmıştı. Terenty'i bundan evvel bu kadar neşeli bir halde görmemiş olan Ilya, Yakov'un üzüntüsüne karşılık onun böyle olması üzerine büsbütün kederlenmişti.

— Birahaneye git, diye pencerenin yanına otururken söylendi.

— Perfishka var. Seninle konuşmak istiyorum dedi amcası.

— Ne hakkında konuşacaksın?

Kambur ona doğru gitti.

— Hazırlanmam fazla uzun sürmez, diye esrar-

rengiz bir şekilde alçak sesle söylendi. Burada yalnız kalacaksın... Ve... İşte...

— Şunu kesin söyle, dedi Ilya.

— Kesin mi? diye Trenty gözünü kırptı. Çok kolay değil. Biraz para biriktirdim...

Ilya ona baktı ve güldü. Amcası şaşırmıştı.

— Ne var? diye Terenty sordu.

— Demek biraz para biriktirdin?... diye Ilya "biriktirdin" kelimesinin üzerine bilhassa basarak söyledi.

— Evet diye Terenty ona bakmadan devam etti. Ve şimdi... bunun iki yüzünü manastıra, yüzünü de sana vermeği kararlaştırdım.

— Yüz mü? diye Ilya çabucak ilâve etti. Şimdiye kadar ilk defa o an kalbinin derinliklerinden bu paranın az olduğunu düşündü. Halbuki kendisi çok daha fazlasını ümit ediyordu. Kendine kızıyordu. Böyle bir şey düşünmek kendine yakışmazdı. Ama bir yandan bu kadar az bir para teklif eden amcasına da kızıyordu. Ayağa kalktı ve omuzlarını dikleştirdi.

— Senin çalınmış paranı almam diye hırçın bir şekilde söyledi.

Terenty geri giderek yatağın üzerine yığıldı. Gözleri korkudan büyümüş, rengi bembeyaz olmuştu. Ağzı açık Ilya'ya bakakaldı.

— Paranı istemiyorum diye neyi kastediyorsun? dedi. Allahım sen yardım et! diye kambur yalvardı. Sen bana evlât oldun Ilya. Senin... Senin istikbalin içindi. Bu yüzden bu günahı işledim. Parayı almazsan Allah beni hiç bir zaman affetmez.

— Demek böyle diye Ilya cevap verdi. Allahın karşısına ciro edilmiş paralarla çıkmak istiyorsun?

Ben sana Büyükbabanın paralarını çal diye hiç söylemiş miydim? Bir kere kimden çaldığını hatırla!

— Ilya sende fazla ileriye gidiyorsun diye amcası ellerini komik bir şekilde iki yana açtı. Al parayı, Allahını seversen al, beni kurtarmak istiyorsan al. Sen almazsan Allah beni hiç bir zaman affetmez.

Yalvarırken Terenty'nin dudakları bükülüyor ve gözleri yuvalarından fırhyordu. Ilya ona acıyıp acımadığından pek emin değildi.

— Peki, alacağım diye nihayet konuştu ve odadan dışarı çıktı. Parayı alma fikrinden dolayı kendinden nefret ediyordu. Kendi gözünde kendisi küçülmüştü. Yüz ruble ile ne istiyordu? Ne yapabilirdi? Bin olsaydı - oh, o zaman bu sefil ve üzüntülü hayattan kurtulup parlak, temiz, dertsiz bir hayata atılması uzun sürmezdi. Herkesten uzaklaşmış olurdu. Amcasına, eskiciden aldıkları paradan hissesine düşeni sorsaydı nasıl olurdu? Fakat bu düşünce onu isyan ettirdi.

Olimpiada'yı tanıdıktan sonra bu ev Ilya'ya eskisinden daha sefil ve pis görünmeye başlamıştı. Bu pislik ve sefalet onu fiziksel bir korkuya itmişti Şimdi, soğuk ve ince parmaklar tarafından dokunulmuş gibi bunun tamamen farkındaydı. Sükûnet bulmanın imkânsızlığı içinde Matitza'nın odasma gitti ve onu büyük bir yatağın yanındaki sandalyede otururken buldu. İçeri girdiği anda Matitza eli ile susmasını işaret etti.

— Sus! Uyuyor. Fısıltı rüzgârın bir esintisi gibi gelmişti. Masha yatağın içinde top gibi büzülmüştü.

— Nasıl beğendin mi? diye Matitza kocaman

gözlerini hiddetle açtı. Canavarlar, artık çocuk dövmeye başladılar! Yerin dibine girsinler!

Ilya sobanın yanında durmuş onun fısıltılarını dinlerken gri bir paçavranın içine sarılmış olan Masha'nın şekline bakarak kendi kendine düşündü: "Bu kız ne olacak?"

— Lânetlenmiş, birahane ruhlu hırsız, kızı saçından tutup sürükledi! Hem kendi oğlunu hem de bu kızı dövmüş. İkisini de evden atacağını söyleyerek tehdit etmiş! Ne dersin! Bu kız nereye gider? Söylesene bana?

Olimpiada'nın bir hizmetçiye ihtiyacı olduğunu hatırlıyarak:

— Belki ben ona bir yer bulurum diye Ilya cevap verdi.

— Sen! diye Matitza açıldı. Burnun havada yürürken mi bulacaksın! Henüz çok körpe fidansın. Senden gölge bile olmaz.

— Bana sataşma dedi Ilya. Olimpiada'yı görmeğe gitmek için iyi bir bahane çıkmıştı. Masha kaç yaşında?

— Onbeş. Sen ne kadar tahmin ediyorsun? Lâkin onbeş olsa ne çıkar? Kimse ona on ikiden fazla demez. Çok cılız ve ufak. Çocuktan farkı yok. Bu dünyaya göre değil. Ne diye yaşayacak sanki? Uykuya dalıp uyandığında kendini İsa'nın kucağında bulsa çok daha iyi olur.

Bir saat sonra Ilya Olimpiada'mn kapısında durmuş, açılmasını bekliyordu. Uzun bir müddet bekledi, sonra içerden çatlak birinin seslendiğinin duydu:

— Kim o?

— Ben Ilya diye cevap vererek bunun kim olduğunu düşünmeye başladı. Olimpiada'nın uşağı çi-

çek bozuğu suratlı, hantal bir adamdı ve kalın bir sesi vardı. Hiç soru sormadan kapıyı açardı.

— Kimi istiyorsun?

— Olimpiada Danilovna evde mi?

Kapı birden ardına kadar açıldı ve Ilya'nın yüzüne ışık çarptı. Geri çekildi, ürkmüştü, gözlerine inanamıyordu.

Karşısında elinde lâmba ile duran ufak tefek, yaşlı bir adam duruyordu. Üzerinde kalın, vişne çürüğü renginde bir kumaştan gecelik entarisi vardı ve kafası dazlaktı. Çenesinin ucunda ise bir tutam gri sakal sallanıyordu. Ilya'ya ufak, gri gözleri ile bakarken onu dikkatle inceliyordu. Üst dudağının üzerindeki bir kaç kıl konuşurken iğrenç bir şekilde kıpırdıyordu.

Zayıf elleriyle tuttuğu lâmba sallanıyordu.

— Kimsin? İçeri gel dedi. Kimsin?

Ilya onun kim olduğunu tahmin etmişti. Göğsünde bir eziklik hissetti. Yanaklarına kan hücum etmişti. Demek o temiz kadının okşayışlarını paylaştığı adam buydu!

— Ben... ben seyyar satıcıyım diye ileri doğru bir adım attı. Yaşlı adam sol gözünü kırptı ve hafif çe öksürdü. Göz kapakları kırmızı ve kirpiksizdi. Diş etinin üzerinde sarı bir şeyler duruyordu.

— Satıcı - matıcı mısın be? Ne satıyorsun? Hâlâ öksürüyordu, lâmbayı Ilya'mn yüzüne kaldırdı.

— Her çeşit şey - kurdele, koku ve bunun gibi şeyler diye Ilya başını öne doğru eğdi. Başı dönmeye ve gözlerinin önünde siyah noktalar belirmeğe başlamıştı.

— Demek, demek - güzel yüzler için kurdele filân gibi şeyler satıyorsun? Heh, heh! Evet, ne istiyorsun?

— Olimpiada Danilovna'yı.

— Ondan ne istiyorsun?

— Bana borcu var diye Ilya atıldı.

Yaşlı ve iğrenç adam onu anlatılmaz bir dehşet içinde bırakmıştı. Ondan nefret ediyordu. İnce sesinde ve aşağılayıcı bakışlarında Ilya'yı kahreden, alçaltan ve suçlayan bir şeyler vardı.

— Para mı? Sana borcu var öyle mi? Peki.

Birden yaşlı adam lâmbayı ileriye doğru salladı topuklarının üzerinde yükselerek pelte gibi sarı yüzünü Ilya'ya yaklaştırdı.

— Senet nerede? diye fısıldadı. Hadi göster bakalım.

— Ne seneti? diye Ilya korku içinde söyledi.

— Efendinden. Olimpiada Danilovna için. Ver bana, ona vereyim. Çabuk gelirim! Yaşlı adam ona doğru ilerlediği zaman Ilya'nın ağzı korkudan kupkuru olmuştu.

— Senedim yok diye çaresizlik içinde bağırdı. Korkunç bir şeylerin olmasından korkuyordu.

O anda Olimpiada'nın uzun zarif vücudu kapıda belirmişti. Sakin bir tavırla göz bile kırpmadan Ilya'ya adamın başının üzerinden baktı, korkusuzca konuştu:

— Ne var Vasily Gavrilovich?

— Bu satıcı gelmiş, canım. Senin ona borcun varmış galiba. Aldığın kurdelenin parasını mı vermedin? İşte onun için gelmiş. Parasını istiyormuş.

Yaşlı adam kadının etrafında hopluyor ve bir ona bir Ilya'ya bakıyordu. Olimpiada onu sağ elinin bir hareketi ile yana iterek elini sabahlığının cebine soktu.

— Para için gelecek başka vakit bulamadın mı? diye Ilya'ya kızgın bir şekilde sordu.

— Doğru! diye yaşlı adam haykırdı. Sen bir salaksın - istenmiyen bir saatte geliyorsun. Eşek!

Ilya durduğu yerde taş kesilmişti.

— Bağırma Vasily Gavrilovic, hiç hoş değil dedi Olimpiada, Sonra Ilya'ya döndü. Borcum ne kadar? diye sordu. Üç ruble, kırk kapik mi? Al.

— Ve defol! diye yaşlı adam tekrar bağırdı. Hayır ben onu çıkartırım, merak etme dedi.

Giderek kapıyı açtı:

— Çık dışarı! diye bağırdı.

Ilya kendini dışarda, soğukta bulmuştu, sersem bir şekilde kilitli kapıya bakıyordu. Hâyâl mi gördüğünü, yoksa gerçek mi olduğunu bir türlü seçemedi. Bir elinde şapkası ve diğerinde de Olimpiada'nın verdiği para vardı. Ayazın topuklarını acıttığım hissedinceye ve kafasını demir bir pençe gibi sıkmcaya kadar orada bekledi. Sonra şapkasını başına geçirdi ve parayı cebine koydu. Ellerini paltosunun kolları içinde yukarıya doğru çekerek omuzlarını kamburlaştırdı, yerlere bakarak caddede yavaş yavaş gitmeğe başladı. Kalbi buz parçası halindeydi ve başı içinde ziller varmış gibi zonkluyordu. Gözünün önünde yaşlı adamın siyah hayali vardı. Lâmbanın soğuk ışığında aydınlanan sarı kellesini görür gibi oluyordu.

Poluektov ona gülümsüyordu - övünme dolu, kurnaz, nisbetçi bir gülümseyişti bu...

Ertesi gün Ilya kasabanın ana caddesinde sessiz bir şekilde aşağı yukarı dolaşıyordu. Yaşlı adamın nisbetli bakışları, Olimpiada'nm sakin mavi gözleri ve parayı uzatırken elinin hareketi beyninden film şeridi gibi geçiyordu. Gökten sert kar parçaları düşüyor, yüzüne batıyordu.

Bir kilise ve bir tüccar, Lukin'e ait büyük bir evin arasına sıkışmış, köşeden gerilerde bir dükkânın önünden henüz geçmişti ki, gözü sallanan paslı ilâna ilişti. Şöyle yazıyordu:

V. 7 POLUEKTOV

Para ödünç verilir, değiştirilir.
Gümüş, altın kilise eşyaları, kıymetli eski paralar alınır.

Ilya buradan geçerken yaşlı adamın kendisine sırıtarak çıplak kafasını salladığını düşünmüştü. İçeri girip onu yakından görmek için içinde karşı koyulmaz bir arzu duydu. Bunun için de bir çıkar yol bulmuştu. Bütün ufak tüccarlar gibi Ilya'da her eline geçen tarihî değeri olan eski paraları saklar ve onları değerinden daha fazlasına satardı. O anda da tesadüfen cebinde böyle bir kaç para vardı.

Geri döndü, cesur bir şekilde dükkânın kapısını açtı, içeri girdi.

— İyi günler diye şapkasını çıkardı.

Yaşlı adam dar tezgâhın arkasına oturmuş, minyatür tornavida ile put takımını açmağa çalışıyordu. Delikanlıya biran baktıktan sonra işine devam etti.

— Ne istiyorsun? diye kaba bir şekilde sordu.

— Beni hatırladın mı? diye Ilya sordu.

— Yaşlı adam ona tekrar başını kaldırarak baktı:

— Tanıyorum veya tanımıyorum. Ne istiyorsun?

— Biraz eski param var.

— Görelim.

Ilya'nın eli cüzdanına gitti, fakat onlarda kalbi gibi korkudan ve nefretten titriyordu, cebini bulamıyordu. Aranırken gözlerini dazlak, ufak kafaya dikmişti, belkemiğinden aşağı ve yukarı doğru soğuk soğuk bir şeyler dolaşıyordu.

— Niye bu kadar uzun sürdü? diye adam kızgın bir şekilde sordu.

— Bir dakika, dedi Ilya.

İşte nihayet cüzdanını bulmuştu. Tezgâhın yanına giderek paraları döktü.

— Hepsi bu kadar mı?

Yaşlı adam gümüş olanını ince sarı parmaklarının arasına alarak incelemeye başladı.

— Bu büyük Katerin... Bu bir Anna, bu Pavel, diye mırıldandı. Bu... ne 1732 mi?... Belli olmuyor. Al sakla çok yıpranmış.

— Büyüklüğünden anlamanız lâzım yirmibeş kapik, diye Ilya dener gibi oldu.

Yaşlı adam parayı ona doğru attı, kasasının çekmecesini çabuk bir haraketle çekerek içini araştırmağa başladı.

Ilya kolunu kaldırarak yaşlı adamın kafasına sert bir yumruk indirdi. Poluektov arkaya, duvarın dibine düştü. Fakat hemen kalkarak tezgâhın yanına geldi ve sıska boynunun üzerindeki başını kaldırdı. Ilya gri yüzde parıldayan gözlerini, kıpırdayan dudaklarını görebiliyor, fısıltısını işitebiliyordu.

— Merhamet... Merhamet et...

— Seni kara kurbağa! diye tam bu yakarışa zıt bir hareketle yaşlı adamın boğazını sıkmaya başladı. Hem sıkıyor, hem de sarsıyordu. Kurbanı ellerine yapışmış, hırıltılar çıkartıyordu. Gözleri büyümeye başlamış ve kan çanağı gibi olmuştu, yaşlar boşanı-

yordu, dili siyah ağzının içinden dışarıya doğru çıkmıştı. Cani ile alay eder gibi sallanıyordu. Ilya elinden aşağı doğru ılık salyasının aktığını hissetti. Yaşlı adamın gırtlağının içinde bir şeyin törpü gibi ses verdiğini ve hışıldadığını işitti. Bunun üzerine soğuk çengel gibi parmaklar delikanlının boynuna doğru uzandı. Ilya dişini sıktı ve başını elinden geldiği kadar geriye itti. Bir taraftan da bu hafif vücudu havada tutuyor ve gittikçe daha fazla sarsıyordu. O anda eğer içeri biri girip de Ilya'nın başına vurmuş olsaydı, adamın boğazına sarılan çelik gibi parmaklarını gene gevşetmezdi. Dehşet içinde ve tiksinerek yaşlı adama bakıyordu. Adamın gözleri gittikçe büyüyordu. Daha fazla sıktı ve kaldırdığı vücut ağırlaşmaya başlayınca kendi kalbi de hafiflemeye başladı. İçindeki bir şey eriyor gibiydi. Nihayet yaşlı adamı ileriye doğru attı ve vücut yumuşak bir gürültüyle tezgâhın arkasına düştü.

Ilya etrafına bakındı; dükkân boş ve sessizdi. Dışarda kar hâlâ bütün şiddetiyle yağmağa devam ediyordu. Yerde ayağının dibinde iki sabun paketi, kendi cüzdanı ve bir zamklı şerit tekerleği duruyordu. Bunların kendi kutusundan düştüğünün farkında olarak aldı ve yerine koydu. Sonra tezgâhın üzerinden uzanarak yaşlı adama baktı. Adam duvarla tezgâhın arasındaki dar bir yere yığılıp kalmıştı. Ensesindeki beyazlık görünecek kadar başı öne doğru düşmüştü. O anda Ilya'nın gözü açık olan kasanın çekmecesine takıldı: Parlayan altın, gümüş paralarla ve banknotlarla dolu idi. Telâşla bu destelerden bir tane aldı, sonra bir tane daha, bir tane daha ve bunları gömleğinin içine soktu.

Dükkândan korkusuzca çıktı ve üç adım kadar gittikten sonra durdu, kutusunun üzerini yağlı kâ-

ğıtla örttü; sonra yağan kar altında yürümesine devam etti. İçinde ve dışında soğuk ve sımsıkı sarılmış bir karanlık vardı. Bunun içine doğru bakarken gözlerinde uyuşturucu bir ağrı hissetti. Dokunmak için elini kaldırdığında ayakları olduğu yerde donmuş gibi birden dehşet içinde durdu. Gözlerinin, Poluektov'unkiler gibi yuvalarından fırlamış hissetti... Ömrü boyunca da böyle ağrıyarak patlak kalacağını, hiç bir zaman kapatamıyacağını sandı. Böylece herkes cinayeti onun gözlerinden okuyabilecekti. Parmaklarıyla gözüne dokundu: Acıyordu ama göz kapağını kapatamıyordu. Kalbi korkudan sıkıştı. Nihayet kapamayı başardığı zaman karanlıktan o kadar memnun olmuşt ki, orada hareketsiz gözleri kapalı olarak durmaya devam etti, havayı derin derin içine çekiyordu. Biri geçerken ona çarptı. Baktı, uzun boylu koyun derisinden paltosu olan bir adamdı. Yağan kesif karın altında gözden kaybolunca ya kadar ona baktı. Sonra kepini kulaklarının üzerine kadar çektikten sonra kaldırımda yürümeye başladı. Gözlerindeki acının ve başındaki ağırlığın farkındaydı. Omuzları sarsılıyor, ellerinin parmakları şiddetle çekiliyordu. Kalbine giren meydan okurcasına bir inatçılık korkuyu dışarı çıkartmıştı.

Dört yol ağzına geldiğinde polisin gri hayalini gördü. Ne yaptığını düşünmeden polisin, çok sessizce yanına gitti. Kalbine baygınlık gelmişti.

— Çok kar yağıyor, diye adamın gözünün içine bakarak söyledi.

— Öyle mi? Isınır, buna da şükür, diye polis hızla cevap verdi. Kocaman yüzü kırmızı idi ve sakalı vardı.

— Saat kaç? diye Ilya sordu.

— Bir dakika, diye polis kolundaki karları te-

mizledi ve elini ceketinin cebine soktu. Bu adamın yanında durmaktan ürpertici bir memnuniyet duyan Ilya birden tuhaf ve yapmacık kahkaha koyverdi.

— Niye gülüyorsun? diye polis tırnağı ile saatinin muhafazasını açarken sordu.

— Karın üstünüzde birikmiş haline gülüyorum, diye Ilya söylendi.

— Böyle fırtınada bu gülünecek bir şey değil. Saat bir buçuk - tam olarak yirmi beş geçiyor. Herkesin üstüne de böyle birikebilir delikanlı. Ama sana ne oluyor? Git sıcak birahanede otur. Burada akşamın altısına kadar bekleyecek olan benim. Kutunun üzerinde biriken kara bak.

İçini çekerek polis saatinin kapağını kapadı.

— Doğru, gidip birahanede oturayım, dedi Ilya. Çarpık bir şekilde gülümseyerek işaret etti. Şu karşıdakinde... diye ilâve etti.

— Beni rahatsız etme, dedi polis.

Ilya pencerenin yanındaki yere oturdu. Buradan kilisenin bitişiğindeki Poluektov'un dükkânını görebileceğini sanıyordu. Lâkin şimdi herşey beyaz kar perdesi ile kapalıydı. Beyaz kar tanelerinin yerdeki ayak izlerini kapatmasına dikkatle bakıyordu. Kalbi hızlı ve sert sert atıyordu ama o coşkundu. Bir şeyler olmasını bekleyerek kafası bomboş oturmağa devam etti.

Garson çayını getirdiği zaman şöyle sormaktan kendini alamadı:

— Haber var mı?

— Haber mi?

— Sadece hava ılık, diye garson omuzunun üzerinden servis yaptıktan sonra acele uzaklaştı. Ilya kendine bir bardak çay koydu ama içmedi, yemedi, hareket etmedi; sadece bekleyerek oturdu.

Ateş gibi yandığını hissederek ceketinin yakasını açmak için elini kaldırdı ama eli çenesine değer değmez biraz şaşırdı; bunlar kendi elleri değildi, başkasınındı. Soğuk, acayip ellerdi bunlar. Kaldırarak yüzüne yaklaştırdı, dikkatle parmaklarını inceledi. Üzerlerinde leke yoktu ama yıkanırsa daha iyi olacağını düşündü.

— Poluektov öldürülmüş! diye biri bağırdı.

Ilya sanki kendisi çağrılıyormuş gibi yerinden fırladı. Birahanede karışıklık oldu: halk ayağa kalkarak kapıya doğru gidiyordu. Garsonun tepsisine para atarak, kutusumun ipini omuzuna geçirdi, telâşla diğerlerine katıldı.

Ödünç para veren adamın dükkânının önünde kalabalık birikmişti. Polisler bir içeri, bir dışarı çıkıyorlar, endişe içinde birbirlerine bağırıyorlardı. Ilya'nın konuştuğu sakallı polis kapıda durmuş, kalabalığın içeri girmesine engel olmaya çalışıyordu. Gözleri korkudan büyümüştü, etrafına bakıyordu, sol yanağını oymaktan kızartmıştı. Ilya polisin kendisini görebileceği bir yerde durdu ve halkın söylediklerini dinlemeye başladı. Yanında uzun boylu inatçı bakışlı bir adama benzeyen siyah sakallı bir dükkân sahibi vardı. Üzerinde tilki derisinden paltosu olan yaşlı bir adamın konuşmalarını dinliyordu.

— Böylece çocuk efendisinin sara nöbeti falan geçirdiğini sanarak Pyntr Stepanovich'e koşmuş, ona gelmesi için yalvarmış. Ondan sonra Pyotr bacaklarının kendisini kaldırabileceği kadar hızla koşmuş, bir bakışta adamın ölmüş olduğunu anlamış. Düşün bir kere! Hiç böylesini duydun mu? Gün ışığında, böyle kalabalık bir caddede! Ne korkusuz bir iş!

Dükkâncı öksürerek boğazını temizledi:

— Bu da Allahın işi- diye ciddi bir şekilde söy-

lendi. Polektov'u ve günahlarını Allahın affetmiyeceği gayet açık.

Ilya dükkâncının yüzüne daha iyi bakabilmek için ileri doğru atıldı ve kazala kutusu ile adama çarptı.

— Dikkat et! diye adam dirseği ile Ilya'yı dürterek bağırdı. Sonra tekrar yaşlı adama döndü. Allahın izni olmadan insanın kafasındaki saçın bir teli bile düşmez; bu bir yazı.

— Doğru, diye adam başını evet anlamında salladı. Sonra alçak bir sesle devam etti, Allah dolandırıcıları göz göre göre öldürür. Yalan söylüyorsam Allah beni **affetsin.**

Ilya öksürdü. Dinledikçe içinde cesaret ve kuvvet doğuyordu. Eğer o anda birisi ona, sen mi öldürdün? diye sorsaydı şüphesiz hiç korkmadan, evet ben yaptım, derdi.

Bu cesaretle kuvvetlenerek kalabalığı yara yara dükkânın kapısına doğru gitti.

— Nereye gidiyorsun? diye polis bağırdı, omuzundan tuttu. Çık dışarı! Bu senin görevin değil!

Ilya sendeledi ve bir seyirci grubunun içine daldı. Tekrar itildi, kakıldı.

— Alın bunu! Sarhoş galiba.

Ilya kalabalığın içinden yolunu bularak kilisenin merdivenlerine oturdu, içinden bütün halka gülüyordu. Söylenen sözlerden bazıları kulağına geliyordu. Fakat ezilen karlardan çıkan gıcırtı sesi herşeyi duymasına engel oluyordu.

— Hain de tam ben vazifeli iken yapmaz mı?

— Kasabanın en zengin adamıydı.

— Böyle karda ben herşeyi nasıl görebilirdim?

— Göz kırpmadan öldürmüş.

— Bak, karısı geliyor.

— Zavallı yaratık! diye biri içini çekti.

Ilya yerinden kalktı ve üzerindeki geniş pelerini olan şişman yaşlıca bir kadın gördü. Başının üzerinde siyah bir şal vardı. Ayı derisi ile kaplı kızaktan güçlükle içinden inmeğe çalışıyordu. Bir yanında polis ve diğer yanında da kırmızı bıyıklı bir adam ona yardım ediyorlardı.

— Aman Allahım! diye kadının korku içinde soluduğunu işitti. Kalabalık susmuştu. Ilya ona bakarken Olimpiada'yı hatırladı.

— Oğlu burada mı? diye biri alçak sesle sordu.

— Hayır, Moskovada.

— Belki de bu tam onun beklediğiydi.

— Galiba!

Poluektova kimsenin acımadığını gören Ilya memnun olmuştu. Fakat siyah sakallı dükkân sahibi dışında oradaki bütün insanları aptal ve iğrenç buluyordu. Dükkâncının halinde ise ciddi bir taraf vardı. Diğer bütün halk ormandaki kesilmiş ağaç kütüklerine benziyorlar, iğrenç dilleriyle alaycı alaycı konuşuyorlardı.

Faizle para veren adamın kart vücudu dışarıya çıkartıldığı zaman Ilya da üşümüş yorgun, fakat sakin bir tavırda eve gitti. Kendisini odasına kilitliyerek parasını saydı. İki destede beşer yüz ruble, üçüncüde ise sekiz yüz elli ruble para vardı. Senet dolu başka bir paket daha vardı ama o bunları saymaya gerek görmedi. Bütün parayı bir kâğıda sardı, masanın üzerine dirseklerini dayayarak nereye saklıyabileceğini düşünmeğe başladı. Harcadığı enerjiden dolayı uykusu gelmişti. Nihayet tavan arasına saklamağa karar verdikten sonra paketi alarak dışarı çıktı, saklamak için çaba harcamadı. Antrede Yakov'la karşılaştı.

— Bu kadar erken mi geldin? dedi Yakov. Elindeki ne?

— Bu mu? diye paraya bakarak Ilya sordu; hafif bir ürperti geçirdi fakat sonra paketi sallayarak, şerit, dedi.

— Benimle çay içer misin? dedi Yakov.

— Bir dakika.

Çabucak uzaklaştı, fakat adımları kararsızdı. Başı kütük gibi ağırdı ve sarhoşmuş gibi de uyuşuktu.

Dikkatle tavanarasına giden merdivenleri tırmandı birisi ile karşılaşmaktan korkuyordu. Ve parayı bacanın etrafındaki toprağın içine sakladığı anda birden kendisini köşede bekleyen biri olduğu kuşkusuna kapıldı. İlk hareketi oraya, köşeye bir tuğla fırlatmak oldu. Fakat kendini çabucak frenliyerek aşağıya sessizce indi. Artık korkmuyordu, sanki para ile beraber korkusunu da gömmüştü. Fakat şimdi de düşünceler tarafından kuşatılmıştı.

Niçin onu öldürdüm? diye boyuna kendisine soruyordu.

Alt kattaki Masha'nın odasına girdiğinde, sobanın üzerindeki semaverle meşgul olan Masha kuşku içinde bağırdı.

— Bugün niye erken geldin!

— Kardan, dedi, fakat az sonra huzursuz bir şekilde bağırdı. Niçin erken olsun? Eve hep bu saatte gelirim. Görmüyor musun dışarısı karanlık.

— Burası hep karanlıktır. Neye bağırıyorsun?

— Çünkü çoğunuz casus gibisiniz. Nereye gidiyorsun? Niçin bu kadar erken döndün? Elinde ne var? Üzerinize vazife değil.

Masha bir an ona dikkatle baktı:

— Kendini çok fazla düşünmeye başladın Ilya, dedi.

— Cehennemin dibine git, diyerek masaya oturdu.

Masha onu küçük görürcesine ufak bir "öff" çektikten sonra arkasını döndü ve semaverin altını üflemeğe başladı. Ufak, çelimsiz hali ile orada duruyor ve siyah buklelerini boyuna eli ile geriye itiyordu. Arada bir öksürüyor ve dumandan yanan gözlerini oğuşturuyordu. Yüzü inceydi ve gözlerinin altındaki siyah çizgiler onların parlaklığını arttırıyordu. Bahçenin ıssız bir köşesinde otların arasında büyüyen çiçeği andırıyordu. Ilya ona bakarak düşüncelere dalmıştı. İşte kendi başına bu toprağın altındaki delikte yaşıyor, büyükler gibi çalışıyor. Hayattan hiç bir zevk almıyor ve bundan ilerisi için bir ümidi de yoktu. Kendi ise uzun zamandan beri arzu ettiği hayatı çok geçmeden elde edecekti, temizliğe ve sessizliğe kavuşacaktı. Düşünce hoştu, fakat kendi ile Masha'nın görünüşündeki zıtlık kendisini suçlu hissetmesine sebep oluyordu. Alçak ve yumuşak bir tonla seslendi.

— Ne var pis? diye Masha cevap verdi.

— Benim ha... hain olduğumu... biliyor muydun? dedi.

Sesi kesik kesikti, ona söyleyip söylememekte tereddüt ediyordu. Masha sırtını doğrultarak ona gülümsedi.

— Lâyık olduğun dayağı sana atacak kimse yok onun için böylesin. Başka bir şeyin yok. Çabucak yanına gitti ve ses tonunu değiştirerek devam etti, Dinle Ilya, ne olur amcanı beni de beraber götürmesi için yalvar, ne olursun. Ömrümün sonuna kadar sana minnettar kalırım.

— Nereye? diye Ilya yorgun yorgun sordu, kendi düşünceleri ile o kadar dalmıştı ki, onun ne dediğini hayal meyal duyuyordu.

— Onunla - Sor bir kere ne olur, ne olur?

Avuçlarını birbirine dua edermiş gibi kavuşturmuştu, ve gözlerinden yaşlar akıyordu.

— Oh ne güzel olurdu! diye içini çekti. Baharda yola çıkardık. Günlerden beri hep bunu düşünüyorum. Geceleri bile kendimi yürürken düşlüyorum. Sanki yola çıkmışım gibi hep yürüyor - yürüyorum. Lütfen ona rica et! O seni dinler. Buna mecbur olduğun usöyle. Onun ekmeğini yemem. Ben kendi yiyeceğimi dilenirim. Çok küçüğüm insanlar bana verirler. Ne olur, Ilya ne olur! Eğer bunu yapacaksan senin elini öperim.

Birden Masha Ilya'nın elini yakalıyarak üzerine doğru eğildi. Ilya onu iterek yerinden fırladı.

— Küçük aptal seni! diye bağırdı. Öpme beni. Ben caniyim. Kendi kelimelerinden bile korkarak bir şeyler eklemekte acele etti. Ya çok hainçe bir şey yaptıysam... Sen de beni öpmeye kalkıyorsun.

— Zararı yok, diye Masha ona doğru daha sokuldu. Seni ne olursa olsun öperim, ne fark eder? Petrukha senden çok beter ama bana nezaman yiyecek verse elini öpüyorum. Bundan nefret ediyorum ama o beni zorluyor. "Öp!" diye bağırıyor. Hem beni çimdikliyor da - Çimdikleyip okşuyor, hayvan!

Korkunç kelimeler söylediği için mi, yoksa söylemediği için mi, Ilya birden hafiflemiş neşelenmişti.

— Peki, senin için ne yapacağım, diye ona nazik bir şekilde söyledi ve şevkatle gülümsedi. Cidden yapacağım. Sen onunla gideceksin, bak görürsün. Hem giderken sana para da vereceğim.

— Ah, çok iyisin! diye Masha yerinde zıpladı ve yerlerde yuvarlandı.

— Haydi, haydi, diye Ilya sabırsız bir şekilde konuştu. Gideceksin dedim mi gideceksin demektir. Bundan emin olabilirsin. Ve bana dua edebilirsin.

— Oh, tabi, tabi.

Bu sırada Yakov içeri girdi.

— Ne diye yuvarlanıyorsun? diye hayretle Masha'ya sordu. Sesini ta bahçenin öbür ucundan duydum.

— Yakov! diye neşe içinde soludu. Gidiyorum! Buradan gidiyorum! Allahaısmarladık Kambura söyleyeceğine dair söz verdi!

— Demek bu! diye Yakov hafifçe ıslık çaldı. Bu da benim sonum demek. Gökteki ay gibi beni burada yalnız bırakacaksınız.

— Kendine bakacak hastabakıcı bul, diye Ilya güldü.

— Ben de bundan sonra kendimi içkiye veririm, dedi Yakov.

Masha ona doğru baktı, sonra başı eğik bir şekilde kapıya doğru gitti.

— Sen çok direngsiz ve karaktersizsin Yakov, diye Masha'nın kederli alaylı sesi duyuldu.

— Ya siz ikiniz o kadar kuvvetlisiniz ki! Bir arkadaşı bu şekilde bırakıyorsunuz. Allah kahretsin sizi! Ilya'nın yanındaki sandalyeye çöktü. Belki ben de Terenty ile kaçabilirim? dedi.

— Durma! Senin yerinde olsaydım yapardım.

— Yapar mıydın? Babam arkamdan polis yollar.

Yakov'un bozduğu bir sessizlik oldu.

— İçip sarhoş olmak çok güzel, diye ortaya

palavra attı. Hiç bir şey bilmiyorsun. Hiç bir şey düşünmüyorsun.

— Ayıp sana! diye Masha semaveri masanın üzerine koyarken konuştu.

— Dilini tut, dedi Yakov kızgın bir tavırla. Senin hiç baban yok gibi. Yapacağın şeye hiç karışmaz, sana engel olmaz.

— Oh, evet! Çok basit hayatım var! Elimden gelse kaçar giderim, arkama dönüp bakmam bile.

— Hiç birimizinki basit değil, diye tekrar düşüncelere dalan Ilya mırıldandı.

Yakov dalgın dalgın pencereden dışarı bakıyordu:

— Herşeyden kaçmak ne güzel olurdu! dedi. Ormanın içinde bir nehirin kenarına oturup sadece düşünmek ve düşünmek...

— Hayattan kaçan insanlara tahammül edemem, diye Ilya atıldı.

Yakov ona dikkatle baktı:

— Dinle, bir kitap buldum...

— Nasıl bir kitap?

— Eski. Zebur gibi deriye sarılmış. Ama eski bir bilgin tarafından yazılmış olmalı. Tatar'dan yetmiş kapiğe aldım.

— İsmi nedir? diye Ilya alaylı bir şekilde sordu. Konuşma isteği yoktu ama konuşmamaktan da korkuyordu.

— Adı silinmiş, yırtılmış ama dünyanın başlangıcına ait. Okunması zor. Miletus'un efsaneleri diyor. "Su ve herşeyin Su'dan çıkıp büyüdüğünü yazıyor. Efsaneye göre İlâhın adı 'Düşünce.' Ve bu Düşünce'den Su meydana gelmiş, ondan da bütün diğer her şey. Sonra Diagoras adında bir kâfir Allaha inanmadığını söylüyor. Epicurus adında bir başkası

daha var. Bu da benim anladığıma göre; Bir Allah var ama onun insanlara zerre kadar aldırdığı yok demek istiyor. Bırakalım ellerinden geldiği kadar yaşamaya çalışsınlar. Bununla Allahın hiç bir ilişigi yok, O'nun vazifesi değil diyor.

Ilya suratını asarak ayağa kalktı ve arkadaşının yavaş yavaş akan fikirlerini kısa kesti:

— O kitabı alıp senin kafanda parçalamak isterdim, dedi.

— Peki niçin? diye Yakov incinerek ve şaşırarak sordu.

— Bir daha hiç bakmaman için. Sen aptalsın. Ve o kitabı yazan ise senden daha aptal.

Ilya masanın etrafında dönerek Yakov'un üzerine doğru eğildi:

— Allah var. O her şeyi görür. O her şeyi bilir. Ve Allah tektir. Kelimeleri ihtirasla, inatla Yakov'un koca kafasına balyozun darbeleri gibi indirerek söylüyordu. Hayat bize denenmemiz için verilmiş. Günah bir oluşumdur - buna karşı koyabilir miyiz yoksa koyamaz mıyız? Eğer koyamazsak cezalandırılacağız. Bundan hiç şüphemiz olmamalı. İnsanlar tarafından değil, fakat onun tarafından. Buna inan.

— Dur! diye Yakov haykırdı. Benim anlatmak istediğim bu değil.

— Fark etmez. Sen bana nasıl hükmedebilirsin? diye Ilya heyecan ve sinirden kıpkırmızı olarak bağırdı. Benim işlediğim cinayet O'nun bilgisi altında ve O'nun arzusu ile yapıldı, aptal!

— Delirdin mi? diye Yakov duvara doğru yaslanarak korku içinde bağırdı. Ne cinayeti işledin?

Bu soru Ilya'nın uğuldayan kulaklarından içeri doğru hayal meyal girmişti ama tıpkı soğuk su gibi tesirini gösterdi. Önce Yakov'a sonra Masha'ya

şüpheli bakışlarla baktı. Onlar da bu haykırış ve şiddetle aşağı yukarı kendisi kadar korku içinde idiler.

— Sadece örnek olarak kullandım, diye tiz bir sesle cevap verdi.

— Senin bir derdin var, diye Masha çekingen bir edayla konuştu.

— Yakov ona baktı:

— Bakışların bulanık, dedi.

Ilya anlamsız bir şekilde ellerini gözlerinin üzerinde gezdirdi:

— Bir şey yok. Geçer, diye zayıf bir sesle cevap verdi.

Fakat başkalarının yanında bulunmak üzerinde müthiş bir baskı yapıyordu. Bu yüzden çayı reddederek odasına gitti.

Yatağa henüz girmişti ki, Terenty içeri girdi. Kambur günahlarını affettirmek için seyyahate çıkmaya karar verdiğinden beri gözlerinde ilerdeki saadeti tadıyormuş gibi mutlu bir gülümseme vardı. Dudaklarındaki anlamsız gülümsemeyle, sessizce yeğeninin yatağının yanına gitti ve sakalı ile oynıyarak sakin bir şekilde konuştu:

— Geldiğini görünce seninle biraz konuşayım dedim - artık beraber kalacağımız zaman çok azaldı.

— Cidden gidiyor musun? diye Ilya anlamsız bir şekilde sordu.

— Çok geçmeden hava ısınır. Kutsal Hafta başladığı zaman Kiev'de olacağım.

— Ya! Niçin Masha'yı da beraberinde götürmüyorsun?

— Masha! diye kambur dehşet içinde ellerini kaldırarak bağırdı.

— Dinle, dedi Ilya ciddi bir şekilde konuşmaya

başladı. Onu burada tutmanın âlemi yok. Biliyorsun, genç kızlık yaşında... Yakov var... Petrukha... Ne demek istediğimi anladın mı? Bu ev lânetli, adeta tuzak, onu buradan uzaklaştırmamız gerek. Ancak bu şekilde hiçbir zaman dönemez!

— Peki ben ona ne yapacağım? diye kambur ağladı.

—Al onu, beraberinde götür, diye Ilya ısrar etti. Ve bana vermek istediğin yüz rubleyi de al. Senin paranı istemiyorum. O sana dua edecek ve onun duaları çok makbuldür.

— Çok, diye kambur alay etti.

— Tabi. Paranı alamam - bunu bir daha tekrarlama, fakat Masha'ya gelince... Bunu düşüneceğim.

Bu anda gözleri neşe içinde parladı ve fısıldamak için Ilya'nm kulağına eğildi.

— Dün öyle birine rastladım ki - Çok meşhur. Adı - Pyotr Vasilyevich Sizov - hiç işittin mi? Bilgin adam. O kafasında ne akıl varmış! Allah sanki onu bana kalbimi ferahlatmak içni yollamış. Günahlarımı Allahın hiç affetmiyeceğini sanıyordum.

Ilya hiç konuşmadan yatıyordu. Amcasının başından gitmesini arzuluyordu. Yarı açık gözlerle pencerenin yanındaki yüksek karanlık duvara baktı.

— Günahtan ve ruhun geleceğinden konuştuk, diye Terenty arzu dolu bir halde konuşuyordu. Şöyle diyor : "Bıçağın kenarını keskinleştirmek için biley taşına sürülmesi gerektiği gibi, insanın ruhunu bükmek için de günah lâzımdır. Böyle o merhametli Allahın ayaklarının dibinde küllere atılır" dedi.

Ilya amcasına şöyle bir baktı:

— Senin o zeki adamın şeytana benziyor muydu? diye alaycı bir tavırla sırıtarak sordu.

— Böyle bir şeyi nasıl söyliyebiliyorsun! diye Terenty şaşkınlık içinde bağırdı. O dindar bir insandandır. Hem senin büyükbabandan çok daha ün kazanmıştır. Ah Ilya, Ilya!

Ve Terenty başını sallayarak dudaklarını ısırdı.

— Çok iyi. Peki başka ne dedi? Ilya amcasının yüzüne şaşkınlık veren korkunç bir kahkaha attı.

— Senin neyin var? diye Terenty geri çekildi.

— Hiç bir şeyim yok. Adamın söylediği çok doğru. Beğendim. Aslında ben de aynı şekilde düşünüyorum - tam böyle.

Bir saniye kadar hiç konuşmadan amcasma baktı, sonra yüzünü duvara çevirdi.

— Hem bunun yanında, diye Terenty dikkatle konuşmaya başladı ve gelerek yatağının kenarına oturdu. Dediğine göre günah ruha pişmanlık kanatlarını yollarmış ve böylece doğru Allahın huzuruna gidermiş.

— Kendini şeytan gibi bir şey görüyorsun, amca, diye Ilya onun sözünü kesti, sonra tekrar anlamsız bir şekilde güldü.

Kambur elini çaresizlik içinde büyük bir kuşun kanatlarını çarpması gibi iki yanına bıraktı. Hem incinmiş, hem korkmuştu. Ilya birden bacaklarını yatağının kenarına doğru itti ve amcasını hafifçe dürttü:

— Biraz öteye git, diye kesin bir şekilde konuştu.

Terenty ayağa fırlayarak odanın ortasında durdu ve donuk bir şekilde yeğenine bakmaya başladı. Ilya başı önünde yığın halinde oturuyor, yatağının kenarını parmaklarıyla tırmalıyordu.

— Peki ya pişman olmazsam? diye Ilya metin bir şekilde sordu. Ben buna bu şekilde bakıyorum.

Peki ya biz günah işlemek niyetinde olmayıp da bu his Allahın arzusu ile kendi kendine gelmişse bunda niçin ben suçlu olayım? O her şeyi biliyor ve herşeyin neden ondan sorulur. Eğer benim yapmamı istemeseydi beni durdururdu. Beni durdurmadığına göre demek yapmakta haklı imişim. Herkes günah işler ama hiç biri pişman mı?

— Ah Allahım! diye Terenty hüzünle başını salladı. Söylediklerinden bir kelime bile anlamıyorum.

Ilya güldü:

— Anlamıyorsan benimle konuşma, dedi sonra tekrar kendini yatağa attı. Kendimi iyi hissetmiyorum diye ilâve etti.

— Anlıyorum.

— Uykum var. Çekil.

Yalnız başına kalan Ilya başının döndüğünü hissetti. Geçen bir kaç saat içinde tecrübeleri karmakarışık bir yığın haline gelmişti. Bunlar kafasını karıştırıyor, katılaşıyor ve beynini kurutan sıcak bir küme haline geliyordu. Bu düşünce ile uzun bir müddet işkence içinde yattı. Sanki yaşlı adamı öldürdüğünden bu yana bir kaç saat değil, asırlar geçmişti.

Gözlerini kapadı, hareketsiz yattı, kulaklarında yaşlı adamın zayıf sesi çınlıyordu:

— "Ne diye bu kadar uzun sürüyor?"

Siyah sakallı dükkân sahibinin inatçı gözleri ile Masha'nın yalvarışlarını ve Yakov'un kitaptan öğrendiği şeyleri modası geçmiş kelimelerle anlatmasını birbirine karıştırıyordu. Her şey sallanıyor ve sarsılıyor, sanki onu aşağılara doğru çekiyordu. Bir uykuya dalıp her şeyi unutsaydı!

Uyudu.

Sabah uyandığı vakit duvara vuran akisten o günün güzel ve soğuk olduğunu anladı. Geçen günün

olaylarını hatırladı, hangi yolu seçmesi gerektiğini bildiğinden emindi. Bir saat sonra boynunda asılı kutusu ile caddede yürüyordu. Güneş gözüne geldiği için kısıyor ve gelen geçene sakin sakin bakıyordu. Kiliseye geldiği zaman başındaki kepini aldı ve her zamanki gibi haç çıkardı. Polmektov'un kapalı dükkânının yanındaki kiliseye geldiği zaman da aynı şekilde haç çıkardı. Sakin bir halde yoluna devam etti. Ne bir korku hissediyor, ne de acıma hissi duyuyordu. Huzurunu bozacak bir şey yoktu. Birahanede yemek yerken gazeteye göz gezdirmeye başladı. Şu kelimelere takıldı: "Polis caniyi bulmak için bütün enerjisini sarf ediyor." Gülümsiyerek başını salladı. Kendi buna teşebbüs etmedikçe hiç bir zaman bulamıyacaklarından emindi.

O akşam Olimpiada'nın hizmetçisi kendisine bir not getirdi: "Beni Kuznetskaya Caddesinin köşesindeki otelin önünde saat dokuzda bekle.

Bunu okurken içinin soğuktanmış gibi titrediğini hissetti. Metresinin o geceki yaralayıcı ve sert sözlerini söylerken yüzünün aldığı alaylı ifadeyi hatırladı.

— Gelecek başka vakit bulamadın mı?

Nota baktı ve Olimpiada'nın kendisini niçin aramak istediğini merak etti.

Saat dokuzda söylenen yere gitti ve uzun boylu Olimpiada'yı kadınların arasında tek başına dolaşırken görünce korkusu arttı. Üzerinde eski ve yırtık palto vardı, başını da gözleri hariç her yerini örten bir şalla sarmıştı. Hiç konuşmadan önüne geçti.

— Beni takip et, diye fısıldadı. Yüzünü kapamak için paltonun yakasını kaldır.

Beraberce otelin koridoru boyunca gittiler, utanıyor gibi yüzlerini gizliyorlardı. Nihayet özel odalardan birine girdiler. Olimpiada derhal şalını çı-

kardı ve onun sakin yüzünü görünce emin oldu. Lâkin onun üzülmesini istemiyordu. Divanda yanına oturdu ve gözlerine şevkatle bakmaya başladı.

— Evet kaprisli çocuk, çok geçmeden seni ve beni sorguya çekecekler, dedi.

— Niçin çekilelim? diye Ilya sordu, eli ile bıyığındaki eriyen karları sildi.

— Oh, kendini ne kadar masum gösteriyorsun! diye alaycı bir şekilde güldü, fakat hemen kaşlarını çatarak fısıldadı, Bugün evimde dedektif vardı.

Ilya ona soğuk bir şekilde bakarak:

— Benimle hiç bir ilgileri yok, dedektifler ve maceraların yalnız seni ilgilendirir. Şunu açıkça söyle, beni niçin çağırttın?

Olimpiada ona şöyle tepeden bakarak gülümsedi.

— Gücendirdim, öyle mi? dedi. Neyse şimdi buna vaktim yok. Şunu söylemek istiyorum, eğer seni sorguya çekerlerse ve benimle ne zaman tanıştığını, ne kadar sık gittiğini ve bunun gibi şeyleri sordukları zaman doğrusunu söyle, anladın mı?

— Şüphesiz, diye Ilya güldü.

— Eğer sana yaşlı adamı sorarlarsa onu hiç görmediğini söylersin. Onun hakkında hiç bir şey bilmiyorsun tamam mı? İşittin mi?

Bakışları inatçıydı ve onu tesir altında bırakmak istiyor gibiydi. Olimpiada'nın kendisinden korktuğunu hissediyordu. Bu sebeple bizzat takılmak istedi. Hiç sesini çıkarmadan gözlerini kısarak ona baktı ve güldü. Olimpiada'nın birden rengi atarak titredi:

— Ilya! Niçin bana öyle bakıyorsun? diye fısıldayayarak uzaklaştı.

— Niçin yalan söyleyecek mişim? diye sırıttı. Yaşlı adamı evinde gördüm. Mermer kaplı masanın

üzerine dirseklerini dayayarak yavaş ve alçak sesle fakat pişmanlığından doğan bir sesle devam etti, Onu görür görmez kendi kendime şöyle dedim, "Benim yoluma mani olan adam bu; hayatımı mahveden de bu. Onu öldürmesem...»

— Bu yalan, diye Olimpiada avucunu masanın üzerine vurdu. Yalan işte. O hiç bir zaman sana engel olmadı.

— Olmadı öyle mi? dedi Ilya.

— Hayır, olmadı. Eğer bana bir tek kelime ile söyleseydin onu başımdan savardım. Beni istediğin takdirde onu başımdan savacağımı sana söylememiş miydim? Ama sen böyle bir şey sormadın. Sadece bana güldün. Beni hiç bir zaman hakikaten sevmedin. Kendi arzunla onun bana sahip olmasına izin verdin.

— Sus! Dilini tut! diye Ilya ayağa fırladı. Fakat oturur oturmaz Olimpiada'mn yakınmaları devam etti:

— Senden hiç bir şey saklamak istemiyorum, dedi Olimpiada. Gençsin, kuvvetlisin, seni seviyorum. Bana ne yaptın? Sadece, "Tercih et Olimpiada; ya beni ya onu" deseydin. Ama dedin mi? Demedin. Bütün diğerleri gibi sen de egoistsin.

Ilya birden ürktü.

— Bu ne biçim konuşmak! diye bağırarak yerinden fırladı. Gözünün önünde her şey birden kararmıştı, yumruklarını sıktı.

— Belki de beni dövmek istiyorsun? diye kötümser bir şekilde baktı. Olimpia'da: Hadi döv! Hadi, ben de kapıyı açar, onu senin öldürdüğünü söylerim! Durma beni de öldür.

Ilya bir saniye kadar dehşet içinde kaldı; sonra sedirin üzerine çöktü. Biraz sonra da kuru kuru gül-

dü. Olimpiada dudağım ısırıyordu. O kirli odada gözleri bir şeyler araştırıyormuş gibi geldi. Sonra kapının yanındaki başka bir sedire oturarak başını öne eğdi:

— Gülmeye devam etsene, Allahın belâsı, dedi Olimpiada.

— Teşekkür ederim, edeceğim.

— Seni ilk gördüğüm zaman şöyle düşündüm. "İşte beklediğim insan, beni kurtaracak kişi" dedim.

— Olimpiada, diye Ilya hafifçe söylendi.

O ise hiç hareket etmeden, konuşmadan oturmaya devam ediyordu.

— Olimpiada, diye Ilya tekrarladı: sonra sonsuz derinliklere dalarcasma, Yaşlı adamı ben öldürdüm. Allahın huzurunda sana doğruyu söylüyorum, dedi.

Olimpiada şaşırdı, başını kaldırarak gözlerini kocaman açtı ve Ilya'ya baktı. Dudakları titremeye başladı. Sonra büyük bir güçlükle soludu:

— Aptal!

Ilya onun korktuğunu görüyordu ama kendisine inanmadığı belliydi. Dudaklarında hafif bir tebessümle ayağa kalktı, Olimpiada'nın yanına oturdu. Olimpiada ise Ilya'nın başını ellerinin arasına alarak göğsüne yasladı. saçım çılgınca öpmeye başladı:

— Niçin benim yüzümden herşeyi mahvetmek istiyorsun? diye fısıldadı.

— Ben yaptım, dedi Ilya tekrar.

— Sus! diye, Ölompiada panik içinde bağırdı. Onu öldürdüklerine memnunum. Keşke hepsini - bana dokunan herkesi öldürselerdi. Sen hariç hepsi ölselerdi. Tanıdığım erkeklerin içinde hayvan olmayanı yalnız sensin.

Onun bu kelimeleri Ilya'yı kendine daha çok yaklaştırmıştı, yüzünü göğsüne iyice dayadı ve zor-

lukla nefes alıncaya kadar orada tuttu. Çünkü Olimpiyada'nın kendisine yakın olduğunu, sevdiğini biliyordu. Şimdi ona her zamankinden daha fazla ihtiyacı vardı.

— Şirin, temiz çocuğum, sen bana kaşlarını çattığın zaman hayatımın ne kadar iğrenç olduğunu görüyorum. İşte bu sebeple seni gururundan dolayı seviyorum.

Ilya'nın başına kocaman yaş damlaları düşüyordu. Bunu hissedince Ilya'da ağlamağa başladı - rahat raha tkendini sıkmadan ağlıyordu.

Olimpiada başını kaldırarak yaşlı gözlerini, dudaklarını ve yanakların öptü.

— Senin sevdiğim, benim güzelliğim dedi. Olimpiada, bunu biliyorum. Beni gerçekten, kalbinin derinliklerinden sevmiyorsun, yaşadığım hayat dolayısiyle beni affetmiyorsun. Yaşlı adam da buna dahil tabi.

— Ondan bahsetme, dedi Ilya. Yüzünü Olimpiada'nın mendilinin ucu ile sildikten sonra ayağa kalktı:

— Ne olacaksa olsun, diye hafifçe fakat metin bir tonla söyledi. Eğer Allah bir insanı cezalandırmak istiyorsa onu nerede olursa olsun bulur. Söylediklerin için teşekkür ederim Olimpiada, sen haklısın. Sana iyi davranmadım. Senin... şey olduğunu sanıyordum, fakat artık... görüyorum, bir tek kelime ile hepsi benim suçum.

Kekelemeğe başladı, dudakları kıpırdadı ve gözleri kıpkırmızı oldu. Olimpiada titreyen elleri ile onun karmakarışık olmuş saçlarını okşamaya başladı; sonra Ilya birden ümitsizlik içinde yüksek sesle homurdandı:

— Hepsi benim suçum, peki ama niçin? Niçin?

Olimpiada Ilya'nın ellerini yakaladı ve onu yanındaki yere oturttu.

— Anlamıyor musunuz? Onu ben öldürdüm, ben! diye haykırdı.

Olimpiada'mn ne fısıldadığından haberi yoktu.

— Hişşt! diye Olimpiada korku içinde söyledi. Böyle deme.

Olimpiada onu sımsıkı kolları ile sardı ve Ilya'nm gözlerinin içine dehşetle baktı.

— Hep tesadüfen, oldu dedi. Nasıl olduğunu ancak Allah bilir. Yapmak istemedim. Sadece o çirkin kellesine bir kere daha bakmak istemiştim. İşte bu sebeple dükkâna girdim. Böyle bir şey yapmak aklımdan bile geçmezdi. Sonra - birden oldu. Şeytan beni zorladı. Allah da durdurmadı. Lâkin parayı aldığıma üzgünüm, bunu yapmamalıydım.

Rahatlamışcasına derin bir nefes aldı, kalbindeki yaranın kabuğu sanki düşmüştü. Titreyen kadın ona bir şeyler fısıldarken Ilya'yı kollarının arasında daha çok sıkıyordu.

— Parayı almakla iyi ettin. Bu cinayete hırsızlık manzarası veriyor. Aksi takdirde kıskançlıktan olduğu sanılırdı.

— İtiraz ettiğim yok, diye Ilya sakin bir tavırla cevap verdi. Allah bana cezamı verir, İnsanlar buna yetkili değil. Hem ne hakları var. Ben günahsız bir insana hiç rastlamadım. Hiç yok!

— Ah, Allahım! diye Olimpiada soludu. Ne olacak? Benim tatlı sevgilim. Hiç bir şey yapamıyorum... düşünemiyorum... konuşamıyorum... Fakat artık buradan gitmemizin zamanı geldi.

Olimpiada sallanarak, sarhoş gibi ayağa kalktı. Fakat şalı başının etrafına dolarken, sakin bir sesle konuştu:

— Şimdi ne yapacağız, Ilya Her şey bitti mi yani?

Ilya hayır anlamında başını salladı.

— Öyle ise, dedi araştırana her şeyi olduğu gibi anlatmalısın.

— Anlatmıyacağım, dedi. Kendi kendime ayakta durmayı başaramıyacağımımı sanıyorsun? O yeşli adam yüzünden kendimi harcıyacağım mı sanki? Oh hayır! Hayatta daha yapacağım işler var, işittin mi? Ve yapmakta da kararlıyım!

Heyecandan yüzü kızarmış ve gözleri yuvalarından fırlamıştı.

— Para sadece iki bin miydi? diye fısıldadı. Ona doğru eğildi.

— İki kadar bir şey.

— Zavallı çocuk! Onda da şansın yokmuş.

Ilya, Olimpiada'ya baktı ve hafifçe bağırdı:

— Bunu para için mi yaptığımı sanıyorsun? Anlamıyor musun?... Bir dakika, önce ben çıkayım. Önce daima erkekler çıkarlar.

— Beni görmeye gel. Saklanmamızda bir sebep yok! Geciktirme! diye emretti.

Birbirlerine sarılarak öpüştüler ve uzun bir müddet öyle kaldılar, nihayet Ilya dışarı çıktı. Caddeye çıktığında, boyuna dönüyor, takip edilip edilmediğini anlamak için arkasına bakıyordu. Olimpiada ile olan konuşmalar kalbindeki yükü hafifletmiş ve ona karşı olan tavırlarını değiştirmişti. Cinayeti işlediğini söylediği zaman ne bir bakış, ne de bir kelime ile onu ihtar etmemiş, ayıplamamıştı. Hem daha suçu Ilya'nın işlediğini bilmeden birkaç dakika önce kendisini polise vereceğini söyleyerek tehdit etmişti. Ve bunu yapardı da. Çünkü Ilya yüzündeki ifadeden

bunu anlamıştı. Olimpiada'yı düşünürken sevgiyle gülümsedi.

Fakat ertesi gün kendini tazılar tarafından takip edilen vahşi bir hayvan gibi hissetti. Sabah erkenden birahanede Petruka ile karşılaştığında ona hissedilir bir soğuklukla başını eğmiş, acayip bir şekilde bakmıştı. Terenty bile ona her bakışında içini çekiyor, konuşmak istemiyordu. Yakov ona Masha'nın odasını işaret etmiş ve oraya girdiklerinde korku ile sormuştu:

— Dün gece buraya polis geldi, babama senin hakkında bir sürü soru sordu. Niçin yaptı dersin?

— Ne gibi sorular? diye Ilya gayet soğukkanlı bir şekilde sordu.

— Nerede yaşadığını, içip içmediğini, kadınlarla olan ilgini falan sordu. Olimpiada diye birinden bahsetti - onu tanıyıp tanımadığımızı sordu. Bunlar ne demek?

— Nasıl bilebilirim? diye Ilya dışarı çıktı.

O gece Olimpiada'dan başka bir not aldı.

Şöyle diyordu:

"Senin hakkmda beni sorguya çektiler. Her şeyi ayrıntılarıyla anlattım. Her şey ço kbasit ve hiç de korkutucu değil. Korkma. Binlerce öpücük, benim küçük sevgilim."

Ilya kâğıdı ateşe attı. Yaşh adamın ölümü birahanede ve kasabada konuşulan tek konu olmuştu.. Ilya anlatılan hikâyeleri dinlemekten zevk duyuyordu. Onlara sorular soruyor, ne gibi tahminler yürüttüklerini anlamaya çalışıyordu. Eğer isteseydi hepsine, "Onu öldüren benim" deyip kanlarını dondurabilirdi.

Bazıları caninin kurnazlığını, cesaretini övüyorlar, diğerleri ise paranın hepsini almadığı için üzülü-

yorlardı. Adamın yakalanmıyacağını düşünenler de vardı. Her şeye rağmen yaşlı adama acıyan ve onun için bir tek kelime bile söyleyen yoktu.

Ilya'nın düşüncesi Poluektov değil, fakat işlediği cinayetin büyüklüğüydü. Bunun cevabını muhakkak verecekti. Bunu düşünmek her nedense onu korkutmuyordu, şuurunun altında şükûnetle yatıyordu, benliğinin bir parçası olmuştu. Bir yere çarpınca şişen yara gibi dokunmadığı takdirde acımıyordu. Allahın kendi kanunlarını bozduğu için, onu cezalandıracağı saatin geleceğini biliyordu. Vazifesini her an kabul edeceği düşüncesi onu tamamen sakinleştirmişti. Fakat şimdi herkesin içinde beslediği hainlikleri düşünüyordu. Evvelden hiç böyle şeyler düşünmezdi.

Gittikçe endişeleniyor, içine kapanıyor, ama gene de sabahtan akşama kadar caddelrede dolaşarak mallarını satıyor, birahanede oturuyor, halkını seyrediyor, söylenen herşeyi kulağını tilki gibi açarak dinliyordu .Bir gün tavanarasma saklananı hatırlayarak ona daha iyi bir yer bulmayı düşündü. Fakat sonradan bundan vazgeçti. Hayır, yapmayacaktı. Olduğu yerde durması daha iyiydi. Eğer bir araştırma olup bulduklarını takdirde itiraz edebilirdi.

Fakat ne evi aramışlar, ne de tahkikat için polis gelmişti. Olaydan altı gün sonraya kadar kimse gelmedi. O günkü soruşturmaya, çamaşır değiştirerek, en iyi elbisesini giyerek ve çizmelerini parlatarak hazırlanmıştı. Kendini götürecek araba kiraladı, yollarda taşlara takıldığı zaman bunun sarsıntısına dayanıyor ve içinde dimdik oturuyordu. Çünkü içinde herşey sımsıkı düğümlenmişti, en ufak bir eğilme onu patlatmaya yeterliydi. Aynı sebepten ofisin merdivenlerini ağır ağır, dikkatle, cam bir tüpün

içine yerleşmiş gibi tırmandı. Odaya girdiğinde, içerde, gözünde altın çerçeveli bir gözlük olan kıvırcık saçlı, kemerli burunlu bir genç vardı. Beyaz, narin ellerini ovuşturuyordu. Ilya'yı görünte gözlüklerini çıkardı, mendili ile parlattı ve Ilya'ya kocaman siyah gözleriyle baktı. Ilya hiç bir şey demeden eğilerek selâmladı.

— Merhaba. Şuraya oturun.

Üzeri vişne çürüğü kumaşla kaplı olan büyük bir masanın yanındaki sandalyeyi işaret ediyordu. Ilya otururken masanın kenarında duran bir takım kâğıtları dirseği ile itti. Bunu gören dedektif kibar bir şekilde kâğıtları kaldırdı. Sonra masanın öbür tarafına Ilya'nın karşısına oturdu. Bir kitabın sayfalarında gözünü gezdirmeye başladı. Konuşmuyordu. Fakat arada bir gözünün ucuyla ona bakıyordu. Sessizliği sinir bozucu bulan ilya odanın içinde gözünü gezdirmeye başladı. Çok zengin döşenmişti ve çok temizdi. Duvarlarda resimler asılıydı. Bunlardan biri İsa'nın başı önünde yürüyen resmiydi. Harebelerin içinde yalnız ve düşünceli yürüyordu Bastığı yerde kılıçlar, silâhlar ve insan vücutları vardı. Arka plânda dumanlar yükseliyordu.

Ilya buna uzun bir müddet baktı, anlamını çözmeye çalıştı. Tam soracakken dedektif kitabı büyük bir gürültüyle kapadı. Şaşıran Ilya ona baktı. Adamın yüzü gerginleşmişti ve dudaklarını komik bir şekilde buruşturuyordu.

— Evet, diye başladı, parmaklarını masaya vurarak. Yanılmıyorsam Ilya Yakolevich Lunyev sizsiniz?

— Evet.

— Seni niçin çağırttığımızı tahmin ettin mi?

— Hayır, diyerek Ilya resme bir daha baktı Te-

miz, sessiz, güzel bir odaydı. Ilya hayatında hiç bu kadar temizlik ve zenginlik görmemişti. Dedektiften ise hoş bir koku etrafa yayılıyordu. Bütün bunlar sinirlerini teskin etmiş ve kıskanç düşüncelere sevk etmişti: Böyle yaşayanlar da vardı! Hırsızları ve katilleri bularak zengin oluyorlardı. Acaba bunlar ne kadar alıyordu.

— Bilmiyor musun? diye dedektif hayretle sordu. Olimpiada Danilovna sana söylemedi mi?

— Hayır. Onu uzun zamandan beri görmedim.

Dedektif sandalyesine yaslandı ve dudaklarını komik bir şekilde bükmeğe başladı.

— Ne zamandan beri? diye sordu.

— Bilmiyorum - galiba sekiz dokuz gün oldu.

— Yaa, Poluektov'la evinde sık sık karşılaşır mıydın?

— Öldürülen yaşlı adam? diye Ilya dedektifin gözlerinin içine baktı.

— Evet öldürülen yaşlı adam.

— Hayır, hiç karşılaşmadım.

— Hiç mi?

— Hiç. ...

Dedektif bunu takip eden bir takım sorular daha sordu, bunlara cevap vermek için Ilya bazıları üzerinde düşündü. Bu esnada dedektif sabırsız bir şekilde masanın üzerine vuruyordu.

— Olimpiada Danilovna'nın Poluektov tarafından kiralandığını biliyor muydun? diye birden sordu. Ilya'nın gözlerinin içine bakıyordu.

Ilya onun bakışlarının altında kızardı, hakarete uğradığını hissetti.

— Hayır, diye boş bir şekilde cevap verdi.

— Evet, onun yanındaydı, diye dedektif tekrarladı. Ilya'nın hiç bir imada bulunmadığını görerek

İlâve etti, Pek hoş bir manzara değil, değil mi?

— Hayır.

— Demek benimle aynı fikirdesin.

Ilya gene cevap vermedi.

Onu ne kadar zamandan beri tanıyorsun?

— Bir seneden fazla oluyor.

— Başka bir deyişle Polvektov'la tanışmasından önce?

"Zeki köpek" diye Ilya düşündü, fakat ciddi bir şekilde cevap verdi.

— Poluektov'u tanımadığıma göre bunu nasıl bilebilirim?

Dedektif dudaklarını büzdü ve masadaki kâğıtlardan birini alırken hafifçe ıslık çaldı. Ilya tekrar resme döndü, bunu tetkik etmekle sinirlerinin yumuşadığını sanıyordu.

Diğer bir odadan küçük bir çocuğun ince kahkahaları duyuluyordu ve bir kadının şevkatle şarkı söylediği işitiliyordu.

— Resmi beğendin mi? diye dedektif sordu.

— İsa nereye gidiyor? diye Ilya kısık bir sesle sordu.

Dedektif onu bir an şaşkın ve bedbin gözlerle seyrettikten sonra cevap verdi.

— Gördüğün gibi, insanların kutsal emirlerini yerine getirdiklerini görmek için yeryüzünden çıkmış. Burada da bir harp meydanında yürürken gösterilmiş ateş, vahşet...

— Bunları gökten göremez miydi? diye Ilya sordu.

— Resim tamamen sembol. İsa'nın öğrettikleri ve hayatın gerçekleri arasındaki farkları gösteren bir resim.

Bir kere daha sivrisinek ordusu gibi Ilya'yı rahatsız eden bir sürü önemsiz sorular daha soruldu. Bunlar onun büsbütün canını sıktı, dedektiften nefret etti. Çünkü bütün bunların şaşırtmaca olduğunu çok iyi biliyordu.

— Hiç hatırlıyor musun, diye adam çabucak sordu. Perşembe günü iki ile üç arası neredeydin?

— Birahanede çay içiyordum, dedi Ilya.

— Hangi birahanede?

— Plevna'da

— Bana o saatte kesin olarak orada bulunduğunu nasıl ispat edebilirsin?

Adamın yüzünün damarları oynamıştı, ileriye doğru göğsü masaya dayanacak şekilde yaklaştı. Alev alev yanan gözleri Ilya'nınkilerin içine giriyordu. Ilya birden cevap vermedi.

— Birahaneye girmeden önce polise saatin kaç olduğunu sormuştum, diye sakin bir tavırla cevap verdi.

Dedektif kendisini sandalyesinin arkasına bıraktı, bir kalem alarak ucunu parmaklarına vurmaya başladı.

— Polis bana saatin ikiye yaklaştığını, ya da biri yirmi falan geçtiğini söylemişti.

— Seni tanır mı?

— Evet.

— Senin saatin yok mu?

— Hayır.

— Ona bundan evvel de saati sorar mıydın?

— Arada bir.

— Plevna'da çok kaldın mı?

— Biri cinayeti haber verinceye kadar.

— Sonra nereye gittin?

— Cesedi görmeye.

— Seni orada gören oldu mu, dükkânda demek istiyorum.

— Aynı polis. Hatta beni kovaladı - itti.

— Mükemmel! diye dedektif tatmin olmuş bir şekilde bağırdı. Sonra Ilya'ya bakmadan devam etti, Polise saati cinayetten evvel mi yoksa sonra mı sordun?

Ilya anlamıştı. Bu kızgınlığı içinde, gözleri kamaştıran beyaz gömlekli, manikürlü ince uzun parmarlı, altın gözlüklü ve siyah yırtıcı gözlü adama hafifçe döndü:

— Nereden bilebilirim? dedi.

— Dedektif kuru bir şekilde öksürdü ve parmaklarım kemikleri çıtlayıncaya kadar büktü.

— Çok iyi, diye homurdandı. Mükemmel. Bir kaç soru daha kaldı, sonra tamam.

Şimdi sorularını anlamsız bir ses tonuyla, acele etmeden, mühim bir haber alamıyacağından emin bir şekilde soruyordu. Ilya ise dikkatle cevap vermeye devam ediyordu, kendini tamamen kontrol altında tutuyordu. Konuştuğu her kelime göğüs boşluğundaki gergin bir ipe çarpıyormuş hissini veriyordu. Fakat dedektif onu bir daha tuzağa düşürmek teşebbüsünde bulunmadı.

— O gün caddede yürürken koyun derisinden palto giymiş uzun boylu bir adam gördüğünü hatırlıyor musun?

— Hayır, dedi Ilya.

— Peki - şimdi verdiğin ifadeyi dinle; sana imzalamanı söyliyeceğim. Kâğıdı yüzüne tutan dedektif monoton, fakat hızlı hızlı yazdıklarını okudu, sonra Ilya'nın eline bir mürekkepli kalem tutuşturdu. İmzaladıktan sonra yavaşça ayağa kalktı.

— Müsaadenizle, diye kısık fakat ciddi bir tonla söyledi.

Adam onu önemsemiyerek hafifçe başım evet anlamında salladı. Sonra yazmaya başladı. Fakat Ilya dışarı çıkmadı. Kendisine uzun bir müddet eziyet eden bu adama bir şeyler söylemek istiyordu. Odanın sessizliğinde kalemin kâğıda sürtünürken çıkardığı sesi net olarak duyuyordu ve bitişik odada hâlâ kadının sesi işitiliyordu.

Dolly, Dolly benim için, dans et, dans et!

— Ne var? diye dedektif aniden başını kaldırarak baktı.

— Hiç bir şey, diye Ilya asık suratla söylendi.

— Gidebileceğini söylemiştim.

— Gidiyorum.

Ilya, dehşet verici bir kinle dolduğunu hissetti, bir ara birbirlerine baktılar. Çabucak arkasını dönerek dışarı çıktı. Caddeye geldiği zaman soğuk bir rüzgâr yüzüne çarpıyordu. Vücudunun ter içinde olduğunu sezdi. Yarım saat sonra Olimpiada koşarak kapıyı açtı, bir annenin oğlunu karşılaması sevinci içindeydi. Yüzü solgun ve gözleri endişeliydi. Huzursuz bakışları vardı.

— Ne akıllık etmişsin, diye Olimpiada Ilya'nın nereden geldiğini öğrendiği zaman cevap verdi. İşte bunu yapmalıydın - Beğendin mi adamı?

— Yaşlı kurnaz bir tilki, diye Ilya hırçın bir şekilde söyledi. Beni hep yakalamaya çalıştı.

— Sen ne umuyordun? Ona bunun için para veriyorlar. diye Olimpiada bilgiççe cevap verdi.

— Şunu dosdoğru soramaz mıydı. undan bundan bir sürü şeyden bahsetti.

— Ama sen de ona dosdoğru anlatmadın, diye Olimpiada gülümsedi.

— Ben mi? diye Ilya hayretle sordu. Hayır, galiba ben de dosdoğru cevap vermedim. Allah hepsini kahretsin. Bu yeni fikirle şaşırmış gibiydi, bir kaç dakikalık teredütten sonra; Çok komik, dedi. Orada, ofisinde otururken haklı olan kendimmişim gibi bir his duydum, inanabiliyor musun?

— Allaha şükür! diye Olimpiada neşe içinde bağırdı. Her şey düzelecek.

Ilya onunla konuşurken gülümsüyordu.

— Fazla yalan söylemek mecburiyetinde kaldım. Şanslı piçim. Olimpiada, diye acayıp bir kahkaha attı.

— Sivil elbiseli adamlar beni takip ediyorlar, diye, Olimpiada fısıldadı. Ve belki seni de takip ediyorlardır.

— Oh, tabi diye alaycı bir ifade ile haykırdı. İkimizi de kokluyorlar - sanki ormandaki kurtlarmışız gibi takip ediliyoruz! Ama bizi yakalıyamazlar. Onlar yapamaz bunu! Ben kurt değil sefil bir yaratığım. O yaşlı adamı boğmak istemedim. Hayat beni boğuyor, tıpkı Pavel'in şiirinde olduğu gibi. Aynı zamanda Pavel'i Yakov'u da boğuyor, herkesi... herkesi...

— Boşver Ilya, diye Olimpiada çayı ikram ederken söyledi. Herşey normale dönecek.

Ilya oturduğu sedirden kalkarak pencereye gitti, orada durarak asık suratla, suçlu bir şekilde anlatmaya devam etti:

— Bütün hayatım boyunca burnum pisliğe sürtüldü. Neden nefret ettimse, neden kaçmak istedimse aksine içine itildim. Güvenebileceğim birtek insan bile bilemiyorum. Bu dünyada cidden temiz ve

namuslu bi rşey yok mu? u halime bak - niçin gidip te o yaşlı... adamı boğdum?... ellerimi kirlettim ve kendimi lekeledim. Peki ya para... Onu ne diye aldım?

— Artık korkma, o buna değmezdi, diye Olimpiada Ilya'yı teskin etmeğe çalıştı.

— Korkmuyorum. Sadece ne yaptığımı düşünüyorum. Herkes yaptıklarının haklı olduğunu göstermeğe çalışır. Yaşamak için buna mecburdur. O dedektif hariç herkes böyledir. Yalnız o yaldızlı kâğıda sarılmış çikolata gibi. Hiç kimseyi boğmak mecburiyetinde değil. Herşeyi temiz ve tertipli, namuslu bir hayat yaşayabilir.

— Bir dakika, beraber bu kasabadan taşınacağız.

— Oh, hayır. Taşınmıyacağız! Hiç bir yere gidemem, diye Ilya ona dönerek söyledi. Burada kalıp ne olacağını göreceğim. Kelimeler tehdit eder gibiydi.

Olimpiada düşünceye dalmıştı. Koltukta oturuyor ve beyaz tuvaletinin içinde çok hoş ve şirin görünüyordu.

— Onlara daha söyliyeceklerim var, diye Ilya bir aşağı bir yukarı dolaşırken başını salladı.

— Gitmek istememen benden korktuğun için mi? diye incinmiş bir tonda Olimpiada sordu. Şimdi seni sımsıkı bağlayacağımdan mı korkuyorsun? Sırrını bildiğim için seni bırakmıyacağımı mı sanıyorsun? Çok yanlış düşünüyorsun sevgili çocuk. Kendi arzun olmadan seni hiç bir zaman peşimden sürüklemem.

Olimpiada'nın sesi sakindi, fakat dudakları acı iie bükülüyormuş gibiydi.

— Ne diyorsun? diye Ilya hayretler sordu.

— Korkma ,bana bağlanman için seni hiç bir

zaman zorlamam. Nereye istesen git, yolun açık olsun.

— Yapma, diye Ilya onun yanına oturdu ve elini tuttu. Böyle saçma bir şeyi niçin söylüyorsun?

— Oh, bilmiyorsun değil mi? diye bıkkın bir sesle bağırdı ve elini çekmeye çalıştı. Ben seni tanırım. Sen gururlusun. Zalimsin. O yaşlı adamla yaşadığım için beni affetmiyorsun ve hayatımdan iğreniyorsun. Bütün bunların benim yüzümden olduğunu düşünüyorsun. Benden nefret ediyorsun.

— Yalan! diye Ilya gururla söyledi. Söylüyorum sana, yalan. Biraz olsun seni suçlamıyorum. O temiz, lekesiz kadınların benim gibiler için olmadığını biliyorum. Benim gibi bir adam için onlar çok pahalıdır. Böyleleriyle evlenmemi mi ümit ediyorsun. Onların çocukları olur. Temiz şeyler sadece zenginler içindir .Bir arta kalanları alırız, üzerine tükürülmüş hırpalanmış, elden düşmeleri bizim olur.

— Üzerine tükürüldüğümü düşünüyorsan, bırak beni! diye Olimpiada yerinden fırlayarak bağırdı. Defol! Gözlerinden yaşlar boşanıyordu, Ilya'ya ateş gibi sözlerle hücum etti. O çukura içinde para olduğu için kendi arzumla indim. Şimdi bu parayı merdiven gibi kullanarak çıkmağa çalışıyorum. Tekrar namuslu bir hayat yaşamaya kararlıyım. İstersen düzinelerle yaşlı adam öldür, aldırdığım yok - seni seviyorum. Bunu yapmakta sen bana yardım ettin. Ve şunu unutma ki bana ettiğin yardımdan dolayı seni seviyor değilim. Ben sendeki gururu seviyorum, gençliğini ve kıvırcık saçlarını seviyorum. Kuvvetli ellerini, sert bakışlarına hayranım. Kalbime her dar minnettar kalacağım. Hemen şurada dizlerimin üzerine düşüp ayağını öpeceğim!

an bıçak gibi giren eleştirileri niçin sana ölünceye ka-

Ve böyle diyerek oturmuş olan Ilya'nın ayağının dibine düştü, dizlerini öperek şöyle dedi:

— Allahım, o günahı işlemem bana çok faydalı oldu. Bütün hayatım boyunca pisliğin içinde çürümektense, önce bu çamura saplandım, fakat sonra çıkıp temizliğe kavuştum. Artık çıktığımdan dolayı beni affetmen için sana dua edebilirim. Bütün hayatım boyunca o pisliğe tahammül edemezdim. Her tarafım leke içinde kirliyim. Ne kadar ağlarsam ağlayayım yaşlarım beni temizlemeye yetmez.

Önce Ilya onu itti ve ayağa kaldırmaya çalıştı. Fakat o daha sıkı bir şekilde Ilya'nın bacaklarına sarıldı ve başını dizlerine yasladı. Konuşurken yüzünü Ilya'nın dizlerine sürüyor, soluk soluğa göz yaşları içinde konuşuyordu. Bir an sonra Ilya titreyen elleri ile Olimpiada'nın saçlarını karıştırmaya, okşamaya başladı. Sonrada onu dizlerinin üzerinde kaldırdı ve kolları ile sarılarak başını omuzuna koydurttu. Alev alev olan yanaklarını sımsıkı Ilya'nın yüzüne bastırmıştı. Onun kuvvetli kollarının arasında fısıldayarak konuşmaya devam etti:

— İnsan bir kere günah işledikten sonra bütün hayatı boyunca başkaları tarafından küçük düşürülmesi doğru olur mu? Daha küçücük bir kızken üvey babam çirkin arzuları ile bana sürünerek gelirdi, ben de elimdekilerle onu döverdim. Fakat sonra beni daha iyi şekilde elde ettiler - içirdiler, sarhoş ettiler beni. Ufak, temiz bir çiçek kadar körpe idim. Ağladım. Güzelliğimi yıkan bir şey gibi göründü bu bana. Oh, hiç böyle olmak istemezdim - hiç istemezdim! Ama sonra bunun bir önemi olmadığını gördüm. Geri dönüş olamazdı. Hiç olmazsa iyi para ödeteyim dedim. Hepsinden nefret ediyordum. Onlardan para çalıp içiyordum. Birkere bile o verdiğim

buselere kalbimi kaptırmadım. Tâki sana rastlayıncaya kadar. Kelimeler kısık bir sesle birbirini kovalıyordu. Sonra birden kendini çekerek bağırdı. Bırak beni gideyim!

O zaman Ilya ona daha sıkı sarıldı ve ihtirasla çaresizlik içinde yüzünü öpmeye başladı.

— Sana söyleyecek hiç bir şeyim yok, diye mırıldandı. Yalnız şunu bil ki, kimsenin bize aldırdığı yok. Böylece biz de kimseye aldırmıyacağız Ne yaptığını anlattığına memnun oldum. İyi idi. Sen de iyi sin. Seni şeyden - şeyden - daha çok seviyorum. Seni ne kadar sevdiğimi söyleyecek kelime bulamıyorum.

— Olimpiada'nın gözyaşları Ilya'nın içinde saf ve coşkun sevginin doğmastna sebep olmuştu. Uzun müddet orada birbirlerine yapışmış vaziyette, dertlerini birbirlerinin kulaklarına fısıldayarak kaldılar.

— Sen ve ben saadeti hiç bir zaman bilemiyeceğiz, diye Olimpiada çaresizlik içinde başım salladı.

— Öyle ise bizde kendi saadetimizi paylaşırız. Sürgüne bile beraber gideriz değil mi? Fakat o zamana kadar dertlerimizi aşkın içine gömelim. Şimdilik kalbim tüy kadar hafif.

Birbirlerinin kelimeleri ile harekete geçerek, dokunuşları ile heyecanlanarak gözlerinin içlerine bakıyorlardı. Kucaklaşmaktan vücutları alev gibi olmuştu, elbiseleri onları sıkıyordu...

Dışarıda gökyüzü griydi... Soğuk bir sis yeryüzünü kaplamıştı. Ağaçları bile örtmüştü. Ön bahçedeki dut ağacının ince dalları arada bir sallanıyor ve pencerenin kenarlarındaki karları temizliyordu. Bir kış akşamı başlamıştı.

Bir kaç gün sonra Ilya, polisin uzun boylu,

kürklü şapkalı, koyun derisi paltolu adamı aradığını öğrendi. Poluektov'u öldürğünden şüphe ediliyordu. Dükkân iyice araştırıldığında iki gümüş çerçeveli dini resimlerin çalındığı meydana çıkmıştı. Dükkânın çırağı çocuk Andrei adında uzun boylu, deri paltolu adamın cinayetten iki üç gün evvel gelerek bunları satın aldığını söylüyordu. Bu adamdan Poluektov umumiyetle öteberi alır ve ona borç para verirdi. Daha sonra öğrenildiğine göre çırağın tarifine uyan bir adam o gece ve ertesi gün kasabanın meyhanelerinden birinde içki alemi yapmıştı.

Her geçen gün Ilya'nın kulağına yeni dedikoduları getiriyordu. Bütün kasaba bu korkusuzca işlenen cinayetle coşkun bir haldeydi.

Sokakta, birahanelerde, özel evlerde - her yerde bunun tartışması yapılıyordu. Fakat Ilya bu konuşmalara pek aldırmıyordu. Tehlike kendiliğinden, bir yaranın kabuğunun düşüp kaybolması gibi uzaklaşmıştı. Bunun yerini boşluk almıştı. Şimdi artık nasıl yaşamaya devam edecekti? Acemi sefer yapan gemi gibi yahut da gittiği yeri belli olmayan yolcu gibiydi.

Son zamanlarda Yakov onu rahat bırakmıyordu. Kirli ve başı boş bir halde birahanede, bahçede dolaşıyor, kocaman gözlerini ona buna dikiyor, derin bir problemi olan insanlar gibi düşünüyordu. Ilya'yı görür görmez ona esrarengiz bir sesle yanaşır, fısıldayarak konuşurdu. Bir defasında şöyle dedi:

— Bana bir dakikanı harcayabilir misin?

— Şimdi olmaz, biraz sonra.

— Ama son derece önemli.

— Nedir?

— Kitaptan söz edeceğim - ah ne yazdığını bir bilsen! Oh Allahım!

— Kitabının da, senin de canınız cehenneme! Sen bana yalnız şunu söyle, baban ne diye bana hep surat ediyor?

Fakat Yakov biraz olsun gerçeklerle ilgilenmezdi. Ilya'nın sorusuna cevap olarak sadece gözlerini kocaman açtı ve:

— Öyle mi? Sebebini bilmiyorum. Doğru, bir defasında amcana sahte para ticareti falan yaptığını söylerken duydum. Ama hepsi saçma.

— Nereden biliyorsun? diye Ilya sırıttı.

— Hıh! Sahte para mı! Saçma. Bu acayip sözü, elinin bir hareketiyle itti. Demek gerçekten benimle konuşacak vaktin yok?

— O kitap hakkmda mı?

— Evet. İçinde doğru dürüst anlamadığım bir yer var.

Ilya ona, sanki canavarmış gibi bakıyordu. Böyle anlarda Yakov'un kör olduğunu sanardı. Acıyarak hayatla bağı olmayan bir yaratığa benzetirdi onu. Evde, ve o caddede herkesin söylediği bir dedikodu vardı. Petrukha uzun zamandan beri pahalı bir randevucudan tuttuğu, metresiyle evlenecekti. Yakov ise buna tamamen ilgisiz kalıyordu. Ilya ona düğünün ne zaman olduğunu sorduğu zaman şöyle cevap verdi:

— Kimin dilğünü?

— Babanın.

— Oh, o mu? Kimbilir? Öyle bir kadınla evlenmek yüz karası olur.

— Onun bir oğlu olduğunu biliyor muydun? Oldukça bilyük bir Gimnazyum'da okuyor.

— Ee, ne olmuş?

— Babanın mirasçısı olacak.

— Ha - hah, diye Yakov tamamen anlamsız bir

şekilde bağırdı, Sonra birden heyecanlandı. Oğlu mu? Onun bana yardım etmesi gerek. Babam onu tezgâhın ardına dikerse ben de istediğim yere giderdim! Ne şans!

Böyle hürriyet havası içinde dudaklarını yemeğe başladı. Ilya acıyarak gülümsedi:

— Dedikleri doğru, «Aptal dilenci havucu paraya tercih edermiş" Ah, Yakov! Yakov! Bu dünyada nasıl hayatını sürdüreceksin?

Yakov birden heyecanlanmış, gözleri açılmıştı:

— Bunu da düşündüm, diye çabucak fısıldadı. Önce insan kendini bilmeli, Allahın kendisinden ne istediğini bilmeli. Şimdiye kadar bana bir tek şey normal göründü; insanlar iplik gibi birbirlerine karışmış, hepsi ayrı bir yöne kendini çekiyor. Kimse bunun nereye bağlanacağını bilmiyor. Bir insan doğuyor, kimse bunun nedenini bilmiyor; yaşıyor, kimse sebebini bilmiyor; ölüyor ve herşey bitiyor. Bu bakımdan insan önce neden doğduğunu bilmeli - anlıyor musun?

— Böyle şeyler düşünmekten başka şeyler bilmezsin, diye Ilya kızgın bir şekilde söyledi. Ne lüzumu var?

Yakov'un fikirlerinin kendisini de etkilediğinin farkındaydı. Şimdi söyledikleri onu her zamankinkinden daha çok ilgilendirmişti... Onu istemediği düşüncelere sürüklüyordu. Yakov konuştuğu zaman, Ilya'nın içindeki kara benliği, bir bebeğin annesinin rahiminde kıpırdanması gibi daima oynar ve onu parlak, temiz hayata iterdi. Böyle olduğu anlar Yakov'un kelimelerini aç bebekler gibi emerdi. Halbuki bunu istemiyordu. Korkuyor, nefret ediyordu. Bu bakımdan Yakov'la konuşmaktan sakınıyordu. Ama arkadaşını silkeleyip atması güçtü.

— Ne gereği var? Bu gayet açık. Havasız yaşamadığın gibi, bunsuz da yapamazsın.

— Yaşlı adam gibisin Yakov; çok can sıkmağa başladın. "Herkes diğerleri gibi en iyisini ister" diye bir deyim vardır.

Böyle konuşmalardan sonra Ilya içinin tuzlu lahana ile dolmuş gibi hissederdi; susuzluktan ölmüş gibi içi ezilirdi. Fakat bir türlü isteyemezdi. Allah hakkında bu meçhul ve ezici düşüncelerine dayanılmaz ve arzulu bir şeyler ilâve edilirdi.

Allah her şeyi görür ama hiç bir şey yapmaz diye suratını asarak söylendi. Anlatılmaz zıtlıklar içinde karmakarışık olduğunun farkındaydı. Düşüncelerinden ve korkularından sıyrılmak için kurtuluşu Olimpiada'nın kollarına atılmakla bulmuştu.

Arada bir Vera'yı görmeye gidiyordu. O azar azar neşeli bir hayatın girdabına kapılmaya başlamıştı.

Ilya'ya tüccarlarla, subayların yaptığı cümbüşlerin heyecanlı raporlarını veriyordu. Lokantaları, gezi yerlerini tarif ediyor, Ilya'ya hediye olarak kabul ettiği elbiseleri, mücevherleri gösteriyordu. Şirin kıvrımları olan güzel, taze, diri bir vücudu vardı. Hayranlarının kendisi için nasıl kavga ettiklerini övünerek anlatıyordu. Ilya onun güzelliğine kuvvetine, neşesine hayrandı, Ama onu sırası geldikçe uyarıyordu.

— Dikkat et Vera; bütün bunlara kendini kaptırma.

— Ne olur? Bunlar benim lâyık olduğum şeyler. Hiç olmazsa rahat bir hayat sürüyorum. İşim bitince eyvallah!

— Pavel ne olacak?

Yüzü burkuldu ve sesindeki samimilik kayboldu.

— Beni terk etmeli. Bana bağlı kalması doğru değil. Kendine niçin eziyet etsin? Hiç bir zaman bu hayattan vaz geçmiyeceğim. Böcek bir kere ağa takıldıktan sonra...

— Sevmiyor musun? diye Ilya sordu.

— Pavel'i sevmeden yapamıyorum, diye donuk bir sesle cevap verdi. O harika bir insan.

— Peki öyle ise, niçin onunla yaşamıyorsun?

— Yaşayıp ta boynuna bağ mı olayım? Beni bırak, kendisine zor bakıyor. Oh, hayır; onun için hislerim çok coşkun.

— Dikkat et, bu fena netice vermesin, diye ona ihtar etti.

— Allah aşkına, diye Vera bağırdı. Benden ne yapmamı bekliyorsun? Benim sadece bir erkek için mi yaratıldığımı sanıyorsun? Herkes kendini eğlendirmek istiyor. Ve herkes istediği gibi yaşıyor - sen veya ben. Veya herkes.

— Yalnış düşünüyorsun, diye Ilya hüzünlü bir şekilde cevap verdi. Biz sadece kendimiz için yaşamıyoruz.

— Kim için?

— Meselâ kendini ele al. Sen tüccarlar için, onun gibi bir sürü hovardalar için yaşıyorsun.

— Ben kendim de hovardayım, dedi ve kahkaha ile gülmeye başladı.

Ilya ondan üzüntü içinde ayrıldı. Pavel'i iki kere görmüştü ama her seferinde de bir dakika kadar konuşmuşlardı. Kendisini Vera'nın yanında bulunca Pavel tedirgin oluyordu. Onun karşısına oturuyor, dudaklarını sımsıkı kapayarak bir tek kelime bile söylemeden bekliyordu. Zayıf yanaklarında derhal

iki kırmızı nokta beliriyordu. Ilya arkadaşının kendisini kıskandığını anlıyordu ve bu onu bir nevi tatmin ediyordu. Çünkü arkadaşının başını bir ilmige soktuğunu ve bundan yaralanmadan kurtulamıyacağını seziyordu. Her ikisine acıdığı için fazla yanlarına gitmiyordu.

Olimpiada ile ikinci bir balayı yaşıyorlardı. Buna rağmen aralarında neşelerini kaçıran soğuk bir cereyan arada bir esiyordu. Konuşurlarken bazen Ilya kara düşüncelere saplanırdı.

— Hadi sevgilim, gene kurma, diye Olimipada onu teskin ederdi. Bu dünyada eli lekesiz kimse yok.

— Dinle, diye Ilya inatçı bir sesle atılırdı. Bu mevzuda çok zekisin ama benim düşüncelerimi hiç bir zaman anlayamıyacaksın. Bana şunu söyle: Bir insan başkasını incitmeden nasıl namuslu bir hayat yaşayabilir? Yaşlı adama gelince - onun için bir kelime bile istemiyorum! İşitiyor musun?

Fakat Olimiada yaşlı adamdan konuşmadan edemez, Ilyaya heponu unutması için israr ederdi. Ilya'da ona kızar ve çıkıp giderdi. Bundan sonraki gelişinde Olimipada vahşi bir şekilde ağlar, korktuğu için Ilyanın kendisini sevdiğini söylerdi. Böyle bir şey istemediğini ve kaçıp gideceğini söyleyerek Ilya'yı tehdit ederdi. Onu çimdikler, omuzunu ısırır, ayaklarını öper, nihayet yorgun ve bitkin düşünce elbiselerini çıkarır, Ilya'nın karşısında çırılçıplak durur, şöyle derdi:

— Bakılacak gibi değil miyim? Vücudum güzel değil mi? Ve ben seni vücudumun her santimi ile seviyorum, kanımın her damlası ile, etimin her parçası ile seviyorum! İstersen boğazımı kes - Yüzüne bakar, gülerim.

Bundan sonra mavi gözleri vahşileşir, dudakları

ihtirasla bükülür, göğsü onu kucaklamak istercesine kalkıp inerdi. Ilya da onu kollarına alır, bitkin hale gelinceye kadar aşk yapardı, sonra evine giderken kendi kendine düşünürdü. Bu kadar ihtirasla dolu bir insan o yaşlı adamın elleri gibi iğrenç ellerle dokunulmaya tahammül edebilir mi? Bunun üzerine Olimpiada'dan iğrenir, öpücüklerini hatırlıyarak yere tükürürdü.

Bir defasında Olimpiada'mn öpücükleriyle donanmış vücuduyla ayrılırken ona:

— O yaşlı şeytanın işini bitirdiğimden beri beni daha çok seviyorsun dedi.

— Doğru. Ne var bunda?

— Hiç bir şey. ilginç; çürük yumurtaların tadının taze olanlardan daha lezzetli olduğunu düşünenler vardır, aynı zamanda elmayı çürümüş halde sevenler de vardır.

Olimpiada buna boş bir bakışla gülümsedi, hiç bir şey demedi.

Bir gün, Ilya işten geldikten sonra elbiselerini değiştirirken amcası Terenty içeri girdi. Kapıyı ardından kamburu ile kapadı ve orada kimsenin kendisini takip etmediğinden emin olmak için bir iki saniye bekledi, sonra kapıyı kilitledi. Ilya, onu alaylı bir tavırla seyrediyordu.

— Ilya diye Terenty sandalyeye otururken soludu.

— Efendim?

— Senin hakkında bazı şeyler duyuyorum. Hiç hoş olmayan şeyler.

Kambur derin bir nefes aldı ve bakışlarını yere çevirdi.

— Ne gibi şeyler? diye Ilya çizmelerini çıkartırken söyledi.

— Değişik şeyler. Bazıları... O adamın ölümünde parmağının olduğunu söylüyorlar... Diğerleri senin kalpazanlık yaptığını söylüyorlar.

— Kıskanıyorlar, ha?

— Birahanede dedektife benzer adamlar dolaşıyor. Senin hakkında Petrukha'ya hep sorular soruyorlar.

— Varsın sorsunlar dedi Ilya.

— Oh, tabi - Bir şey yapmadıktan sonra sana ne?

Ilya güldü ve yatağın üzerine uzandı.

— Onlar artık gelmiyor. Fakat şimdi Petrukha... Terenty özür diliyor gibiydi. «Kendine kalacak bir yer bulsaydın iyi olurdu Ilya. Petrukha evinde fena karakterli kimseleri istemediğini söylüyor. Kendisini dört başı mamur gösteriyor.

Ilya amcasına baktıktan sonra yüksek sesle cevap verdi:

— Eğer o vernikli çehresinden çok memnunsa çenesini kapasın! Bunu ona bildir! Benim hakkımda olur olmaz şeyler söylemekte devam ederse kafasını kopartırım. Ben ne olursam olayım, tahkikat etmek ona düşmez. Buradan istediğim zaman taşınırım. Bir kere olsun namuslu bir yerde oturmak ondan daha fazla bana memnuniyet verecektir.

Kambur, Ilya'nın bu çıkışından korkmuştu. Bir an hiç konuşmadan oturdu, kamburunu kaşıdı. Yeğenine dehşet içinde bakıyordu. Ilya ise dudaklarını kısmış bir halde tavana bakarak yatıyordu. Trenty'nin gözleri, onun kıvırcık saçlarının üzerinde, yakışıklı ve inatçı yüzünde, ufak bıyığında, geniş göğsünde, kuvvetli ve iyi gelişmiş vücudunda dolaşıyordu.

— Hoş bir delikanlı oldun diye mırıldandı. Köy-

de yaşasaydın kızlar sana rahat vermezlerdi. Orada hayatm kolaylaşırdı. Sana para da gönderirdim. Kendine bir dükkân açıp zengin bir kadın bulurdun. Hayat, tepeden inen bir kızak kadar pürüzsüz devam ederdi.

— Belki de tepeden aşağıya inmek istemiyorum, yukarıya tırmanmak istiyorum. diye Ilya somurtarak cevap verdi.

— Oh, tabi. Şüphesiz tırmanmak istersin diye Terenty telâşla ilâve etti. Ben de bunu demek istiyorum. Hayat düzgün akardı, sen. de rahatça tırmanırdın.

— Peki, ya tepeye yaklaşınca? diye Ilya sordu.

Kambur ona baktı ve kıkırdadı. Başka bir şey dedi ama Ilya onu dinlemedi. Bütün olanları zihninden geçiriyordu. Hadiseler nasıl birbirine bağlanarak ağır dilimlerini meydana getirmişlerdi. Bir adamın etrafında sıralanmışlar ve istedikleri yere kadar onu sürüklemişlerdi, tıpkı bir polisin hırsızı kovalaması gibi. İşte buradan kaçıp tek başıma yaşamak istiyordum! Fırsat elimde. Amcasına korkmuş bir halde baktı. fakat o anda kapının vurulması ile Terenty'de yerinden fırlamıştı.

— Evet, aç diye Ilya öfkelendi.

Kambur kilidi açtığı vakit karşısında elinde kocaman kahverengi bir kitapla bekleyen Yakov'u gördü.

— Masha'nın yanına gidelim diye heyecanla söylenerek yatağın kenarına yaklaştı.

— Niçin, nesi var? diye Ilya çabucak ilâve etti.

— Nesi mi? Hiç birşeyi yok galiba. Evde değil.

— Akşamlarını nerede geçiriyor? diye kambur merakla sordu.

— Matitza ile çıkıyor.

— Bu iyi değil diye Terenty konuştu.

Yakov Ilya'nın elini yakaladı ve çekti.

— Sen kontaksın dedi, Ilya.

— Siyah bir sihir diye Yakov fısıldadı.

— Nedir? diye Ilya çizmelerini giydi.

— Bu kitap. Dinle bak! Hadi acele et!

Ve böylece, arkadaşını karanlık koridordan sürükliyerek telâşla yürümeye başladı.

— İnsanın kanını donduruyor - tıpkı karanlık bir gölün sularını seyrederken gölün içine düşermiş, gibi oluyor insan.

Ilya sesinin titreyişinden dolayı arkadaşının heyecanının farkındaydı. Ayakkabı tamircisinin odasına girip lâmbayı yaktıkları zaman Ilya Yakov'un yüzünün bembeyaz olduğunu ve gözlerinin sarhoşlarınki gibi bulanık ve bahtiyar göründüğünü sezdi.

— Biraz damlattın mı? diye Ilya ona şüpheli bir şekilde baktı.

— Ben mi? Hayır, bugün bir damla bile içmedim Artık içmiyorum. Sadece babam evde olduğu zamanlar kendime hakim olmak için bir iki bardak içiyorum. Babamdan korkuyorum. Hem votka içmiyorum - kokuyor. Bak, dinle şunu.

Gürültülü bir şekilde sandalyeye çöktü, kitabı açarak eğildi. Parmağını satırların üzerinde gezdirerek titreyen bir sesle okudu:

— "Fasıl üç. İnsanların Menşei." Dinle.

Derin bir nefes aldıktan sonra sol elini kaldırdı ve sağ elini satırların üzerinde gezdirmeye başladı. "Diodor tarafından müşahade edildiğine göre ilk insanlar sağlam karakterli idiler" İşitiyor musun?

Sağlam karakterli... Bu gibi şeyleri yazanlara Diodor'un derin bir saygı olurdu. İnsan ırkının başlangıcı olmadan dünya ne yaratılmıştır, ne de asırlarla parçalanabilir... diyor.

Yakov başım kaldırdı ve elini havada salladı:

— İşittin mi— diye tekrarladı. Başlangıcı olmadan.

— Devam et diye Ilya kitabın deri kapağına baktı.

— Böyle bir anlayışa imza atanlar Cicero, Pitagoras, Samos, Arkhita, Terentin, Atinalı Plato, Xenocrates, Aristotle ve diğer bazı bilginlerdir. Bunlar büyük zekâları ile, dünyanın sonsuz gelişiminde başlangıç ve sonuç yoktur diye tayin etmişlerdir. İşitiyor musun? Gene başlangıcı yok. Fakat gene bu sonsuz gelişim içinde, doğmak ve dünyaya gelmek gibi bazı sonuçlar vardır, bunlarla birlikte yaradılış mefhumu diye bir konu ortaya çıkıyor, buradaki fenomen...

Ilya uzandı ve kitabın kapağını kapadı.

— Yeter! diye kişnedi. Cehennemin dibine! Bir avuç yabancılar senin zihnini karıştırmak için arapsaçı gibi şeyler düşünmüşler. Bundan bir anlam çıkmaz.

— Bekle! diye Yakov ona bakarak telâşla söylendi; sonra gözlerini kocaman açarak arkadaşına baktı. Sen kendi başlangıcını biliyor musun?

— Ne başlangıcı? diye Ilya sabırsızlandı.

— Meselâ ruhun. İnsan ruhla doğar değil mi?

— Evet?

— Öyleyse bunun nereden geldiğini öğrenmeye hakkın vardır. Ruhun ölümlü olmadığı ve daima yaşadığını biliriz değil mi? Öyle ise bilinmesi gereken önemli şey, nasıl doğduğunu öğrenmek değil fa-

kat nasıl var olduğunu bilmek önemli. Canlı olarak doğmuşsun. Peki ne zaman canlandın? Annenin rahiminde mi? Öyle ise sen doğmadan önce neler olduğunu hiç hatırlıyor musun? Ve eğer ruhun varsa bu ne zaman vücuduna girmiş? Bana söyleyebilirmisin?

Yakov'un gözlerinde mutlu bir parıltı vardı ve yüzü neşe içindeydi. Ilya'nın düşünceli haline nazaran kendisi tatmin olmuşa benziyordu.

— Senin ruhun işte! diye Yakov bağırdı.

— Aptal diye Ilya inatçı bir şekilde konuştu. Ne diye bu kadar neşeleniyorsun?

— Mesut olduğum için değil, sadece... biraz...

— Sadece biraz olduğun için... diye Ilya alay etti. Niçin hayatta olduğum önemli değil, nasıl yaşamam gerektiği mühim. Temiz ve namuslu olarak, kimseyi incitmeden ve kimsede beni incitmeden nasıl yaşamalıyız. Bana bunu söyleyen kitap bul.

Yakov'un havası sönmüştü. Arkadaşının heyecanını coşturmaktaki başarısızlığı kendisininkini de azaltmıştı. Bir dakika sonra şöyle dedi:

— Son zamanlarda sende beğenmediğim bazı şeyler var. Zihnindekilerin ne olduğunu anlayamıyorum. Göklere çıkmış gibi kurumlu bir halin var. Sanki kutsallaşmış gibisin.

Ilya güldü.

— Neye gülüyorsun? Sana doğruyu söylüyorum. Herkesi tenkid ediyorsun. Kimseye aldırdığın yok.

— Bu doğru diye Ilya atıldı. Kime aldırayım? Ve niçin? Bana hiç bir iyilik yapan oldu mu? İnsanların bütün arzusu başkalarının zararına kendi günlük ekmeklerini kazanmak. Ve hâlâ da başkalarının

kendilerini sevmesini ve saygı duymasını isterler. Herkesin karnı diğeri gibi açtır.

— İnsan sadece ekmekle yaşamaz diye Yakov kuru bir şekilde söylendi.

— Biliyorum. süslü elbiseler giyenlerin içi sahte. Bunları görebiliyorum. Amcam Allah'a her şeyin hesabını veriyor. Tıpkı tezgâhtarın, mal sahibine satışını bildirmesi gibi. Baban kiliseye yeni bir haç gönderdi, bu onun ya birisini aldattığını, ya da aldatmak üzere olduğunu gösteriyor. Bu nereye gitsen aynıdır. Beş ver, on al. Herkes sahtekârlık yapıyor, yaptıklarına bahane buluyor. Fakat ben şunu diyorum: Kazara veya kasdi olarak bir şey yaptığın zaman cezanı kabul edecek kadar erkek olmalısın.

— Dediğin doğru diye Yakov sakin bir şekilde cevap verdi. Babam ve Kambur hakkında dediklerin de doğru. Sen ve ben buraya ait değiliz, Ilya; yanlış yerde doğmuşuz. Hiç olmazsa sen sinirlendiğin zaman başkalarını tenkid ederek rahatlıyorsun. Bu da bir nevi huzur sayılır. Bende bu yetenek yok. Ah buradan bir gidebilseydim! diye birden patladı.

— Nereye giderdin? diye Ilya alaylı bir şekilde sordu.

Merdivenden adım sesleri ve mırıltılar geliyordu. Bir el kapımn tokmağını çevirdi. Çocuklar konuşmadan bekliyorlardı. O anda kapı hafifçe açılmış ve Perfishka görünmüştü. Bir an kenara tutundu, sonra sallanarak yere düştü. Sağ elindeki akordiyonu da başının üzerine geldi.

— Ayy! diye sarhoş bir halde güldü. Arkasından Matitza görünmüştü. Eğildi ve onu kollarına alarak kaldırmak istedi.

— İyi oldu! diye kalın sesi ile mırıldandı.

— Çek elini çöpçatan! Ben kendim kalkarım.

Sonra ayağa kalkmaya çabaladı ve çocuklara doğru gitti.

— Merhaba diye sol elini uzattı. Nasıl smız?

Matitza aptal aptal kıkırdadı.

— Nerede idin? diye Ilya sordu.

Yakov sarhoş çifte baktı ve hiç sesini çıkarmadı.

— Nerede miydim? Ay dostlar! Vay dostlar! diyerek Perfishka şarkı söyleyip oynamağa başladı.

— Hey, çöpçatan! diye Matitza'ya seslendi. Şu biraz evvel bana öğrettiğini söyleyelim. Hadi!

Matitza'nm yanında sobaya yaslandı ve onu dirseği ile dürterek parmağını akordiyonun telleri üzerinde gezdirdi.

— Masha nerede? diye Ilya kızgın bir şekilde söylendi.

— Nerede? diye Yakov tekrarlıyarak yerinden fırladı. Fakat sarhoşların onlara aldırdıkları yoktu. Matitza başmı bir yana sallayarak şarkı söylemeye başladı:

Komşu Komşu şimdi Pazertesi...

Perfishka akordiyonu ile ona katıldı ve kalın sesi ile söylemeye başladı:

Haziran geliyor Cumartesi...

Ilya kalktı ve ayakkabıcıyı o kadar şiddetle sarstı ki, adamın başı sobaya çarptı.

— Kızın nerede?

— Gecenin yarısında kızım kayboldu diye Perfishka başını tutarak mırıldandı.

Yakov da Matitza'ya aynı soruyu sordu.

— Söylemem diye kadın konuştu. Söylemem, söylemem, söylemem.

— Belki de onu hainlere satmışlardır diye Ilya sinirli sinirli güldü. Yakov ona korku ile baktı:

— Dinle Perfishka, söyle bana Masha nerede? diye bildirdi.

— Masha diye Matitza mırıldandı. Masha'nın işi tamam.

— Ilya! Duyuyor musun? Ne yapacağız? diye bağıran Yakov panik içindeydi.

Ilya sarhoşlara hiç cevap vermeden donuk bir şekilde baktı.

Matitza şarkısını bağıra bağıra söylüyordu, kocaman gözlerini bir Ilya'ya bir Yakova çeviriyordu. Birden kollarını açarak bağırdı.

— Çıkın dışarı! Çıkın evimden! Şimdi benim. Biz evleneceğiz.

Ayakkabıcı karnını tutarak gülmeye başladı.

— Gel Yakov dedi Ilya. Onlardan bir şey anlayamıyacağız.

— Bekle diye Yakov korku içinde tereddüt etti Perfishka **Masha nerede?**

— Matitza, sevgilim - Masha nerede?

Perfishka ıslık çalar gibi dudaklarını büktü. Hiç ses çıkmayınca Yakov'a dilini çıkardı ve tekrar katılırcasına gülmeye başladı. Matitza Ilya'ya olanca gücü ile bağırmaya başlamıştı:

— Sen kimsin? Bilmiyor muyum sanki?

Ilya onu bir kenara iterek dışarı çıktı. Merdivenlerde Yakov ona yetişti. Omuzlarından tutarak kendine doğru döndürdü:

— Nasıl yapabildiler? Nasıl cesaret edebildiler? Daha çok küçük Ilya! Hakkaten evlendirdiler mi acaba?

— Boşuna çeneni yorma dedi Ilya, Faydası yok. Onlara daha evvelden göz kulak olmalıydın. Sen başlangıcı bulmakla meşgulken onlar herşeye son vermişler.

Yakov sustu, fakat bir dakika sonra bahçede Ilya'yı takip ederken sordu:

— Benim suçum değil. Bir yere gündeliğe gittiğini duyuyordum ama.

— Senin suçun olup olmadığına zerre kadar aldırdığım yok. diye Illya bahçenin ortasında durarak kaba bir şekilde cevap verdi. Bu evden çıkmamız lâzım. Bu ev yanmalı.

— Oh Allahım! Oh Allahım! diye Ilya'nın arkasında duran Yakov mırıldandı. Kolları serbest bir şekilde iki yanında sallanıyordu. Başını herhangi bir darbeye hazırlanmış gibi öne doğru eğmişti.

— Haydi ağla diye Ilya arkadaşını iğneledi. Sonra onu gecenin karanlığında bahçenin ortasında bırakarak uzaklaştı.

Ertesi sabah Perfishka'dan, Masha'nın elli yaşında dükkân sahibi, Khrenov adında, karısı henüz ölmüş bir adamla evlendirildiğini duydu.

Perfishka ona hikâyeyi anlatırken ranzanın üzerinde yatıyordu, arada bir de elini sallıyordu.

— İşte bana böyle dedi. "İki çocuğum var, erkek çocuk... Onlara bakacak dadı lâzım ama dadı ailenin bir ferdi sayılmaz. Muhakkak çalar çırpar. Sen bir kızına danış" dedi. Ben de onunla konuştum. Matiza'da konuştu. Masha zeki kızdır, hemen anladı. Bundan daha iyisini bulabilir miydi? Hayır. Belki de beteri olurdu da iyisi olmazdı. "Ben giderim" dedi. Ve gitti. Her şey üç günde oldu. Matitza ve ben üç ruble aldık, onu da içip bitirdik zaten. Kadının içki içmesini görme! At bile onunla yarış edemez.

Ilya onu sükûnetle dinledi. Masha'nın umulduğundan daha fazla iyi duruma kavuştuğuna memnundu, ama gene de ona acıyordu. Son zamanlarda

onu pek az görmüştü ve hiç düşünmemişti. Artık Masha'da gittikten sonra Petrukha'nın evi iyice tahammül edilmez bir hale gelmişti.

Perfishka'nın sarı şiş yüzü ranzanın üzerinden sarkıyor ve sesi ile pencerenin camında kırılmış, ağaç dalı gibi çatlaktı.

— Khrenov bana evine ayağını basmamam için emir verdi. Sadece dükkânına arada bir gidebileceğimi söyledi, bana içki içmem için para verecekmiş. Cennete gidebilme ihtimalimin az olduğu gibi, evine de girmem fikri de öyle azmış. Ilya Yakovlevich sen iyi çocuksun, bana içki içebilmem için beş kapik verebilir misin?

— Onsuz ne yapacaksın? diye Ilya sordu.

Ayakkabıcı yere bir tükürük attı.

— Artık içim rahat içiyorum. Masha her nedense içime dertti, aklımdan hiç çıkmıyordu. Bazen sırf onun hatırı için çalışıyordum. Fakat şimdi besleniyor, giyiniyor ve başını altına sokacak bir çatısı var. Emniyetle kilitlendi. Artık kendi cümbüşüme istediğim gibi devam etmekte serbestim.

— Votkayı bırakamaz mısın?

— Hayır, dedi Perfishka başını salladı. Hem niçin bırakayım? Kendi kendime geçinebildikten sonra kim bana karışır? Ve eğer o insanın kafası hiç bir şey almıyorsa ne yaptığına kim aldırır? Ama zihnimde belirli bir plân olduğu anlarda oldu - fakat bu karım sağ olduğu zamanlarda idi. Büyükbaba Yeremei'nin parasından biraz aşırmayı ümit etmiştim. Benim düşündüğüme göre muhakkak başkası olacaktı. O halde bu niçin ben olmıyacaktım? Ama Allaha şükür benden önce başkaları aldı. Üzülmüyorum. Ama yalnız şunu öğrendim, insan yolunu bilmeden bir şey yapamıyor - hatta hırsızlık bile.

Ayakkabıcı güldü ve aşağı inmeye başladı.

— Hadi beş kapiği ver; içim yanıyor.

— Al da iç, diye Ilya ona gülümsedi. Hem sahtekâr, hem de çirkefsin, buna rağmen bazen seni tanıdığım en iyi insan olarak görüyorum.

— Sahi mi? diye şüphe içinde sordu.

— İster inan ister inanma, sen bilirsin. Bu diğerlerini çok az düşünüp, seni çok düşündüğüm için değil.

— Bu bana göre fazla derin anlamlı. Bu benim kafa senin söylediğini anlayacak cinsten değil. Gidip biraz demleneyim, belki de kafamın gelişmesine faydası olur.

— Dur! diye Ilya onun kolundan yakaladı. Allahtan korkar mısın?

Perfishka sabırsızca bir ayağından diğerine yüklenerek bekliyordu.

— Niçin korkayım? diye alındı. Kimseye bir kötülüğüm olmadı ki.

—— Dua eder misin? diye Ilya alçak sesle sordu.

— Şüphesiz, bazen ederim.

Ilya ayakkabıcının bir an evvel birahaneye gitmek için sabırsızlandığının farkındaydı. Bu yüzden kısa kesiyordu.

— Git, diye alaycı bir sesle söyledi. Ama unutma, öldüğün zaman Allah sana şöyle soracak; "Nasıl bir hayat yaşadın?"

— Ve ben de "bebek doğdum; sarhoş öldüm; hiç bir şey hatırlamıyorum Allahım" diyeceğim. Allah da "SADECE" gülüp beni affedecek.

Ayakkabıcı sırıtarak dışarı çıktı.

Ilya, zemin katta yalnız kalmıştı. Masha'nın bir daha bu kasvetli, kirli odada hiç bir zaman görün-

miyeceği fikri çok tuhaftı. Perfishka dahi çok geçmeden buradan çıkacaktı

Nisan güneşi pencereden girip süprülmemiş yeri aydınlatıyordu. Biraz evvel bir cenaze çıkmışcasısına odanın içinde herşey karmakarışık ve iç karartıcı idi. Ilya'nın kafasına devamlı olarak bedbin düşünceler geliyordu. Sobaya bakan sandalyenin üzerine perişan bir hallde çöktü. Birden zihnine şimşek gibi bir fikir geldi:

"Gidip itiraf etmeliyim."

Kızgın bir şekilde bunu aklından kovdu.

Hemen o akşam Ilya, Petrukha Filimonov'un evini terk etmesi için zorlandı. Bu, şu şekilde cereyan etti:

İşten döndüğü zaman amcasının kendisini üzüntü içinde bahçede beklerken buldu.

— Evet, Ilya bu sefer hakikaten gitmek mecburiyetindesin, dedi. Bu günkü kavgayı bir bilsen! Kambur dehşetini gözleri sımsıkı kısıp elleri ile kalçalarını dövmekle gösteriyordu. Yakov deliler gibi içti ve babasının yüzüne "hırsız" diye bağırd. Başka şeyler de söyledi - hepsi canavar, iğrenç üçkâğıtçı diye deliler gibi bağırdı. Petrukha onun üzerine öyle bir atladı ki! Dişlerine yumruk attı, saçından tutup sürükledi, ayaklarının altına alarak ezdi, kan içinde kalıncaya kadar ezdi .Yakov şimdi içeride inliyor Sonra o Petrukha benim üzerime atladı. "Şusenin yeğenini evden çıkart" dedi. "Bunlar hep onun yüzünden oluyor" dedi. Köpek gibi bağırdı! Böylece sana yol göründü.

Ilya boynundaki ipi çıkardı ve kutuyu amcasına verdi:

— Al, tut şunu.

— Nereye gidiyorsun?

Ilya'mn elleri sinirden titriyordu. Yakov'a acımış, Petrukha'ya sinirlenmişti.

— Tut, dedim, diye dişlerini gıcırdattı sonra birahaneye gitti. Çenesini acıtıncaya kadar dişlerini sıkmıştı, kulakları uğulduyordu. Bu uğultu arasında amcasının ona polis hakkında, sürgün ve hapis olma hakkında bir şeyler söylediğini işitti, ama onu kimse durduramazdı.

Petrukha'yı büfede buldu. Rezil, şöhretli bir adamla konuşuyor ve gülüyordu. Çıplak kafasına ışık gelmişti ve Ilya'ya bu alaycı bir şekilde gülümsüyormuş gibi göründü.

— Ah, tüccar! diye Ilya'yı görünce seslendi, kaşlarını çatarak devam etti. Tam görmek istediğim insan.

Odanın kapısında duruyordu.

Ilya'nın gözlerinde soğuk, amansız bir bakış belirdi:

— Çık dışarı, diye yüksek sesle bağırdı.

— Ne? dedi Petrukha.

— Yakov'u göreceğim.

— Hayır, müsaade etmiyorum.

Ilya bütün kuvveti ile Petrukha'nm suratına indirdi. Adam homurdanarak yıkıldı. Garsonlar koşuşarak geldiler.

— Tutun! diye biri bağırdı. Bağlayın onu!

Müşteriler de yerlerinden fırlamışlardı. Fakat Ilya sakin bir şekilde Petrukha'nın üzerinden atladı ve odaya girerek kapıyı içerden kilitledi.

Kutular, şarap fıçılarıyla dolu ufak odada ufak bir lâmba yamyordu. Ilya önce bu karanlık ve bir sürü gürültü arasında arkadaşını göremedi ama bir an sonra Yakov'un yerde yattığım gördü. Başı gölgede idi. Yüzü çarpılmış ve ezilmişti. Ilya lâmbayı

alarak baş ucunda çömeldi. Yakov'un yüzü tamamen yaralar, ezikler çürükler içinde kalmıştı. Gözleri şişlerin altında kaybolmuştu. Güçlükle nefes alıyordu, göremediği belliydi, çünkü mırıldandı:

— Kim o?

— Ben, diye Ilya alçak sesle cevap verdi, sonra ayağa kalktı.

— Bana su ver.

Ilya omuzundan geriye baktı. Halk kapıyı zorla açmak istiyordu.

— Arka tarafa gidin, diye biri bağırdı.

— Ben ona dokunmadım, diye kargaşalığın içinden Petrukha'nın kişneyen sesi duyuldu.

Ilya rahatlamışcasma soludu. Kapıya doğru giderek diğer taraftakilere sakin bir şekilde seslendi:

— Gürültüyü kesin arkadaşlar! dedi. Çenesine biraz dokundum diye ölmez, ama ben bu yüzden mahkemeye sürüklenirim. Kendi işinize bakın ve kapıyı itmekten de vaz geçin. Ben kendim açarım.

Kilidi açtı ve yumruklarını sıkmış, yüzüne siper almış bir halde durdu. Bunu herhangi bir ihtimale karşı yapmıştı. Kavgaya hazır olduğu yüzünde gayet açık olarak belli idi. Bütün vücudunun gergin hali kalabalığın açılmasına sebep oldu. Fakat Petrukha onları kışkırtmaya devam ediyordu:

— O bir canavar, bir dolandırıcı! diye haykırıyordu.

— Şunu gelin kaldırın ve ne yaptığını görün. diye Ilya bir kenara çekildi. Gelin de bir insan yaratığını nasıl harabeye çevirdiğini görün.

Müşterilerden birkaçı Ilya'ya şüphe ile baktıktan sonra yanından geçtiler ve içeri girerek Yakov'a baktılar.

— Oğlanın pestilini çıkarmış! diye biri hayratle söylendi.

— Biraz su getirip polisi çağırın, dedi Ilya.

Şahitler kendinden tarafa idiler. Ilya bunu görebiliyordu. Bu sebeple itham edercesine yüksek sesle konuştu:

— Hepiniz Petrukha Filimonov'u tanırsınız, civardaki en büyük dolandırıcı olduğunu biliyorsunuz. Peki ama buna karşılık kim oğlu için fena bir söz söyleyebilir? İşte oğlu içerde yatıyor, o kadar feci dövülmüş ki, sakat kalması bile söz konusu. Babası ise sapasağlam ve siz de beni, Petrukha'nın yüzüne bir yumruk attım diye hapse attıracaksınız. Bu doğru mu? İnsaflı bir iş mi? Ama hep böyledir zaten. Biri istediği gibi hareket eder, geri kalanlar kıçını bile kaldırmaya cesaret edemezler.

Dinleyenlerden bir kaçı sempati ile içlerini çektiler, diğerleri suya sabuna dokunmadan uzaklaştılar. Petrukha bağırmaya, herkesi kaçırmaya başladı:

— Çıkın dışarıya! Defolun, size söylüyorum! Bu benim işim, içerdeki benim oğlum. Çıkın! Polisten korkmuyorum. Hem mahkemeye de ihtiyacım yok. Hiç mahkemesiz onu öldürürüm. Çıkın!

Ilya su içirmek için Yakov'a eğilmişti; arkadaşının yüzündeki yaralar ve şişler yürekler acısı idi.

— Nefes alırken acıyor, diye Yakov içerken fısıldadı. Beni buradan götür Ilya. Ne olur götür beni!

Şişlerin arasından yaşlar sızıyordu.

— Hastahaneye yatırmak lâzım, diye Ilya Petrukhaya söylendi.

Bar sahibi oğluna baktı ve bir şeyler fısıldadı.

Gözünün biri görüyor, diğeri Yakov'un iki gözü gibi pişmiş ve kapanmıştı.

— Ne dediğimi duydun mu? diye Ilya bağırdı.

— Bağırma diye Petrukha beklenmedik uysal bir sesle söylendi. Hastahaneye götürmeğe cesaret edemem. Dedikodu olur. Olmaz.

— Hayvan seni! diye Ilya yere tükürük attı. Sana söylüyorum; bu çocuğu hastahaneye yatırmalısın. Kabul etmezsen kıyameti kopartırım!...

— Dur, dur. Sinirlenme. Belki de numara yapıyordur. Ilya ayağa fırladı, bunun üzerine Petrukha kapıya koştu.

— İvan! diye seslendi. Yakov'u hastahaneye götürmesi için onbeş kapiklik araba çağır - Elbiselerini giy Yakov. Kendini olduğundan daha fena göstermekte bir mâna yok. Sana sopa atan yabancı değil, öz baban Bizim zamanımızdayken ben bundan daha beterlerini yerdim.

Petrukha odanın içinde telâşla oradan oraya koşmağa ve çengellerden elbiseleri alarak Ilya'ya atmaya başlamıştı, bir taraftan da gençliğinde yediği dayakları anlatıyordu.

Terenty tezgâhın arkasında idi. Ilya onun mütevazi bir şekilde konuşmalarını işitebiliyordu.

— Havyar üç mü, yoksa beş kapiklik mi olsun? Özür dilerim, havyar bitmiş, İstersen yerine Ringa balığı vereyim?

Ilya ertesi gün kendine kiralık biryer buldu. Bulduğu mutfağa bitişik küçük bir oda, ona kırmız buluzlu genç bir kız tarafından gösterildi. Pembe yanakları, ince, sivri bir burnu, ufak ağzı ve dar alnının üzerine dökülen dalgalı siyah saçları vardı. Arada bir unları elinin alışkanlığı ile geriye itiyordu.

— Böyle bir oda için beş ruble çok ucuz, diye tebessüm ederek cıvıldadı. Bu geniş omuzlu genç adamın, güzel gözlerine hayran olduğunun farkında idi. Duvar kâğıdı yepyeni ve pencere bahçeye bakıyor. Daha ne istiyorsunuz? Sabahleyin size semaveri ısıtırım ama onu odamza taşımak sizin vazifeniz.

— Hizmetçi misin? diye Ilya sordu.

Tebessümün yerine çabucak asık bir yüz gelmişti, kendine çeki düzen vererek konuştu:

— Hayır, hizmetçi değilim, ev kadınıyım. dedi Bu benim ve kocamın evi.

— Demek evlisiniz! diye Ilya hayretle, narin vücuda bakarak sordu. Kızın kızgınlığı aniden geçmişti. Neşe içinde kahkaha attı:

— Ne komiksiniz! Önce beni hizmetçi sanıyorsunuz, sonra da evli olduğuma şaşıyorsunuz!

— Nasıl inanabilirim? Çocuğa benziyorsunuz, diye Ilya gülerek mukabele etti.

— Niye inanmıyacakmışsınız, üç senelik evliyim. Kocam bu bölgeye bakan polis.

Ilya onunyüzüne biran baktı, sonra kendinin de sebebini anlayamadığı bir şekilde öksürdü.

— Çok komiksiniz, diye kız omuzlarını silkerek Ilya'ya merakla baktı. Neyse odayı tutuyor musunuz?

— Tutuyorum. Depozit istiyor musunuz?

— Şüphesiz evet.

— Bir iki saate kadar öteberilerimi getiririm.

— Çok iyi. Senin gibi kiracmı olduğuna memnunum - neşeli birine benziyorsunuz.

— Pek değil, diye Ilya güldü.

Dudaklarında bir tebessümle ve içinde hoş bir hisle dışarı çıktı. Hem mavi kâğıtlı odadan hem de

evin sahibi olan bu şen ufak tefek hanımdan memnun olmuştu. Fakat hepsinden fazla olarak onu sevindiren şey, polise ait olan bir kimsenin katında kalmaktı.

Bunu çok eğlendirici buluyordu.

Yakov'un görmeye karar verdi ve böylece bir araba tutarak içine bindi, sonra çaldığı parayı ne yapacağını, nereye sağlayacağını düşünmeğe başladı.

Hastahaneye gittiğinde Yakov'un biraz evvel yıkanmış ve uykuda olduğunu öğrendi. Koridordaki bir pencerenin önünde durdu. Eve mi gitmeye yoksa arkadaşının uyanmasını mı beklemesinin yerinde olacağını düşünüyordu. Hastalar ayaklarında terlikler üzerlerinde sarı gecelik entarileri ile gelip geçiyorlardı, bu arada kendisine anlamsız bakıyorlardı. Uzaktaki bir odadan duyulan inleme sessizliğin içinde eriyor, uzun, dar koridor boyunca yankılar yaparak son buluyordu. Ilya birden bu sarı duvarlar içinden kurtulup kaçmak istedi. Ama o anda hastalardan biri gelerek ona elini uzattı ve sakin bir tavırla:

— Merhaba, dedi.

— Ilya başını kaldırdı ve hayretler içinde kaldı:

— Pavel! Sen de burada mısın?

— Başka kim var? diye, Pavel çabucak ilâve etti.

Yüzünde hafif bir eğrilik vardı. Ilya Yakov'un başına gelenleri olduğu gibi anlattı. Sonra sözünü şöyle bitirdi:

— Sen ne kadar değişmişsin?

— Değiştim, diye fısıldadı, başını bir cinayet suçlusu gibi öne eğdi.

— Nen var? diye Ilya sempati ile sordu.

— Hah! Sanki tahmin edemiyorsun? Pavel arkadaşına bir an baktı, sonra tekrar başını eğdi.

— Bir hastalığa mı yakalandın?

— Tabiî

— Şüphesiz Vera'dan değildir.

— Başka kimden olabilir? diye Pavel huzursuz bir şekilde cevap verdi.

Ilya başını üzgün bir tavırla salladı:

— Ben de bir gün yakalanacağım, dedi.

— Ben de senin bana başını çevireceğini sanıyordum, diye Pavel minnettar bir şekilde baktı. Burada hava alıyordum, birden seni gördüm. Utandım. Arkamı çevirdim. Hiç konuşmadan önünden geçtim.

— Ne akıllıca iş yapmışsın diye Ilya alaylı bir şekilde konuştu. Nasıl söyleyebilirdin? İğrenç bir hastalık. İki haftadan beri buradayım. Can sıkıntısından patlıyacağım. En fenası geceleri - ızgaranın üzerinde pişiriliyormuş gibi oluyorum. Saatler geçmek bilmiyor, bana hiç bitmeyecekmiş gibi geliyor. Bataklığa saplanmışım gibi bağırdığım halde kimse yardıma gelmiyor.

Pavel fısıltı halinde konuşuyor, yüzünün adeleleri çekiliyordu . Parmakları ile durmadan düğmelerini çeviriyordu.

— Vera nerede? diye Ilya sordu.

— Kim bilir? diye Pavel yorgun bir şekilde cevap verdi.

— Seni görmeğe gelmiyor mu?

— Bir kere geldi. Dışarı çıkardım. Görmeye tahammül edemiyorum diye kızgın, söylendi.

Ilya onun gergin yüzüne baktı, sonra nasihat edercesine konuştu:

— Saçma Başkalarının sakin olmasını istiyor-

san sen de onlara sakin davranmalısın. Niçin Vera'yı suçluyorsun?

— Öyle ise kimi suçluyayım? diye Pavel şiddetle söylendi. Soruyorum sana kimi? Geceleri sabaha kadar, hayatımı böyle berbat edenin kim olduğunu düşünmekle geçiriyorum. Bu suç kimde, Vera'ya aşık olmamda mı? Onu çok seviyorum! Ona karşı olan aşkım en parlak yıldızlar kadar.

Pavel'ın gözleri kızarmış ve iki damla göz yaşı yanaklarından aşağı süzülmeye başlamıştı. Elinin tersi ile sildi:

— Saçma! diye Ilya sabırsızca söylendi. Vera'ya Pavel'den daha çok üzülüyordu. Bir bardak içince kendini iyi hissediyorsun - kahramansın! On bardak içince hasta oluyorsun - şehitsin! Peki ama Vera'dan ne haber? O da yakalandı, değil mi?

— Evet, ona üzülmüyor muyum sanıyorsun? diye Pavel titreyen bir sesle cevap verdi. Dışarı çıkardığım zaman acı ve için için ağladı! Dayanamazdım. Ben de ağlamak isterdim ama kalbimde tuğladan yükler vardı. Gittikten sonra düşünceye daldım. Ah Ilya, bizim gibilere bu dünyada hayat yok!

— Bir yerde bir bozukluk var gibi diye Ilya acı ile dudaklarını büktü. Hep aşınmış şeyleri elde ediyoruz. Yakov'un babası oğluna hayatı zehir ediyor; Masha yaşlı, iğrenç bir adamla evlendi; sen ise. Birden hafifçe güldü, sesini alçalttı. Şansı olmayan sadece benim. Sadece bir şeyler istemeliyim ve haydi! İşte tamam.

— Böyle şey söylememelisin diye Pavel onun yüzünü inceledi. Komik olmaya mı çalışıyorsun?

— Komik mi? İmkânsız. Komik olmaya çalışan başkası. Hepimize oyun oynayıp duruyor. Benim gö-

rüşüme göre bu dünyada elde edebileceğin bir parça adalet yok.

— Ben de aynı fikirdeyim diye Pavel hafifçe fakat bütün kalbi ile söyledi. Tekrar yanaklarında iki kırmızı nokta belirmişti.

İki genç orada, koridorun gölgeli bir köşesinde duvara yaslanmış, birbirleri ile hararetli hararetli konuşuyorlar, ağızlarından çıkan fikirleri tartışıyorlardı. Uzaktan gergin bir iplite dokunulduğu zaman titreşen ses dalgaları gibi iniltiler bütün koridor boyunca yayılıyordu. Pavel kaderin ağır pençesinin altında ağrıdan kıvranıyordu; tıpkı iplik gibi bütün vücudu acı içinde titreşiyordu. Bu heyecanın içinde arkadaşının kulağına birbirini tutmayan üzüntülerini döküyordu. Ve bu sözler Ilya'mn kalbini yakan kıvılcımların parlamasına sebep oluyordu. Elemler zaten onun devamlı dostuydu.

— Bir insanda para olduğu zaman niçin muhakkak saygı görüyor? Eğer zengin bin insansa muhakkak haklı mıdır? diye Pavel fısıldadı, Ilya'ya sokulmuştu. Ve konuşurken etrafına göz ucu ile bakıyordu, hayatına zarar verecek bir düşmanın varlığını haber almışa benziyordu.

— Bizim söylediklerimizi kim anlayabilir? diye Ilya şikâyetçi bir tavırla bağırdı.

— Doğru. Kiminle konuşmalıyız?

Pavel başka bir şey demedi; Ilya dalgın dalgın koridorun derinliklerine doğru bakıyordu. Sessizlikte iniltiler daha fazla belirli olmuştu. Çok büyük olmalıydı bu iniltileri çıkaran göğüs, hadsiz, hesapsız olmalıydı acısı ...

— Hâlâ Olimpiada ile yaşıyor musun? diye en sonunda Pavel ağzından çıkardı.

— Evet dedi Ilya ve güldü; sonra sesini alçal-

tarak devam etti, Yakov o kadar çok okuyor ki. Allaha inanmıyor.

Pavel ona baktı:

— İnanmıyor mu? diye kaçamaklı bir şekilde sordu.

— Bir kitap bulmuş... Peki ya sen bu konuda ne diyorsun?

— Ben mi? diye Pavel alay etti. Bilmiyorum. Kiliseye gittiğim yok.

— Ben de bu konuda çok düşündüm. Eğer Allah varsa bu olup bitenleri görmeye nasıl tahammül edebiliyor?

Böylece tekrar kendilerini meşgul eden derin bir konuya daldılar, neden sonra hastahane müsdahdemlerinden biri gelerek onların sözlerini kesti.

— Buraya saklanmak demekle neyi ima ediyorsun? diye Ilya'ya ciddi bir şekilde sordu.

— Saklanmıyorum dedi Ilya.

— Bütün diğer ziyaretçilerin gittiğini görmüyor musun?

— Oh, özür dilerim. Neyse, hoşça kal Pavel. Gitte Yakov'u gör.

— Haydi çık diye hastahane müstahdemi bağırdı.

— Gene gel! diye Pavel arkasından seslendi.

Dışarı çıktığı zaman Ilya bir kere daha arkadaşlarının kaderi üzerinde düşündü. Şüphesiz onlardan daha şanslı idi ama bu düşünce gene onu tatmin etmiyordu. Acı acı gülerek endişe içinde etrafına bakındı.

Yeni kiraladığı yerde sessizce yaşıyor ve odayı kiraladığı çiftten zevk alıyordu. Kadının adı Tatyana Vlasyevna idi. Neşeli, konuşkan bir tipti. Henüz

iki gün bile geçmemesine rağmen bütün hayatını anlatmıştı.

Ilya sabahleyin odasında çay içerken o mutfakta, önünde önlüğü, kollarını dirseklerine kadar sıvamış bir halde telâşlı telâşlı koşuşur, arada bir kapıdan Ilya'ya bakardı. Bir sabah şöyle dedi:

— Zengin değiliz ama kocam ve ben okuduk. Ben Cadet Corps'da Gramer okulunda okudum, kocam da aynı yerdeydi ama o bitiremedi. Çünkü zengin olmak istiyoruz ve olacağız da göreceksin. Çocuğumuz olmadığı için şanslı sayılırız, çünkü onların masrafı çok olur. Yemeği ben yaparım, çarşıya pazara ben giderim. Diğer kirli işlere gelince, bunu yapacak bir kız buluyorum, ayda iki kere geliyor, bizimle kalmadığı için yemek masrafı olmuyor, sadece bir ruble veriyorum. Görüyor musun bu da bizi ne kadar masraftan koruyor?

Kapıda durmuş, parmakları ile hesap yapıyor, arada bir dalgalı perçemini eli ile geriye itiyordu. Aşçıya ayda üç ruble vermemiz lâzım, bir de onu beslemek, yedi ruble - eder on. Bir de en azından ayda üç rublelik hırsızlık yapar - eder on üç. Sana verdiğim odayı ona verecektim, bu da - on sekiz. Görüyor musun bir aşçı ne kadar masraflı! Hem bunun yanında ben herşeyi toptan alıyorum: tereyağı teneke ile, unu, şekeri çuvalla. Bu en azından on iki ruble arttırmak demek. Hepsi beraber otuz ruble ediyor. Meselâ karakolda veya telgrafhanede bir vazifem olsaydı bütün kazandığımı aşçıya verecektim. Kocama bir kapiklik bile yüküm yok .İşte böyle yaşanır delikanlı! Benden ders al!

Parlak gözleri ile Ilya'ya kurnazca baktı, o da ona karşılık verdi. Ilya bu kadından hem hoşlanıyor, hem de onu sayıyordu. Sabahleyin Ilya kalktığı za-

man o mutfakta yardımcısı olan sessiz çilli yüzlü genç kızla meşgul bulunuyordu. Kız herşeye korku ile bakardı Akşam işten döndüğü zaman Tatyana Vlasyevna kapıyı güler yüzle açardı ve daima temiz ve derli toplu olur, hoş bir koku da sürerdi. Kocası evde olduğu zamanlar gitar çalar, karısı da gür güzel sesi ile şarkı söylerdi. Veya ikisi beraber "Dunce" adında bir iskambil oynarlar, kaybeden busesi ile öderdi. Ilya herşeyi odasından duyuyordu. Kartların dağıtılışı, yere konuluşu, dudakların öpüşürken çıkardığı sesi bile...

Bu çift iki odada yaşıyordu. Bir yatak odası ve buna açılan oturma odası, burası da Ilya'nınkine bitişikti. Her sabah bu oda kuş sesleri ile dolu oluyordu. Her cins kuş dışarda bahçede ötüyor ve içerisini konser salonuna döndürüyordu.

Tatyana'nın kocası Kirik, Nikodimovich Avtomov yirmi altı yaşında idi. Uzun boylu, şişman, büyük burunlu, dişlerinin rengi bozulmuş bir adamdı. İyi huylu, yüzü sivilcelerle dolu idi ve soluk gözlerinde tatlı bir huzur okunuyordu. Çok kısa kesilmiş saçı kafasında fırça gibi dimdik duruyordu. Ilya ile ilk tanıştıkları vakit ona şöyle demişti:

— Öten kuşları sever misin?

— Evet.

— Yakalar mısın?

— Hayır diye Ilya hayretle baktı.

Kirik Nikodimovich yüzünü buruşturdu ve başka bir soru sormadan önce bir saniye kadar düşündü.

— Hiç yakalamadın mı?

— Hayır.

— Hiç mi?

— Hiç.

— Öyle ise onları gerçekten sevmiyorsun diye gülümsedi. Ben yakalardım; hatta bu yüzden ordudan bile kovuldum. Amirle başımın derde girmeyeceğini bilsem, bugün bile yakalardım. Çünkü onları sevmeme rağmen benim gibi bir mevkii olan bir adamın bunu yapması şerefini alçaltıcı bir şeydir. Fakat senin yerinde olsaydım çalı kuşunu yakalardım. Çok neşeli kuşlar! Hatta bunlara "Allahın küçük yaratıkları" deniliyordu.

Konuşurken gözlerini gayet hülyalı bir şekilde Ilya'ya dikmişti. O da bundan fena halde bozulmağa başlamıştı. Çünkü polisin sembolik olarak kuş tutmaktan bahşederken bunu manâlı söylediğini sanıyordu. Fakat adamın sulu gözlerine bir bakışla emin oldu, samimi konuştuğuna inandı. Ilya'nın samimi görünüşünden hoşlandığını açıkça belli eden Kirik Nikodimonich gülümsedi ve şöyle devam etti:

— Bu akşam gel, beraber çay içelim. Utanma "Dunce" oyunu oynarız. Sık sık misafir davet etmeyiz. İnsanın dostu olması iyi ama onları beslemek hoş değil - çok pahalıya mal oluyor.

Ilya bu çiftin iyi düzenli hayatını gördükçe onlardan daha çok hoşlanıyordu. Muhitlerindekiler ciddi ve temiz kişilerdi; hayatları ise sakin ve düzen içindeydi. Birbirlerini seviyor görünüyorlardı. Tatyana ufak neşeli çalı kuşuna, Kirik ise heybetli şakrak kuşuna benziyordu.

Evleri ise kuş yuvası kadar sıcaktı. Her akşam Ilya odasında oturup bitişik odadan gelen sesleri dinlerken kendi kendine düşünürdü: İşte insan böyle yaşamalı! Kıskançlık içinde içini çekerken ilerde kendi dükkânının ve evinin olacağı günü hasretle bekliyordu. Tertemiz bir odası olacak, burada öten kuşlar bulunduracak ve aynen rüyada imiş gibi sessiz

ve sakin, yalnız başına yaşayacaktı. Bitişik odada bu esnada Tatyana Vlasyevna pazardan aldıklarını kocasına anlatırdı. Masrafını, ne kadar kâr ettiğini, her şeyi söylerdi. Kocası da sessizce güler, şöyle derdi:

— Sen en zeki hanımsın? Hadi bana bir öpücük ver.

Sıra kendisine gelince o da günün olaylarını anlatır, Amirin ve Polisin kendisine söylediklerini naklederdi.

Böyle dinlerken Ilya aniden anlaşılmaz bir hasret tutkusuna yakalanırdı. Böyle anlarda bu ufak, mavi odayı boğucu bulur, sebebini bulmak için gözlerini etrafta gezdirirdi. Nihayet daha fazla tahammül edemiyeceğini anlayınca kalkar dışarı giderdi. Bazen Olimpiada'ya gider, bazen de sadece caddelerde dolaşırdı.

Olimpiada daha kıskanç ve çekilmez olmaya başlamıştı, kavgaları da sıklaşmıştı. Bozuştukları zaman kattiyyen Poluektov cinayetine dokunmazdı ama araları iyi olduğu zamanlar Ilya'yı bunu unutması içi nzorlardı. Bu konudaki ısrarı Ilya'yı şaşırtıyordu bu sebeple bir kere daha ona şöyle dedi:

— Kavga ettiğimiz zaman niçin yaşlı adamı benim ağzıma tıkmıyorsun, Olimpiada?

— Çünkü onun sen veya benle hiç bir ilgisi yok diye cevap verdi. Seni yakalamadılarsa bu yaşlı adamın hak ettiği bir şeydi demek. Onu öldürmende bir sebep olmadığını sen kendin söylemiştin. Sen sadece onu öldürmeğe alet oldun.

Ilya güldü.

— Ne var? diye Olimpiada sordu.

— Hiç bir şey. Sadece insanın akh olursa her şeye bahane bulur diye düşünüyordum.

— Ne demek istediğini anlamıyorum diye Olimpiada başım olumsuz bir şekilde salladı.

— Neye bilmiyorsun? diye Ilya içini çekip omuzlarını silkti. Hepsi çok basit. Sadece kaya kadar sert bir şey istiyorum. Bana bunu göster. Ama gösteremezsin. Böyle şey yoktur.

Kavgaların birinden sonra, Ilya ona dört gün gitmedi. Nihayet sonuncu gün ondan şöyle bir mektup aldı:

— **"Elveda Ilya, ebediyyen elveda, artık birbirimizi hiç bir zaman görmiyeceğiz. Beni arama, zira bulamazsın. Bir sonraki vapurla bu lânetlenmiş kasabadan gidiyorum. Bu hayatta hislerim kötürüm oldu. Uzaklara gidiyorum, hiç dönmiyeceğim. Beni düşünme, bekleme. Benim için yaptıklarına kalbimin ta derinliklerinden teşekkür ederim. Kötü olan herşeyi unutacağım. Yalnız başıma gitmediğimi sana söylemeliyim. Uzun zamandan beri peşimde olan genç Ananin'le beraberim. Kendisi ile yaşadığım takdirde hayatımı kurtaracağını söylüyor. Ben de kabul ettim; benim için fark etmez. Ananin'lerin balıkhaneleri olan deniz kenarındaki bir kasabaya gidiyoruz. Basit ruhlu bir insan ve benimle evlenmek istiyor, aptal. Elveda. Seni tıpkı rüyamda görmüş gibiyim, uyanınca geç olduğunu göreceğim Kalbimin nasıl burkulduğunu bir bilsen! Biricik aşkım, seni tekrar tekrar öperim. Çok gururlanma - hepimiz zavallı birer yaratığız. Senin Olimpiada'cığım son zamanlarda kafasını baltanın altına koyacak kadar uysal oldu. Zavallı kırılan kalbi de aynı şekilde acı çekiyor"**

"Olimpiada Shlikova"

"Sana posta ile yüzük yolladım, beni hatırlarsın. Lütfen tak — O. S."

Ilya mektubu okuduğu zaman gözlerinden yaş

fışkırıncaya kadar dudaklarını ısırdı. Tekrar, tekrar okudu. Bu basit kelimeleri kocaman bir elin yazdığını düşünmek acı olduğu kadar iftihar ettiriciydi. Şimdiye kadar hiç bir zaman onu ne kadar sevdiğini durup düşünmemişti, lâkin şimdi bunu düşünüyordu. Olimpiada'yı çok seviyordu. Mektubu okurken gurur ve şükran hisleri duymuştu ama bu duyguları kendine çok yakın olan birini kaybettiğinin farkına varınca gölgelendi. Kederli bir şekilde şimdi ümitsizliğe düşünce kime gideceğini düşündü. Olimpiada'nın hayali zihninde net olarak duruyordu. Onun haşin kucaklayışlarını, makul davranışlarını, hatırlayınca kalbi keder ve pişmanlık içinde burkuldu.

Pencerenin önünde durmuş, sabahın erken saatinde dışarda mürver ağacının dallarının rüzgârda hafif hafif sallanışını seyrediyordu. Duvarın öbür tarafından gitarın melankolik sesi duyuluyor ve Tatyana yüksek sesle şarkı söylüyordu:

İnciler ve elmaslar
Beni imrendirir...

Ilya mektubu avucunun içinde sıktı. Olimpiada'nın kalbini kırmıştı. İçindeki acıma hisleri göğsünü sıkıştırdı ve boğazı düğümlendi. Şarkı devam ediyordu:

Sadece yüzük benim istediğim,
Denizin derinliklerindedir.

Polis yüksek sesle kahkaha attı, karısı da buna katıldı. Sonra beraberce mutfağa koştular. Kızın sesi mutfağa girer girmez kesildi. Ilya onun yakında olduğunu hissettiği halde arkasını dönmedi, hal-

buki kız kapıyı açmıştı. Hiç hareket etmeden orada durdu, düşüncelerinin içine gömülmüştü. Dışarda, ağaçların dalları rüzgârda sallanıyordu. Ilya kendisinin de bu soğuk sabah rüzgârı ile yerden havalanıp uçtuğunu hâyâl etti.

— Ilya Yakovlevich, çay içecek misin? diye evin hanımı sordu.

— Hayır, mersi.

O esnada kilisenin çam çaldı; ses pencereye kuvvetle çarpıyor, camı titreştiriyordu. Kiliseye uzun zamandan beri gitmediğini hatırladı. Buradan uzaklaşmak için bu fırsata memnun olmuştu.

— Sabah duasına gidiyorum diye kapıya doğru dönerek söylendi. Tatyana elleri kapının tokmağında ona endişe ile bakıyordu.

Ilya gözünü kırptı ve özür diler gibi:

— Kiliseye uzun zamandır gitmedimde, dedi.

— Peki o halde semaveri saat dokuz için hazırlarım.

Kiliseye giderken Ilya genç Ananin'ni düşünmeye başladı. Onunla tanışmıştı. Ananin zengin bir tüccardı. "ANNANİN KARDEŞLER" balıkçılık firmasının en genciydi. Zayıf, solgun yüzlü, mavi gözlü bir gençti. Bu kasabaya taşınmasından çok kısa bir zaman sonra hovardalığı ile şöhret kazanmıştı. İşte dedi Ilya acı acı düşündü; bazı insanların yaşamaları böyle - tıpkı atmaca gibi: Daha henüz kanatları yeni belirirken kırlarda dolaşırlar ve sen ne olduğunu anlamadan bir bakarsın ki güvercinini çalmış.

Düşünceleri ile küskün bir hale gelmiş vaziyette kiliseye girdi. Karanlık bir köşede, mumların yakılması için merdivenin bulunduğu yerde, ayakta durdu.

Sol taraftaki koro "Merhametli Aziz" ilâhisini

okuyordu. Çocuklardan biri ince ve yüksek sesi ile koronun önderliğini yapıyordu. Bu ses insanın kulağını adeta yırtıyor gibiydi. Ilya rahatsız oldu. Gidip çocuğun kulağını bükmek istedi. Köşede soba yanıyordu ve etrafı yanmış kumaş kokusu sarmıştı. Şişmanca, üzerine pelerin giymiş bulunan bir kadın ona gelerek şöyle dedi:

— Burası senin yerin değil delikanlı.

Ilya onun şatafalı. Zengin pelerinine baktı, sonra bir kelime bile söylemeden uzaklaştı. Kendi kendine; Kilisede bile kendine lâyık olan yerde durmaya mecbursun, diye söylendi.

Ilya, Poluekov cinayetinden beri ilk defa kiliseye geliyordu, bunu hatırlar hatırlamaz birden ürperdi.

— Affet beni, oh Allahım diye haç çıkararak mırıldandı.

Koro şimdi tatlı bir dini şarkı söylüyordu. Erkek sopranolar gayet net bir şekilde kelimeleri söylüyorlardı. Ufak çanların çalması gibi gayet zarifti bunlar. Alto sesler gergin ipin çıkardığı sesler gibi titreşiyordu. Basların kalın ağır notaları ise genç çocukların seslerini destekliyordu. Arada bir de tenorların kuvvetli hoşsesleri hepsinin üzerinden yükseliyordu.

Dini şarkılar nihayet bitmişti. Ilya derin derin nefes aldı, kalbi ferahlamıştı. Mabede beraberinde getirdiği küskünlüğü kaybolmuştu artık. Kafasında ki cineyetle meşgul değildi. Şarkılar ruhuna ferahlık getirmiş ve temizlemişti. Kendini bu kadar iyi hissetmenin verdiği şaşkınlık içindeydi. Kalbini araştırdığı halde orada pişmanlık bulamadı.

Birden iğnenin batmasma benzeyen bir düşünce aklına geldi. "Ya eğer evin hanımı yokluğumdan faydalanıp odamı karıştırır, parayı bulursa?

Bu heyecan içinde kiliseden çıktı, bir araba tutarak evin yolunu tuttu. Yolda kafası çeşitli korkular içindeydi. Hepsini birleştirince heyecanı zirveye varıyordu. "Ya eğer bulursa?" diye kendi kendine konuştu. "Beni ele vermezler. Sadece parayı kendilerine saklarlar."

Kendisini ele vermeden parayı saklamaları fikri onu daha çok heyecanlandırmıştı. Böyle bir ihtimal dahilinde hemen polise gidip itiraf ederdi. Herkes rahat, temiz bir hayat yaşarken kendisi niçin böyle ıstırap ve şüphe içinde kalmalıydı. Bunları düşünürken soğuk soğuk ürperiyordu. Eve vardığında çanı çaldı ve dudaklarını kısarak, yumrukları sıkılmış bir halde kapının açılmasını bekledi.

Nihayet Tatyana Vlasyevna kapıyı açtı.

— Oh, çanı amma hızlı çaldın! Ne var? Bir şey mi oldu? diye söylendi.

Ilya onu bir kenara itti, bir kelime bile söylemeden odasına girdi. Fakat içeri bir bakış, endişesinin boş olduğunu ona ispat etti. Para, pencerenin üzerinde çerçevenin altında saklıydı. Kendisi de bu çerçeveye ufacık bir tüy sıkıştırmıştı. Böylece parayı uzanan el muhakkak bu tüyü uçururdu. Lâkin işte orada tüy, kahverenginin üzerinde beyaz bir kar tanesi gibi duruyordu.

— Hasta mısın? diye evin hanımı odasının kapısına gelerek sordu.

— Kendimi pek iyi hissetmiyorum. Özür dilerim, içeri girerken galiba seni ittim.

— Oh, o mu? Bir dakika arabacıya ne kadar para vereceksin??

— Ah, lütfen...

Kadın dışarı koştu ve gider gitmez Ilya san-

dalyenin üzerine çıkarak parayı aldı, cebine koydu. Sonra rahat bir nefes aldı.

Şimdi de korktuğundan dolayı utanıyordu, tüy gibi acayip davrandığını daha içeri girer girmez hissettirmişti. Kendi kendine gülerek paniğe kapıldım diye düşündü. O anda Tatyana Vlasyevna tekrar kapıda belirmişti.

— Arabacıya yirmi kapik verdim, diye çabucak söyledi. Ne oldu? Bayılır gibi mi oldun?

— Biraz. Kilisede ayakta duruyordum ve birden.

— Yat diyerek kadın içeri girerken söyledi. Sen yat, bana aldırma. Ben de burada, senin yanında oturacağım. Kocam işe gitti, yapayalnızım.

Ilya yatağın üzerine oturdu ve Tatyana'da içerdeki tek sandalyeye ilişti.

— Seni bu kadar zahmete sokuyorum diye Ilya utanarak gülümsedi.

— Ziyanı yok dedi Tatyana. Ilya'nın yüzünü merakla karışık bir endişe ile tetkik ediyordu. Bir an sessizlik olmuştu. Ilya ona ne diyeceğini bilemiyordu ve kız onu seyrederken birden hafifçe gülümsedi.

— Ne var? diye Ilya yere bakarak sordu.

— Söyliyeyim mi sana? diye kız sordu.

— Evet.

— Nasıl numara yapacağını bilmiyorsun.

Ilya şaşırmıştı, ona korku ile baktı.

— Sen hakikaten hasta değilsin! Hiç değildin! Sadece fena bir mektup aldın. Gördüm, evet gördüm.

— Haklısın diye Ilya yorgun bir şekilde hafifçe cevap verdi.

Bahçeden dalların rüzgârda çıkardıkları ses ge-

liyordu. Tatyana Vlasyevna dikkatle pencereden dışarı baktı, sonra tekrar Ilya'ya döndü:

— Ya kuş, ya da rüzgâr. Bak sevgili kiracım, sana akıllıca bir şey söyliyeyim mi? Gencim ama aptal değilim.

— Memnun olurum diye Ilya başını kaldırarak ilgi ile baktı.

— Şimdi o mektubu yırt ve at. diye otoriter bir sesle söyledi. Eğer seni reddettiyse iyi bir kız gibi hareket etmiş demektir. Sen henüz evlenmek için çok gençsin; hayatını henüz iyice kazanamamışsın bile. Bu vaziyette evlenmene daha vakit var sayılır. Kuvvetlisin, çok çalışabilirsin, hem oldukça da yakışıklısın. Bütün kızlar sana âşık olabilir. Ama sen onlara olma. Çalış, mallarım sat, para biriktir, kazanç getiren bir iş bul kendine, dükkân aç, her şey iyi gitmeye başladığı zaman evlen. Bundan daha önce evlenme. Başaracağın muhakkak. İçmiyorsun, alçak gönüllüsün, sana yük olan kimye yok.

Ilya başını eğmiş dinliyordu ve dinlerken de için için tebessüm ediyordu. Yüksek sesle gülmek istiyordu.

— Kederlenmene lüzum yok. diye Tatyana Vlasyevna bu dünyada çok tecrübe edinmiş bir insan edâsı ile devam etti. Hepsi geçer. Aşk çok çabuk tedavi edilebilen bir hastalıktır. Evlenmeden önce ben de üç kere âşık oldum ve her seferinde de kendimi boğacak kadar kederlendim. Ama geçti. Makul bir evlilik yapmamın zamanı geldiğini anlayınca hiç aşık bile olmadan evlendim. Sonra - kocama aşık oldum. Bazen böyle olur bilirsin belki - yani kadın kocasına sonradan aşık olur.

— Ne demek istiyorsun? diye Ilya gözlerini ko-

caman açarak sordu. Tatyana Vlasyevna birden kahkaha attı.

— Şaka yapıyorum. Ama cidden bir kadın hiç sevmeden evlenir, sonra da kocasına aşık olur.

Konuşurken Ilya'ya göz kırpıyordu. Ilya'da onu ilgi ve saygı ile dinlerken gözleri onun narin, biçimli vücuduna takıldı. Ne kadar küçük, ne kadar havalı idi. Aynı zamanda zeki ve olgundu! İşte diye düşündü, insan böyle bir eşle hiç doğru yoldan ayrılmaz. Burada böyle kiralık olmayan fakat tahsilli, narin ufak tefek bir kadınla oturup konuşmak ne kadar güzeldi. Kendi gibi basit bir insanın önünde hiç gösterişe kapılmıyordu. Aksine gayet mütevazi davranıyordu. Bu yüzden ona şükranlık duydu. O ayağa kalktığı zaman kendi de ayağa kalkarak selâmladı ve eğildi.

— Bu samimi hareketinizden dolayı teşekkür ederim dedi. Konuşmanızın bana çok faydası dokundu.

— Sahi mi? diye kadın hafifçe güldü. Yanakları bir kaç saniye için kızardı ve bir iki saniye gözleri Ilya'ya takılı kaldı.

— Neyse, hoşça kal diye söylendi, sonra arkasını dönerek genç kız gibi sekerek gitti.

Her geçen gün Ilya, Avtonomovs'ları daha çok sevmeye başladı. O zamana kadar nefret edilecek bir sürü polis tanımıştı ama Kirik iyi kalpliydi. Ilya onu daha çok çalışan bir işçiye benzetiyordu. Kendi vücut, karısı da evlerinin ruhu idi. Evde sözlerinin bir tesiri yoktu, burada vaktinin çok azını geçiriyordu. Tatyana Vlasyevna, Ilya ile olan münasebetinde resmiyeti kaldırmıştı.

Tatyana ona odunu kesmesini, su getirmesini, bulaşık suyunu dökmesini söylüyordu. Bu vazifeleri

Ilya memnuniyetle üzerine alıyordu. Farkında olmadan bunlar kendi ödevi olmuştu. Çok geçmeden evin hanımı çiçek bozuğu yüzlü hizmetçi kızı haftada sadece bir kere Cumartesileri çağırmaya başladı.

Arada bir Avtonomov'ların misafiri geliyordu. Aralarında polis şefleri de vardı. Adı Korsakov'du. Bu uzun boylu, zayıf, ince bıyıklı bir adamdı. Koyu renk gözlükleri vardı, kalın yuvarlak sigara içerdi. Yolda çalışan arabalar için tuhaf bir alerjisi vardı, bahsederken sinirlenmemekten kendini alamazdı.

— Kimse bunları ne belâ olduğunun farkında değil derdi. Yayaları daima kaidelere riayet etmelerini sağlayabilirsin ama onları asla, hınzırlar! Yayaların trafiğe uymaları için bir levha asar, üzerine caddeden aşağı gidenler sağı takip etsin, gelenler de solu dersin hepsi tamam. Ama bu arabaları düzene sokacak kanun yok. Bunlar sadece belâ!

Oturduğu müddetçe bunları kötülerdi zaten. Ilya onun başka mevzuda konuştuğunu duymamıştı.

Misafirlerinden diğer bir kişi ise yetimler yurdunun müfettişi Grizlov idi. Az konuşan, siyah sakallı bir adamdı. "Denizde, koyu mavi denizde" adlı şarkıyı kalın bas sesi ile söylemeye bayılırdı. Karısı ise uzun boylu, şişman, kocaman dişli, şeker yemesini seven bir kadındı. Bu Tatyana Vlasyevna'yı çok kızdırırdı.

Misafirler gittikten sonra:

— Bana mahsus yapıyor, dedi.

Bir de Alexandra Viktorovna, Travkina ve kocası vardı. Kadın uzun boylu, ince kırmızı saçlı idi, paçavra yırtarken çıkan sese benzeyen kendine has burun silmesi vardı. Kocasının ise boğazında bir rahatsızlık olduğu için daima kısık sesle konuşurdu. Fakat bir kuru ot geviş getiriyormuş gibi can sıka-

cak kadar devamlı konuşurdu. Hali vakti yerinde idi. Vergi Dairesinde iyi bir mevkii vardı. Aynı zamanda bir hayır cemiyetinin de direktörleri arasında idi. Hem karısı hem kendisi daima fakirleri kötülerlerdi. Yalancılıkla, açgözlülükle, kendilerine iyilik yapanlara karşı olan saygısızlıkları ile onarı hor görürlerdi.

İlya oturduğu odasından onların hayat hakkındaki fikirlerini dikkatle dinlerdi. Duyduğu şeyler onu şaşırtırdı. Bu insanlar, herşeyi biliyor görünüyorlardı. Sanki bütün dertlerini halletmişlerdi. Bütün yaptıkları kendi standartlarına uymayan kişilerin hayatlarını tartışmak, çekiştirmekti.

Bazen Avtovnomov'lar Ilya'yı da çay içmeye davet ederlerdi. Böyle anlarda Tatyana Vlasyevna güler, şakalar yapar ve kocası da aniden zengin olmanın ne kadar güzel bir şey olacağım düşler. Böyle bir şey olduğu takdirde hemen kendine bahçeli bir ev alacağını söylerdi.

— Tavuk yetiştirirdim, diye yarı kapalı gözlerle hâyâl kurarak konuşurdu. Kırmızı, siyah, benekli her cinsinden beslerdim. Hey Allahım, pencerenin önünde oturup, sigarasını tüttürürken bahçede kendi tavuskuşlarım seyretmek kadar güzel şey var mı? Ne güzel salına salına giderler. Kuyrukları yelpaze gibi açıktır. Brrru, brrru, brrru! diye öterler.

Tatyana Vlasyevna kıkırdadı:

— Ve ben, diye Ilya'ya bir göz atarak konuştu. Tatillerde Kırım'a ve Kafkas Dağlarına giderdim. Kışın da 'Fakirlerin Huzuru' adındaki komitelere üye olurdum. Dedikten sonra tekrar İlya'ya göz ucu ile baktı. Ve kendime siyah yünlüden, ciddî son derece sade elbise diktirirdim. Mücevher olarak da yakut, broş ve inci küpe takardım. Fakirlerin kanları-

nın ve gözyaşlarının cennette ince yakuta döneceklerini söyleyen 'Niva'da bir şiir okumuştum' Hafifçe içini çekti, sonra ilâve etti. Siyah saça yakut çok yakışır.

Ilya gülümsedi, fakat hiç sesini çıkarmadı. Oda temiz ve ılıktı Çayın kokusu veyahutta aynı derecede hoş olan başka bir koku içersini doldurmuştu. Kuşlar beyaz yünden yumaklar gibi tostoparlak olmuş uyuyorlardı. Duvarlarda parlak renkli resimler asılıydı. İki pencerenin arasındaki camekânda zarif ilâç kutuları, porselen kaplar ve şekerden, camdan yapılmış renkli Yortu Yumurtaları vardı. Ilya bütün bunları çok cazip, dinlendirici bir çeşit melankoli gibi buluyordu.

Fakat, başarısız geçen bir günden sonra bu melankoli can sıkıcı oluyordu. Kutular, yumurtalar, kaplar onu kalkıp hepsini yere atacak, üzerinde tepinecek kadar sıkıyor ve iğrendiriyordu. Böyle hisler altında olduğu zaman sessizce oturur, pencereden dışarısını seyrederdi. Bu kibar insanların kalplerini kırmaktan korkarak hiç konuşmazdı. Bir defasında iskambil oynarlarken Kirik'in gözünün içine sert sert bakmış, şöyle demişti:

— Dvoryanskaya Caddesindeki adamı öldürenin kim olduğunu buldular mı Kirik Nikodimovich?

Kelimeler ağzından çıkar çıkmaz Ilya boğazında bir daralma hissetti.

— Poluektov'u mu diyorsun? diye polis elindeki kartlara bakarken boş boş sordu, sonra şaka ederek:

— Po-lu-ek-tov-vov-vov?... Hayır Po lu ek tov tov tov'u bulamadılar, yani Poluektov değil - onu - hımm. Ben onu aramadım. Bana ne. Benim aradığım o değil, maça. Maça, maça, ma. Bakayım: Sen Tat-

yuna üç al, sonra da kızlıyı at, sonra da karoyu at... Başka?

— Yediliydi. Hadi çabuk ol.

— Ne biçim adamsın, diye hafifçe güldü.

Fakat polis ona dikkat edemiyecek kadar kartları ile meşguldü.

— Tamam, diye Kirik tekrarladı. Şu Po-lu-ek-tov-vov-ov yok mu?...

— Çeneyi bırak Kirik, dedi karısı, Herkes seni bekliyor.

— Onu öldüren çok kurnaz biri olmalı, diye Ilya ısrar etti. Sorduğu sorulara karşı herkesin lâkayt davranması, cinayet hakkında daha fazla konuşma arzusu uyandırmıştı.

— Kurnaz mı? diye polis konuştu. O olamaz. Kurnaz olan benim. İşte ben!

Böyle diyerek son kâğıdı yere bastı. Ilya'da papaz kalmıştı. Kirik ve karısı kahkahalarla gülüyorlardı. Bu Ilya'yı daha çok sinirlendirmişti.

— Gün ışığında ana caddede adam öldürmek için epey cesaret ister, diye yeni el için kâğıt dağıtırken söylendi.

— Cesaret değil, şans ister, diye Tatyana Vlasyevna doğrulttu.

Ilya ona baktı, sonra kocasma baktı ve güldü.

— Sen buna cinayet şansı mı diyorsun? dedi.

— Cinayet değil, fakat bundan sıyrılmak şans ister.

— Gene Allahın belâsı karo birlilerini bana verdin, dedi polis.

— Bunları alacak olan ben olmalıydım (*) diye

(*) Mahpusların giydikleri elbiselerin arkasında iskambildeki karo gibi işaret olurdu.

Ilya ciddi bir şekilde söyledi.

— Adam öldür verirler sana, diye Tatyana Vlasyevna elini incelerken konuştu.

— Adam öldürürsen hediye olarak yumruk yersin, diye Kirik Ilya'nın attığı kâğıdı tetkik ederken söylendi.

Ilya tekrar ona baktı, fakat onların bu neşeli yüzleri içindeki cinayet hakkında konuşma hevesini öldürmüştü.

İnce duvarın arkasında yaşıyan temiz ve dertsiz hayatları olan bu insanlarla Ilya yaşadıkça daha sık vicdan azabı duymaya başlamıştı. Tekrar birbirine zıt olan fikirler içinde kalmıştı. Her şeyi bilen Allah niçin katili cezalandırmıyordu? Ne bekliyordu? Bu yalnızlık ve kasvet içinde tekrar kitap okumaya başladı. Evdeki ailede "Niva" nin bazı kopyeleri, "Çirkin Gazeteci" adında bir kitap, bir kaç tane sayfalarının uçları kıvrılmış kitaplar vardı.

Ilya şimdi de çocukluğunda olduğu gibi kendi yaşadığı hayatla ilgisi olmayan değişik yaşayış tarzlarını anlatan kitaplardan hoşlanıyordu. Alelâde insanların günlük yaşantılarını anlatan hikâyelere inanmıyor ve bu gibileri sönük buluyordu.

Bir zamanlar bunlardan zevk duyuyordu ama daha ziyade bu gibi hikâyelerin yazarlarını kurnaz buluyordu. Çünkü bunların güttükleri gaye Ilya'nın gayet iyi bildiği zor ve çirkin hayatı süsleyip püslemekti. Evet, Ilya gayet iyi biliyordu, hatta daha da iyi öğrenmeye başlamıştı. Hergün aşağı yukarı dolaştığı caddeler bu nefretini artıracak yeni malzemelerle onu besliyordu. Bazen son intibalarını paylaşmak için hastaneye Pavel'ın yanına gidiyordu.

— Adalet! Bugün sokağın kaldırımında bazı sıvacılara ve marangozlara rastladım. Polis onları

takip edip bağırıyordu; "Hey domuzlar! kaldırımdan aşağı inin, halkın elbiselerini atlarınızla kirleteceksiniz!" diyor ve onları kovalıyordu.

Pavel'de gayet ciddi olarak ateşe kürekle gidiyordu. Hastahanede, hapisteymiş gibi bedbahttı. Gözleri, sefalet ve hiddetle parlıyordu. Deli saydığı Yakov Filimonov'dan hoşlanmıyor, onu sevmiyordu.

Fakat Yakov, ki onun hastalığı vereme çevirmişti, hastahanede son derece mesuttu. Yanındaki yatakta yatan, kilisede hayyum olan adamla arkadaş olmuştu. O adamın da bir bacağı kesilmişti. Kısa boylu, şişman, kocaman çıplak kafası olan göğsü, sımsiyah kıllarla kaplı bir adamdı. Kaşları da bıyıkları kadar bol kıllıydı ve onları daima aşağı yukarı oynatırdı. Barsaklarından çıkyormuşcasına kalın, boğuk sesi vardı. Ilya hastahaneye her gelişinde Yakov'u onun yatağının üzerinde oturuyor buluyordu. Yakov ince sesi ile İncil'den bazı yerleri okurken adam sessizce yatar, kaşlarını oynatırdı. Yakov'un sesi o kadar zayıflamıştı ki, testere ile odun keserken çıkan sesi andırıyordu. İsa'nın kehanetini okurken sol elini kaldırmış, diğer hastaları kendisini dinlemeye davet ediyor gibiydi. Kocaman hülyalı gözleri ile solgun yüzüne korku dolu bir ifade gelmişti. Ilya'yı görerek kitabı bıraktı ve endişeli bir şekilde arkadaşına her zamanki eski soruyu sordu:

— Masha'yı gördün mü?

Ilya görmemişti.

— Oh, Allahım, Allahım» diye kederle mırıldandı. Peri masalında olduğu gibi birden kayboldu - cadı tarafmdan uçuruldu.

—Baban seni görmeye geldi mi?

Yakov'un yüzüne aniden değişik bir ifade gelmişti, gözlerini olumlu anlamda kapadı.

— Evet. Burada yeter derecede kaldığım artık, eve dönme zamanımın geldiğini söyledi. Doktora göndermemesi için yalvardım. Burası çok sakin, çok güzel. Arkadaşım Nikita Yegorovich, İncili beraber okuyoruz. O, yedi seneden beri okuduğu için hepsini ezbere biliyor. Her şeyin mânasını sana söyleyebilir. İyileşince babamı terk edip Nikita Yegorovich ile yaşayacağım. Ona kiliseyi temizlemekte yardım edeceğim ve koroda şarkı söyleyeceğim.

Adam kaşlarını kaldırdı, kocaman gözlerini derin yuvaları içinde hareket ettirmeye gayret ederek gülümsedi.

— İncil ne harika bir kitap! diye Yakov öksürürken söylendi. «Birahaneye gelen o akıllı adamın söylediği yer var ya onu bulduk. İşte burada. Bulduk. Hatta daha fena olanları bile var.

Gözlerini kapadı, sol elini kaldırdı, sonra durgun bir sesle devam etti:

— Hainlerin lâmbası ne kadar sık söner? Ne kadar felâkete uğrarlar? İşittin mi? Ve: "Allah çocukları için günahı vermiştir. Bırakalım kendi kendine bunu telâfi etsin, bilsinler." diye yazıyor.

— Ne dediğini anlıyor musun? diye Ilya şüphe içinde sordu. Kelimeleri anlıyabiliyor musun?

— Bana bu doğru gibi görünmüyor - saçma, dedi Ilya.

Adam kaşlarını gözlerinin üzerine doğru indirdi ve sakalını oynattı:

— Doğruyu arayan birinin cüretli işleri hiç bir zaman günah sayılmaz, diye boş bir sesle konuştu. Çünkü bunlar Büyük Allah'ın teşviki ile olmuştur.

Ilya şaşırdı. Adam derin bir nefes aldıktan sonra aynı ağır tonda devam etti:

— Doğruluk aranmak ister, çünkü doğruluk demek, Allah demektir. Şöyle denmiştir: "Allaha hizmez etmek büyük şereftir".

Adamın kıllı yüzü Ilya'yı saygı ile tetkik ediyordu. Bu yüzden kendini çok iyi belli eden bir şey vardı.

Şimdi kaşlarını çatarak gözlerini tavana dikti, sonra sakalını oynattı:

— Ona Eyüb'ün onuncu bahsinden oku Yakov, dedi.

Yakov bir kelime bile söylemeden sayfaları çevirdi ve sonra titrek, alçak bir sesle okumaya başladı:

— "Ruhum hayatımdan usandı; şikâyetime serbest bir istikamet vereceğim; ıstıraplı ruhumla konuşacağım. Allahım beni mahkûm etme, benimle niçin mücadele ettiğini bana göster".

Ilya sayfaya bakmak için uzandı.

— İnanmıyor musun? dedi, Yakov. Ne komik insansın.

— Komik değil, fakat korkak, diye kayyum ciddi birşekilde konuştu. Gözlerini büyük bir güçle tavandan çekti ve Ilya'ya dikti. Kelimeleri ile Ilya'yı ezmek ister gibi bir hali vardı. Senin işittiklerinden daha zor ve kabul edilmesi güç olan deyişler vardır. Yirmi ikinci bahiste üçüncü kıtaya bak; orada dosdoğru şöyle der: "Dürüst olmak büyük Allah için memnuniyet verici midir? Yoksa senin hayatının mükemmel olması ona bir kazanç mıdır?" Bu gibi deyişler yanlış olmadığını anlamak için çok anlayışlı olmak lâzımdır.

— Sen anlıyor musun? diye Ilya kayıtsız bir şekilde sordu.

— O mu? diye Yakov bağırdı. Ne diyorsun, nikita Yegorovich her şeyi anlar!

Fakat kayyum daha da hafif bir sesle konuşmasına devam etti:

— Bunu anlasam da artık çok geç. Bundan sonra artık anlamam gereken şey ölüm. Bacağımın birini kestiler ama şiş gittikçe artıyor. Diğeri de şişmeye başladı. Göğsüm de şişiyor. Çok geçmeden öleceğim. Sakin bir şekilde devam ederken gözlerini Ilya'nın yüzüne dikmişti. Ölmek istemiyorum, çünkü benim hayatım çok sıkıntılı geçti, hiç neşe bulamadım. Istırap ve sefaletten başka bir şey tanımadım. Gençliğimde de Yakov gibi babamın çizmesi altında yaşadım. Sarhoşun biriydi. Üç kere kafamı yarmış, bir kere de kaynar su ile bacaklarımı yakmıştı. Anne bilmedim, o beni doğururken ölmüş. Evlendim. Karım beni sevmiyordu, zorla benimle evlendirilmişti. Düğünümüzden üç gün sonra kendini astı. Kayınbiraderim vardı. Beni soydu. Kız kardeşim karımı benim ölüme sürüklediğimi söyledi. Herkes ona elimi bile dokundurmadığımı ve evlendiğim günkü gibi bakire olarak öldüğünü bildikleri halde ölümüne benim sebep olduğumu söylediler. Bundan sonra yalnız başıma dokuz sene yaşadım. Yapayalnız yaşamak çok korkunç bir şey. Neşenin beni bulacağı günü hep ümitle bekledim. Ve işte şimdi de burada ölüm yatağımdaydım. İşte bütün hikâyem. Gözlerini kapadı ve bir müddet sustu. Sonra Niçin yaşadım? diye kendine sordu.

Ilya onu dinlerken soğuk soğuk ürpermişti. Yakov'un yüzü kızarmış, gözlerinde yaşlar belirmişti.

— Soruyorum size, niçin yaşadım? Burada yat-

tığımdan beri her gün bu soruyu kendi kendime soruyorum.

Sustu. Sesi derenin birden toprağın içinde bir oyuk bulup içine akmasına benzemişti.

Bir dakika sonra gözlerini açtı, bıraktığı yerden devam etti:

— Çünkü içimde ümit vardı. Yaşayan köpek ölü arslandan daha iyidir. Tekrar sakalını oynattı. Aynı kitapta şöyle yazılıdır: "Refah gününde neşeli ol ve felâket anında ise düşün: Allah bir insanı diğeri ile eşit yaratmıştır ve insan hayatının sonuna kadar kendisinden sonrakini bulmaya çalışmamalıdır.

Ilya artık kâfi derecede sıkılmıştı. Çabucak ayağa kalktı, Yakov'un elini sıktı, kayyumma doğru hafifçe eğildi. Bu hafifçe eğiliş bir ölünün önünde saygı ile eğilişe benziyordu.

Hastahaneyi terk ettikten sonra kalbine yeni bir dert daha ilâve edilmişti. Bu adamın endişeli yüzünü unutmak epey zamanını alacaktı. Onunla tanışması ile, hayatta aldatılanların listesine bir isim daha ilâve etmiş oluyordu. Adamın sözlerini çok iyi hatırlıyordu, bunları kafasında evirip çeviriyor, her yönünden inceliyor, mânalandırmaya çalışıyordu. Bunlar kendisini rahatsız ediyordu, çünkü ruhunun derinliklerinde, Allaha karşı işlediği günahı vardı.

Bazen bu Allah'ın adaletine olan inancı sarsılıyordu. Bir zamanlar olduğu gibi bu fikri, sabit detildi. Pasın demiri yemesi gibi onun da içine bir şey girmiş yiyordu. Ateş ve su gibi iki zıt kuvvetler benliğinde savaş halindeydi. Geçmişine, arkadaşlarına ve düzenlerini kabul edemiyeceği bir dünyaya karşıydı. İçinde bunlara karşı yeni nefret hissi uyanıyordu.

Bu esnada Avtonomov'lar kendisinden çok daha fazla hoşlanmaya başlamışlardı. Bir keresinde Kirik onu tetkik edercesine omuzuna vurmuş, güler yüzlü ve sokulgan bir halde şöyle demişti:

— Delikanlı, sen vaktini boşa harcıyorsun. Senin gibi mütevazi ve ciddi bir arkadaş daha büyük işler peşinde olmalı. Bir insanın Emniyet Amiri olacak kadar beyni varken, alelâde bir polis kalmasında bir sebep yoktur.

Tatyana Vlasyevna Ilya'ya işi hakkında bir sürü şey sormaya başlamıştı - ne kadar sattığını, ay da ne kadar kazanç elde ettiğini öğrenmek istiyordu. Ilya da ona herşeyi isteyerek olduğu gibi anlatıyordu, çünkü günden güne bu kadına karşı olan saygısı artmaktaydı.

Bir gün pencereden akşamın karanlığını seyrederken zihni Olimpiada ile olan hatıralarla dolmuştu. Bu sırada Tatyana Vlasyevna içeri gelerek onu çaya dave tetti. Ilya düşüncelerinin bozulmasından dolayı hiç konuşmak arzusu olmadan istemiyerek onun arkasından gitti. Kederli ve sessizdi, masanın başına oturdu. Bunun aksine ev sahiplerinin yüzüne bir bakışla onların gayet heyecanlı oldukları anlaşılıyordu. Semaver tatlı tatlı fokurduyor, kuşlardan biri uyanmış, kafesin içinde zıplayıp duruyordu. Odanın içi soğan ve kolonya kokuyordu. Kirik sandalyesinin içinde kıpırdayarak parmakları ile çay tepsisine vurarak şarkı söylemeye başladı:

— Buum, buum, buumiti buum! buum, buum...

— Ilya Yakovleyvich, diye Tatyana Vlasyevna ciddi bir şekilde başladı. Kocamla konuştuk, bir şeye karar verdik, bunu sana açmak istiyoruz.

— Hah, ha! diye polis kırmızı ellerini ovuştura-

rak güldü. Ilya şaşırmış ve ona hayretle bakmaya başlamıştı.

— Karım ve ben, diye Kirik, karısına göz kırparak sırıttı. Karımın müthiş bir kafası vardır.

— Biraz para biriktirdik, Ilya Yakovlevich.

— Biz biriktirdik. Hah. ha!

— Sus! diye Tatyana Vlasyevna ciddi bir şekilde konuştu; sonra ifadesini sertleştiren inatçı bir tavır takındı:

— Bin ruble kadar biriktirdik, diye alçak sesle konuştu, sonra Ilya'ya doğru eğildi, Bankada, ve bize yüzde dörtten faiz getiriyor.

— Bu yeterli değil, diye Kirik bağırdı, elini masaya koydu. Daha fazlasını istiyoruz.

Karısı onu bir bakışla susturdu.

— İkimiz için bu yeterli tabi ama hayata atılmak için san yaardım etmek istiyoruz. Sözüne devam etmeden önce konudan ayrılarak Ilya'ya bir kaç kompliman yaptı, Bir defasında, tuhafiyeciliğin yüzde yirmi kâr getireceğini söylemiştin, iş iyi gittiği takdirde daha fazla bile kazanılacağını ilâve etmiştin Evet, biz sana senet karşılığında paramızı ödünç vermeye kararlıyız. Bu senedi istediğimiz zaman bize paramızı vereceksin. Böylece dükkân açabilirsin. İşini benim idarem altında yöneteceksin ve kârı aramızda paylaşacağız. Mallarını benim adıma sigorta ettireceksin. Prensip olarak bir kâğıt da imzalıyacaksın. Düşün, taşın bize evet veya hayır kararını bildir.

Ilya, kadının ciddi konuşmasını dinlerken alınını ovuşturuyordu. Arada bir gözü köşedeki dini resimlere takılmıştı. Fazla sevinmemiş, huzursuzlanmış, hatta korkmuştu. Eski bir arzusunu yerine getirecek olan bu durum onu sersemletmişti. Fakat bu onu bi-

raz da sevindirmişti. Karşısındaki ufak tefek kadına şüpheli şüpheli baktıktan sonra kendi kendine düşündü: Demek bu benim Vaftiz Annem oluyor.

Kadın, hami sıfatiyle konuşmasına devam etti:

— Etraflıca düşün. Böyle birşeyi üzerine almak ister misin? Aklın yeter mi? Kabiliyetin var mı? Bu işe daha neler ilâve etmemiz gerekiyor bize bildir. Herşeye rağmen bizim verdiğimiz para kâfi değil, değil mi?

— Ben bir bin daha koyabilirim, diye Ilya sessizce devam etti. Amcam bana verebilir. Belki de daha fazlasını bile.

— Yaşasın! diye Kirik Avtonomov bağırdı,

— Demek kabul ediyorsun? dedi Tatyana Vlasyevna.

— Galiba! diye polis bağırdı. Sonra elini cebine attı, Ve şimdi biz de bunu bir şişe şampanya ile kutluyalım. Köşeye koş Ilya ve bize bir şişe şampanya al! Benim ikramım! Doksan kapiklik Don harmanından iste. Benim istettiğimi söylersen sana altmış beş kapiğe verir. Haydi koş oğlum!

İlya gülümseyen bu çiftin yüzüne baktı sonra dışarı çıktı.

Talih, diye düşündü. Beni evirip çeviriyor, acı bir günahı işletti, kalbimi kırdı ve ruhumu sakat etti. Şimdi de kendisini affetmemi istiyor. Gülümseyip bana şans tanıyor. Artık namuslu ve temiz bir hayatın yolu açıldı. Yalnız başıma yaşayıp günahlarımı affettireceğim.

Düşünceleri neşeli bir şekilde kafasında dönüp duruyordu, hayatında ilk defa emniyet hissini sezmişti.

Yedi ruble verdiği saf şampanya ile geri döndü.

— Oho! diye Kirik haykırdı. Mükemmel! İyi akıl ettin!

Tatyana Vlasyevna bu meseleye ayrı bir açıdan da bakıyordu. Şişeyi eline alıp baktığı zaman başını olumsuz anlamda salladı:

— Beş ruble olmalı. Ne bonkörlük!

Ilya'ya bu laflar dokunmuştu, ona gülümseyerek baktı.

— Saf cinsinden! diye neşe içinde bağırdı. Saf cinsinden hiç tatmamıştım. Fakat ne biçim bir hayatım oldu? Kirli, iğrenç nefes alacak bir yerim bile olmaksızın yaşadım. Hislerim daima incindi. Sen buna yaşamak mı dersin? Ruhundaki yaralı yere dokunmuştu, deşmekten kendini alamadı. Hatırlıyabildiğim müddetçe saf bir şey aradım, ama hayat beni nehirdeki saman çöpü gibi sürükledi - Bir yandan diğer bir yana. Etrafımdaki herşey karanlık, pis ve tehdit ediciydi. Tutunabileceğim bir yer yoktu. Sonra birden sizin yanınızda yıkanıp temizlendim. Hayatımda ilk defa sessiz, temiz ve birbirini severek yaşayan insanlar gördüm. Onlara gülümsedi ve hafifçe eğildi. Size bunun için teşekkür ederim. Kalbimdeki büyük yükü kaldırdınız! Hayatımın geri kalan kısmı için bana yardım ettiniz. Şimdi artık dünyada kendi yönümü buldum. Nasıl yaşamam gerektiğini anlıyorum.

Tatyana Vlasyevna onu tıpkı bir kedinin öten kuşa tuzak kurarken dinlediği gibi dinliyordu. Gözlerinde bir an parlak bir ışık geçti ve dudaklarını büktü. Kirik dizlerinin arasma sıkıştırdığı şişenin üzerine eğilmişti. Ensesi ve kulakları kızarmıştı.

Şişenin tıpası yerinden fırlayarak tavana çarptı, sonra masanın üzerine düştü.

Kirik dudaklarım yalayarak şampanyayı bardaklara koydu.

— İçin! diye emir verdi.

Ilya ve Tatyana bardaklara dokunurken Kirik kendisininkini başından daha yükseğe kaldırdı ve bağırdı:

— Tatyana Avtonomova ve Ilya Lunyev'in firmasının başarısının şerefine!

Günlerce Ilya ve Vlasyevna yeni teşebbüsleri üzerine plâlarını tartıştılar. Vlasyevna bütün hayatı boyunca tuhafiyecilik yapmış tavrı takınarak konuşuyordu. Ilya onu dinlerken gülümsüyordu. İşe katılmak için o kadar sabırsızlanıyordu ki, Tatyana'nın söylediği bazı şeyleri hiç anlamadan kabul ediyordu.

Tatyana Vlasyevna'mn bazı konularda iyi fikirleri vardı. Bunlar tam Ilya'nın hâyâl ettiği gibiydi: Arkada odası olan ufak bir dükkânı olacak, bu dükkânı temiz bir muhitte yer alacaktı. Her şey en ufak noktalarına kadar düzenleniyordu ve Ilya coşkunluk içindeydi.

Bu neşeli ve enerji dolu hava içinde hastahaneye arkadaşlarını görmeye gitti. Orada onu Pavel karşıladı onun da Ilya gibi keyfi yerindeydi.

— Yarın evime dönüyorum, diye selâmlaşmaya lüzum görmeden konuştu. «Vera'dan mektup aldım Bana kızgınmış haspa!

Gözleri neşe içinde parladı, yanaklarında iki kırmızı nokta belirmişti. Durmadan yerinde sekiyor, kendini kontrol etmekten aciz bir şekilde ellerini sallıyordu.

— Dikkat et, diye Ilya bildirdi. Bir daha yakalanmayasın!

— Ondan korkum yok. Tek mesele şu: Matma-

zel Vera evlenmek istiyor mu? Eğer istiyorsa iyi güzel; fakat eğer istemiyorsa, onu bıçaklıyacağım. Bunu söyledikten sonra ürperdi.

— Oh, hadi sende! dedi Ilya. Bırak şimdi bıçak sallamayı.

— Ciddi söylüyorum. Artık yeter. Onsuz yaşayamıyacağım. Bana yeter derecede eziyet etti. Bundan dolayı utanmalı. Ben bile utanıyorum. Yarın her şey belli olacak.

Ilya onun yüzüne bakarken kendi basit ve hoş fikri birden zihninde şimşek gibi çaktı. Kızarak gülümsedi:

— Pavel, dedi. Başıma talih kuşu kondu.

Ve gayet açık bir şekilde olanları anlattı.

— Şanslı şeytan, dedi Pavel. Ilya lâfını bitirdiği zaman içini çekti.

— Sana söylemeye utanacak kadar talihliyim. Cidden inan bana.

— Teşekkür ederim, diye Pavel hafifçe güldü.

— Lâf olsundiye söylemiyorum, diye Ilya hafif bir sesle devam etti. Gerçek olduğu için utanıyorum.

Pavel bir müddet sonra ona sakince baktı, sonra başını öne eğdi.

— Bu, dedi Ilya. Sana söylemek istediğim şeydi. Kötü talihimizi paylaştık, iyisini de paylaşalım.

— Hımm diye Pavel homurdandı. İyi talihin kadına benzediğini duydum - paylaşılmazmış.

— Oh, hayır, dedi Ilya. Boru dükkânı açmak için nelere ihtiyacın olduğunu bul - meselâ aletleri falan - bunların kaça mal olacağını öğren, sana parasını vereyim.

— Ne!.. diye Pavel şaşkınca bağırdı. Ilya onun elini tutarak sıktı.

— Şerefsizim, yardım edeceğim!

Ama Pavel'i ikna etmek için epey lâf döktü. Pavel ise bütün bu sözler karşısında sadece başını hayır anlamında sallıyor ve hep Böyle şeyler olmaz, diyordu. Nihayet Ilya onu ikna ettiği zaman arkadaşının boynuna sarıldı, heeycandan titreyen bir sesle:

— Çok mersi arkadaş, Beni delikten çekip çıkartıyorsun. Ama dinle: Ben borucu dükkâm istetemiyorum, cehennemin dibine batsın böyle dükkânlar. Onları göre göre bıktım. Ama sen bana parayı ver, ben de Vera'yı alıp gideyim. Bunu tercih ederim. Başka bir kasabaya gider, birinin yanında işe girerdim.

— Saçma, dedi Ilya. İnsanın kendi işinin patronu olması daha iyidir.

— İyi bir patron olurdum - diye Pavel neşe içinde söylendi. Oh, hayır, patronluk benim harcım değil Keçiyi ne kadar giydirsen gene domuza benzetemezsin.

Ilya Pavel'in davanışlarını anlamıyordu onu sıkan bir şey vardı.

— Doğru - sen cidden keçiye benziyorsun - tıpkı onun gibi sıskasın diye muhabbetle şakalaştı. Sen kime benziyorsun biliyor musun? Ayakkabıcı Perfishka'ya Peki öyle ise yarın gel, benden bir işe atılıncaya kadar seni geçindirecek parayı al. Ben de şimdi Yakov'u görmeye gideyim. İkinizin arası nasıl?

— Bilmem... Şöyle böyle... Bir türlü anlaşamıyoruz, diye Pavel gülerek söylendi.

— Talihsiz çocuktur diye Ilya düşünceli bir tavırla konuştu.

— Hepimiz aşağı yukarı böyleyiz, diye Pavel onuzlarını silkti. Onu biraz alık buluyoruz.

Ilya uzaklaşırken arkasından seslendi::

— Binlerce teşekkür arkadaş!

Ilya ona gülümseyerek başını salladı.

Yakov'u bıkkın ve ezik buldu: Sırt üstü yatağında yatıyor ve gözlerini kocaman açmış tavanı seyrediyordu. İlya'nın içeri girdiğini bile görmemişti.

— Nikita Yegorovich'i başka bir odaya koydular, dedi.

— İyi, dedi Ilya. Herkesin yüreğini kaldırdı.

Yakov ona pişmanlık dolu bir yüzle baktı:

— Nasıl, iyice misin?

— Evet, dedi, Ilya içini çekerek. İstediğim kadar bile hasta kalamıyorum. Babam gene dün gece geldi. Başka bir ev daha aldığını söyledi. Bir birahane daha açmak istiyormuş. Beni de eve çağırıyor.

İlya arkadaşına iyi haberini vermeye niyetliydi ama şimdi bunu söyliyemiyecekti.

Neşeli bahar güneşinin ışınları pencereden içeri giriyordu ama bu hastahanenin sarı duvarlarını daha da sarılaştırmaktan ileri gitmiyor ve çatlaklıklardaki kirleri biraz daha gösteriyordu. Hastalardan ikisi yatağın içinde oturmuş iskambil oynuyorlardı, Zayıf, uzun boylu bir adam odayı arşınlayıp duruyordu, sarılı başı öne eğikti. Duyulan sesler başka bir odada boğulur gibi öksüren biri ile koridorda ayağını sürüyerek giden birinin çıkardığı sesti. Yakov'un boş yüzünde hiç bir hayat izi yoktu ve gözleri donuktu.

— Ah keşke ölsem! diye kederle söylendi. Burada yatarken hep ölmemin ne kadar iyi bir şey olduğunu düşünüyordum. Sesi gittikçe inceliyordu. Ki-

bar melekler - benim bütün sorularıma cevap verebilirler dedi. Gözünü kırptı ve tavandaki güneşin ışınlarının oynaşmasını seyrederek sustu. Masha'yı gördün mü?

— Hayır - kafam her şeyi tutmuyor.

— Yok, kafan değil, kalbin.

Ilya huzursuzlanmıştı, hiç bir şey demedi.

Yakov derin bir şekilde içini çekti, sonra başını yastığın üzerinde rahatsız bir şekilde kıpırdattı.

— Nikita Yegorovich ölmek istemiyor, aslında yaşaması lâzım. Doktor bana öleceğini söyledi. Ben de ölmek istiyorum, halbuki yaşıyorum. İyileşip tekrar birahaneye gideceğim. Kimseye faydam yok.

Dudaklarında yavaş yavaş üzüntülü bir tebessüm belirdi:

— Bu dünyada yaşamak için çelikten kalbin ve kemiklerin olmalı, dedi.

Ilya kaşlarını çattı, Yakov'un kelimelerinde sert ve itham edici bir ifade gizliydi.

— Bana gelince, diye Yakov devam etti. Ben iki taş arasında cam gibiyim - her hareket edişimde bir yerim daha çatlıyor.

— Sen şikâyet etmekten hoşlanıyorsun, diye Ilya boş boş konuştu.

— Ya sen? dedi Yakov.

Ilya hiç cevap vermeden arkasını döndü, sonra Yakov'un konuşmaya devam etmiyeceğini anlayarak hülyalı bir şekilde şöyle dedi:

— Kimsenin hayatı kolay değil. Meselâ Pavel...

— Ben onu sevmiyorum, diye Yakov yüzünü buruşturdu.

— Niçin?

— Oh, bilmiyorum, Hiç bilmiyorum.

Yakov hiç itirazda bulunmadan elini uzattı, fa-

kat birden bir dilencinin sadaka dilenmesi gibi bir sesle konuştu:

— Ilya, ne olursun Masha'yı bul, sen iyi çocuksun. Allahını seversen bu işi yap.

— Söz dedi Ilya.

Dışarı çıkarken içi rahatlamışcasına nefes aldı. Ayakkabıcının kızını unuttuğu için Yakov'un karşısında utanmıştı. Matitza'yı ziyarete gitmeye karar verdi, o muhakkak kızın ne olduğunu bilirdi.

Petrukha'nın birahanesine doğru yol alırken kendisini geleceğin hayallerine kaptırdı. Bunlar ona çok büyük bir başarı olarak gözüküyordu. Düşüncelere o kadar dalmıştı ki, birahaneyi geçip gitti. Bunu anladığı zaman tekrar aynı yoldan geri dönmek istemedi. Kasabanın dışına çıkıncaya kadar yürüdü. Önünde tarlalar alabildiğine ormanın başlangıcına kadar uzanıyordu. Güneş batmak üzereydi, yeşil taze otların üzerine gül kırmızı ışınlarını yolluyordu. Yürürken başını dimdik tutuyordu, gözlerini uzakta göğe dikmişti. Orada hareket etmiyen bulutlar batan güneşin ışınları altında yanıyorlardı. Attığı her adımdan zevk duyuyor, aldığı her nefes yeni bir rüyayı doğuruyordu. Kendini zengin ve kuvvetli hâyâl ediyor ve Petrukha Filimanov'u harabelerin içinde görüyordu. Önünde durmuş ağlıyordu. İlya'da ona şöyle söylüyordu:

— Sana acımamı istiyorsun öyle mi? Sen şimdiye kadar kime acıdın? Oğluna nasıl azap çektirdiğini unuttun mu? Amcamı nasıl günaha ittiğini hatırlıyor musun Benimle nasıl alay edersin? O senin kanlı evinde kimse mesut değildi; orada kimse saadetin ne olduğunu bilmiyordu. O ev bir tuzak, bir hapishane.

Petrukha Ilya'dan korkarak titriyor ve homur-

danıyordu. Bir dilenci kadar perişan halde görünüyordu.

— İçinde yaşayanlara kötü talihten başka bir şey getirmiyen o evi yakacağım, diye Ilya devam etti. Ve sen dışarı çıkıp bir zamanlar kötü davrandığın insanlardan merhamet ve ekmek dileneceksin. Ömrünün sonuna kadar dolaş ve en sonunda köpek gibi öl!

Şimdi tarlalar akşam ışığında ayaklanmıştı ve uzaktaki orman dağ hüviyetine bürünmüştü. Ufak siyah bir noktaya benzeyen yarasa karanlığı yırtıyormuş gibi havada uçuyordu. Çok uzaklardan nehirin bitmeyen sesiduyuluyordu. Ilya, bütün hayatı boyunc kendisine yaşamayı zehir edenleri gözüne getiriyordu .Her biri ile de böyle merhametsizce konuşuyordu. Bu onun yürüme zevkini arttırıyordu. Çok geçmeden karanlık tarların içinde yalnız başına ıslık çalmaya başladı.

Birden burnuna bir çürük kokusu çarptı. Islık çalmayı bıraktı; kokunun onda yarattığı hoş hatıraları vardı. Vadinin yanındaki çöplüğe gelmişti Buraya Büyükbaba Yeremei ile sık sık çöp toplamaya gelirlerdi. Yaşlı dilencinin hayali gözünün önüne geldi. İlya yaşlı adamın kendilerine dinlenmek için seçtiği yeri aradı, ama bulamadı, Belki de şimdi çöplerin altında kalmıştı. Ilya içini çekti, aynı zamanda kendi kalbinde de böyle gömülü yer vardı.

Şu yaşlı adamı öldürmeseydim, şimdi tamamen mesut olurdum, diye düşündü. Ama aynı zamanda kalbinde onun için niye üzülüyorsun? diye soran bir ses daha vardı, Yaptığın senin kötü talihinden ibaret, yoksa cinayet değil.

Bir ses duyarak irkildi; ufak bir köpek yanından havlayarak geçmişti, sonra karanlıkta kaybol-

muştu. Titredi, karanlığın bir parçası sanki aniden harekete gelmiş, itiraz eder gibi havladıktan sonra kaybolmuştu.

Hepsi aynı diye düşündü. Bu kadar adaletsizliği gördükten sonra eğer onu öldürmemiş olsaydım akılsız sayılırdım! İnsanın kalbi bir kere kırıldıktan sonra artık ebediyyen ağırmaya devam eder.

Sessizce vadi boyunca yürümeye devam etti. Ayakları çöplerin içinde batıyordu. Bastığı yerdeki kâğıtlar hışırdıyor, dalları ayağına sıçrıyordu. Şimdi vadinin ileriye doğru dar bir kama halinde uzanmış temiz kısmına gelmişti. Yürüyerek oturdu, ayaklarını aşağıya sarkıttı. Hava burada daha temizdi, gözleri vadi boyunca gitti. Çok ilerde nehirin çelik renkli yüzeyi seçiliyordu. Buz kadar hareketsizdi, üzerine çarpan ışıkları yansıtıyordu. Işıklardan biri havada kırmızı bir kuş gibi uçuyor, diğeri yeşil donuk ve masum bir halde parlıyordu. Ilya vadiye bakarken kalbi kederle doldu, şöyle düşündü: Biraz evvel çok mesuttum; Talih yüzüme güler gibi olmuştu. Fakat şimdi hepsi bitti. Yakov'la aralarında geçen konuşmayı hatırladı ve bu onun kederini arttırmaktan ileri gitmedi. Yer çökmesine benzeyen bir ses vadinin derinliklerinden geliyordu. Eğilerek karanlığa baktı; gecenin rutubeti yüzüne çarptı. Başını göğe kaldırdı, yıldızlar nazlı bir şekilde çıkıyorlar, kocaman kırmızı bir gözü andıran ay ormanın üzerinden yuvarlanarak yükseliyordu. Bir kaç dakika evvel yarasanın alaca karanlığı yarması gibi, bu kadar karanlık düşünceler ve hatıralar Ilya'nın zihnini deşiyordu. Bu şekilde hepsi birer birer gelip gittiler. Fakat hiç biri giderken aydınlık bırakmadı. Sadece Ilya'nın daha derin bir karanlığa gömülmesine sebep oldular.

Uzun bir müddet düşünceler içinde kaybolmuş-casına oturdu, karanlık vadiye ve göğe baktı. Ay ışınları karanlığı yarıyor ve etraftaki çalılıkları aydınlattıkça tuhaf gölgeler meydana çıkıyordu. Ay ve yıldızlar hariç gökte başka bir şey yoktu. Hava soğumuştu. Ilya ayağa kalktı, hafifçe ürperdi. Tarlaların içinden kasabanın ışıklarına doğru yola koyuldu. Artık düşünmek istemiyordu. Herşeye karşı tamamen kayıtsızdı ve içini büyük bir boşluk kaplamıştı. Bu boşluk gökyüzü kadardı. Bunu bir zamanlar da Allahın kaldığı yer olarak biliyordu.

Eve vardığında geç olmuştu, böylece ön kapıda çekinerek bekledi, çalmak için bir türlü karar veremiyordu. Pencerelerde ışık çıkmadığına göre Autonomov'lar uyuyor demekti. Tatyana Vlasyevnayı uyandırmaya utanıyordu; her defasında ona kapıyı açan oydu. Ama içeri girmeye mecburdu. Çana hafifçe dokundu. Kapı hemen açılmıştı ve karşısında Tatyana üzerinde beyaz geceliği olduğu halde duruyordu.

— Çabuk kapıyı kilitle, diye değişik bir ses tonu ile konuştu. Hava soğuk ve üzerimde bir şey yok. Kocam dışardı.

— Özür dilerim, diye Ilya mırıldandı.

— Çok geç kaldın! Neredeydin.

Ilya kapıyı kilitledi, cevap vermek için döndü, fakat kadının çıplak göğsü ile karşılaştı. Tatyana kaçacak yerde ona doğru sokuldu. Ilya ise geri çekilmekten acizdi, çünkü arkasında kapı vardı. Tatyana iç gıcıklatan bir şekilde gülmeye başladı. İlya nazik bir şekilde ellerini kaldırarak onun omuzlarına koydu. Bu kadının karşısında utandığı ve ona sarılmak arzusunda olduğu için parmakları titriyordu.

Tatyana bunu farkederek ona doğru uzandı ve

sıcak elleri ile boynuna sarıldı, sonra ince sesi ile:

— Gecenin bu saatlerine kadar dışarda kalmakla ne demek istiyorsun? Evde yapılacak daha güzel bir şey var, benim kuvvetli, yakışıklı sevgilim! diye konuştu.

Ilya kendini rüyada sanıyordu, kadının busesinden ve çevik vücudunun ihtiraslı hareketlerinden hoşlanmıştı. Göğsüne tıpkı bir kedi yavrusu gibi yapışmış, tekrar tekrar Ilya'yı öpüyordu. Nihayet Tatyana'yı kuvvetli kollarına alarak odasın taşıdı, havada yürüyor gibiydi.

***

Ertesi sabah kalbinde bir korku ile uyandı. Kirik'in yüzüne nasıl bakacağım? diye düşündü. Korktuğu kadar da utanıyordu.

"Keşke ona karşı bir kinim olsaydı" diye düşündü. "Yahutta keşke onu sevmeseydim." Fakat zerre kadar özür bulamıyordu, yoktu! Tatyana Vlosyevna'ya karşı duydğu düşmanlık hissi içinde kıpırdayıp duruyordu. Kirik muhakkak karısının kendisine ihanet ettiğinin farkına varacaktı.

Açlıktan ölüyormuş gibi kendin bana attı, diye hayretle düşündü ve bu hoş bir şekilde içinde ürperti yarattı. Hakikaten, temiz, kültürlü, evli bir kadının hayranlığını kazanmıştı. Ben de özel olan bir şey olmalı diye gururla düşündü. Çok utanç vericiydi, çok ayıptı ama herşeye rağmen kendisi taştan yaratılmış değildi. Ne yapmalıydı? Onu itmeli miydi?

Gençti, Tatyana'nın kendisine nasıl sarıldığını hatırladı - bu gayet değişikti. Ilya bundan evvel böylesini tatmamıştı. Bu anlaşmanın kendisine avantajlar sağlayacağımda düşünmeden edemedi.

Bu düşüncelerin ardından yine karanlık olayların üzerine çöktü: İşte gene buradayım, tekrar bir köşeye itildim. Ben bunu m uarıyordum? Ona saygım vardı aklıma bir tek kötü düşünce gelmemişti - buna rağmen şu olanlara bak...

Fakat bir dakika sonra ilerde atılacağı yeni, değişik bir hayatı hatırlayınca, ruhundaki bütün karışıklıklar bütün nahoş olaylar silindi, yerine neşe geldi.

Ama tekrar şimşek gibi bir düşünce kafasında çaktı. Fakat bu hadise olmasaydı iyi olurdu, diye içinden geçirdi.

Polis işine gidinceye kadar yatakta kalacaktı. Kirik'in giderken karısını şapırtılı bir şekilde öptüğünü duydu.

— Bu gece için etli hamur yemeğine ne dersin hayatım? Biftekten daha çok domuz eti koy ve kaynadığı zaman tavada kızart. Mmm! Tam sana göre bir yemek! Sakın biber koyup acı yapma.

— Haydi haydi koş! Sanki senin neyi sevdiğini bilmiyorum! diye Tatyana sevgiyle cevap verdi.

— Bir öpücüğe ne dersin?

İlya öpüşmeyi duyarken şaşırdı. Durum iğrendirici fakate ğlenceliydi.

— Şap, şap, şap! diye Avtonomov karısını öperken söylendi. Tatyana güldü. Kocasının arkasından kapıyı kilitler kilitlemez doğru Ilya'nın odasına koşarak yatağının içine atladı.

— Öp beni! dedi. Çabuk, kaybedecek vaktim yok!

— Ama daha şimdi kocanı öptün. diye Ilya soğuk bir şekilde cevap verdi.

— Bu da ne? Demek kıskandın mı? diye Tatyana neşe içinde bağırdı, gülerek ayağa kalktı ve perdeleri

kapadı. Kıskandın mı? Mükemmel. Kıskanç erkekler çok ihtiraslı sevgili olurlar.

— Ben bunu kıskançlığımdan ötürü söylemedim.

— Sus! diye eli ile Ilya'nın ağzını kapadı.

— ...Doya doya seviştikten sonra, Ilya ona gülümsedi:

— Çok cesur şeysin dedi. Kocanın burnunun dibinde yaramazlık yapıyorsun!

Tatyana'nm yeşilimsi gözleri ıslak ıslak parladı:

— Bu hiç o kadar şaşılacak ve anormal bir şey değil, dedi. Aşk maceraları olmayan kadın düşünebiliyor musun? Sadece çirkinleri ve hasta olanları bunu yapamaz. Güzelleri daima bir macera peşindedirler.

O sabahı İlya'yla geçirdi. Ona kadınların kocalarını nasıl aldattıklarına dair eğlendirici hikâyeler anlattı. Mutfakta üzerinde kolları sıvalı kırmızı bluzu ve önünde önlüğü olduğu halde kocasının istediği et yemeğini yaparken boyuna anlatıyor ve sesi Ilyanın odasına devamlı bir şekilde akıyordu.

— Bir kadına kocası yeter mi sanıyorsun? Onu sevmesine rağmen kadına bir zaman sonra cazip gelmez. Hem kocasını da önüne çıkacak bir papatya ile maceradan çekinmiyeceğini unutma. Hem kadın için kocadan başka hiç bir şey düşünmemek çok sıkıcıdır. Daima koca koca, koca. Niçin başka erkeklerle eğlenmekten çekinsin? Bu şekilde aralarında farkı öğrenir. Tıpkı içki gibi; hep bir cinsini içmek çok saçmadır.

İlya onu dinlerken çayını yudumluyordu, fakat çayı acı buldu. Kadının sesinde daha önceden fark edemediği acı bir stem vardı. Düzenli hareketleri, kalbi kavrayan kuvvetli ve ateşli kelimeleri ile kalın sesli Olimpiada'yı düşünmekten kendini alamadı. Gayet kesin olan bir şey varsa, Olimpiada basit, kültürsüz

bir kadındı. Belki de bu utanmaması koketsizliği yüzündendi. Ilya, Tatyana'yı dinlerken zorla güldü. Neşesinden değildi, sadece ona nasıl cevap vereeğini bilmediği içindi. Çünkü onu ilgiyle dinliyordu, nihayet düşünceli bir tavırda konuştu:

— Senin bu temiz yaşantında böyle bir yerin olduğu hiç aklıma gelmezdi.

— Böyle bir şey için daima bir yer vardır, hayatım. Dünyayı dünya yapan insanlardır ve bütün insanlar aynı şey peşindedirler; kolay bir hayat, kolay olduğu kadar refah ve bolluk içinde bir düzen. Bunun için de paraya ihtiyaç vardır. Para da ya şansla ya da mirasla elde edilir. Piyango bileti olan insan saadeti özler, güzel bir kadın da doğuşundan piyango biletini almıştır, yani güzelliğini. Oh, güzel yüzle çok şeyler elde edilir! Zengin akrabası, piyango bileti veya güzelliği olmayan kadın çalışmak mecburiyetindedir. Bütün hayat boyuna çalışmaksa çok kötü bir şey. Bana bak elimde iki tane piyango bileti olmasına rağmen çalışıyorum. Ama onları senin dükkâna yatırmaya karar verdim. İki bilet kâfi değil. Et yemeği pişirmek, sivilceli ve yorgun bir polisin yüzünü öpmek oldukça usanç verici. Ve böylece seninle sevişmeye karar verdim. Ilya'ya aptalca baktı, sonra şöyle devam etti, Canını sıktım mı? Ne diye bana öyle ters ters bakıyorsun?

Ilya'nın yanına gitti, ellerini onun omuzuna koydu, gözlerinin içine baktı.

— Ters ters bakmıyorum dedi Ilya.

Bunun üzerine Tatyana kahkahalarla gülmeye başladı.

— Oh, öyle mi! diye kahkahalarının arasında söyledi, Ne tatlısın!

— Sadece düşünüyorum, diye Ilya kelimeleri-

ni ağır ağır söyleyerek konuştu. Söylediklerin doğru, ama... her nedense hoş değil.

— O-o-o, seni dikenli kirpi seni! Hoş olmayan nedir? Haydi açıkla bakalım.

Fakat Ilya açıklamaktan acizdi. Tatyana'nın söylediği sözlerin içinde hangisinin hoş olmadığım kendi de bilmiyordu. Olimpiada onunla çok daha zalimce konuşurdu ama bu ufak temiz kuşun yaptığı gibi hiçbir zaman onu iğnelememişti. Bütün gün boyunca içindeki tuhaf antipati hissi ile mücadele etti. Şüphesiz bu münasebet çok anormaldi. Anlayamıyordu.

O akşam işten döndüğü zaman mutfakta Kirikle karşılaştı.

— Bugün karım bana ne yemek yapmış! diye övündü. Eti bir gör! Bunları yemek canlı bülbülleri yemek kadar ayıp ve günah. Ama dostum, sana da bir tabak ayırdım. Boynundaki o dükkânı çıkart da otur. Böyle ikramı bulamazsın!

Ilya ona suçlu bir şekilde baktı, sonra alçak sesle güldü:

— Mersi, dedi. Biraz tereddüt ettikten sonra ilâve etti, Sen iyi bir arkadaşsın, bunu bil.

— Amaan! diye Kirik elini salladı. Sadece bir tabak et. Eğer şimdi polis şefi olsaydım... bana teşekkür etmene sebep bulurdum Ama hiç bir zaman polis şefi olamıyacağım için polislikten tamamen vaz geçiyorum. Herhangi bir tüccarın ajanı olmayı düşünüyorum. Bu çok daha iyi.

Karısı sobanın yanında işi ile meşgulken kendi kendine şarkı söylüyordu. Ilya ona baktı ve tekrar huzursuzlanarak utandı.

Fakat diğer meselelerin ve işlerin etkisi altında bu hissi yavaş yavaş kayboldu. Dükkânım açma-

ya hazırlanırken mal almakla o kadar meşguldu ki, artık düşünmeye bile vakti yoktu. Gün geçtikçe farkında olmadan Tatyana Vlasyevna'ya alışmaya başladı. Tatyna'nın kucaklayışları onu sık sık utandırmasına, hatta korkutmasına rağmen bir metres gibi sevmeye başladı. Konuşmaları ve sevgi hisleri kendisinin yarattığı hürmet havasını azar azar yıktı. Kocası sabahleyin işine, akşamleyin de kulübe gider gitmez Ilya'nm odasına girer, her çeşit dedikoduyu anlatırdı. Hikâyeleri hep aynı yere itti. Bu yerdeki halk hovardalar ve pasaklı kadınlarla doluydu. Bunların hepsi çıplak dolaşıyorlar ve seksi tek eğlence kabul ediyorlardı.

— Söylediklerin doğru olabilir mi? diye bir defa sında ona sordu. Ona inanmak istemiyordu ama sözleri ile tamamen savunmasız kalıyor, reddediyordu. Tatyana ise onu sadece öptü ve güldü.

— Peki en baştan başlıyalım, diye onu ikna etmek için konuştu. Vali, başvekilin karısı ile yaşıyor. Başvekil de son zamanlarda memurlardan birinin karısma aşık olmuş - ona Sobachi Pereulok'ta bir kat tutmuş, gayet açık olarak haftada iki kere görmeye gidiyor. O kadım tanırım - bir çocuktan farksızdır - evleneli bir sene bile olmadı. Kocası da vergi kontrolü için başka yerlere gönderildi. Adamı bilirim - iyi vergi kontrol eder. Aptalca, talihsiz kuzu!

Ilya'ya, genç kızları satın alıp arzularını tatmin eden tüccarlardan ve tüccarların sevgilileri olan karılarından bahsetti. Hamile kalıp rahimlerinin meyvalarını zehirleyen sosyete kızlarını anlattı.

Ilya onu dinlerken hayatın bir çeşit çöp olduğunu ve insanların içinde kurtlar gibi fıkırdayıp durduğu hissine kapıldı.

— Ah! diye yorgun bir şekilde söylendi. Hiç temiz ve gerçek bir şey yok mu?

— Gerçek mi? diye şaşkınlık içinde tekrarladı. Hepsi gerçek. Saçma çocuk! Bütün bunları ben mi uyduruyorum sanıyorsun?

— Bunu demek istemedim. Muhakkak gerçek güzel ve saf olan bir şey olmalı değil mi? Yok mudur böyle şey?

Ilya'nın ne dediğini anlamadan güldü. Bazen konuşmaları başka bir yöne yöneliyordu. Meselâ bir defasında yeşil gözlerini dikerek şöyle dedi:

— Bana kadınlarla olan ilk intibanı anlat.

Ilya bu hatırayı utandırıcı, iğrendirici buluyordu. Bu bakımdan onun yapışkan bakışlarından kurtulmak için başını çevirdi.

— Böyle şeyleri sormaya utanmalısın diye söylendi.

Fakat Tatyana sadece güldü ve anlatması için zorladı. Böyle anlarda onun müstehcen konuşmaları ile kendisini katranla sıvanmış gibi hissediyordu. Tatyana, Ilya'nın yüzündeki memnuniyetsizliği ve gözlerindeki bıkkınlığı okuduğu zaman küstah bir şekilde Ilya'nın benliğindeki erkekliğini uyandırıyor ve düşmanlığı okşayışları ile geçiştiriyordu.

Bir gün dükkânda rafları koyan ustaların başında durduktan sonra eve geldiğinde, Matitza'yı mutfakta beklerken görünce hayret içinde kaldı. Kocaman kollarını masaya yaslamış ve Tatyana Vlasyevna ile konuşuyordu.

— Bu hanım seni uzun zamandan beri bekliyor diyerek Matitza'ya baktı ve gülümsedi.

— İyi geceler hanımefendi dedi ve güçlükle ayağa kalkmaya çalıştı.

— Ne! diye Ilya bağırdı. Hâlâ hayatta mısın?

— Domuzlar bile çürük lahanayı yemez diye Matitza kalın bir sesle konuştu.

Ilya onu görmeyeli uzun bir zaman olmuştu, şimdi ona acıma ve memnuniyet hisleri içinde bakıyordu. Üzerinde yırtık pamuklu bir elbise vardı, başını rengi solmuş eşarpla bağlamıştı. Ayakları çıplaktı, zorla yerden kaldırıyor ve Ilya'nın odasına doğru güçlükle gitmeye çalışıyordu. Nihayet girince kendini sandalyeye attı.

— Çok geçmeden taklayı atacağız diye kısık sesle konuştu. Hiç yürüyemiyeceğim. Bu da kendi ekmeğimi dilenmiyeceğim demektir; tek kelime ile son demek.

Yüzü korkunç derecede şişmiş ve siyah beneklerle kaplanmıştı. Gözleri nerede ise şişlerin arasında kapanır gibiydi.

— Ne diye benim suratıma bakıyorsun? diye sordu. Dayak yediğimi mi sanıyorsun? Bu beni yiyip bitiren hastalık.

— Ne ile geçiniyorsun? diye Ilya sordu.

— Kilisenin avlusunda ekmek kırıntısı dileniyorum. diye Fransız borazanı gibi bir sesle bağırdı. Ama buraya gelmemin sebebi var. Perfishka senin burada kaldığım söyledi, ben de geldim.

— Çay içer misin? diye Ilya sordu. Kadının kocaman vücudu ölmeden evvel çürüyecekti.

— Şeytan görsün senin çayının yüzünü. Onun yerine bana biraz para ver de doğru dürüst içeyim. Fakat ben başka şey için geldim - Bil bakalım.

Konuşurken zorluk çekiyordu. Nefesi kesik kesik çıkıyor ve etrafa çok pis koku yayıyordu.

— Niye geldin? diye sordu. Bir zamanlar bu kadına nasıl bağırmış olduğunu hatırladı.

— Masha'yı hatırlıyor musun? Ama artık zengin olduğun için herşeyi unutmuşsundur.

— Ne oldu ona? Nasıl? diye Ilya çabucak sordu.

Matitza yavaşça başını salladı:

— Henüz kendini asmadı dedi.

— Baklayı ağzından çıkart diye Ilya homurdandı. Beni ne diye suçluyorsun? Onu üç rubleye satan sensin.

— Ben seni değil, kendimi suçluyorum diye Matitza devam etti. İçini çekerek Masha'yı anlatmaya başladı:

— Evlendiği yaşlı adam onu deli gibi kıskanıyordu. Hiçbir yere hatta dükkâna bile gitmesine izin vermiyordu. Bütün gün evde oturuyor ve bahçeye çıkmak istese bile ondan izin istiyordu. Adam kendi çocuklarını başkasının himayesine vermiş, Masha ile yalnız başına kalıyordu. İlk karısı onu aldatmış - çocuklarının hiç biri kendisinin değilmiş - acısını ikinci karısından çıkartıyor. İki defa Masha ondan kaçtı ama her seferinde de polis bularak geri götürdü. Ceza olarak adam onu çimdikleyip aç bırakıyormuş.

— Perfishka ile iyi satış yapmışsınız! diye Ilya kaşlarını çattı.

— Ben iyi olacağını düşünmüştüm, dedi Matitza. Fakat çok fena bir şey yaptım. Onu zengin bir adama satmalıydım. Böylece ona kat alır, elbiseler verirdi. Daha sonra da Masha onu başından savar, arttırdığı para ile geçinirdi. Çoğu kadınlar böyle yaşlı erkeklerden arttırdıkları ile geçiniyorlar.

— Peki buraya neye geldin? diye Ilya sordu.

— Polisin evinde kaldığın için geldim. Kızı yakalamak onların işi. Söyle onlara yakalamasınlar.

Biraksınlar, kaçsın. Belki de kurtulacak bir yer bulur. İnsanın kaçacağı hiç bir yer yok mu?

Ilya bir an düşündü. Masha'ya ne gibi bir yardımda bulunabilirdi? Matitza ayağa kalktı ve bacaklarını acı içinde oynattı.

— Hoşça kal. Günlerim sayılı diye mırıldandı. Temiz, zengin adam herşey için çok teşekkür ederim.

Mutfağın kapısına doğru sallanarak giderken Tatyana koşarak Ilya'nm odasına geldi ve boynuna sarıldı.

— Demek bu senin ilk aşkındı? diye gülerek söyledi.

Ilya onun kollarını çekti ve ciddi bir şekilde konuştu:

— Bir ayağını diğerinin ardından zorla sürüklüyor ve halâ da sevdiği bir insana yardım etmeye uğraşıyor.

— Kimi seviyor? diye Ilya'nın gözlerinin içine merakla baktı.

— Dur, Tatyana dedi Ilya. Şimdi şakanın sırası değil. Ona Masha'yı olduğu gibi anlattı. Ne yapmalıyım? diye sözünü bitirdiği zaman sordu.

— Hiç bir şey diye Tatyana omuzlarını silkerek söylendi.

— Kanuna göre kadın kocasına aittir ve onu kimsenin almaya hakkı yoktur.

Kanunları çok iyi bilen bir insanın edâsı içinde Masha'nın kocasının emirlerine boyun eğmesi gerektiği hakkında uzun bir konuşma yaptı.

— Bırak beklesin. Adam yaşlı. Çok geçmeden ölür ve o da adamın bütün mallarına sahip olur. Sen de zengin bir dulla evlenirsin. Nasıl beğendin mi? diye Tatyana güldü, sonra Ilya'nın nasıl hareket etmesi gerektiği konusunda uzun konuşmasına devam

etti, Cidden senin eski dostlarınla artık bir alış verişin olmamalı. Senin seviyende değiller; hatta bir ân gelir seni utandırırlar bile. Hepsi pis kaba - senden borç para alan o çocuğu hatırlıyor musun? İşte onun gibi.

— Pavel Grochov mu?

— Evet. Şu basit insanların ne komik isimleri oluyor! Grochov. Lunyev, Petrukhov, Skvortsov. Bizim klâsımızdakilerin isimleri çok daha güzel: Avtonomov, Korsakov; meselâ babamın Florianov'du. Evlenmeden önce bana talip olan bir genç vardı, adı Gloriantov'du Genç nerede ise saraya atanacaktı. Bir defasında buz üstünde kayarken diz bağımı çıkardı ve eğer kendim gelip almadığım takdirde kıyameti koparacağını söyledi.

Tatyana konuşurken İlya'nın kafası çok eskilere gitti. Kendisini ebediyyen Petrukha Filimonov'un evine bağlayan gözle görülmeyen bir takım bağların farkmdaydı. Ve bu evin onu bir an bile rahat yaşatmıyacağını biliyordu.

* * *

Nihayet Ilya Lunyev'in rüyası gerçek oldu.

Sabahtan akşama kadar kendi dükkânının tezgâhının arkasında duruyor, içerisini zevkle seyrediyor, bundan büyük bir zevk duyuyordu. Kutular gayet intizamlı bir şekilde raflara dizilmişti. Kendisi tek başına bir vitrin dizmişti. İçine sabunlar, cüzdanlar, parlak tokalar, düğmeler ve kurdeleler yerleştirmişti. Her şey çok parlak ve havalı görünüyordu. Kendi gayet gururlu ve yakışıklı bir halde müşterilerini selâmlıyarak karşılıyor ve mallarını iftiharla tezgâhın üzerine koyuyordu. Kurdelelerin ve

dantellerin hışırtısı kulağına müzik gibi geliyordu. Hele dikişçi kadınların dükkânına bir kaç kapiklik iğne ve mal almak için koşmaları, çok neşe verici idi. Hayat hoş ve kolaydı. Mazi kafasındaki isin ardındaydı. Ticaretinden başka bir tek düşünce bile yoktu. Sadece malları ve müşterileri önemliydi.

Kendine yardımcı olsun diye bir çocuk işe almıştı ve ona gri ceket giydirmiş, tertemiz olmasına dikkat etmişti.

— Sattığımız şeyler çok zarif Gavrik dedi. Onun için çok temiz olmaya dikkat etmeliyiz.

Gavrik, on iki yaşlarında tombul bir oğlandı. Yüzünde belli belirsiz çiçek bozuğu vardı. Burnu kalkık ve gri, anlamlı gözleri vardı. İlk okulu henüz bitirmiş olmasına rağmen kendini ciddi genç bir delikanlı olarak görüyordu. O da bu temiz ufak dükkânda çalışmaktan zevk duyuyordu. Kutuları kaldırıp koymaktan, paketlemekten çok memnundu. Müşterilere karşı, efendisi kadar kibar davranmaya çalışıyordu.

Ilya, çocuğa her baktığında kendinin bir zamanlar Strogany'nin balıkçı dükkânında çalıştığı zamanı hatırlıyordu. Bu çocuğa karşı daha iyi davranmasına sebep oluyordu. Müşteri olmadığı zaman daima onunla konuşuyor, şakalaşıyordu.

— Yapacak işin olmadığı zaman kitap bul, oku Gavrik, diye tavsiye etti. Zamanın ne kadar çabuk geçtiğine şaşacaksın ve okumaktan büyük bir zevk duyacaksın.

Ilya'nın hali, hareketi çok yumuşamıştı. İnsanlarla çok ilgileniyordu. Gülümsemesi ile onlara şöyle demek istiyordu:

— Gördüğünüz gibi talihliyim ama siz de za-

manını bekleyin. Çok geçmeden talih sizin de yüzünüze gülecektir.

Dükkânını sabahleyin yedide açıyor ve akşamları dokuzda kapıyordu. Çok müşterisi yoktu, bu bakımdan kapının yanmda oturup bahar güneşinde ısınmak için çok vakti vardı. Otururken bir tek düşüncesi veya arzusu olmuyordu.

Böyle zamanlarda Gavrik'de yanma oturuyor ve gelip geçenleri seyrediyor, onlarla alay ediyor, sokak köpeklerine ıslık çalıyor, serçelere ve güvercinlere taş atıyordu. Bazen de heyecanlı bir şekilde kitap sayfalarına bakıyordu. Efendisi arada bir ona yüksek sesle okumasını söylüyor. Fakat gene de dinlemiyordu. Kendi ruhunun sessizliğini düşünmeyi tercih ediyordu. Bunu neşeile, zevk duyarak dinliyordu Çünkü bu yeni ve ifade edilemiyecek kadar pahalı idi Fakat bazı vakitler hayatımn tatlı bütünlüğünü bir şey bozuyordu.

Bu, belli belirsiz, içinde doğan tehlike idi; bu kendini rahatsız etmiyor, sadece bir gölge kadar hafif bir şekilde dokunup geçiyordu.

Böyle anlarda Ilya çocukla konuşmaya başlıyordu.

— Baban ne iş yapıyor Gavrik?

— Postacı - mektup taşır.

— Ailen kalabalık mı?

— Oh, evet. Çok kalabalığız. Bazımız küçük, bazımız büyük.

— Çok küçük var mı?

— Beş. Büyükleri de var. Benim gibi büyük olanlar çalışıyor. Ben burada sizin yanınızdayım. Vasily, Sibirya'da telgraf üzerinde çalışıyor, Sonya ders veriyor. O hepimizden iyi kazanıyor. Ayda on iki rub-

le kadar getiriyor. Bir de Misha var. Onun durumu pek iyi değil, Gimnazyum'da okuyor.

— Demek dört büyük var.

— Hayır, değil diye Gavril itiraz etti. Misha hâlâ okuyor. Büyükler sadece çalışanlar.

— Ailen fakir mi?

— Tabi diye Gavril yüksek sesle içini çekti. Sonra geleceğe ait plânlarını anlattı. Büyüyünce orduya katılacağım. Savaş olacak ve işte o zaman ne olduğunu göstereceğim. Cesurum - Herkesten daha çok savaşacağım ve düşmanın bayrağını yırtıp atacağım. Bunu bir kere amcam, General Gurko yapmış, karşılığında bir haç ve beş ruble almış.

Ilya, çocuğun çiçek bozuğu yüzüne ve kalkık burnuna bakıp gülümsedi.

Akşamları dükkânı kapadıkları zaman İlya arkadaki ufak odaya geçerdi. Gavrik de semaveri kaynatmış olurdu. Onu masaya koyarlardı. Ekmek ve sosis bir tabakta daima hazır bulunurdu. Yemekten sonra Gavrik dükkâna girer, uyur, Ilya'da semaverin yanında iki saat veya daha fazla bir müddet otururdu.

Ilya'nın yeni odasını, iki sandalye, bir yatak ve dolap süslüyordu. Alçak tavanlı ufak bir oda idi. Dışarıdan geçenlerin bacaklarını ve caddenin karşı tarafındaki evlerin damlarını, gök yüzünü gösteren kare bir penceresi vardı. Camın sokak tarafı Ilya'nın hiç sevmediği demir parmaklıkla kaplıydı, bunu örtmek için Ilya pencereye beyaz bir perde asmıştı.

Yatağının üzerinde "Erkeğin Hayat Safhaları" adında bir resim asılı idi. Ilya uzun zamandan beri bunu almak istiyordu; her nedense asmak için dükkânının açılmasını beklemişiti. Halbuki pahalı da değildi; sadece on kapikti.

"Erkeğin Hayat Safhaları" bir kavisin üzerine yapılmıştı ve bu cennetin bir tasviriydi. Yağmur bulutu ve çiçeklerle süslenmiş olan Yehova, Adem ve Havva ile konuşuyordu. Hepsi beraber onyedi safha idi. Birncisinde annesi tarafından taşınan bir bebeği gösteriyordu altında "Yürümeyi Öğrenme" diye yazılıydı. İkincisi davul çalan, dans eden bir çocuğu gösteryordu; yazı şöyleydi. "Yaş beş: Oyun vakti." Çocuk yedi yaşında ken "Öğrenmeğe başlama" Yedi yaşında "Kkula gidiyor." Yirmi bir de, elinde bir silâhla ve dudaklarında tebessümle ayakta duruyor: "Askerî Hizmet." Bundan sonraki resim yirmibeş yaşını gösteriyordu. Üzerinde smokin, bir elinde çiçek, diğer elinde ipek şapka tutuyordu. Altında "Damat" yazıyordu. Sonra adam yaşlanıyor, sakal bırakıyor, üzerine gri elbise ve pembe kravat takıyor, sarı elbiseli şişman bir kadının elinden tutuyordu. Otuz beş yaşında kolları sıvanmış, elinde çekiç ile örsün yanında duruyor. Kavisin altındaki resimde ise adam bir koltukta oturuyor, karısına ve dört çocuğuna gazete okuyordu. Kendi ve ailenin bütün fertleri iyi giyinmiş, mesut bahtiyar görünüyorlardı. Bu esnada yaşı elli oluyor. Bundan sonraki resimle iniş başlıyordu. Adamın sakalı şimdi gri olmuştu, sarı uzun bir kaftan giyiyor, bir elinde balık, diğerinde tava tutuyordu. Altında "Ev İşleri" diye yazılıydı.

Bundan sonraki resim de torununa bakanı gösteriyordu. Daha sonra koluna girilerek götürülüyordu çünkü şimdi seksen yaşında idi. Doksan yaşında ayakları tabutun içinde olduğu halde bir koltukta oturuyordu. Koltuğun arkasında ise elinde tırpan tutan ölüm duruyordu.

Ilya masanın başında oturup bu resmi incelemeye bayılıyordu. Erkeğin haaytı çok açık ve anlaşılır

bir şekilde safhalara bölünmüştü. İnsana huzur veriyor ve parlak renkleri gülümsüyor gibiydi. İlya şimdi buna kendi hayatım da aynen resimde gösterildiği gibi düzgün bir şekilde yürüteceğini tasarlıyordu. Tırmanacak, tırmanacak, zirveye vardığında yeter derecede prası olduğu takdirde tahsilli, mütevazi bir kızla evlenecekti.

Semaver kasvetli bir şekilde kaynıyor ve fıkırdıyordu. Pencerenin camından ve perdenin arkasından gökyüzündeki donuk yıldızlar bulutların arasından Ilya'ya bakıyorlardı. Bu yıldızların parlamasında daima rahatsız edici bir şey vardı.

Semaverin fokurdaması azar azar hafiflemişti ama daha çok içine işliyordu. İnce ses Ilya'nın kulaklarına can sıkıcı bir şekilde hücum ediyordu. Bu tıpkı düşüncelerini kesen ve karıştıran sivrisineğin vızlamasına benziyordu. Buna rağmen bu sese son vermek istemiyordu; çünkü o zaman o da çok sakin olurdu.

Burada, bu yeni yerinde Ilya tamamen yepyeni zevklerle sarılıydı. Şimdiye kadar insanlardan hep ince tahta bölmelerle ayrılmış yerlerde yaşamıştı, halbuki şimdi etrafını taş duvarlar çevirmişti. Öbür tarafında kim var, kim yok hiç bilmiyordu.

İnsan niçin ölmeliydi? diye birden resme bakarak kendi kendine sordu. Yakov'un hep ölümü düşündüğünü hatırladı ve onun kelimelerini söyledi.

— Kekşe ölebilsem!

Sonradan bu hatırayı kafasından sildi.

Acaba Pavel'le Vera ne yapıyorlar? düşüncesi bundan sonra aklına geldi.

Caddede bir araba yolunu takip ediyordu. Tekerleklerinin taşların üzerine sürtünmesinden dolayı penceresi tıkırdadı ve lâmbanın ışığı titredi. Dükkân-

dan ufak tefek tuhaf sesler geliyordu: Gavrik uykusunda mırıldanıyordu. Odanın köşelerindeki gölgeli yerler hafifçe oynuyor gibiydi. Ilya dirseklerini masaya dayamış, başını ellerinin arasına almış resmi tetkik ediyordu. Yehova'nın diğer yanında kalın kaşlı kutsal bir arslan duruyor, yerde kaplumbağa dolaşıyordu. Kaplumbağa'nın yanında ise kurbağa ve porsuk duruyordu. Arkalarında Bilgi Ağacı yükseliyordu, üzeri muazzam ve kan kırmızısı renkte çiçeklerle kaplı idi. Ayakları kefenin içinde koltukta oturan adam Poluektov'u andırıyordu - zayıf ve çıplak kafalı idi. Boynu inceydi. Dükkânın önünden geçen birinin adım sesleri duyuldu. Semaver sönmüştü ve oda tamamen sesizleşmişti. İçerideki hava duvarların basıklığı arasında sıkışmış gibiydi.

Öldürdüğü adamın hatıraları Ilya'yı rahatsız etmiyordu. Aslında hiçbir düşünce onun huzurunu bozmuyordu. Onlar Ilya'nın etrafını sadece hafif ve yumuşak bir şekilde sarmışlardı, tıpkı bulutların ayın etrafını sarması gbi Poluektov cinayetini her hatırlayışında adaletin bir gün yerini bulacağını sakin bir şekilde düşünüyordu. Bir insan günahından dolayı er veya geç cezalandırılacaktı. Bu dünyada bir parça olsun adelet vardı. Bu düşünceler Ilya odanın en karanlık köşesine baktığı zaman onu sarıyordu. Nihayet ayağa kalktı, soyundu ve yatağa girerek ışığı söndürdü. Bunu hemen söndürmüyordu önce fitilini aşağı yukarı oynatıyor, ışığın birden fazlalaşmasına sebep oluyor, sonra da kısıyor ve gölgeler yatağın üzerine sıçrıyor, odanın her köşesinden telâşla çıkıyorlardı. Hiç hareket etmeden bu siyah dalgaların kendisini içine alarak tehdit etmesini bekledi. Bir müddet bununla oynadı, nihayet oynamaktan yorlunca fitili iyice kıstı ve ışık birden titreyerek söndü. Bir

an için oda karanlığın hücumuna uğramıştı. Biraz sonra pencereden mavimsi bir ışık içeri girdi. Gece mehtaplı olduğu takdirde döşeme penceredeki demirlerin verdiği gölge ile çizgili olurdu. Sessizlik o kadar derindi ki, sadece nefes almak bile odanın içindeki herşeyin sallanmasına sebep olabilirdi.

Ilya kendisini iyice battaniyesine sardı, ensesinin açık kalmamasına dikkat etti ve yüzünün açıkta bıraktı. Sabahleyin sakin ve dinç bir şekilde kalktı. Gecek ikorkularının boş olduğunu görerek adeta kızardı. Gavrik'le çay içtikten sonra dükkânını kontrol etti. Bunu her sabah, sanki etrafı ilk defa görüyormuş gibi yapıyordu.

Pavel sık sık işten dönerken Ilya'nın dükkânına damlıyordu. Yüzü daima isten siyah olurdu, gömleği ise demirlerin sürtünmesinden, yağdan lekeli ve pisti. Tekrar o borucunun yanında çalışmaya başlamıştı. Akşamları daima eve gitmenin heyecanı içindeydi. Ilya biraz israr edecek oldu mu gülümsiyerek:

— İmkânsız. Evde beni bekleyen ateş kuşu var ve kafesi hiç sağlam değil. Ah, Vera, Vera! Sabahtan akşama kadar evde otururken o kafasına kimbilir nasıl fikirler geliyordur? Şimdiki hayatı çok sönük - bunu pek iyi biliyorum. Ah bir çocuğumuz olsaydı! diye konuşur, sonra derin derin içini çekerdi.

Bir gün kasvetli bir şekilde şöyle demişti:

— Elimdeki bütiln suyu bahçeye döktüm. Ya bataklık yaptıysam?

Konu değiştiği zaman Ilya ona hâlâ şiir yazıp yazmadığını sordu.

— Parmağımla göğe yazıyorum diye acı bir gülümseyişle söylendi. Cehennemin dibine! Masaya otu-

rup şiir yazmak bizim gibilerin nesine? Bu sefer gerçekten tepem attı dostum. Bir parça bile duygu yok. Bütün yaptığım Vera'yı düşünmek. Bir boruyu lehimlemeye başladım mı - Vera'ya ait bütün düşünceler lehim gibi vücudumdan akıyor. İşte sana şiir - ha, ha! Bir erkeğin bir işe can ve gönülden sarılması gerek derler. Vera çok sıkıntı çekiyor.

— Ya sen? diye Ilya sordu.

— Ben de. Ama o eğlenceli bir hayata alışmış. En fenası bu para kazanmanın hayalini kuruyor. Biraz paramız olduğu takdirde herşeyin başka türlü olacağını söylüyor. Herhangi zengin bir tüccar yolmamış olduğu için pişman. Bütün bunları bana acıdığı için söylüyor, biliyorum. Çok sıkıntı çekiyor.

Birden endişesi artarak arkasını dönüp gitti.

Ilya sık sık, paçavralar içinde yarı çıplak, koltuğunun altında akordiyonu olan biri tarafından ziyaret edilirdi. Ona Yakov'dan demvurur, Petrukha'nın evinde olup bitenleri anlatırdı. Üstü başı perişan dükkânın kapısında durur, yüzündeki tebessümle Ilya'ya haberleri çirkin şivesiyle anlatırdı.

— Petrukha evlendi. Karısı pancar kökü gibi, üvey oğlu da havuca benziyor. Yemin ederim ki sebze bahçesi gibi! Karısı kısa boylu, şişman, kırmızı yüzlü ve çenesi üç katlı. Üç çeneli olmasına rağmen ağzı bir tana. Gözleri küçük domuzlarınki gibi, yerden başka tarafı görmüyor. Oğlu da uzun boylu, zayıf ve sarı, gözlük takıyor. Adı Savva, burnundan konuşuyor. Annesi civarında iken mükemmel sessiz ama o yokken lâkırdı kumkuması. Bana göre iyi bir takım. Ya yakov? O tıpkı ürkütülmüş hamamböceği gibi saklanacak yarık arıyor. Zavallı çocuk el altından içiyor ve deliler gibi öksürüyor. Bir zamanlar babasının işinin düzenini bozduğu gayet açık olarak belli

Anne ve babası biçarenin başının etini yiyorlar. O kaynamış turp gibi yumuşak - kmseye söz geçiremiyor. Amcan bize Kiev'den mektup yolladı. Ona bu seyahatin ne gibi bir faydası olacağım bilmiyorum sanki kamburu cennete yollayacak Matitza artık yürüyemiyor, araba ile dolaşıyor. Başma kör bir adam bağlıyor ve onu at gibi döndürüp duruyor. Görebileceğin en komik manzara. Ama kendilerini besleyebiliyorlar. Ben onun için iyi kalpli bir yük diyorum. Bir zamanlar iyi bir karım olmasaydı muhakkak Matitza ile evlenirdim. Sana dosdoğru söyleyeyim mi: Şu dünyada sadece iki tane iyi kalpli kadın olmuştu; biri karım, diğeri Matitza. Oh, onun nasıl içtiğini biliyorum ama bütün iyi insanlar sorhoş olanlardır.

— Masha nasıl? diye Ilya sordu.

Masha'nın ismi geçer geçmez ayakkabıcının konuşmasındaki neşeli hava kaybolmuş ve sonbahar rüzgârının ağaçların yapraklarını alıp götürmesi gibi yüzündeki neşe de yok olmuştu. Soluk yüzü daha soluklaştı.

— Onun hakkında hiç bir şey bilmiyorum diye kolayca itiraz etti. Khrenov onların evinin önünden bile geçtiğim takdirde kemiklerimi kıracağını söyledi. Ilya Yakovlevich ne olur bir bardak veyahut minimini bir bardak kadar içebilmem için biraz yardım edebilir misin?

— Gerçekten zavallı bir insansın, Perfisha diye Ilya kederle söylendi.

— Ölünceye kadar zavallı ve biçare diye ayakkabıcı kabul etti. Fakat ben öldükten sonra çoğu kişinin arkamdan söyleyebileceği iyi bir kelime olacak, çünkü ben daima neşeli bir insandım, insanları güldürmekten hoşlanırdım. Hep ah'layan vah'layan, ho-

murdanan, ağlayanları gördüğümde onlara neşeli şarkılar söyler, kahkahalarla güldürürdüm. Ha, bir kapik için günah, ha bir ruble için günah, hepsi bir. Hepimizin sonu aynı ve aynı şekilde cezalandırılacağız. Neşeli bir insan da herkes gibi hayatın ne olduğunu anlayacak.

Gözünü kırparak güldü ve dışarı çıktı, tıpkı yaşlı ve tüyleri yolunmuş horoza benziyordu. Ilya'da onun gidişini seyrederken gülerek başını salladı. Perfishka'ya acıyordu ama buna gerek olmadığını da biliyordu, aklını karıştırmaktan başka bir işe yaramıyacaktı.

Geçmiş onun için henüz pek gerilerde değildi ve hatırlatan her olay huzurunu bozuyordu. Yorulmuş ve deliksiz bir uykuya dalmış insanlar gibiydi ve daima etrafında uçuşan sinekler tarafından rahatsız ediliyordu. Pavel'i veyahut Perfishka'yı dinlerken gülümsüyor ve olumlu bir şekilde başını sallıyordu. Bir taraftan da ne zaman gideceklerini düşünüyordu. Bazen Pavelin söylediği şeyler onu kederlendiriyor ve rahatsız ediyordu. Bu bakımdan ona para vermek için ısrar ediyordu.

— Daha nasıl sana yardım edebilirm? diye omuzlarını silkerek konuştu. Galiba Vera'yı başından atmak mecburiyetindesin.

— Olamaz diye Pavel hafifçe söylendi. İnsan sadece ihtiyacı olmadığı bir şeyi atabilir. Benim ona ihtiyacım var. Fakat insanlar onu benden almaya çalışıyorlar, mesele bu. Belki de onu seven kalbim değil nefretim ve kinim seviyor onu - Sahip olduğum bütün saadet O. Nasıl bırakayım? Bana ne kalır? İmkânsız, bırakmıyacağım onu! Önce onu öldüreceğim!

Yüzü kızarır ve yumruklarını sıkardı.

— Ona dikkat eden birini hiç gördün mü? diye Ilya bir seferinde sordu.

— Hayır.

— Peki öyle ise ne diye onu benden almaya çalışıyorlar diyorsun?

— Alıyorlar. Onu benden çeken bir kuvvet var. Babamı bir kadın mahvetti, galiba benim de aynı şey başıma gelecek.

— Sana yardım olarak yapabilecek bir şeyim yok. dedi Ilya, arkadaşının itirafları ile biraz rahatlamıştı. Pavel'e Perfishka'dan daha çok acıyordu. Pavel öfkelendiği zaman kendi öfkesi de artıyordu Fakat darbelerle, pazarlık eden ve Pavel'ın hayatını mahveden bu düşman, gözle görülür cinsten değildi.

Ilya'nın öfkesine veya acımasına pek ihtiyaç yoktu, çünkü diğer bütün olaylar onu zaten perişan ediyordu. Bu üzüntülerin hiç birine ihtiyacı yoktu, hiç birinin ona faydası olmuyordu.

— Biliyorum bana yardım edemezsin diye Pavel kaşlarını çatarak söyledi, sonra kendinden emin olarak, Sen kendine bu sıcak köşeyi yapmışsın ve sakin oturuyorsun. Ama benim sözüme dikkat et; biri geceleri uyumayıp seni dışarı atmanın yolunu düşünüyor. Ve göreceksin, bir gün atılacaksın Veya kendiliğinden vaz geçeceksin dedi.

— Oh, hayır! diye Ilya aldırış etmeksizin cevap verdi:

Fakat Pavel ciddiydi.

— Göreceksin diye israr ederek arkadaşının yüzüne baktı. Karanlık bir delikte sakin yaşamak sana göre değil. Ya içersin, ya da iflâs edersin - başına muhakkak bir felâket gelecek.

— Peki ama niçin? diye hayret eden Ilya sordu.

— Sadece, sana bu rahat, sakin hayat yakışmadığı için söylüyorum. Sen iyi insansın, kalbin var. Bütün hayatları boyunca sıhhatli yaşıyan insanlar vardır, sonra birden toz olurlar.

— Toz olurlar demekle neyi kastediyorsun?

— Ölmeyi.

Ilya güldü, gerindi, sonra bütün göğsünü dolduran derin bir nefes aldı:

— Saçma dedi.

Fakat o gece semaverin yanında otururken Pavel'ın söylediklerini hatırladı. Tatyana Vlasyevna ile olan iş münasebetlerini düşünmeye başladı. Kendine ait olan bir dükkân açmak fırsatı eline geçtiği için onların bütün şartlarını kabul etmişti. Ve şimdi birden aklına geldiğine göre, kendisi işe Tatyana'dan daha fazla para yatırdığı halde ortaklıktan ziyade, onun vekili gibiydi. Bu şüphe, onu çok sarstı.

"Demek ki, elinizi benim haberim olmaksızın kolayca cebime kaydırmak için beni böyle askıya aldınız?" diye hâyâlinde Tatyana'ya söylendi. Ve sonra onun işe yatırdığı parayı, kendi son rublesine kadar ödeyip, onunla olan bütün bağları koparmayı kararlaştırdı. Bu kararı vermenin güç bir tarafı yoktu. Aralarındaki ilişkinin pek çekici bir yönü yoktu, hatta son zamanlarda usanç vermeye başlamıştı. Onun sevgi gösterilerine alışamamıştı ve bir defasında ona açık olarak:

— Sen utanmak bilmiyen bir kadınsın Tatyana demişti.

O ise cevap olarak sadece gülmüştü.

Hâlâ Ilya'ya kendi sınıfındaki insanların dedikodusunu yapıyordu. Bir gün Ilya ona:

— Dediğin doğru ise senin o saygı değer hayatının bir toplu iğne kadar değeri yok dedi.

— Niçin olmasın? Bu bir eğlence diye cevap verirken omuzlarını hafifçe kaldırdı.

— Çok büyük bir eğlence. Bütün gün dedikodu ve münakaşa; gece de şehvet ve zamparalık.

— Amma basit insansın! diye Tatyana güldü.

Ve tekrar Ilya'ya kendi temiz, rahat, orta sınıf yaşantısını anlatırken, Ilya bütün iğrençliği ve basitliği görüyordu.

— Bunun doğru olduğunu sanıyor musun? dedi Ilya.

— Oh. çok komiksin! Doğru olduğunu söylemedim değil mi? Ama hayat bunsuz tatsız olurdu.

Bazen Ilya'ya çeki düzen vermek istiyordu.

Artık o pamuklu gömlekleri giyme; saygı değer centilmenler ketenden olanlarını giyiyorlar. Ve lütfen benim konuşmama dikkat et, taklit etmeye çalış. Artık köylü değilsin.

Ilya'nın köylü olduğu ve kendisinin bilgili olması gerektiği konusunda boyuna uyarmaya başlamıştı. Olimpiada ile yaşarken aralarında sıkı bir dostluk vardı. Fakat Tatyana Vlasyevna ile böyle bir bağ hiç olmamıştı. Onun Olimpiada'dan daha çekici olduğunu görüyordu ama Tatyana'ya karşı bütün saygısı yok olmuştu. Avtonomov'larla yaşadığı zaman bir gece Tatyana'nın yatmadan önce dua ettiğini duymuştu.

— Cennete olan Allahımız... diye bölmenin diğer tarafından aceleci bir fısıltı duyulmuştu. Bize günlük ekmeğimizi ver... Kirik! Kalk, mutfağın kapısını kapa. Ayağıma rüzgâr geliyor.

— Niçin çıplak yere diz çöküyorsu? diye Kirik uykulu bir şekilde sormuştu.

— Kesme! diye tekrar o aceleci ve sinirli sesi İlya duymuştu. Biz kullarının rhuna sulh ver.

Ilya onun dua etmesinden hoşlanmıyordu. Bunu alıştığı çn yaptığı gayet açıktı. Aslında içten nançlı değildi.

— Sen Allaha inanmıyormusun Tatyana? diye bir seferinde ona sormuştu.

— Ne biçim soru! diye hayretle cevap vermişti. Tabi inanıyorum. Niye soruyorsun?

— Sadece sordum. Dua ederken bitmesi için çok acele ediyorsun diye Ilya gülümsiyerek cevap vermişti.

— Herşeyden önce kelimeleri söyleyişine dikkat et; ikincisine gelince gündüzleri o kadar çok yoruluyorum ki, gece biraz acele etmemi Allah affeder. Gözlerini döndürerek ilâve etti, O merhametlidir. Herşeyi affeder.

Zaten O'na sadece bunun için ihtiyacın var, diye Ilya içinden alay ederek düşündü. Olimpiada'nm daima sükûnet içinde uzun müddet dua ettiğini hatırladı. Yere çömelir, haçlarm karşısında başı önünde taş gibi hareketsiz dururdu. Yüzünde ise daima ciddi bir ifade olurdu.

Fakat Ilya, Tatyana'nın bu işte kendisinden faydalandığım anlayınca kini çok artmıştı.

Eğer o yabancı olsaydı bunu beklerdim, diye düşündü. Herkes karşısındakinden en iyi bir şekilde faydalanmaya bakar. Fakat o... benim karım gibi bir şey - beni öpüyor, benimle yaşıyor. Tilki gibi kurnaz!

Artık itimat etmiyordu ve ona karşı olan hareketleri soğuklaşmıştı. Görmemek için nedenler uyduruyordu. Bu ara başka bir kadınla tanıştı kardeşini görmeğe gelen Gavrik'in ablası idi. Uzun boylu, kibardı, ama hiç bir tarafı güzel değildi; Gavrik onun ondokuz yaşında olduğunu söylüyordu ama Ilya onu çok daha büyük zannediyordu. Yüzü uzun,

ince ve soluktu. Alnında hafifçe çizgiler vardı, büyük ve yukarıya kalkık burnu yüzüne öfkeliymiş gibi bir durum veryordu. İnce dudakları se genellikle sımsıkı kapalıydı. Ağır ağır düşünerek konuşuyormuş gibi bir ifadesi vardı. Çirkin yüzünü göstermek istemiyormuş gibi burnu havada, tedirgin adımlarla yürürdü. Fakat bu belki de arkasmda sallanan çok kalın ve ağır saç örgülerinden ileri geliyordu. Büyük siyah gözleri inatçı ve ciddi idi. Bütün olarak her çizgisi, uzun boyuna gururlu bir tavır veriyordu. Ilya onun karşısındayken utanıyor, etkileyici bakışlarından çekiniyordu. Halbuki kız saygılı idi. O dükkâna ne zaman gelse hemen sandalye gösterir, oturmasını rica ederdi.

— Teşekkür ederim diye hafifçe başını eğerdi Ve böylece o orada otururken Ilya şimdiye kadar hiç görmediği bu değişik yüzü gizlice inceler, eskimeye yüz tutmuş kahverengi elbisesine, yamalı botlarına. sarı, hasır şapkasına dikkatle bakardı. Kardeşi ile konuşurken sinirli bir şekilde uzun parmakları ile durmadan dizine vururdu. Sol eli ile bir kayışa bağlanmış kitaplarını sallardı. Ilya bu kadar yoksul giyimli bir kadının bu kadar gururlu olmasını uygun bulmuyordu. Orada iki, üç dakika oturduktan sonra kardeşine şöyle derdi:

— Haydi, hoşça kal. Sakın yaramazlık yapma.

Sonra dükkân sahibine hafif bir baş eğerek savaşa giden bir asker edâsıyle dışarıya çıkardı.

— Ablan ne kadar ciddi diye İlya birgün Gavrik söyledi.

Gavril burnunu kırıştırdı, gözlerini kocaman açarak dudaklarını büzdü;

— İşte o böyledir diye güldü. Sadece böyle olmak istiyor.

— Niçin?

— Bilmem. Ben de onun gibiyim. İstediğim her yüzün taklidini yaparım.

Ilya kıza karşı çok ilgi duymuştu. Bir zamanlar Tatyana Vlasyevna için kullandığı cümleyi tekrarladı: "Tam evlenilecek tipte bir kadın."

Bir gün beraberinde, kalmca bir kitap getirmişti.

— Al oku diye kardeşine uzattı.

— Görebilir miyim? diye Ilya kibarca sordu.

Kız kitabı kardeşinin elinden alarak ona uzattı.

— Don Kişot dedi. Çok centilmen bir şövalyenin hikâyesi.

— Şövalyeler hakkında birçok kitap okudum diye Ilya kızın yüzüne gülümsiyerek baktı.

Kızın kaşları çatıldı:

— Sizin okuduklarınız masaldır. diye kuru bir şekilde cevap verdi. Fakat bu gerçek ve güzel bir kitaptır. Kahramanı hayatını, ezilenlerin geleceği için adamıştır - ezilenler hayatın adaletsizliğinden ıstırap çekenlerdir. Kendini daima başkalarının uğrunda feda etmeye hazırdır. Komiktir ama bu sadece içinde yazıldığı yüzyılın gerçeğindedir. Dikkatle ve büyük bir ciddiyet içinde okunmalıdır.

— Biz de onu tam bu şekilde okuyacağız dedi Ilya.

Bu kızın onunla olan ilk konuşması olmuştu. Ilya mutlu gülümsedi. Fakat kız aynı tavırla bakmış ve kuru bir sesle:

— Zevk alacağınızı sanmıyorum demişti.

Böyle dedikten sonra dışarı çıktı. Ilya "alacağınızı" sözündeki siz ifadesinin bilhassa üzerine basılarak söylenildiğini hissetti. Ve bu onu kızdırdı.

— Okumanın sırası değil diye kitabın resimlerine bakan Gavrik'e seslendi.

— Niye? Müşteri yok diye Gavrik kitabı kapamadan cevap verdi. Ilya ona baktı ama hiç bir şey demedi. Kızın kitap hakkında söylediklerini kafasında evirip çeviriyordu. Ilya'ya göre kız kibirlinin biri idi.

* * *

Zaman geçiyordu. İlya devamlı bir şekilde tezgâhın arkasında duruyor, bıyıklarını büküyor, mallarını satıyordu. Fakat günler önce sıkmaya başlamıştı. Bazen dükkânı kapayıp yürüyüşe çıkmak istiyordu ama bu işi için iyi olmayacağım bildiği için içindeki bu arzuya boyun eğmiyordu. Akşamları bile dükkânını bırakmıyordu. Gavrik yalnız kalmaya korkuyordu. Fakat bu bile olmasa onu yalnız bırakmak tehlikeli olurdu. Kazara yangın çıkartabilir, veya hırsıza kapı açabilirdi. İşi başarılı gidiyordu. İlya bir tezgâhtar daha tutmayı düşünüyordu. Tatyana Vlasyevna ile olan bağı kendiliğinden azar azar kopmuştu, onunda böyle istediği belliydi. Gülüp geçiyordu ama günlük hesaplara çok dikkat ediyordu. Ilya bu kuş yüzlü kadının kendi odasında oturup hesapları kontrol etmesine tahammül edemiyeceğini hissediyordu. Fakat birazdan gene neşe içinde ona gelir "ortak" diye seslenirdi. Arada bir Kirk dükkâna damlar, tezgâhın arkasındaki sandalyeye oturur, içeri gelen dikişçi kadınlara şaka yapardı. Bu arada üzerindeki polis üniformasını çıkarmış, kaba ipekten takım elbise giymişti. Şimdi Ilya ile yeni işinden bahsediyordu:

— Ayda altmış rublelik hiç yoktan bir kazanç fena değil, değil mi? Kanuni olarak çöplenebileceğim şeylere çok dikkat ediyorum. Katı değiştirdiğimizi biliyor musun? Mükemmel yeni bir kat aldık. Aşçı-

mız da var - Aman Allahım ne pişiriyor, ne pişiriyor! Sonbaharda gene eğlenmeye başlıyacağız - iskambil oynıyacağız. Akşamları vakit geçirmek için mükemmel bir eğlence - Kazanmak çok eğlenceli. Hem biz iki kişiyiz, ikimizden birinin kazanacağı muhakkak. Kazançlar misafirlerin masraflarını da karşılıyor, ha, ha! Parasız eğlence. Koca vücudu sandalyenin her tarafından taşıyordu, bir sigara yaktı, sonra alçak sesle devam etti, Köy gezisinden henüz döndüğümü biliyor musun? Aman Allahım! Oralarda ne kızlar var! Hiç böylelerini görmemiştim! Tabiatın kızları. Tostoparlak ve dipdiri vücutları var - toplu iğne bile batmaz. Hem ucuz da! Bir şişe şarap biraz pasta aldın mı senn oldu demektir.

Ilya sakin dinledi. Her nedense Kirik'e acıyordu. Bu şişman hantal adama sebebini bilmediği bir şekilde acıyordu. Buna rağmen onunla alay etmekten de kendini alamıyordu. Kirik'in hikâyelerine inanmıyordu. Başkasının ağzından alınmış lâflar olduğunu düşünüyordu. Eğer kendi anlatırken Ilya aldırış etmiyor görünürse kendi kendine "geveze" diye mırıldanırdı.

— Ah, tabiatın kucağında sevişmek çok müthiş. Şairin dediği gibi "kestana ağacının altında."

— Ya Tatyana öğrenirse? diye Ilya sordu.

— Niçin öğrenmek istesin? diye kurnazca gözünü kırptı. Bilinmeyen şey insanı incitmez. Erkek tabiatı gereği suçlu sayılmaz. Peki ama senden ne haber oğlum? Hiç hanım sevgilin yok mu?

— Korkarım ki var diye Ilya güldü.

— Dikişçi kadın ha? Ufak tefek bir kumral?

— Hayır, hayır dikişçi kadın değil.

— Aşçı mı? Aşçılar iyidir - şişman ve sulu olurlar.

— Ilya gözlerinden yaşlar boşanıncaya kadar güldü ve onun gülmesi ile Kirik sevgilisinin aşçı olduğuna inandı.

— Sık sık değiştir diye tavsiyede bulundu.

— Niçin aşçı veya dikişçi kadın olarak düşünüyorsun? Daha iyi birine lâyık değil miyim? diye Ilya gülme krizleri arasında sordu.

— Senin sosyal durumuna uyuyorlar. Herşeye rağmen sosyeteye mensup birinin kızı veya evli kadınla münasebetin olamaz değil mi?

— Niçin olmasın?

— Gayet açık. Hislerini incitmek istemiyorum, ama... sen... basit bir köylü çocuğusun.

— Ama... benimki bir hanımefendi diye Ilya kahkaha attı.

— Deme! diye Kirik bağırdı ve gülmeye başladı. Fakat o gittikten sonra Ilya onun söylediklerini düşünerek incindi. Kirik ne kadar iyi huylu olursa olsun kendini Ilya'nın seviyesinde görmüyordu. Bunu Ilya gayet açık olarak anlamıştı. Karısı ve kendisi demek Ilya'yı kulanıyorlardı.

Perfishka'dan öğrendiğine göre Petrukha kendisinin iş maceraları ile alay ediyor ve ona dolandırıcı diyordu. Yakov'da ayakkabıcıya Ilya'nın eskiden daha iyi, daha sempatik ve az gururlu olduğunu söylemişti. Gavril'in ablası bile ona arada bir kendi ile aynı seviyede olmadıklarını belli ediyordu. Nerede ise paçavralar içinde bulunan bu postacının kızı Ilya'ya sanki onunla aynı yeryüzünde yaşamaktan iğreniyormuş gibi bakıyordu. Ilyan'nın kendine olan saygısı, dükkânı açtığından beri artmış ve insanlarla ilgili düşünceleri üzerinde çok daha hassaslaşmaya başlamıştı. Ve diğerlerinden çok farklı olan bu çirkin kızdan gittikçe daha fazla ilgilenmeye başladı. Onun kadar

fakir bir kızın büyük gururuna bir türlü akıl erdiremiyordu. Hiç bir zaman ilk konuşan o olmazdı ve Ilya buna güceniyordu. Hepsi bir tarafa, kendi erkek kardeşini işe almıştı, sadece bu onu kendisine karşı daha sayıgılı yapmalıydı.

Bir gün ona şöyle dedi:

— Sizin Don Kişot adlı kitabınızı okuyorum.

— Beğendiniz mi? diye başını kaldırmadan sordu.

— Hem de pek fazla - Çok komik. Ne acayip adammış?

Ilya onun siyah gözlerinde nefret ışığının parıldadığını hissetmişti.

— Böyle bir şey diyeceğinizden emindim diye ağır ağır ve açık olarak söylendi.

Ses tonu gayet yaralayıcı ve alaylıydı.

— Ben sadece cahil bir insanım diye omuzlarını silkerek konuştu.

Kız da bu fikirde birleşti.

Ve bir kere daha Ilya'nın kafası uzun zamandır içinde bulunduğu bir şüpheye kapıldı. Hayatın adaletsizliğine karşı uzun zamandır içinde bulunan hisle insanlara karşı onda nefret uyandırmış ve işlediği cinayetten dolayı kendisini bekleyen kaderin oyuncağı olmuştu. Hayatının geri kalan kısmını sabahtan akşama kadar bu dükkânda bekleyip, gece oldumu semaverin başında oturup, sabahleyin kalkıp gene aynı yere gelmekle sürdürebilecek miydi? Böyle olan birçok ticaret adamı biliyordu. Belki de hepsi aynı şeyi yapıyorlardı. Ama kendisinin başka sürüden olduğunu hissettiren bir takım iç ve dış tesirler hayatına etki ediyordu. Yakov'un kendisi için söylemiş olduğu sözü hatırladı, "Dilerim Allahtan hiç muvaffak olma. Sen çok aç gözlüsün." Bu sözleri tamamen kendi

karakterine zıt bulmuştu. Aç gözlü değildi - o sadece temiz dört başı mamur bir hayat yaşamak istiyordu. Başkalarının kendisine saygı duymalarını ve hiç kimsenin her adımda ona: "Ben sizden daha iyi durumdayım, Ilya Lunyev: Ben senin efendinim» diye hatırlatmasını istemiyordu.

Ve tekrar kaderinin ne olacağını merak ederek düşündü - acaba cinayetinden dolayı hesap vermesi istenecek miydi?

Bazen böyle olduğu takdirde bunun adalete uygun olmadığını düşünüyordu. Kasaba, canlerle, dolandırıcılarla, zina yapanlarla dolu idi; herkes bunların temkinli caniler, zina yapanlar ve dolandırıcılar olduklarını biliyorlar buna rağmen cezalandırılmadan hayatın zevklerinden faydalanmaya devam ediyorlardı. Adalet her kabahatin cezasının verilmesini emrediyordu. Bu düşünceler kalbindeki eski yaraları deşmişti ve içinde bu mahvolan hayatının öcünü almak için delice bir arzuya kapılırdı. Bazen daha ihtiyatsız bir şey yapmak ve Petrukha Filimanov'un evini yakmak istiyordu. İnsanlar koşarak ona geldiklerinde hepsine bağırmak istiyordu:

— Onu yakan benim! Poluektov'u da ben öldürdüm!

Bundan sonra o da babası gibi kelepçelenip Sibirya'ya sürgüne gönderilirdi.

Bu manzaranın ciddi bir tesiri oluyor, bunun üzerine intikam alma hâyâllerinin şeklini değiştiriyordu. Sadece Kiriğe gidip karısı ile yaşadığını söylemeliydi. Veyahut Masha'ya ıstırap çektirdiği için yaşlı Khrenov'a iyice dayak atmalıydı.

Gece sessizliği dinleyip yatağında sırt üstü yatarken birden herşeyin alt üst olup deli gibi dönmeye başlayacağım, gürültü yapıp herşey karıştıraca-

ğım hayal ediyordu. Ve kendisini de bu cereyana kapılıp yok oluncaya kadar dönecekti. Büyük bir telâket korkusu içinde titredi.

Bir akşam tam dükkânı kapatacakken Pavel geldi ve merhaba bile demeden sakin bir sesle:

— Vera kaçtı dedi.

Tezgâha yaslanarak dirdeklerini dayadı, caddeye bakarken kendi kendine hafif hafif ıslak çalıyordu. Yüzünde bambaşka bir ifade vardı ama kahverengi ufak bıyığı bir kedinin bıyıkları gibi oynuyordu.

— Yalnız mı yoksa birisiyle mi?

— Bilmiyorum - Üç gündür kayıp.

Ilya onu sakin seyretti. Arkadaşının anlamsız yüzü kendisinin teselli yerine bir şeyler söylemesine engel oluyordu. Karısının kaçışını nasıl karşıladığını bilmiyordu. Ama Pavel'in bu cdidiyetinni altında bir şeylerin gizli olduğunu seziyordu.

— Ne yapmak istiyorsun? diye Pavel'in daha fazla bir şey söylemiyeceğini anlayınca, sessizce sordu.

Bunun üzerine Pavel ıslığı kesti ve başını çevirerek:

— Öldürmek dedi.

— Gene eski laflar! diye Ilya elini salladı.

— Ona bütün hayatımı bağlamıştım diye Pavel hafifçe söylendi. İşte bıçak.

Gömleğinin cebinden ufakça bir ekmek bıçağı çıkardı ve burnunun dibinde çevirdi.

— Onu boynundan yaralayacağım...

Ilya elindeki bıçağı kaptığı gibi tezgâhın arkasına attı.

— Pireyi deve ediyorsun. diye bağırdı.

Pavel yerinden fırladı. Gözleri alev alevdi, bütün vücudu titriyordu. Ama tekrar yerine döndü.

— Çok aptalsın diye söylendi.

— Öyle ise sen çok parlak zekâlısın!

— Bıçağına gerek yok - ellerin var ya.

— Evet.

— Ve ellerim bana uymazsa onu dişlerimle parçalarım.

— Gırr! Ne vahşi hayvansın!

— Yapma Ilya diye Pavel biraz durakladıktan sonra hafifçe söyledi.

— Sen bilirsin, ister inan, ister inanma, ama benimle alay edemezsin Yeter derecede hayatta alay edildim.

— Ama ne dediğini duymalısın saf çocuk diye Ilya sinirli söylendi.

— Duydum. Gitsem iyi olur. Sana ne diyeyim bilmem ki? O tok karnınla benim dostum olamazsın.

— O saçma fikri aklından çıkar dedi Ilya.

— Kafa; beden ve her şeyimle açım.

— İnsanlar herşeyi fazla görürler diye İlya omuzlarını kaldırarak söyledi. Kadını bir çeşit dodamızlık hayvan - veyahutta bir at gibi kabul ediyorlar. Ama kadın herkes gibi insandır, kendi fikirleri vardır. Bunu çoğu erkekler kabul etmezler. Köle gibi kullanırlar.

Pavel ona baktı, sonra alaylı bir şekilde güldü.

— Peki bana ne dersin? Ben insan değil miyim?

— İşte bu yüzden sakin olmalısın.

— Sakinliğin canı ehenneme! diye Pavel dehşet içinde bağırdı ve yerinden fırladı. Senin için sakin olmak kolay; senin karnın tok. Hoşçakal.

Ve böylece hızla yürüdü, kapıda kepini başm-

dan hiddetle çekti. Ilya'da tezgâhın arkasından kalktı ve arkasından gitti ama Pavel yolu tutmuştu bile, heyecanla elindeki kepini sallıyordu.

— Pavel! diye Ilya bağırdı. Bir dakika!

Ama o beklemedi. Hatta başını çevirip bakmadı bile, bir dakika sonra da köşeyi dönüp gözden kayboldu. Ilya tekrar yavaş yavaş tezgâhın arkasına üyrüdü, arkadaşının ithamları ile yanakları kızarmıştı.

— Çok hiddetli! diye Gavrik'in sesi duyuldu.

Ilya güldü.

— Kimi bıçaklıyacak? diye Gavril yanına gelerek sordu. Ellerini arkasında kovuşturmuş, başını geriye doğru itmişti.

— Karısını diye Ilya çocuğa bakarak söyledi.

Gavril bir an durdu; sonra yanakları kıpkırmızı olarak efendisine alçak ve düşünceli bir sesle bildirdi:

— Geçen Yılbaşı komşumuz kocasına arsenik içirdi. Adam terzi idi.

— Bazen yapıyorlar diye Ilya boş boş cevap verdi. Aklı Pavel'de idi.

— Bu genç... gerçekten karısını bıçaklar mı?

— Oh, kapa çeneni Gavril.

Çocuk arkasını döndü ve kapıya doğru mırıldanarak gitti:

— Ne halt etmeye evlenmişler?

Akşamın alaca karanlığı caddeyi sarmıştı, karşı tarafın evlerinin camları parlıyordu.

— Dükkânı kapama vakti geldi diye Gavril hafifçe söylendi.

Ilya parlayan camlara baktı. Ağaç yapraklarının yaptığı gölgelerle içerleri arada bir görünüyordu Pencereler açıkken Ilya gitar sesleri, şarkı söyleyenleri,

gülenleri duyardı. Hemen hemen her akşam karşıki evin birinden neşeli sesler gelirdi. Ilya burada Gromov adında bir hakimin oturduğunu biliyordu. Şişman, kırmızı yanaklı, siyah bıyıklı bir adamdı. Karısı dahi şişmandı. Fakat güzel saçları ve mavi gözleri vardı. Caddede yürürken kendisini masal perisi gibi gururla tışırdı. İnsanlarla konuşurken daima gülümserdi. Gromov'un evlenme çağında olan - uzun boylu, siyah saçlı ve esmer tenli bir kız kardeşi vardı. Etrafı hep genç subaylarla dolu idi. İşte hemen hemen şarkı söyleyen bu genç kızdı.

— Hakikaten artık kapama zamanı geldi diye Gavrik tekrarladı.

— Haydi öyle ise.

Çocuk bunun üzerine kapıları kapadı ve dükkân karanlığa gömüldü. Arkasından da anahtarını kilidin içinde çevirdi.

Hapshane gibi" diye İlya düşündü.

Pavel'ın sözleri hâlâ aklında idi. O akşam semaverin yanında otururken Pavel'e karşı iyice düşman kesildi ama onun Vara'ya bir şey yapamıyacağından emindi.

"Keşke Vera'nın tarafını tutmasaydım" diye acı acı düşündü. "Hepsinini canı cehenneme! Kendileri bedbaht, herkesi de bedbaht ediyorlar"

Gavrik çayını şapırdatarak içiyor ve ayaklarını yere sürterek gürültü yapıyordu.

— Acaba onu bıçaklamış mıdır? diye birden efendisine sordu.

Ilya ona ters ters baktı:

— Çayını iç ve yat dedi.

Semaver masanın üzerinden devrilecekmiş gibi gürültü ile kanıyordu.

Birden pencerede siyah bir gölge belirdi ve ince, çekingen bir ses sordu:

— Ilya Yakovlevich burada mı yaşıyor?

— Evet diye Gavrik bağırdı ve Ilya'nın cevap vermesine kalmadan yerinden fırlayarak kapıyı açmaya koştu.

Kapıda başı örtülü, zayıf bir kadın göründü. Bir eli ile kapının tokmağına tutunuyordu, diğer eli ile başörtüsünü düzeltiyor. Kaçacakmış gibi tetikte duruyordu.

— Girin içeri diye Ilya onu tanımadan söyledi.

Kız şaşırmıştı, sesi tanıyınca başını kaldırdı, solgun yüzünü bir tebessüm aydınlattı.

— Masha! diye Ilya haykırarak zıpladı.

Kız gülerek ona doğru yaklaştı.

— Beni... beni tanımadınmı diye odanın ortasında durdu.

— Aman Allahım! Seni nasıl tanımamı beklersin!

Kızın kolundan tuttu ve kibar bir tavırla masanın yanındaki sandalyeye oturttu. Eğilerek yüzüne baktı, onun neye benzediğini söylemeğe çekiniyordu. Son derece zayıftı ve sanki bacakları vücudunu kaldıramıyormuş gibi sallanıyordu.

— Demek... demek böylesin! diye mırıldandı.

— Hepsi onun marifeti dedi.

Artık lâmbanın ışığı altında olduğu için onu daha iyi görebiliyordu. Masha arkasına yaslanmıştı, ince kolları iki yanında sallanıyordu, başını bir tarafa eğmişti. Düz göğsü sık sık kalkıp iniyordu. Etleri nerede ise kaybolmuş gibiydi, sanki sadece kemikten yapılmıştı. Üzerindeki pamuklu pelerinin altından kemikli omuzları, dirsekleri, dizleri belli oluyordu. Bir deri bir kemik olan yüzünün manzarası korkunçtu.

Cildinin rengi mavimsi idi. Ağzı hastalar gibi açıktı ve dişlerini dudakları örtmüyordu. Oval yüzü ıstırap içinde idi. Gözlerinde ne bi rışık, ne de bir hayat ifadesi vardı.

— Hasta mıydın? diye Ilya hafifçe sordu.

— Hayır - hayır dedi. Oldukça iyiyim. Sadece hepsi onun yüzünden oldu.

Ağır ağır çıkan sesi mırıltıyı andırıyordu, çıplak dişlerinin manzarası balığın yüzüne benziyordu.

Onun yanında ayakta duran Gavrik dudaklarını sımsıkı kapamış ve korkulu gözlerle seyrediyordu.

— Haydi yatağa! diye Ilya ona bağırdı.

Çocuk dükkâna girdi. Orada bir iki dakika kendini oyaladı, sonra kafasını içeri uzattı. Masha gözleri dışında tamamen hareketsiz oturuyordu. Yalnız onlar bir eşyadan diğerine güçlükle bakıyordu. İlya ona bir fincan çay koydu ve süzmeye başladı. Söyleyecek hiç bir şey bulamıyordu.

— Bana çok eziyet ediyor dedi. Dudaklarım büktü ve bir saniye kadar gözlerini kapadı. Açtığı zaman kirpiklerinin altında kocaman yaşlar belirmişti.

— Ağlama diye İlya söylendi ve başını çevirdi. Çayını iç de bana herşeyi anlat. İçin biraz ferahlar.

— Beni bulmasından korkuyorum diye başını salladı.

— Onu terk mi ettin?

— Evet, bu dördüncü oluyor. Daha fazla tahammül edemiyeceğimi anlayınca kaçıyorum. Geçen defa kuyuya atlamak istedim. Ama beni buldu. Nasıl dövdü! Nasıl eziyet etti bir bilsen!

Gözleri dehşetten açılmış ve çenesi sarkmıştı.

— Bacaklarımı büktü dedi.

— Niçin bekliyorsun? diye Ilya bağırdı. Niçin

onu polise bildirmiyorsun? Nasıl işkence ettiğini söylesene. Bu yüzden insanları hapse atıyorlar.

— Onu koyamazlar. Kendi zaten hakim. diye Masha ümitsizlik içinde bağırdı.

— Khrenov mu? Hayır, değil.

— Oh, evet. Geçenlerde kaçtığım için bir sürü insanı sorguya çekti. Eve geldiği zaman göğüslerimi semaverin maşası ile tutarak büktü ve çimdikledi - Bak.

Titreyen parmakları ile elsisesinin önünü çözdü ve Ilya'ya sarkık, ufak göğüslerini gösterdi. Çiğnenmiş gibi üzerleri yara bere dolu idi.

— İlikle elbiseni, diye Ilya boş bir şekilde konuştu. Çürük içindeki vücuduna bakmaya tahammül edememişti. Karşısındakinin bir zamanlar neşeli Masha olduğuna inanamıyordu.

— Bir de omuzlarıma nasıl vurduğunu bilsen! diye elbisesinin omuzlarını açtı. Geri kalan her yerim böyle. Her tarafımı çimdikledi ve kollarımın altındaki tüyleri yoldu.

— Peki ama neden? dedi Ilya.

— Demek ki beni sevmiyorsun? deyip çimdikliyor.

— Belkide sen... Ona kaçtığın zaman bakire değildin. Bunun için yapıyordur belki.

— Bunu nasıl düşünürsün? Ben hep sen ve Yakov'la vakit geçirdim, başka kimse yanıma sokulmadı. Ve şimdi... dayanamıyorum... Nefret ediyorum... Beni hasta ediyor.

— Bir daha bundan bahsetmem Masha, diye Ilya hafifçe söylendi. Yüzündeki donuk ifade ile bir müddet sessiz oturdu.

Semaverin arkasından Ilya onun ince vücuduna bakıyordu.

— İlikle elbiseni, diye tekrarladı.

— Senden utanmıyorum, diye kız belli belirsiz bir sesle konuştu. Sonra titreyen parmakları ile elbisesinin önünü iliklediı.

Oda korkunç bir şekilde sessizdi. Birden dükkândan hıçkırık sesleri duyuldu. Ilya kapıyı kapamak için kalktı.

— Sus Gavrik, diye inatçı bir şekilde söylendi.

— Sen misin küçük? diye Masha sordu. Nesi var?

— Ağlıyor.

— Korktu mu?

— Hayır, galiba acıdı.

— Kime?

— Sana.

— Saçma, diye Masha kayıtsız bir şekilde söylendi, maske gibi yüzünde hiç bir ifade yoktu. Sonra çayını içmeye başladı. Elleri titrediği için fincan dişlerine çarparak tıkırdıyordu. Ilya onu seyrederken ne diyeceğini şaşırmıştı.

— Ne yapacaksın? diye uzun bir sessizlikten sonra sordu.

— Bilmiyorum, diye Masha içini çekti. Ne yapmalıyım?

— Dava aç, diye Ilya düşünceli düşünceli konuştu.

— İlk karısına da aynı şekilde muamele ediyormuş, dedi Masha. Onu saçından yatağın demirine bağlayıp - bana yaptığı gibi çimdikliyormuş - Bir keresinde gece uyurken aniden bir acı hissettim. Uyandım, bağırmaya başladım - Meğer yanar kibriti mideme tutuyormuş.

İlya yerinden fırladı ve dehşet içinde bağırdı. Masha'ya hemen ertesi gün polise gidip yaralarını

göstermesini ve kocasını tevkif etmelerini istemesini söyledi. Bu esnada Masha ise kıvranıyor, ürkek ürkek etrafına bakıyordu.

— Ne olursun bağırma, dedi. Biri seni işitebilir.

İlya söylediği kelimelerin onu korkutmaktan ileri gitmediğini gördü.

— Peki, diye yerine oturdu. Ben giderim. Gece burada kal Masha. Benim yatağımda yatabilirsin. Ben de dükkânda yatarım.

— Yatmak istemiyorum. Çok yorgunum, dedi.

Sessizce masayı yatağın yanından uzaklaştırdı. Masha yattı ve kendini battaniyeye sarmağa çalıştı ama bu bile onun için fazla bir işti.

— Bir acayipliğim var - tıpkı içmiş gibiyim, diye yorgun bir şekilde gülümsedi.

Ilya Masha'nın battaniyesini iyice örttü ve başının altındaki yastığını düzeltti. Tam dışarı çıkacakken Masha endişeli bir sesle:

— Gitme. Yalnız kalmaktan korkuyorum. Hep kâbus görüyorum.

Ilya yatağın yanındaki sandalyeye oturdu ama simsiyah saçla çerçevelenmiş beyaz yüzü görünce başını çevirdi. Onu bu şekilde canlıdan ziyade ölüye benzeyen hali Ilya'ya ani bir vicdan azabı vermişti. Yakov'un ricasını ve Matitza'nın onun hakkında söylediklerini hatırlamıştı, utanç içinde başını öne eğdi.

Caddenin karşı tarafındaki evden iki sesle şarkı söyleniyor ve nağmeler Ilya'nın odasına açık penceresinden giriyordu. Kalın bas bir ses söylüyordu:

Ne - ya - zık! kalbim kı - rı - k...

— Neredeyse uyuyacağım, diye Masha mırıl-

dandı. Burası çok hoş... Biri şarkı söylüyor... Güzel sesi var.

— Evet, söylüyorlar, diye Ilya acı bir gülüşle söyledi. Kimi ağlar, kimi şarkı söyler.

Artık hiç sev-meyeceğim

Şarkılar gecenin sessizliği içinde çınlıyordu. Ilya kalktı ve öfke ile camı kapadı. şu anda şarkıyı yersiz buluyordu, sinirine dokunmuştu.

Masha bu esnada pencerenin kapatılışı ile uyanmıştı. Gözlerini açtı ve korku ile başını kaldırdı:

— Kim o? diye sordu.

— Benim. Pencereyi kapadım.

— Oh, gidiyor musun?

— Hayır, korkma.

Masha tekrar başını yastığa koydu, çok geçmeden gene uykuya dalmıştı. Ilya'nın en ufak bir hareketi, caddeden geçenlerin ayak sesleri, herşey onu rahatsız ediyordu. Hemen gözlerini açıyor ve uykulu bir halde bağırıyordu:

— Bir dakika canım... Oh! Bir dakika.

Ilya tekrar pencereyi açtı ve hiç kıpırdamadan oturdu, Masha'ya nasıl yardım edebileceğini düşünmeğe başladı. Mesele polise aksedinceye kadar onu bırakmamaya karar verdi.

"Kirik vasıtasiyle harekete geçmeli" diye düşündü.

— Tekrar! Tekrar! diye Gromov'ların evinden neşeli sesler yükseliyordu. Biri alkışlıyordu. Masha homurdandı. Şarkı tekrar başlamıştı:

Bir çift-f-f-t körfez, şafakta açıldı...

İlya ümitsizlik içinde başını salladı. Neşeli ses-

ler, şarkılar, kahkahalar sinir bozucuydu. Pencereye dirseğini dayayarak karşısındaki evin aydınlık Pencerelerine baktı, dışarı çıkı poraya bir taş atmanın ne kadar hoş olacağını düşündü. Veyahutta bu şen insanlara misket atmalıydı, misket muhakkak hedefini bulurdu. Onların renkleri çekilmiş, yüzlerinin korku içinde birbirlerine bakışmalarını hâyâl etti. Bu manzara kalbini neşe ile doldurmuştu, dudaklarında belli belirsiz bir tebessüm belirdi. Şarkının sözleri kafasında yer etti; bunları kendi kendine tekrarladı. Neden sonra bi şey sezinledi. Bu şen kişiler bir sokak kadının ölümü üzerine şarkı söylüyorlardı. Hayretten dona kaldı. Daha dikkatle dinleyerek düşündü: Niçin böyle şeyler söylüyorlardı? Bu onlara nasıl bir zevk veriyordu? Aferin doğrusu! Ve burada sadece bir kaç adım ötede ıstırap içinde bir insan yatarken onlar.

— Bravo! Bravo! diye sesler duyuldu.

İlya gülümsedi, bir Masha'ya bir oraya bakmaya başladı. İnsanlar bir sokak kadının ölümü üzerine şarkı söyleyerek eğlenebilmelerini tuhaf bulmuştu.

— Vasily... Vasilyevich... diye Masha mırıldandı.

Istırap içinde imiş gibi kıvrandı ve üzerindeki battaniyeyi yere attı, kollarını salladı, sonra birden sessizleşti. Ağzı yarı açıkçı ve kesik kesik soluyordu. Ilya dinlemek için eğildi, ölüyor sanmıştı. Bu sesin onun nefes alıp vermesi olduğuna iyice kanaat getirdikten sonra üzerini örttü, tekrar pencerenin önüne geldi, burnunu demir parmaklıklara dayayarak Gromov'un evine bakmaya başladı. Koro ve solo halinde oradakiler hâlâ şarkı söylüyorlar, gülüp eğleniyorlardı. Pembe, beyaz ve mavi elbiseli kadınların

gölgelerini pencerenin ardından görür gibi oldu. Arada bir Volga, ölüm ve ekilmeyen tarlalar hakkında kederli şarkılar söylemelerine rağmen bittiği zaman sanki hiç bir şey olmamış gibi gülebiliyorlardı. Böylesine bir sefaletten nasıl zevk alabiliyorlardı?

En ufak bir sesle veyahut hareketle irkilen Masha hep dikkatini çekiyordu, bunun üzerine Ilya ona dalgın bir şekilde bakıyor, halinin ne olacağını düşünüyordu. Ya eğer Tatyana gelip de onu burada görürse? Onu ne yapacaktı? Kömür kokulu havayı içine çekermişcesine başı dönüyordu. Uyku ihtiyacını hissedince pencereden çekildi, yatağın yanına uzandı, ceketini de yastık gibi başının altına koydu. Birazdan rüya görmeye başladı, Masha bir ahırın samanlı pis döşemesi üzerinde yatıyordu. Etrafım bir sürü pembe, mavi, beyaz elbiseli kadınlar sarmış, şarkı söylüyorlardı. Kederli şarkılar söyledikleri zaman gülüyorlar, neşeli şarkılar söyledikleri zamansa ağlayıp başlarını sallıyorlar, yaşlı gözlerini zarif beyaz mendillerine siliyorlardı.

Ahır, karanlık ve rutubetli idi. Bir köşede demirci Savel, kırmızı bir demir parçasını şiddetli darbelerle dövüyordu. Ahırın damında biri yürürken sesleniyordu:

— Ilya Il-ya-a-a!

Ama o da ahırda yatıyordu, hareket edemiyecek gibi sımsıkı bağlanmıştı.

— Ilya! Kalk! Ne olursun!

Uyandığında karşısında Pavel Grachov'u gördü. Sandalyeye oturmuş. Ilya'yı hafif hafif tekmeliyordu. Pencereden parlak güneş ışığı içeri giriyor ve masanın üzerinde kaynayan semaverin üzerine düşüyordu. Ilya göz kamaştıran bir ışık altında gözlerini kıstı.

— Dinle, Ilya...

Pavel'in sesi kısık, yüzü sapsarı idi, saçları ise karmakarışıktı. Onun bu halini gören Ilya yerinden fırladı.

— Ne var? diye soludu.

— Vera yakalandı, diye Pavel başını üzgün bir tavırla salladı.

— Ne? Kim Nerede o? diye Ilya uzanarak Pavel'in omuzunu tuttu. Pavel şaşkındı.

— Onu hapse attılar diye mırıldandı.

— Niye? diye Ilya sordu.

Masha uyandı ve Pavel'i görünce korkarak gözlerini ona dikti.

— Cüzdan çaldığını söylüyorlar... Bir tüccardan çalmış.

Ilya arkadaşını hafifçe iterek yürüdü.

— Ve polisin yüzüne tokat atmış.

— Oh, tabiî diye Ilya hafifçe güldü. Hapse girdin mi dört ayak girmelisin.

Masha konuşulanların kendine ait olmadığından emin olur olmaz gülümsedi.

— Ah, keşke beni de hapse atsalar, diye hafifçe söylendi.

Pavel önce ona, sonra Ilya'ya baktı.

— Hatırlamıyor musun? dedi Ilya. Masha. Perfishka'nm kızı. Unuttun mu?

— Oh diye Pavel kayıtsız bir şekilde söylendi. Masha'nın gülümsemesine aldırmadan başını çevirdi.

— Ilya, diye Pavel sorumlu bir şekilde söylendi. Ya bunu benim için yaptıysa?

İlya yüzünü yıkamadan ve saçı başı karmakarışık birhalde Masha'nın ayağının dibine oturdu. Bu yeni üzüntü ile afallamış bir halde bir ona bir diğe-

rine baktı.

— Bu hikâyenin sonunun kötü olacağından emindim. diye ağır ağır söylendi.

— Beni dinlemezdi, dedi Pavel. Korku içindeydi.

— Hah! diye Ilya azarladı. Demek bütün bunlar sadece seni dinlemediği için oldu öyle mi? Ona ne demiştin?

— Onu sevdim.

— O senin aşkınla ne halt etsin?

Bu iki insanın, Pavel ve Masha'nın hikâyeleri onda patlama uyandırdı ve başka hiç bir hedefi olmadan ikisine de ağzını açıp gözünü yumdu. Herkes namuslu yaşayıp eğlenmek istemiyor mu? Vera'nın da diğerlerinden hiç farkı yok, senin de bütün dediğin "benimle yaşa, hiç bir şey isteme" anlamında bir "seni seviyorum" lâfı. Çok mükemmel!

— Ne yapmalıydım? diye Pavel zayıf bir sesle sordu.

Bu soru Ilya'nın biraz fırtınasını dindirmişti. Sakin bir şekilde düşünceye daldı.

Gavrik başını kapının arasından soktu.

— Dükkânı açayım mı? diye sordu.

— Dükkânın da canı cehenneme! diye Ilya sabırsızca bağırdı. Sanki şimdi dükkânı idare edebilirmişim gibi!

— Mani olan ben miyim? diye Pavel sordu.

— Dirseklerini dizine dayamış oturuyor, yere bakıyordu. Kalbi acı içinde çarpıyordu.

— Sen mi? diye Ilya ona bakarak bağırdı. Hayır, sen bana mani olmuyorsun. Masha'ya da değil. Fakat sen, ben ve Masha - hepimize engel olan bir şey var. Belki de size saçma gelir ama bir tek şeyden çok eminim: Hiç birimizde insan gibi yaşamak diye

bir şans yok. Çirkef, dert, cinayet gibi şeyler görmekten bıktım - buna rağmen işte gene buradayım...

Birden lâfını kesti ve rengi soldu.

— Hep kendinden bahsediyorsun? diye Pavel bildirdi.

— Ya sen? Peki sen hep kimden bahsediyorsun? diye Ilya alaylı bir şekilde sordu. Herkes kendi yarası ile dertlidir, herkes kendi sesi ile inler. Ben kendimden değil, herkesten bahsediyorum. Çünkü herkes bana gelip derdini anlatıyor.

— Gidiyorum, diye Pavel ayağa kalktı.

— Saçma - dedi Ilya. Alınacağın yerde söylediğimi anlamaya çalış.

— Kendimi kafama tuğla yemiş gibi hissediyorum. Zavallı Vera - Ne olacak şimdi.

— Hiç bir şey yapılamaz, diye Ilya sakin bir şekilde konuştu. Olduğu gibi anlatırsın. Muhakkak Vera'yı sorguya çekerler.

Pavel tekrar yerine oturdu.

— Parayı benim için çaldığını söylersem ne derler? diye sordu.

— Sen kimsin - Prens mi - Hiç durma söyle. Bütün yapacakları seni de alıp hapse atmaktır. Neyse kendimize baksak iyi olur. Pavel ve ben dükkâna gidelim. Masha sen de kalk odayı topla. Bize biraz çay koy.

— Masha biraz tereddüt etti, sonra başını yastıktan kaldırdı.

— Eve mi gideceğim? diye Ilya'ya sordu.

— Eve mi? İnsanın biraz olsun sakinleşeceği yer evidir.

Ilya ve Pavel dışarı çıktılar.

— Ondan ne istiyorsun? Ölü gibi, diye Pavel dükkâna girdikleri zaman sordu.

Ilya olanları açıkça anlattı. Masha'nın hikâyesi Pavel'in üzerinde bir tesir bırakmamıştı.

— Yaşlı şeytan, diye Masha'nın kocası için söylendi, hatta daha ileri giderek gülümsedi bile.

Ilya onun yanında duruyor, dükkânına göz gezdiriyordu.

— Kısa bir müddet evvel bütün bunlardan zevk almıyacağımı söylemiştin. diyerek elini salladı, dükkânı kasdediyordu. Evet bunda haklıymışsın, diye başını kederle salladı. Bütün gün burada durup öteberi satmanın ne faydası var? Benim hürriyetime engel oluyor. Bırakmaya cesaret edemiyorum. Eskiden istediğim yere gider, aşağı yukarı sokaklarda dolaşırdım. Zevk alabileceğim bir yere geldim mi oturur eğlenirdim. Ama her gün biraz daha buraya kilitleniyorum.

— Vera senin için iyi bir yardımcı olurdu. dedi Pavel.

Ilya ona baktı ve hiç bir şey demedi.

— Haydi gelin çay için, diye Masha seslendi.

Üçü de hiç konuşmadan çaylarını içtiler. Dışarda hava güneşli idi. Sokak çocukları çıplak ayakla dükkânın önünden geçip gidiyorlardı. Herşey baharın müjdesini veriyordu. Fakat onların ufak odası rutubet kokuyordu. Semaver monoton bir şekilde fokurduyor, üzerine gelen güneş ışığını geriye yansıtıyordu.

— Henüz cenazeden çıkmış gibi bir halimiz var, dedi Ilya.

— Vera'nın cenazesi, diye Pavel ilâve etti. Burada oturup onun hapse girmesindeki sebebin ben mi olduğunu düşünüyorum.

— Belki de diye Ilya merhamezsiz bir şekilde söylendi.

Pavel ona baktı:

— Taş kalpli yaratıksın, dedi.

— Yumuşak kalpli olmam için hiç bir sebep oldu mu? diye Ilya bağırdı. Hiç benim başımı okşayan oldu mu? Doğru, beni gerçekten seven biri vardı ve o da orospu idi.

Yanaklarına kan hücum etti ve gözleri kararsızlık içinde etrafa bakındı. Sonra birden fırladı ve hıncını almak için giderek duvara ve masaya indirmeye başladı.

Korkan Masha, yüksek sesle, bir çocuk gibi ağlıyordu.

— Gidiyorum - bırak beni, diye göz yaşlarının arasında söylendi. Başını bir deliğe sokacakmış gibi önüne eğiyordu.

İlya sesini kesti. Pavel'in de kendisine kızarak baktığını hissetti.

— Niye ağlıyorsun? diye Ilya konuştu. Ben sana bağırmıyordum. Ve senin gideceğin hiç bir yer yok. Gidecek olan benim. Pavel burada seninle kalacak. Gavrik! Eğer Tatyana Vlasyevna gelirse... Kim o?

Bahçeye bakan kapıyı biri vuruyordu. Gavrik merakla efendisine baktı.

— Kapıyı aç, dedi Ilya.

Gavrik'in ablası kapıda göründü. Bir iki saniye hiç hareket etmeden durdu. Başını geriye itmiş, etrafı tetkik ediyordu. Çirkin, soğuk yüzünde ani bir nefret belirmişti. Ilya'nın eğilmesine aldırış etmeden kardeşine şöyle dedi:

— Bir iki dakika seninle konuşmak istiyorum Gavrik, Dışarıya gel.

İlya kızmıştı; ani hiddeti beynini sıçrayarak söylendi:

— Selâm verilince, siz de lütfen verin, diye soğuk bir şekilde bağırdı.

Kız başını daha çok kaldırdı ve kaşlarını çattı. Dudaklarını sımsıkı kapayarak Ilya'ya baktı. Gavrik de kızgın bir şekilde efendisine bakıyordu.

— Sarhoşlar, hırsızlar arasında değilsiniz, diye Ilya hırsla söylendi. Genç, tahsilli bir kadın olmak dolayısiyle size saygı gösterildi, siz de buna uygun şekilde mukabele etmelisiniz.

— Boşver Sonya, diye Gavrik söylendi ve ablasının yanma giderek elini tuttu.

Gergin hava devam ediyordu. Ilya ve kız birbirlerine bakıyorlardı, ikisi de bir şeyler bekler gibi idi. Masha bir köşeye çekildi. Pavel gözlerini aptal aptal kırptı.

— Evet, konuş Sonya, diye Gavrik sabırsız bir şekilde konuştu. Seni kırmak istediğini mi sanıyorsun. Oh, hayır! Hafifçe tebessüm etti. O, sadece tuhaf bir insandır.

Ablası elini tutarak sarstı.

— Benden ne istiyorsun? diye İlya'ya sordu.

— Hiç bir şey... Sadece...

Birden coşarak ona doğru bir adım attı ve elinden geldiği kadar kibar bir sesle:

— Biraz iyi davranın... Görüyorsunuz... İşte burada üç kişiyiz. Hepimiz cahil insanlarız ve siz ise... Genç ...Genç, aydınsınız...

Fikrini açıklamak için çok çekiniyordu. Kızın inatçı bakışları ise onu ürkütüyor, konuşmasına engel oluyordu. Gözlerini nihayet yere çevirdi.

Herşeyi böyle hemen ayak üstü anlatamam diye mırıldandı. Cam sıkılmış ve utanmıştı. Eğer harcıyacak boş bir dakikanız varsa... Gelip biraz otururşanız...

— Sen olduğun yerde dur Gavrik, diye kız söylendi. Kardeşini kapıda bekleterek odaya girdi. İlya ona bir sandalye uzattı. Oturdu. Pavel'da dükkâna girdi. Masha sobanın yanındaki köşeye çekilmşiti. İlya Gavrik'in ablasınnı iki adım ötesinde hareket etmeden duruyordu. Nasıl başlıyacacağını bilmiyordu.,

— Evet? dedi kız.

— Evet... İşte böyle... diye Ilya derin bir nefes aldı. Şu kızı görüyor musunuz... Doğrusu evli kadın... Yaşlı bir erkekle evli. Erkek bir hayvan... Ve o kaçtı, her yanı yara bere içinde . Buraya bana geldi. Belki aklınıza kötü bir şey gelmiştir? Böyle ise yanılıyorsunuz.

Masha'nın hikâyesini anlatmak ve aynı zamanda bu meselede kendi fikrini beyan etmek için endişe duyuyor, kelimeleri arap saçma çeviriyordu. Bu kıza asıl anlatmak istediği, kendi görüşleri idi. Kız da onu dinledikçe yüzünün ifadesi yumuşadı.

— Anlıyorum, diye sözü kesti. Ve ne yapacağınızı bilmiyorsunuz? Herşeyden önce onu doktora göstermelisiniz. Muayene olsun. Benim tanıdığım bir doktar var... Kızı ona götürmemi ister misiniz? Gavrik saat kaç bakayım. Onbir mi? İyi, bu saatte kabul eder. Araba çağır Gavrik. Ve şimdi arkadaşını bana tanıştır.

Fakat Ilya kıpırdamadı. Bu kadar inatçı ve soğuk kızın böyle kibar konuşabilmesine şaşmıştı. Aynı zamanda kendini daima gururlu gösteren yüzün şimdi endişeden başka ifadesi olmamasına ve burun deliklerinin her zamankinden daha büyümüş olmasına rağmen yüzünde Ilya'nın şimdiye kadar hiç görmediği kibarlık ve mütevazilik olmasına hayret etti.

Ilya onu seyrederken sesini çıkarmadan utanarak gülümsedi.

Kız kalkarak Masha'nın yanına gitti.

— Ağlama canım, diye hafifçe söylendi. Hem korkma. Doktor kibar adamdır, seni muayene edecek ve rapor verecek. Ben de seni sonra buraya getireceğim. Haydi canım ağlama.

Ellerini Masha'nın omuzuna koyarak onu çekmek istedi.

— Oh, acıtıyorsun, diye Masha hafifçe inledi.

— Ne acıtıyor?

Ilya dinlerken gülümsüyordu.

— Aman Allahım, bu rezalet! diye kız bağırdı. Yüzü bembeyazdı ve gözleri dehşet içinde parlıyordu. Ne kadar korkunç bir şekilde yaralanmışsın!

— İşte nasıl bir hayat yaşadığımızı şimdi gördünüz! diye İlya dehşet içinde bağırdı. Eğer dinlemek zahmetinde bulunursan size başka bir örnek daha göstereyim. İşte o, müsaadenizle arkadaşım Pavel Savelyevich Grachov'u size takdim edeyim.

Pavel ona bakmadan elini uzattı.

— Adım Sonya Medvedava, dedi. Pavel'in kederli yüzünü seyrettikten sonra Ilya'ya dönerek: Ya sizinki, galiba Ilya Lunyev? diye sordu.

— Evet diye Ilya istekle konuştu. Kızın elini sımsıkı tutarak konuşmaya devam etti. Eğer... Masha'ya yardım edeceksen belki... Pavel için de bir şeyler yapabilirsin. Onun da derdi var.

Sonya bu yakışıklı ve heyecanlı yüze bakarken elini kurtarmak için çekingen bir tavırla gayret gösterdi. Fakat Ilya, Vera ve Pavel adına konuşmak için o derece kendini kaybetmişti ki, kızın eline sımsıkı yapışmış hem konuşuyor, hem de sallıyordu.

— O şiir yazardı. hem ne şiir! Ama artık geçti.

Ve kız da... Yok, hayır; böyle düşünmemelisiniz. Kimse ya iyi, veyahutta baştan aşağıya kötü olamaz.

— Ne? dedi kız.

— Demek istediğim şu. Eğer bir insan kötü ise, muhakkak iyi bir tarafı vardır; veyahutta iyi ise, muhakkak kötü bir tarafı vardır. Hepimizin kalbi lekeli. Hepimizin.

— Dediğiniz çok doğru, diye kız aynı fikirde olduğunu onaylar gibi başını salladı. Ama lütfen elimi bırakın. Acıtıyorsunuz.

— İlya özür diledi, ama o Pavel'le konuşmaya başlamıştı bile.

— Hiç bir şey yapmadan beklemek ayıp. Bir şeyler yapmalısınız - Onu müdafaa edecek bir avukat bulun. Eğer isterseniz ben bir tane bulurum. Olur mu? Vera'ya hiç bir şey olmayacak, muhakkak onu beraat ettirecekler; muhakkak.

Sonya'nın yüzü kızarmış, saçlarının ufak bukleleri yüzüne gelmişti ve gözleri parlıyordu.

Yanında duran Masha bir çocuk masumiyeti içinde ona itimat ediyordu. Ilya şimdi müzafferane bir tavırla Masha'ya baktı, sonra da Pavel'e değil, odasında duran bu gururlu kıza baktı.

— Eğer sahiden yardım edebilecekseniz, lütfen yapın. diye Pavel titreyen bir sesle konuştu.

— Bu akşam saat yedide benim evime gelir misiniz? Gavrik size yolu tarif eder.

— Olur. Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum.

— Saçma. İnsanlar birbirlerine yardım etmelidirler.

— Nasıl da ederler! diye Ilya alaylı bir şekilde haykırdı.

Kız derhal ona doğru döndü ama Gavrik bu ka-

dar heyecanlı insanların arasında aklı başında biri olmak dolayısiyle ablasının elinden tutarak çekti ve:

— Artık gitme zamanın geldi, değil mi? dedi.

— Evet. Üstüne bir şeyler giy Masha.

— Hiç yok dedi Masha.

— Oh, neyse, ziyam yok. Benimle gel. Ve sen Pavel Savelyevich, sonra gelmeyi unutma? Hoşça kal Ilya Yakovlevich.

İki arkadaş kızın elini konuşmadan sıktılar ve o Masha'nın kolundan tutarak dışarı çıktı. Kapıya yaklaştığı zaman arkasını döndü. Burnunu havaya kaldırarak Ilya'ya şöyle dedi:

— İçeri girdiğim zaman size selâm vermeyi unuttum. Özür dilerim, çok ayıp bir şey.

Yüzüne kan hücum etmişti, başını öne eğdi. Ilya bunları işitince kalbi heyecanla çarptı.

— Çok özür dilerim. Önce sizi içiyorsunuz sandım.

Durdu. Konuşmasına devam etmeden önce yutkundu:

— Ve bana takıldığınızdan sizi kardeşimin efendisi imiş gibi gördüm, ama yanılmışım. Şimdi çok memnunum. Yaptığınızı söylemekle kendi değerinizi ortaya koydunuz.

Yüzü aniden bir tebessümle neşelendi ve heyecanla konuştu:

— Herşeyin bu şekilde aydınlanmasına korkunç bir şekilde sevimdim! Çok sevimdim!.

Ufak, gri bir bulutun güneş ışığı ile aydınlanması gibi dışarı gülerek çıktı. İki delikanlı onun arkasından bakakaldılar. Her ikisinin de yüzü neşe içindeydi. Nihayet Ilya bakışlarını dükkânın içinde gezdirdi.

— Tamam mı? diye Pavel'e dirseği ile dokundu.

Pavel hafifçe güldü. Sanki senin için gelmiş! diye İlya içini çekti. Ne düşünüyorsun, ha?

— Rüzgâr gibi her şeyi beraberinde sürükledi.

— Bunu sen de mi hissettin? diye Ilya gülümsedi. Elini kıvırcık saçları arasında gezdirdi. Nasıl özür diledi duydun mu? İşte gerçekten insan böylesine derler; Hürmet edemiyeceğin kimse yoktur ve sen selâmladığın takdirde selâm vermiyecek te yoktur. Bunu unutma!

— Çok iyi bir hanımefendi, diye Pavel gülümsiyerek söyledi.

— Yıldız gibi parlak ve ışıldıyor.

— Hı-hıh. Kimin ne yapacağını anlamakta zorluk çekmedi.

Ilya heyecanla güldü. Gururlu genç kızın aslında çok sempatik olduğunu anlayınca sevinmişti. Ve onun yanında iken şerefini muhafaza ettiğinden dolayı da seviniyordu.

Gavrik bir şeyler yapabilmenin heyecanı içinde yerinde duramıyordu.

— Gavrik! diye onun omuzundan tutarak konuştu. Çok iyi bir ablan var.

— İyidir, diye çocuk başını salladı. Bugün dükkânı açacak mıyız? İstersen tatil yapalım ha? Ben de biraz kırlarda dolaşırdım.

— Doğru - bugün iş yok! Ne sana, ne de bana!

— Ben de karakola gideceğim, diye tekrar kederlenmeye başlayan Pavel söylendi. Belki de onu görmeme izin verirler.

— Evet, bugün işim yok, dedi Ilya.

Neşeli bir hava içinde caddede yürümeye başladı. Kafası, kızın hatırasıyla doluydu. Yüzünü unutamıyordu. Onun özür dilemesini kendi kendine tekrarladı. Her hareketinin yüksek bir anlamı vardı.

Ama önce nasıl beni bozdu! diye gülümsedi ve sebebini keşfetmek için kafasını düşünmeğe zorladı. Kendisi ile bir tek ciddi kelime konuşmadan önçe çok gururlu ve sertti.

Hayat etrafında neşe içinde akıyordu. Caddeden neşe içinde talebeler geliyor, yüklü arabalar tıkırdıyarak gidiyorlardı. Dilencinin biri kaldırımda tahta bacağı ile seke seke yürümeye çalışıyordu. İki mahkûm, omuzlarına uzattıkları tahta sopanın ortasındaki dolu bir fıçıyı sallıyarak taşıyorlardı - yanlarında birde muhafızları vardı. Ufak bir köpek, dili bir karış dışarda dolaşıyordu. Tıkırdılar, gürültüler. bağırışlar, adım sesleri hepsi bir tek hayat dolu, dinçlik veren gürültülü seste birleşiyordu. Ilık bir toz havayı doldurmuş, burnu gıdıklıyordu. Güneş pırıl pırıl uçsuz bucaksız gökyüzünde parhyor ve yeryüzündeki bütün nesneleri aydınlatıyordu. İlya uzun zamandan beri farkında olmadığı bir zevke kendini kaptırarak bakındı. Herşey yeni ve mükemmeldi. Caddeden kırmızı yanaklı güzel bir kız salına salma gelip Ilya'ya:

— Ne yakışıklı erkeksin, der gibi, hoş bir şekilde gülümsedi.

İlya'da ona karşılık verdi.

Bu sırada bir dükkân çırağı, elinde bakırdan bir çaydanlıkla fırladı ve suyu boşaltırken gevşek olan kapağı neşe ile tıkırdadı, gelip geçenin de bacaklarına sıçrattı. Cadde sıcak ve gürültülü idi. Kasabanın mezarlığındaki bazı yaşlı çam ağaçlarının serinliği ve sessiz gölgesi Ilya'yı çekmişti. Eski mezarlığın beyaz duvarının arkasında yeşillikler yükselmekte idi, yaprakları son derece zarifti ve yüksekte yapraklar kıpırdıyor, göğün içinde kaybolacak gibi rüzgârdan sarsılıyordu.

Ilya kapıdan girdi ve kalın gövdeli çam ağaçlarının arasında yürüdü, güzel kokularını derin derin içine çekti. Ağaçların arasında dallarının altında, mermerden, granitten üzerleri yosun tutmuş mezar taşları vardı. Ağaçlardan başka yerlerde, ballıbaba, akasya, diken gibi bitkiler de büyümüştü.

— Ilya bu sessizlikte yürümekten hoşlandı, çiçeklerin ve ağaçların kokusu ciğerlerini doldurmuştu. Kendini dertsiz ve huzur içinde hissediyordu; ruhu sükûneti bulmuş, zihni dinlenmişti. Uzun zamandır özlemini duyduğu saadet işte bu idi.

Yoldan çıkarak sol taraftaki ufak bir patikaya geldi, yürürken mezar taşlarının ve haçların üzerlerindeki yazıları okuyordu. Mezarların hepsinin etrafı dövme demirden yapılmış, parmaklıklar zengin bir şekilde çevriliydi.

"Bu haçın altında Allahın kulu Bonifanty yatmaktadır."

diye gülümseyerek okudu. İsim hoşuna gitmişti. Bonifanty'nin üzerinde gri renkte muazzam bir granit duruyordu. Onu nyanmda, Pyotr Babuskin adında yirmi sekiz yaşında ölen biri yatıyordu. "Çok genç" diye Ilya düşündü.

Mermerin üzerinde şöyle yazılı idi:

Yer yüzü tatlı çiçeklerle bile yoksuldur.
Cennet bir tek parlak yıldızla bile güzeldir.

Ilya bu satırları içinden tekrarladı ve çok acıklı buldu. Sanki biri aniden kalbini bıçaklamıştı. Durarak gözlerini kapadı. Fakat kapalı gözlerle dahi bı-

çak gibi içine saplanan kelimeleri görüyordu. İlerde kahverengi taşın üzerine yaldızlı harflerle yazılan yazıyı kafasından geçirdi:

«Burada Vasily Gavribovich Poliektov yatmaktadır.»

Ertesi dakika kendi dehşetinden korktu: Çabucak gözlerini açarak etrafına bakındı. Görünürde kimse yoktu ama çok uzakta cenaza için okunan ilâhiyi duyabiliyordu. Sessizliğin içinde tenor bir ses duyuluyordu:

Senden, oh Allahım...

Ve bas bir ses iniltili bir şekilde buna katıldı:

Merhamet dileniyorum...

Belli belirsiz bu hurdanın tıkırdısı işitildi.

Ilya bir ağacın gövdesine dayanarak öldürdüğü adamın mezarına baktı. Başını yasladığı ağacın gövdesi şapkasını alnından kaldırmıştı. Kaşları çatık, dudakları bükük ve aralıktı, dişleri meydana çıkmıştı. Ellerini pantolonun ceplerine soktu ve ayaklarını otların arasına gömdü.

Poluektov'un mezar taşı açık bir kitap tasviri halinde bir lâhitti. Üzerinde kafatası ve çaprazlama konmuş kemiklerin resmi vardı. Yanı başında daha ufak bir lâhit vardı. Taşın üzerinde, yatanın Yevpraksia Poluektova olduğunu yazıyordu. Yaşı yirmi iki idi.

"Birinci karısı" diye Ilya düşündü.

Bütün benliği Poluektov'la olan karşılaşmasının hatıraları ile dolmuştu, başka bir şey düşünecek ka-

dar kafasında boş yer yoktu. Boğazına sarılmasını gözünün önüne getirdi, elinin üzerine salyası akmıştı. Ama Ilya bunları kafasında tekrarlarken ne korku, ne de pişmanlık duydu. Kelimelerinin doğruluğu kalbinden derin bir şekilde silindi.

Allahın belâsı, senin yüzünden bütün hayatımı mahvettim! Senin yüzünden işitiyor musun? Seni zebani seni! Şimdi nasıl yaşıyacağım? Ölünceye kadar senin lekeni taşıyacağım.

Bütün kuvvetiyle bağırmak istiyordu; cidden bu vahşi arzu ile çoktandır kıvranmakta idi. Zihninde Poluektov'un nisbetçi ve kartoloz yüzü, Stroganynın çıplak kafası ve kırmızı kaşları, Petrukha'nm kayıtsız hali, Kirik'in aptal bakışları, gri saçlı Khrenov'un domuz gibi gözlerini görüyordu. Hayalinde resmi geçit yapıyorlardı. Kulaklarında uğultu vardı. sanki bu insanlar onun etrafını sarmışlar, gittikçe üzerine doğru geliyorlardı.

Kendini ağaçtan çekti. Şapkası düşmüştü. Almak için eğilirken gözünü Poluektov'un mezarından alamıyordu. Kendini hasta ve nefessiz hissetti. Beynine kan hücum etmişti, gözleri yanıyordu. Büyük bir güçle onları mezardan ayırdı. Sonra parmaklığa tutunarak mezarın üzerine tükürdü. Uzaklaşırken yere hırsla basıyordu.

Eve gitmek istemedi. İçinde büyük bir sıkıntı ve ağırlık vardı. Ağır ağır yürüyordu, yürürken hiç bir şeye bakmıyor, hiç bir şey düşünmüyor, hiç bir şeyden zevk almıyordu. Caddeninin nihayetine gelince köşeyi döndü, kendini Petrukha'nm birahanesinin civarında buldu. Bu ona Yakov'u hatırlatmıştı. Kapıya yaklaştığı zaman içinde içeriye girmek için istek duydu. Halbuki içinde bir arzu duymuyordu. Merdivenlerden çıktı.

İyi insanlar, diye bağıran Perfishka'nın sesini duydu. Bana acıyın!

Ilya koridorda durdu. Toz ve sigara dumanı içinde tezgâhın arkasında duran Yakov'u gördü. Saçlarını düzgün bir şekilde kafasına yapıştırarak taramıştı. Üzerinde kısa kollu dar bir ceket vardı.

Çabucak çaydanlıkları dolduruyor, şeker koyuyor, votka dolduruyor, kasanın çekmecesini gürültülü bir şekilde açıp kapıyordu. Garsonlar koşarak ona geliyorlar, parayı bırakıp ısmarlanan şeyleri söylüyorlardı:

— Yarım bardak! İki bira!, On kapiklik et.

Yiyecek ve içeceği idare eden arkadaşının becerikli ellerine bakarak, kapana yakalandı diye düşündü.

— Sen ha! Yakov, Ilya'nın geldiğini görünce bağırdı. Fakat aniden huzursuz bir şekilde arkasındaki kapıya baktı. Alnı ter içinde kalmıştı, yüzünde boş bir ifade, yanaklarında kırmızılıklar vardı. İlya'nın elini tutarak hızla sıktı, ama bu kadar gayret bile öksürmesine kâfi gelmişti.

— İşler nasıl? diye gülümsemeye çalışarak sordu. Demek seni zincirlediler?

— Ne yaparsın.

Yakov'un omuzları çökmüştü, bitkin bir hali vardı.

— Görüşmiyeli epey oldu dedi İlya kibar bir şekilde kederli gözlerle bakıyordu. Seninle biraz sohbet edelim - oh, evet bugün babam dışarıda - Bekle; gidip üvey anneme buraya benim yerime bakması için söyliyeyim.

Babasının odasının kapısını açarak saygılı bir şekilde seslendi:

— Anne! Biraz buraya gelebilir misin?

Ilya bir zamanlar amcası ile paylaştıkları odaya gitti, dikkatle etrafı kontrol etti. Değişiklik olarak sadece duvar kâğıdı biraz daha kararmıştı. İki yatak yerine sadece bir tane vardı, üzerinde de kitap rafı asılı idi. Ilya'mn bir zamanlar bulunduğu yatağının yerinde şimdi kaba-saba, kutu gibi büyük bir koltuk vardı.

— Evet, bir saat serbesttim, diye Yakov neşe içinde haykırdı, içeri girerken arkasından kapıyı kapadı. Biraz çay ister misin? İva-an! Çay! diye seslendi. Bağırınca tekrar öksürmeye başlamıştı, ciğerlerinden bir şey çıkartacak gibi iyice öne doğru eğilmişti. Uzun bir müddet öksürdü.

— Çok öksürüyorsun! dedi İlya.

— Veremim! Seni gördüğüme çoksevindim. Çok önemli bir insan edası var sende! Hayatın sende oynadığı cilveler nasıl?

— Oh, pek bir şey yok, dedi Ilya. Biraz sonra devam etti. Hâlâ hayattayım. Ama sen kendini anlat.

Ilya ne kendinden bahsetmek istiyordu, ne de ağzını açmak için hali vardı. Yakov'un tükenmiş durumu üzüntüsünü arttırmıştı. Ama bu soğuk bir acıma hissiydi - çıplak bir çeşit histi.

— Şöyle, böyle, hayata tahammül etmeye çalışıyorum diye Yakov hafifçe söylendi.

— Şu senin baban denilecek adam bütün kanını emdi.

Duvarın ardında Perfishka akordiyonunu çalıp şarkı söylüyordu:

Yetmez sana bir ruble,
Gel kal şarkımda benimle,

— Şu kutu gibi şey nedir? diye Ilya sordu.

— O mu? O seyyar org. Babam bana, yirmi beş rubleye aldı. Bana çalmasını öğrenmemi emrediyor, sonra daha iyisini alacakmış ve bende onu birahaneye koyup müşterilere çalacakmışım. Benden başka türlü faydalanamazmış. Niçin istediğini biliyorum. Bütün diğer birahanelerde org var - olmayan sadece bizimdi. Ama her nedense çalmasını seviyorum.

— Orospu çocuğu diyerek Ilya güldü.

— Niçin böyle diyorsun? Ona cidden hiç faydam yok.

Ilya şöyle bir baktı, sonra kararlı bir şekilde konuştu:

— Ona şunu söylemelisin. "Sevgili baba, ben öldüğüm zaman cesedimi birahaneye sürükle ve beni seyretmek isteyecek domuzlardan beşer kapik topla." İşte bu şekilde ona biraz faydan olmuş olur.

Yakov huzursuz bir şekilde güldü ve tekrar öksürük krizine tutuldu. Boğazına ve göğsüne çılgınca yapıştı.

Bu esnada Perfishka saçma sapan şeyler söylüyordu:

Ne yağ derdi, ne de et.
Hiç bir zaman bitmedi.
Karnı boş, ağladı, inledi.
Fakat oh; içi netemizdi!

"Hu-u-up" ve akordiyon sözlere nağme kattı.

— Üvey annenle anlaşıyor musun? diye Ilya Yakov'un öksürük krizi bitince sordu.

— O bizimle yaşamıyor, diye Yakov öksürmekten morarmış yüzünü kaldırdı. Efendisi izin vermiyor Herşeye rağmen burası umumi bir yer, centilmen

olmasını öğreniyor. Yakov sesini alçaltarak kederli bir şekilde devam etti: O kitabı hatırlıyor musun? Kahverengi olanı? Onu benden aldı. Çok nadir bulunan kitap olduğunu ve kıymetinin fazla olduğunu söyledi. Almaması için yalvardım ama beni dinlemedi.

Ilya güldü. Sonra iki arkadaş birlikte çay içtiler. Duvar kâğıdının bazı yerleri çatlamıştı ve buralardan birahanenin kokusu geliyor, sesleri duyuluyordu. Heyecanla bağıran bir ses üzerine diğer bütün gürütüler bir anda kesilmişti.

— Mitry Nikolayevich! Bu kadar mızıkçılık etme ve yapmadığım bir şeyi üzerime atma.

— Şimdi bir kitap okuyorum, dedi Yakov. Adı Julia veyahutta Mazzini'nin Yeraltı Şatosu. Çok enteresan. Bugünlerde hiç okuduğun var mı?

— Yeraltı Şatonunun cam cehenneme! Zaten kâfi derecede yerin dibindeyim. diye Ilya üzgün bir tavırla cevap verdi.

Yakov ona ilgiyle baktı.

— Bir şey mi var? diye sordu.

Ilya, Masha'dan bahsetmenin doğru olup olmayacağını düşünüyordu, ama henüz karar verememişken Yakov devam etti:

— Hep böylesindir zaten, daima içinde birşeyler saklarsın. Ama değmez.

Ilya cevap vermeden çayını içti .

— Herkes kendi çapında bulur diye bir söz vardır. İşte bu çok doğru. Meselâ babam, kimsenin inkâr etmesine lüzum yok, taş kalplidir. Ve birden bire onun bu yeni karısı Fyokla Timofeyevna meydana çıktı, babamı tavladı. Ona şimdi nasıl bir hayat sürdürüyor bilsen! Evleneli çok olmamasına rağmen babam içmeye dahi başladı.

Ilya bu konuşmaları can sıkıcı buluyordu. Kepini sabırsız bir şekilde başından itti ve birden kendini hayrette bırakan soruyu sordu:

— Ne bekliyorsun?

— Ne demek istiyorsun? diye Yakov sessizce gözlerini kocaman açarak sordu.

Yakov başını eğdi, kendini düşüncelere kaptırmıştı.

— Evet? diye Ilya alçak sesle konuştu. Son derece de huzursuzlanmış ve bir an evvel kendini dışarı atmak istiyordu.

— Benim için beklenecek ne var? diye Yakov hafifçe söyledi, başını hiç kaldırmamıştı. Hiçbir şey. Çok geçmeden öleceğim - hepsi bu kadar. Sonra başını geriye itti, yüzünde solgun bir tebessüm belirmişti. Mavi renkli rüyalar görüyorum. Yalnız gök değil, fakat ağaçlar, yer, çiçekler, otlar, herşey mavi. Aynı zamanda son derece sessiz. Sanki hiçbir şey yokmuş gibi durgun. Ben de bunların içinden yorulmak nedir bilmeden gidiyorum. Hem gidenin kendim olup olmadığını da anlamıyorum. Çok hoş ve kolay. Mavi rüyalar - bunlar çok geçmeden öleceğime işaret.

— Artık gideyim, diye Ilya yerinden kalkarken söylendi.

— Niye? Biraz daha otur.

— Hayır, gidiyorum. Hoşça kal.

Yakov da ayağa kalktı.

— Peki öyleyse, güle güle.

Ilya onun sıcak elini sıktı ve ayrılırken söyleyecek bir şey bulabilmek için bir müddet gözlerinin içine baktı. İçini kemiren şeyi Yakov'a söylemeyi çok arzu ediyordu.

— Ya Masha? Çok ıstırap çektiğini duydum, diye Yakov kederli bir şekilde konuştu.

— Öyle.

— Hepimizin talihi aynıymış gibime geliyor. Sen de yaşamaktan pek zevk almıyorsun galiba, öyle mi?

Yakov konuşurken hafifçe gülümsüyordu. Her nedense etrafındaki her şey kansız ve cansızdı. Ilya elini açtı ve Yakov'un kolu boş bir şekilde sallandı.

— Neyse, hoşça kal Yakov. Eğer seni üzdüysem beni affet.

— Affetmek yalnız Allaha mahsustur. Gene gelecek misin?

Ilya hiç cevap vermeden devam etti.

Caddeye çıktığında kendini daha iyi hissetti. Yakov'un çok geçmeden öleceğini gayet açık olarak anlamıştı. Bundan dolayı birinin suçlu olduğunu seziyordu. Yakov'un öleceğine üzülmüyordu, çünkü bu kadar zayıf bir yaratığın bu dünyada yaşayabilmesine imkân veremiyordu. Yakov'a uzun zamandanberi feci akibeti olan biri diye bakmıştı. Fakat onu öfkelendiren düşünce bu kadar kararsız bir insanın bu derece ıstırap çekmesi ve vaktinden evvel hayata veda etmesi idi. İçindeki bu kin düşündükçe artmış ve kuvvetlenmişti.

O gece uyuyamadı, Açık pencereye rağmen odası boğucu idi. Bahçeye çıkarak çitin kenarındaki bir karaağacın altına uzandı. Sırt üstü yatarak gökyüzünü seyretmeğe koyuldu, seyrettikçe daha çok yıldızlar beliriyordu. Samanyolu göğün bir ucundan diğer ucuna kadar atılmış gümüşten bir kurdelâyı andırıyordu. Yaprakların arasında görülen manzarası insam aynı zamanda hem hoş, hem de kederli

bir hisse sevk ediyordu. Kimsenin yaşamadığı gökte yıldızlar doluydu. Peki ya, yeryüzünü süsleyen ne vardı? Ilya gözlerini kıstı ve böylece dalların çok yukarlara yükseldiğini hissetti. Mavi ile mor arası yıldızlı gökyüzünde siyah gölge halinde dallar göğe uzanan eller gibiydi. Ilya Yakov'un mavi rüyalarını hatırladı ve onu karşısında görür gibi oldu. Gözleri yıldızlar kadar parlak, çelimsiz, şeffaf, mavi renkte idi.

Gavrik'in ablası artık dükkâna nerede ise her gün gelir olmuştu. İşi hususunda hep tedirgindi. Ilya'nın sıkı bir şekilde elini sıktıktan ve bir kaç kelime söyledikten sonra İlya'ya düşünmek için yeni bir şeyler bırakarak hemen giderdi. Bir gün ona şöyle dedi:

— Öteberi satmaktan hoşlanıyor musun?

— Oh, tamamiyle sevdiğimi söyleyemem, diye İlya omuzlarını silkerek cevap verdi. Ama hayatımı kazanmaya mecburum.

Donuk gözleri bir şeyler araştırırcasına etrafına bakındı.

— Ekmeğini kazanmak için hiç çalıştın mı? diye kız sordu.

Ilya anlamamıştı.

— Ne dedin?

— Hiç çalıştın mı?

— Daima. Bütün hayatım boyunca. Burada dükkânda nasıl çalıştığımı görüyorsunuz, diye şaşkınlık içinde cevap verdi.

Kız gülümsedi, bu gülümseyişte inciten bir ifade vardı.

— Öteberi satmak namuslu bir iş midir? Fark görmüyor musun?

— Niçin fark olsun?

Kızın yüzüne bakınca gayet ciddi olduğunu anladı.

— Şüphesiz vardır, diye kız hafifçe gülümsedi.

— İş, bir insanın kendi kuvvetini artırması ile meydana gelir. Kurdele, bant, sandalye, dolap gibi şeyler yapmakla olur - anlıyor musun?

Ilya başını salladı ve kızardı; anlamadığını söylemeye utanıyordu.

— Ticarete gelince - buna nasıl iş denilebilir? İnsanlara hiç bir şey vermiyor. diye ikna edercesine, Ilya'nın yüzünü tetkik ederek konuştu.

— Doğru, diye Ilya hafifçe başını salladı. Tica ret yapmak zor... Bir kere alışınca... Ama insanlara muhakkak bir şey veriyordur: Kâr etmeseler, ticaret yapmazlardı.

Sonra konuyu burada keserek kardeşine döndü, onunla biraz konuştuktan sonra Ilya'ya hafifçe başını eğdi ve çıktı. Yüzü bir zamanlar olduğu gibi gururlu ve soğuktu. Ilya onu gücendirecek bir şey söyleyip söylemediğini düşündü. Bütün söylediklerini zihninde tekrarladı ama gücendirecek hiç bir şey keşfedemedi. Sonra kızın söylediklerini tekrarladı ve düşünmeye başladı. İş ve ticaret arasında ne gibi fark bulabiliyordu.

Onun bu kadar kızgın ve meydan okur halini anlayamıyordu.

Hakikaten iyi kalpli olduğu zamanlar insanlara yalnız acımakla kalmıyor, onlara elinden geldiği kadar yardım ediyordu. Pavel onu evinde ziyaret etmiş ve yaşadığı hayatı görerek hayran olmuştu.

— Ne zaman evine gidersen git; "Gördüğümüze memnun olduk!" derler. Eğer yemek yiyorlarsa masaya davet ederler, çay içiyorlarsa çay verirler. İşte böyle - Hem bir çok kişi var. Hepsi şarkı söy-

leyip bağırıyorlar ve kitaplar üzerinde tartışıyorlar. Çok canlı ve neşeliler. Ya kitapların sayısı! Tıpkı kitapçı gibi. Evleri büyük değil, herkes birbiriyle çarpışıyor ama buna sadece gülüyorlar - Hepsi tahsilli. Biri avukat, diğeri yakında doktor olacak. Ama onların seviyesinde olmadığını hemen unutuyorsun ve karışıp gülüp sigara içmeye başlıyorsun. Şen ve iyi insanlar.

— Beni davet edeceğini sanmıyorum, dedi Ilya. Çok gururlu.

— O mu? diye Pavel haykırdı. Sana söylüyorum o kadar iyi bir insan ki. Davet bekleme - kendin git. Bir kere gittin mi, aralarına katıldın demek. Samimi söylüyorum ki evleri birahane gibi. Herkesi buyur ediyorlar. Benim halime bak onlarla mukayese edilecek tarafım var mı? Ama evde kendimi iyi hissediyorum. İki kere gitmiş olmama rağmen samimi davrandılar. Enteresan insanlar. Hayattan zevk alıyorlar.

— Masha nasıl? diye Ilya sordu.

— Galiba iyileşiyor. Yüzünde tebessümle oturuyor. Ona iyi bakıyorlar. Süt içirip, ilâç veriyorlar. Khrenov'un hali duman - Avukat o yaşlı hainden yaptıkları için hesap soracağını söylüyor. Masha'yı tahkikat için götürüyorlar. Vera için de bir şeyler yapıyorlar - mahkemeye hız verdirttiler. Oh, evet, evi beğeneceksin. Sobanın içinde duran odunlar kadar evin içi insanla dolu. Aynı derece sıcaklık ve ışık veriyorlar.

— Ya o? Ondan ne haber?

Pavel kızdan bahsederken, bir zamanlar çocukluğunda hapishanede mahpuslardan öğrendiği konuşma tarzı ile konuşuyordu. Heyecanlanıyor ve cümleleri hayret dolu oluyordu.

— O mu? O cidden şahsiyet sahibi! Herkese hükmediyor ve eğer biri hırlayacak olsa, o kaplan kesiliyor!

— Sanki bilmiyorum! diye İlya güldü.

Pavel'i bilmiyorum! diye Ilya güldü.

ziyaret edebilmek için deli oluyordu, ama gururu davet edilmeden gitmesine elvermiyordu.

Tezgâhın arkasında dururken kendi kendine düşünürdü. "Bu dünyada bir çok insan var ve herbiri komşusundan en iyi bir şekilde faydalanmanın yoluna bakıyor, ama o yapmıyor. Masha'ya ve Vera'ya yardım etmekle eline ne geçecek? Kendisi zaten fakir. O evde her kırıntının bir değeri var. Başka bir deyişle iyi kalbi var. Buna rağmen benimle nasıl konuşuyor. Ben Pavel'den hangi bakımlardan daha fenayım?"

Bu düşüncelere kendini o kadar kaptırıyordu ki, etrafındaki diğer şeylerin onca önemi yoktu. Hayatının karanlığında sanki bir yarık açılmıştı ve yarıktan çok uzaklarda parladığını gördüğü, fakat hiç bir zaman teması bulunmadığı bir şeyi hissediyordu.

— Bu ensiz yün şeritten biraz daha ısmarlamalısm, diye Tatyana gevrek bir şekilde söylendi. Kenar şeridi de nerede ise bitmek üzere. Bir firma bizim ince düğme satmamızı istiyor Bugün adamlarından biri beni görmeye geldi, ben de sana yolladım. Geldi mi?

— Hayır, diye Ilya kısa kesti. Bu kadından artık bütün kalbi ile hoşlanmıyordu. Onun Korsakov'la yaşadığından şüphe ediyordu. Artık İlya ile pek az buluşuyorlardı. Buna rağmen Tatyana ona karşı her zamanki gibi müşvik davranıyordu. O nezaman İlya'yı görmeye kalksa İlya bundan kurtulmanın bir

yolunu buluyordu. Bunu anlamamasından dolayı da Ilya'nın nefreti büsbütün artıyordu.

"Pasaklı! Oruspu" diye kendi kendine söylendi.

Malları kontrol etmek için dükkâna geldiğinde onun kısmen maksatla geldiğini biliyordu. Topaç gibi etrafta fırıl fırıl döner, kasaya koşar, kutuları en üst raflardan çeker, alır, tozdan hapşırır ve saçını silkelerdi.

Gavrik'e satışmaya başlamıştı:

— Çırak dediğin eli çabuk ve becerikli olmalı. Kapıda oturup gelen geçeni seyretmesi için ona para verilmiyor. Patronu ona hitap ettiği zaman dikkatle dinlemeli ve yiyecek gibi sıratına bakmamalıdır.

Fakat Gavrik karakter sahibi bir insandı. Onun bu azarlamalarını kayıtsız bir şekilde karşılıyor ve gayet kaba olarak hitap ediyordu. Dükkânın ortağı olan kadına bir parça olsun, saygı göstermiyordu. Dışarı çıktığı zaman Ilya'ya :

— Kızkuşu gitti, diye söylendi.

— Patronum için bu şekilde konuşmamalısın. dıye Ilya zorla tebessüm etti.

— Patronun mu? dedi Gavrik. Bütün yaptığı içeri dışarı zıplamak, ötmek. Benim patronum sensin.

— O diye İlya zayıf bir sesle ilâve etti. Bu çocuğu cesaretinden ve açık sözlülüğünden dolayı seviyordu.

— Evet, o bir kızkuşu, işte bu kadar, dedi Gavrik.

Bir defasmda Tatyana Vlasyevna Ilya'ya şöyle demişti:

— Çocuğu iyi terbiye etmiyorsun. Bir şey daha söylemek istiyorum, son zamanlarda aşk macera-

mız... Nasıl söyliyeyim? Artık meyecanını kaybetti.

Ilya cevap vermedi, ama ondan bütün kalbi ile nefret ediyor, "İnşallah buraya gelirken ayağın burkulur canavar" diye dua ediyordu.

Terenty Amca'sından mektup aldı. Sadece Kiev'e değil fakat Troitsko - Sergiyevsky Manastırına ve aynı zamanda Beyaz Denizdeki Slovki Adasındaki meşhur manastıra da gittiğini bildiriyordu. Şu anda ise Ladoga Gölündeki Balaam Adasında olduğunu, çok geçmeden eve döneceğini söylüyordu.

Bu dört gözle beklenecek bir şey, Ilya düşündü. Belki de benimle kalmak ister.

Bu arada bazı müşteriler içeri girmişlerdi. Kendisi onlara bakarken içeri Gavrik'in ablası girdi. O kadar yorgundu ki, zorlukla ayakta durabiliyordu. Ilya'yı selâmlar selâmlamaz onun odasının kapısına doğru baktı ve seslendi:

— Burada hiç su var mı?

— Bir saniye, getiririm, dedi Ilya.

— Hayır, ben alırım.

Odasına gitti ve orada Ilyanın işini bitirmesini bekledi. Nihayet Ilya içeri girdiği zaman onu, "Bir Erkeğin Hayatının Safhaları" adlı tablonun önünde beklerken buldu. İçeri girerken ona döndü ve gözleri ile resmi kastederek:

— Ne zevksiz! dedi.

Her nedense Ilya onun bu sözüne şaşırmıştı. Resmin zevksiz oluşu kendi hatası imiş gibi suçlu suçlu gülümsedi. Sebebini öğrenmeye kalkmadan o gitmişti bile.

Birkaç gün sonra kardeşine temiz elbisesini getirdi ve onu elbiselerini çok dikkatsiz bir şekilde yırttığı ve kirlettiği için azarladı.

— İşte gene! diye Gavrik arsız arsız söylendi.

Tatyana Vlasyevna hep benim kulağımı çekiyor, sen de onun kadar kötüsün.

— Çok mu yaramaz? diye Sonya sordu.

— Elinden geldiği kadar yaramazlık yapıyor, diye Ilya tebessüm etti.

— Fazla bir şey yaptığım yok, diye Gavrik inatçı bir şekilde söylendi.

— Tek derdimiz, dilini biraz fazla uzatması, dedi Ilya:

— İşitiyor musun? diye kız kardeşi kaşını çattı.

— Pek iyi işitiyorum, diye Gavrik söylendi.

— Oh, ziyanı yok, diye Ilya araya girdi. Söze karşılık veren insan diğerlerinin üzerinde söz sahibi olur. Cevap veremeyen insansa dayak yer.

Kız Ilya'nın söylediği örneği dinlerken aynı fikirde olduğunu belli eden bir imada bulunmuştu. Ilya bunun farkına vardı.

— Sana sormak istediğim bir şey var, diye utanç içinde konuştu.

— Nedir?

Kız ona doğru yaklaşarak dimdik gözlerinin içine baktı. Bu bakışlar altında Ilya gözünü başka tarafa çevirdi.

— Ticaret yapan insanlardan hoşlanmadığını anladım, haklı mıyım?

— Evet.

— Niçin?

— Çünkü onlar başkalarını sömürerek yaşarlar diye kız kesin bir şekilde cevap verdi.

Ilya başını geriye attı, kaşlarını kaldırdı; onun sözleri karşısında gücenmekten ziyade hayrette kalmıştı. Hem konuşurken kelimeleri gayet basit ve o derecede üzerlerine basarak söylemişti.

— Yok... Hayır doğru değil, diye Ilya bir müddet sonra konuştu.

Kızın yüzünde bir değişiklik olmuş ve kızarmıştı.

— Şu kurdelelere ne kadar para verdin? diye soğuk bir şekilde sordu.

— Şunlar mı? Arşını onyedi kapik.

— Ve kaça satıyorsun?

— Yirmi.

— Görüyor musun? Almış olduğun üç kapik sana değil, kurdeleyi imal edenlere aittir. Anlıyor musun?

— Hayır, diye Ilya açıkça itiraz etti.

— Bu söz üzerine gözleri düşmanca parladı. Ilya bunu net olarak gördü ve onun karşısında köpekleşti, ama bu köpekleşmesinden dolayı kendisinden nefret etti.

— Galiba böyle basit bir şeyi anlamakta zorluk çekiyorsun. diyerek kapıya doğru gitti. Ama ne olursa olsun, sen iş sahibisin ve bütün bunları yapmak mecburiyetindesin.

Dükkândaki bütün malları eli ile işaret ederek çalışanlardan ziyade diğerlerinin sömürü dolayısiyle nasıl zenginleştiklerini anlattı. Önce her zamanki gibi - kuru ve kesin bir tavırla konuşuyordu. Çirkin yüzü ifadesizdi; ama çok geçmeden kaşlarını çattı, burun delikleri büyüdü ve başını geriye atarak inatçı ve azimli sesle söylediklerinin doğruluğuna inanarak İlya'ya acı sözlerle hitap etti:

— Tüccar üretici ve tüketici arasında durur. Mallara bir damla olsun değer vermeden fiyatlarım yükseltir. Ticaret kanunileşmiş hırsızlıktan başka bir şey değildir.

Ilya hakaret edildiğinin farkında idi ama kendisini hırsız diye adlandıran bu cesur kızı yalanlı-

yacak hiç bir şey bulamıyordu. Dinlerken dişlerini sımsıkı sıkmıştı, ama kızın söylediklerine inanmıyor, daha doğrusu inanamıyordu. Cevap bulmak için düşünürken hiç farkında olmadan kızın bu cesaretine hayran kalmıştı. Beklenmedik ve inciten bu kelimeleri karşısında içinde; "Buna lâyık olmak için ne yaptım?" diye bir soru uyandı.

— Senin söylediklerinle hiç ilgisi yok, diye artık daha fazla dinlemeğe tahammül edemiyeceği zaman yüksek sesle sözünü kesti. Haksızsın. Seninle aynı fikirde değilim.

İçinde adeta fırtına halinde itirazlar çıkmış ve yüzü kıpkırmızı olmuştu.

— Öyle ise bana cevap ver, diye kız sakin bir şekilde konuştu, sonra bir taburenin üzerine oturdu.

Ilya onun düşmanca bakışlarından kaçınıyordu.

— Vereceğim, diye kendini kontroldan aciz bir şekilde bağırdı. Hayatım buna cevaptır. Ben... Bu şimdiki seviyeye erişmek için belki de büyük bir cinayet işlemişimdir.

— Daha fena. Çünkü hâlâ cevap vermiş değilsin, diye söylendi. Ses tonu sanki İlya'nın yüzüne dökülen buz kesilmiş suyu andırıyordu. Ellerini tezgâhın üzerine koydu ve kızın üzerine atılacakmış gibi ona doğru uzandı. Kıvırcık saçlarını arkaya doğru iterek kıza bir iki saniye hiç konuşmadan baktı. İthamları ile incinmiş, serinkanlılığına hayret etmişti. Kızın sakin bakışları ve hareketsiz yüzü Ilya'yı çok sinirlendirmiş ve daha fazla kızmasına sebep olmuştu. Tavırlarında korkusuz ve merhametsiz bir şeyler seziyordu. İhtiyacı olduğu kelimeleri bulamıyordu.

— Neyse, niçin bir şeyler söylemiyorsun? diye meydan okurcasına söyledi; sonra kışkırtıcı bir gü-

lüşle, Söyleyeceğin hiç bir şey yok, çünkü gerçeği söylüyorum, dedi.

— Hiç bir şey mi? diye Ilya boş bir şekilde konuştu.

— Hiç bir şey. Ne söyliyebilirsin ki?

Bir kere daha onu küçük görürcesine gülümsedi.

— Hoşça kal, diyerek dışarı çıktı, burnu gene yukarılarda idi.

— Doğru değil. Hepsi aptalca sözler! diye arkasından bağırdı ama o geri dönmedi.

Ilya taburenin üzerine oturdu. Kapıda duran Gavrik, ablasının söyledikleri ile iftihar etmiş olmalı ki, efendisine gururlu ve küçümseyerek bakıyordu.

— Ne diye bakıyorsun? diye Ilya haşin bir şekilde çocuğa sordu.

— Yok birşey, dedi Gavrik.

— Kendine dikkat et! diye Ilya konuştu, bir müddet sonra ilâve eti. Biraz hava almaya çık.

Fakat yalnız olduğu zaman bile düşüncelerini toparlayamıyordu. Onun kelimeleri ile sızlandığı hallerde bir türlü inceliğine inemiyordu.

"Ona ne yaptım? Gelir, bana biraz akıl gösterir, sonra gider. Neyse, gene gel genç hanım, o zaman cevabını alacaksın - hem de nasıl bir bilsen!"

Hem onu tehdit ediyor, aynı zamanda onun niçin bu kadar ithamlarda bulunduğunu keşfetmeye çalışıyordu. Pavel'in kızın zekâsını nasıl övdüğünü hatırladı. "Pavel'in hislerini incittiğini sanmıyorum" diye düşündü. Başını kaldırarak aynadaki aksine göz attı. Siyah bıyığı yukarıya doğru kıvrıktı ve büyük gözlerinde yorgun ifade vardı. Yanakları kızarmıştı. Pavel'in kemikli hasta sarı yüzü ile mukayese edildiği takdirde şu anda bile ne kadar üzgün

ve kızgın olmasına rağmen yüzünde yakışıklılığını açıkça belli eden bir hali vardı.

"Acaba Pavel'i benden daha mı çok seviyor?" diye düşündü. "Ama ben neye benzersem benziyeyim, onun hiç aldırdığı yok? Tipi değilim."

Odasına giderek bir bardak su içti, sonra etrafına bakındı. "Bir Erkeğin Hayatının Safhaları" adlı resmin parlak renkleri gözünü aldığı için bir müddet bakakaldı.

"Hepsi yalan - İnsanlar hakikaten böylemi yaşıyorlar?" diye kendi kendine sordu. "Eğer böyle olsa kimbilir ne sıkıcı olurdu-" diye düşündü.

Duvarın önüne giderek resmi çekti, çıkarttı, sonra dükkâna götürdü. Orada tezgâhın üzerine yayarak daha dikkatle tetkik etmeye koyuldu. Bütün renkler birbirine karışıncaya kadar baktı. Nihayet yakalıyarak buruşturdu, top gibi yaparak tezgâhın altına attı. Fakat o yuvarlana yuvarlana tekrar ayağının dibine geldi. Canı sıkılan Ilya bunu aldı, iyice sıkıştırdı, sonra kapıdan dışarı, caddeye fırlattı.

Cadde kalabalıktı. Karşı kaldırımdan eli bastonlu bir adam geliyordu, bastonunun yere dokunuşu ile adımları birbirine uymuyordu. Bu yüzden üç ayaklıymış intibaını uyandırıyordu. Güvercinler havada uçuyorlardı. Bir demire vurulurken çıkan ses gibi bir gürültü duyuluyordu - baca temizleyicilerden biri çatıda yürüyor olmalıydı. Bu anda dükkânın önünden bir araba geçti, adam oturduğu yerde uyukluyordu, başı arabanın sarsıntısı ile bir o yana, bir bu yana sallanıyordu. Herşey sanki sallanıyordu. Ilya hesap tahtasını alarak üzerinde yirmiyi işaretledi, on yediyi çıkardı, geriye üç kalıyordu. Boncuk tanelerine parmağı ile vurdu, tellerin üzerinde birbirinden ayrı olarak döndüler, sonra durdular.

Ilya içini çekti, sonra hesap tahtasını yerine koydu. Tezgâhın üzerine göğsünü dayayarak uzandı ve kalbinin atışlarını dinlemeye koyuldu.

Ertesi gün Gavrik'in ablası gerigeldi. Her zamanki gibiydi; üzerinde aynı elbise, yüzünde aynı ifade vardı.

— Demek geldin! diye onu odasında görünce düşmanca düşündü. Selâmına karşılık hafifçe eğildi. O anda kızın yüzü birden samimi bir şekilde güldü ve Ilya'ya dönerek:

— Niçin bu kadar rengin solgun? Kendini iyi hissetmiyor musun? diye sordu.

— Oldukça iyiyim, diyerek Ilya kayıtsız bir şekilde cevap verdi. Onun endişesi karşısında kendi hissini gizlemeye çalışıyordu. Bu, güzel, hoş bir histi; tebessümü ve kelimeleri kalbini şevkatle okşamıştı. Lâkin o küskünlüğünü göstermeye niyetliydi. Hıncını almak istiyordu.

Böylece kararlı bir şekilde bekledi.

— Söylediklerimden dolayı bana gücenmiş gibisin, diye katı bir sesle konuştu. Ses tonu Ilya'nın biraz evvel işittiğinden çok daha değişikti, paniğe kapılarak baktı. Kız tekrar o gururlu hailne bürünmüştü, bakışlarında tahammül edilmez bir hava vardı.

— İnsanların beni gücendirmelerine alışığım, diye Ilya güldü. Ama kalbi hüsranla buz gibi olmuştu.

"Demek benimle oynamak istiyorsun?" diye düşündü. "Önce yüzüme gül, arkadan da tekmeyi indir öyle mi? Oh, hayır bunu yapamazsın!"

— Seni gücendirmek istemedim, dedi.

— Bunu yapmak güç olurdu, diye küstahça bil-

dirdi. Senin gibilerini bilirim! Senin gibi kuşlar fazla yükseğe uçamazlar!

Kız biraz toparlandı, sonra hayretle ona baktı. Ama İlya buna dikkat edemiyecek kadar sinirliydi. Hıncım almak için içinde delice bir arzu vardı. Ona olur olmaz sözlerle bağırıyordu.

— Şu senin gururun ve takındığın havalar sana çok pahalıya mal olacak. O senin gittiğin gimnazyum'dan herkes bunları alabilir. Ama eğer o gimnazyum olmasaydı sen sadece basit bir dikişçi kadın veya berber çırağı olurdun. Başka bir şey olamıyacak kadar fakirsin değil mi?

— Söylediklerine dikkat et! diye kız yavaşça inledi.

Ilya ona baktı, burun deliklerinin hiddetten açılıp kapandığına ve yanaklarının kızardığına memnundu.

— Düşündüklerimi söylüyorum ve düşündüklerim ise senin o havalarının çok ucuz olduğudur, ki saman çöpü kadar değersizdir.

— Ben hava tıkınmıyorum, diye kızın bağıran sesi duyuldu.

Kardeşi koşarak geldi ve ablasının elini yakaladı:

— Buradan çıkalım Sonya, diye bağırdı. Efendisine nefretle bakıyordu.

Ilya onlara hiddetle bağırdı:

— Evet - defolun. Başka diyeceğim yok.

İkisi bir an durakladılar, sonra dışarı çıktılar. Ilya onların bu uyanışları karşısında güldü.

Yalnız kaldığı zaman hiç hareket etmeden bir kaç dakika bekledi, aldığı hıncının tatlı etkisini yudum yudum içti. Zihninin derinliklerinde kızın kararlı, boyun eğmeyen hafifçe korkmuş hâyâli vardı.

Fakat çocuk meselesi kafasını kurcalayıp duruyordu. Gavrik'in davranışları canını sıkmış ve neşesini kaçırmıştı.

"İş çığırından çıktı!" diye hafifçe gülerek düşündü. "Şu anda eğer Tatyana gelirse ona da iyice haddini bildiririm."

Etrafındakileri kendinden uzaklaştırmak için tarif edilmez bir arzu duyuyordu - Bu arzusu, kaba, merhametsiz ve inciten cinstendi.

Fakat Tatyana gelmedi. Bütün günün yalnız geçirdi - sanki günün sonu yoktu. Yatma zamanı geldiğinde kendisini müthiş bir şekilde yalnız hissetti, kızın kelimelerinden ziyade yalnızlık onu yaralamıştı. Ilya gözlerini kapayarak gecenin sessizliğini dinledi. En ufak bir ses onu yerinden zıplatacak kadar korkutuyordu. Başını yastıktan kaldırarak karanlığın içinde gözlerini kocaman açarak gezdirdi. Sabaha kadar böyle dağınık düşüncelerle kıvranarak yattı. Uyandığı zaman başı sersemdi. Semaveri yakmaya niyetli idi ama yakmadı, sadece yıkanırken biraz su içti. Sonra içeri dükkânı açmağa gitti.

Öğle vakti Pavel asık bir suratla onu ziyarete geldi. Ilyayı selâmlamaya bile zahmet etmeden şöyle dedi:

— Bu kadar gururlu hareket etmendeki sebep nedir?

Ilya anlamıştı, ümitsiz bir tavırla başını salladı. "Bu da bana karşı" diye düşündü.

— Sonya Nikonovna'ya kaba davranmaya ne hakkın vardı? diye Pavel arkadaşının önüne geçerek devam etti:

Ilya arkadaşının yüzünden içinde geçen pişmanlığı seziyordu ama çok lâkayt davrandı.

— Konuşmaya başlamadan önce merhaba desen

iyi edersin. Hem başındaki şapkayı çıkar, köşede kutsal resim var.

Pavel şapkasının kenarından tutarak iyice aşağıya doğru kulaklarının üzerine kadar çekti. Hiddetten dudaklarını ısırıyordu. Nihayet eli ayağı titreyerek bağırmaya başladı:

— Haydi, göğsünü şişir! Şimdi zenginsin artık! Tok bir karnın var! Bir zamanlar "Güvenebileceğimiz kimse yok" derdin, hatırlıyor musun? Fakat biri karşımıza çıkar çıkmaz sen onu kaçırıyorsun. Hah! Seni para kurdu seni!

Fakat Ilya uyuşukluktan kendini kurtarıp da cevap veremiyordu. Pasif olarak Pavel'in heyecanlı, şikâyet dolu yüzüne baktı. Çenesindeki ve üst dudağının üstündeki sarı tüyler, temiz yüzünde büyüyen küfe benziyordu. Ilya bunları seyrederken kayıtsız bir şekilde; "Onu bu kadar incittim mi?" diye düşündü. "Daha beter şeyler de söyleyebilirdim."

— O herşeyi anlıyor, herşeyi açıklayabilir ve sen - Allah kahretsin seni! diye Pavel her zamanki gibi konuşmalarını nidalarla kesiyordu.

— Bana ders vermeye kalkma, dedi Ilya. Ne istersem yaparım. Nasıl istersem öyle yaşarım. Nasihata lüzum yok - hepinizden bıktım. Raflardan birine yaslanarak kendi kendine soruyormuş gibi konuştu. Söylemeye değer bir şey söyliyecek misin?

— O kız başka, diye Pavel elini kaldırarak konuştu. O gibi kişiler herşeyi bilirler.

— Öyle ise git onlara katıl, diye Ilya alaylı bir şekilde konuştu. Pavel'in söyledikleri ile kendisinin heyecana kapılarak verdiği cevabı tamamen eşit buluyordu. Ama onunla münakaşa etmek için bir arzu duymuyordu. Kendisini konuşmaktan veya düşünmekten men eden ağır bir uyuşukluk içindeydi.

— Gidiyorum! diye Pavel tehdit eden bir tonla konuştu. Onlara gidiyorum çünkü yaşayabileceğim yerin yalnız orası olduğunu biliyorum. Onlardan ihtiyacım olan herşeyi alabilirim - herşeyi!

— Bağırma! diye Ilya zayıf bir sesle mırıldandı.

O esnada bir kız içeri girmiş ve erkek gömleği için bir düzine düğme istemişti. Ilya hiç acele etmeden kıza hizmet etti ve kızın verdiği yirmi kapiği aldıktan sonra parmaklarının arasında ovuşturarak geri verdi.

— Bozuğum yok. Bir dahaki sefere verirsin, dedi.

Kasada bozuğu vardı ama anahtar kendi odasında idi. Gidip almaya da üşeniyordu. Kız gittikten sonra Pavel kesilen sözüne devam etmedi. Tezgâhın yanında ayakta duruyor ve en sonunda, çıkartabildiği şapkası ile dizine vuruyordu. Ilya'ya bakıyor onun bir şeyler söylemesini bekliyordu. Fakat Ilya başını çevirdi ve hafifçe ıslık çaldı.

— Evet? diye Pavel meydan okurcasına konuştu.

— Evet ne? diye Ilya bir müddet sonra sordu.

— Söyliyecek bir şeyin yok mu?

— Allah aşkına beni yalnız bırak! diye Ilya sabırsız bir şekilde devam etti.

Pavel şapkasını başına geçirerek dışarı çıktı. Ilya onu gözleri ile takip ettikten sonra tekrar ıslık çalmaya başladı.

Kapıda büyük, kahverengi tüylü bir köpek durmuş, içeri bakıyordu, biraz kuyruğunu salladıktan

sonra uzaklaştı. Arkasından koca burunlu yaşlı bir dilenci onu takip etti.

— Allah rızası için... diye eğilerek mırıldandı.

Ilya onu, başını hayır anlamında sallaması ile geri çevirdi. Sıcak cadde hareketli bir günün gürültüsü ile dolu idi. Tıpkı içinde kütüklerin çatırdıyarak yandığı büyük bir sobayı andırıyor, etrafa sıcaklık yayıyordu. Uzaktan duyulan demir tıkırtısı caddenin aşağısından bazı hırdavatçıların geldiğini bildiriyordu. Uzun, demir parçaları arabalarının arkasından sarkıyor ve tıpkı sancı içindelermiş gibi, kaldırım taşlarına sürtünürken bağırıyorlardı. Bu arada bir bıçak bileyicisi etrafı sese boğarak, çalışıyordu.

Her geçen dakika başka yeni bir olaya gebeydi. Hayat, çığlıkların çeşidi, hareketinin yorulmak bilmeyişi ve bitmek tükenmek bilmeyen yaratma gücü ile zihinleri fasılasız bir şekilde şaşırtıyordu. Fakat Ilya'nın içinde herşey durgun ve ölü idi. Büyük bir yorgunluktan başka bir şey yoktu. Günün geri kalan kısmını ve takip eden geceyi böyle bir durumda geçirdi. Öyle bir gece ki, kâbuslarla dolu .. Bunu bir çok gün ve gece takip etti. Müşteriler geldi, istediklerini aldılar, gittiler ve onları seyrederken acı bir şekilde; "Ne onların bana, ne de benim onlara ihiyacım var." diye düşündü. Yalnız yaşıyacağım.

Semaveri ısıtma işini şimdi ev sahibi zayıf, kırmızı yüzlü ahçısı yapıyordu. Bazen onu seyrederken Ilya bedbin bir şekilde; "Hayatın hiç iyi tarafından zevk almayacak mıyım?" diye düşünürdü. Kendisini bulundukları an içinde heyecanlandıran, coşturan yeni intibalarla günlerini geçirmeye alışmıştı. Bu intibaları ona getiren insanlardı. Fakat şimdi hiç insan

yoktu; hepsi müşterileri bırakarak gözden kaybolmuşlardı. Fakat bu yalnızlık hissi ve daha iyi yaşama şartlarını araması, sık sık kendisini herşeye karşı hadsiz, hesapsız bir kayıtsızlığa sevk ediyordu. Böyle olduğu anlar günler geçmek bilmiyor, monotonluk içinde sürüp gidiyordu.

Bir sabah Ilya henüz uyanıp yatağının kenarında oturduğu zaman gene bu yeni günü nasıl geçireceğini düşünüyordu. İşte tam bu esnada biri arka kapıyı kısa bir şekilde vurdu.

Aşçının semaveri ısıtmak için geldiğini düşünerek kalktı, kapıyı açtı ve kendini kamburla yüz yüze buldu.

— Heh, heh, heh! diye Terenty başını sallıyarak güldü. Saat dokuz ve daha hâlâ bizim genç tüccar dükkânını açmamış.

Ilya'da karşısında durarak gülümsedi, adamın içeri girmesini engelliyordu. Terenty'nin yüzü güneşten yanmıştı ve gözlerinde neşeli, enerji dolu bir ifade vardı. Bohçaları ve çıkınları ayağının dibinde duruyordu, kendisi de bunların arasında çıkına benziyordu.

— Beni içeri almıyacak mısın? dedi.

Ilya bir kelime bile söylemeden öteberiyi içeriye taşımaya başladı, bu esnada Terenty'nin gözü putatakılmıştı. Önünde eğildi ve haç çıkardı.

— Allaha şükür tekrar evime geldim, dedi. Neyse, hayırlı sabahlar Ilya.

Ilya amcasına sarılırken onun vücudunun kuvvetlenip dinçleştiğini hissetti.

— Yıkanmak istiyorum, diye Terenty etrafına bakındı. Sırtındaki kamburu sanki aşağıya doğru sarkmıştı.

— Hayatın nasıl? diye yeğenine yüzünü yıkarken sordu.

Ilya, amcasını böyle neşeli bulduğuna seviniyordu, fakat kendisinin kahvaltıyı hazırlarken verdiği cevaplar acaip ve sinir bozucuydu.

— Senin hayatın nasıl? diye sordu.

— Benim mi, güzel! Terenty gözlerini kapadı mesut bir şekilde gülümsedi. Öyle güzel seyahat ettim ki, inanamazsın! İçmelere gittim. Bir kelime ile...

Masanın başına oturdu, sakalını eli ile ovuşturdu, başını bir yana eğerek konuşmaya başladı:

— Afanasy'yi mucize yapan Pereyaslavsky'yi, Voronezh'i ve Zadon'u ziyaret ettim. Hatta Balaam adasına kadar gittim. Oh, bu topraklar üzerinde bir sürü kutsal yere gittim ve bir sürü kutsal adama dua ettim. Murom'daki Favronia'dan ve S. Peter'dan henüz geliyorum...

Azizlerin ve kasabaların isimlerini sıralarken sonsuz bir tatminlik duyduğu belliydi. Çünkü dudaklarında mesut bir tebessüm ve gözlerinde gururlu bir ifade vardı. Masal veyahut da azizlerin hayatlarını anlatan tecrübeli insanlar gibi aynı eda ile ve neşeli bir ses tonu ile gördüklerini naklediyordu.

— Kutsal Abby'deki Katakomplarda ölüm sessizliği ve mezar karanlığı var. Ve karanlıkta mumlar tıpkı ufak bir çocuğun göz kırpması gibi titreşiyorlar. Her yerde günlük kokusu var...

Birden dışarıda yağmur başladı. Bardaktan boşanırcasına yağıyor, pencereye çarpıyor ve gürültüyapıyordu. Havaya bakıldığı zaman yağmur damlaları gökten yere doğru gerilmiş bir sicimden farksızdı.

— Hımm, diye Ilya mırıldandı. Neyse, şimdi kendini iyi hissediyor musun?

Terenty bir an ses çıkarmadı, sonra ona doğru uzanarak alçak bir sesle konuştu:

— Bak anlatayım; benim günahım tıpkı sıkı bir ayakkabının ayağı sıkması gibi kalbimi devamlı bir şekilde sıkıyordu. Ama günaha ben sebep olmuş değildim, eğer Petrukha'yı dinlememiş olsaydım beni dışarı atardı. Doğru değil mi?

— Doğru diye Ilya kabul etti.

— Fakat ziyaretler için yolculuğa çıktığım an kalbimdeki yük kalktı. Yürürken kendi kendime şöyle diyordum: "Görüyorsun Allahım gideceğim yer kutsal insanların doldukları yer."

— Demek hesap tamam? diye Ilya gülümsedi.

— Allahım benim dualarımı kabul edeceğini bilemem, diye kambur gözlerini etrafta dolaştırarak söylendi.

— Ama artık için rahat - değil mi?

Terenty bir an düşündü::

— Evet, rahat, dedi.

Ilya yerinden kalkarak pencereye gitti. Yolların kenarındaki geniş nehir gibi sular ızgaralara doğru süratle akıyordu. Taşların aralarında ise ufak dereler hasıl olmuştu. Bunlar yukardan inen yağmurla kıpırdıyorlardı. Böylece bütünyol sanki sarsılıyordu.

Ilya'nın dükkânının karşısındaki ev yağmurdan ıslanmış ve şikâyetçi bir hali vardı. Pencereler yağmurdan o kadar kapanmıştı ki, arkasında duran çiçek saksıları görünmüyordu. Cadde boş ve sakindi. Sadece yağmurun hükmü sürüyordu. Bir güvercin pervazın altına girmişti. Herşey ıslak ve kederli gönüyordu.

'Sonbahar geldi" diye Ilya kendi kendine söylendi.

— Dua etmezsek Allah bizi nasıl affeder? diye Terenty torbasını açarken söylendi.

— Hepsi çok basit: Günah işle, dua et ve tertemiz bir hayata başla, diye Ilya amcasına bakmadan söylendi. Sonra tekrar günah işlemeye başlayabilirsin.

— Ama ne lüzum var? Temiz yaşa.

— Niçin?

— İçinin rahat etmesi için.

— Bunun ne faydası var?

— Hımm, diye Terenty kabul etmeyerek mırıldandı. Ne biçim söz!

— Tekrarlamaya hazırım, diye Ilya israr etti, arkasını amcasına dönmüş, ayakta duruyordu.

— Böyle şeyler söylemek günahtır.

— Bana ne.

— Allah cezanı verir.

— Hayır.

Pencereden çekildi ve Terenty'e baktı. Bir müddet kambur dudaklarını ısırarak onu ikna edici kelimeler aradı ve bulduğu zaman gayet etkili bir şekilde konuştu.

— Evet. Bak bana - Günah işledim ve cezamı buldum.

— Nasıl? diye Ilya asık bir suratla sordu.

— Korku ile hep, ya biri öğrenirse diye korku içinde yaşadım.

—Evet, ben de günah işledim, fakat korkmuyorum, diye Ilya azarlarcasma güldü.

— Sen delisin.

— Korkmuyorum. Ama yaşadığım hayat iyi değil.

— Hah işte! diye kambur muzafferane bir eda ile atıldı. Demekki senin cezan bu!

— Ne için cezalandırılıyorum? diye Ilya hiddetten kendini kaybederek bağırdı. Çenesi titriyordu. Terenty ona dehşet içinde baktı ve ipi havada sallayarak:

— Bağırma, bağırma! diye heyecanla fısıldadı.

Ama Ilya bağırmaya devam etti. Kımse ile konuşmayalı epey bir zaman olmuştu ve bu yalnızlığı esnasında içinde biriken herşeyi söyleyerek içini boşalttı.

— Sadece çalmak değil, hatta cinayet bile işlesen hiç bir şey olmaz. Seni kimse cezalandırmaz. Cezalananlar yalmz bir şeyi yüzüne gözüne bulaştıranlardır. Ama kurnaz olanlar herşeyin altından kurtulurlar. Herşeyin.

Dışarda birden gürültü olmuştu, birşey tangırdıyarak yuvarlanıyordu. Her iki erkek te korkmuş ve susmuşlardı.

— Ne oluyor? diye kambur fısıldadı.

Ilya kapıya doğru giderek açtı ve bahçeye baktı. Rüzgâr içeri ıslık çalarak var kuvveti ile esti.

— Bazı kutular ve çöp tenekesi düşüp yuvarlanmış diye Ilya kapıyı kapayarak söyledi. Sonra tekrar pencerenin yanma gitti.

Terenty yere çömelerek paketlerini açmağa başladı.

— Ne dediğini duy, diye bildirdi. Böyle şeyler söyleme, çok kötü - Senin imansızlığının Allaha bir zararı olmaz ama kendi felâketine sebep olur. Seyahatim esnasında akıllı bir adama rastladım. Zekâ sanki ağzından fışkırıyordu!

Böylece tekrar edindiği tecrübeleri anlatmaya koyuldu. Konuşurken yeğenine gözünün ucu ile bakıyordu. Ama Ilya'ya göre onun konuşmaları yağ-

murun sesinden farksızdı; genç delikanlı amcası ile nasıl yaşayacağını düşünüyordu.

* * *

Halbuki beraber oldukça rahat yaşadılar. Terenty, kendisine soba ile kapının arasında kutulardan bir yatak yaptı, burası geceleri karanlığın en kesif olduğu yerdi.

Ilya'nın hayatını anlar anlamaz bir zamanlar Gavrik'in yaptığı vazifeleri üzerine aldı; semaveri ısıttı, dükkânı odayı temizledi ve birahaneye gidip yemek getirdi. Bütün bunları yaparken hep kendi kendine dualar mırıldanıyordu. Akşamları Hallelujah'ın karısının İsa'yı düşmanlarından korumak için kucağına alacak yerde nasıl sobaya attığını ve bir keşişin fasılasız bir şekilde üçyüz sene kuşların ötmelerini dinlemesini; Kirik ve Ulıta'nın Allaha hizmetlerini ve daha birçok şeyleri anlatıyordu. Ilya bunları dinlerken, kafası muhakkak kendi düşünceleri ile dolu olurdu. Akşamları ekseriya yürüyüşe çıkar ve daha ziyade kasabanın dışındaki kırlara giderdi. Burada herşey içi gibi durgun, karanlık ve boş olurdu.

Gelişinden bir hafta sonra, Terenty Petrukha Filimonov'u görmeye gitti. Geriye gayet durgun ve asık suratla döndü. Ilya ona, Ne oldu, diye sorduğu zaman telâşlı bir şekilde:

— Oh, hiçbir şey hiçbir şey. Gittim, herkesi gördüm... Ve Konuştuk, dedi.

— Yakov nasıl? diye Ilya sordu.

— Yakov fena. Yakov bu dünyada fazla kalmaz Hayalet gibi bembeyaz ve öksürüyor.

Terenty sustu ve şikâyetçi bir yüzle köşeye bakmaya başladı.

Hayat gayet monoton bir şekilde devam ediyordu. Aynı darphaneden çıkmış paralar gibi bir gün diğer günün aynısıydı. Derin bir pişmanlık Ilya'nın ruhunun derinliklerinde, bütün neşesini yutan kıvrılmış koca bir yılan gibiydi. Artık arkadaşlarından hiç biri onu görmeye gelmiyorlardı. Pavel ve Masha değişik yönlere yönelmiş olmalıydılar. Matitza'nın ise üzerinden bir at geçmiş ve hastahanede ölmüştü; Perfishka yok olmuştu. Ilya Yakov'u görmeye niyetleniyordu ama hep bunu erteliyordu. Ölecek olan arkadaşına söyleyecek birşeyi bulunmadığının farkındaydı. Sabahları gazetesini okuyor, akşamları ise dükkânda oturup sonbahar rüzgârının sarı yaprakları cadde boyunca uçurmasını seyrediyordu. Bazen bu yapraklar dükkânın içine kadar giriyordu.

Terenty odasını toplarken kuru yaprakların hışırtısına benzeyen sesi ile dua ediyordu.

Bir pazar sabahı gazeteyi eline alan Ilya'nın gözü bir şiire takıldı. Adı "Geçmiş ve Gelecek" ti S. N. M.'ye ithaf edilmiş ve imza "Pavel Grackov" du.

Bilinçsiz ve en zor günlerle
Çok değerli günlerimi geçirdim
Sormadım, "Senin hududun neresi?"
Doğruluğa varacak yol görmedim.

İçimi karanlıklar, elem sardı,
Zihnimi ve dünyamı kararttım.
Oysa gece ve gündüz hiç bitmeden,
Bir zerre kadar ışığı arattım.

Sonra birden seni gördüm karşımda,
Şafak kadar parlayan bir belirti.
Karanlıklar sarsıldı ve eridi,
Gecenin bütün korkuları gitti.

Oh, lânet olsun kasvetli karanlık,
Siyah bağdan kurtuldum görüyorum.
Ve en nihayet buldum gerçeği,
Nihayet düşmanımı biliyorum.

İlya bunu okuduğu zaman hiddetle gazeteyi yere attı. "Şiir yaz - Hoş kelimeler kullan! Yok arkadaşmış, yok düşmanmış! İnsan can sıkıcı oldu mu herkes düşman olur!" diye düşündü ve kurnazca gülümsedi. Fakat aynı anda içinde sanki başka bir benlik varmış gibi şöyle bir his belirdi; "Acaba onlara gidip sadece, 'İşte ben geldim, sizden özür diliyorum...' desem nasıl olur?"

Sonra birinci sesi cevap verdi: 'Peki ama sebebi ne? Neden gidecek mişsin?"

Bu diyalog, kendisinin, sadece kovalanacağını belli eden bir kanaatle son buldu.

Şiiri bir daha kendi kendine okudu, kalbi ıstırap ve kıskançlıkla dolmuştu. Ve kızı bir kere daha düşündü. Çok gururluydu. Ilya'ya bakmaya tenezzül etmiyordu. Gitmekle kendisini sadece küçük düşürecekti.

Aynı gazetede haberlerin arasında Vera Kapitanona'nın mahkemesinin yirmi üç Eylül'de olacağını okudu. Bu, onu haince düşünceye zorladı. Kendi kendine mırıldandı:

O hâlâ hapiste iken sen vaktini şiir yazmakla geçir emi!

— Allahı! Benim gibi bir günahkârı affet diye

Terenty içini çekerek mırıldandı. Sonra gazeteyi buruşturan yeğenine baktı.

— Ilya dedi

— Evet?

— Petrukha... Kambur bir anda sustu ve mahzun mahzun gülümsedi.

— Ne oldu ona? dedi Ilya.

— Beni soydu, diye Terenty alçak sesle suçlu bir şekilde mırıldandı, sonra kendi kendine söylenmeye başladı.

Ilya ona boş boş baktı:

— Her ikiniz ne kadar çalmıştınız?

Terenty sandalyesini masadan çekerek başını öne eğdi, ellerini dizine koydu, parmakları ile oynamaya başladı.

— Ne kadar? diye Ilya tekrarladı. On bin mi?

Kambur başını geriye itti:

— On bin mi? diye soludu. Deli misin? Hepsi beraber üç bin altı yüz kadardı. Böyle toplu parayı kim bulmuş?

— Büyükbaba Yeremei'nin parası on binden fazlaydı. diye Ilya çıkıştı.

— Yalan.

— Öyle mi sanıyorsun? Bana kendi söyledi.

— Sanki saymasını biliyormuş gibi!

— Senden ve Petrukha'dan daha iyi bilirdi.

Terenty tekrar başını öne eğdi ve düşünceleri içinde kayboldu.

— Petrukha ne kadarını alıkoydu?

— Yediyüz kadar, diye Terenty içini çekti. Demek sen onbinden fazla olduğunu söylüyorsun? Bu kadar parayı nereye gizlemiş olabilir? Herşeyini aldığımızı sanıyordum. Belki de Petrukha beni aptal yerine koydu, ha?

— Çeneni kapayıp bütün meseleyi unutsan iyi edersin.

— Doğru, konuşmakta bir mâna yok, diye Terenty derin derin göğüs geçirerek konuştu.

Ilya para aşkı için insanların duyduğu açlığı düşünüyordu. Birden kendini on, yüz binlerce rublenin arasında düşledi. Oh, o zaman insanlara hadlerini bildirmez miydi? Hepsini ayaklarının dibine çömeltirdi. Kendini kaybederek yumruğunu masaya indirdi. Çıkan sesten korkarak amcasına baktı.

Terenty ağzı açık bir halde, gözlerinde korku ile yeğenine bakıyordu.

— Sadece düşünüyordum, diye Ilya utangaç bir tavırla ayağa kalktı.

— Yaa! dedi kambur.

Terenty onun dükkâna girişini seyretti ve Ilya arkasında gözleri olmadığı halde bir çift gözün kendisini şüpheli şüpheli süzdüğünü fark ediyordu. Bir müddet amcasının birşey sormak ve bir meseleyi aydınlığa çıkarmak istercesine kendisini süzdüğünü fark etti. Bu Ilya'yı daha çok huzursuz yaparak hiç konuşmamasına sebep oldu. Günler birbirini takip ettikçe amcasının varlığı onu sıkıyordu. Hep kendi kendine: "Bu ne kadar devam edecek?" diye soruyordu.

İçinde bir çıban büyüyor gibiydi; her geçen gün hayatı büsbütün çekilmez bir hale koyuyordu. En fena tarafı hiç bir şey yapmak istememis ve hiç bir yere gitmek istememesi idi.

Böyle anlarda kendini dipsiz ve karanlık bir çukurun içine yavaş yavaş gömülüyormuş gibi hissediyordu.

Taşraya kısa bir seyahate çıkmış olan Tatyana Vlasyevna, Terenty'nin seyahatten dönmesinden kı-

sa bir müddet sonra dükkâna geldi. Kahverengi kaba pamuklu kadifeden gömlekli, acayip bakışlı adamı görünce dudaklarım sarkıtarak:

— Senin amcan bu mu diye sordu.

— Evet, diye Ilya keskin bir şekilde cevap verdi.

— Yanında mı kalacak?

— Şüphesiz.

Ses tonundaki kesinlik Tatyana'nın daha fazla sormasına mani oluyordu. Kapıdaki Gavrik'in yerini işgal eden Terenty bu narin kadını ilgi ile seyrediyordu. Ilya'da durmuş, kadının serçe gibi dükkânın içinde oradan oraya zıplamasını seyrediyordu. Haşin bir cevap daha verebilmek için başka bir soruyu ümitle bekliyordu. Fakat Tatyana gözünün ucu ile Ilya'ya baktıkça sesini çıkarmıyordu. Biraz dolaştıktan sora nihayet kasanın arkasma geçti ve hesap defterine bakmaya başladı. Bir taraftan da taşrada yaşamanın ne kadar güzel olacağım anlatıyordu. Sıhhat için faydalı bulduğunu ve hayatın gayet ucuz olduğunu söylüyordu.

— Orada ufacık, şirin bir nehir var! Ve bir sürü neşeli dostlar! Bir tanesi telgrafta çalışıyormuş - şahane keman çaldı. Hele köylü çocukları! Ne yaramaz şeyler bir bilseniz. Tıpkı sivrisineklere benziyorlar - etrafımızda dolaşıp hep bizden şunu bunu istediler. Onlara bunu anneleri ve babaları öğretiyor.

— Hayır, diye Ilya kuru bir şekilde konuştu. Anneleri ve babaları bütün gün çalıştıkları için çocuklara bakacak kimse yoktur. Yanılıyorsun.

Tatyana Vlasyevna ona hayretle baktı ve bir şey söyleyecek gibi ağzını açtı ama daha fırsatı kalmadan Terenty gülümsiyerek konuşmaya başladı.

— Bugünlerde köylerde artık kibar halk kalmadı. Her köyün belli başlı emlâk sahibi olanları var-

dı. Onlar hep köyde kalırlardı. Bugünlerde sadece para için geliyorlar.

Tatyana bakışlarını önce ona, sonra Ilya'ya çevirdi, hiç bir şey demeden başını deftere eğdi. Bir kaç dakika hiçbiri konuşmadı. Tek gürültü, çevrilen sayfaların çıkardığı hışırtı ve kamburun sırtını kapının tokmağına sürtmesinden çıkan sesti.

— Seni yontulmamış seni, diye Ilya sakin, kuru bir sesle atıldı. Ağzından iyi bir şey çıkmadan önce izin almak istiyorsun. "Affedersiniz bana izin verebilir misiniz?..." İşte sen bunu söylemek istiyorsun. Çök dizlerinin üzerine ve söyle.

Tatyana Vlasyevna defteri bırakınca, tezgâhın arasından yere koyarken yakaladı ve hızla kapağını kaparak masanın üzerine koydu. Sonra kahkahalarla gülmeye başladı. Terenty başını öne eğdi ve sokağa çıktı. Bunu gören Tatyana, Ilya'nın siyah yüzüne kaçamak bir şekilde baktı, sonra hafif sordu:

— Kızgın mısın? Peki ama neden?

Bakışları müşvikti ve gözlerinde kurnaz ışıltılar vardı. Ilya ellerini uzatarak omuzundan yakaladı. Ona karşı birden nefretle dolmuş ve kucaklamak için içinde hayvanca bir arzu uyanmıştı. Sımsıkı sarılıp narin kemiklerini çıtırdatmak istiyordu. Dişlerini göstererek sırıttı ve kendine çekti. Tatyana kendini kurtarmak istedi.

— Dur!... Bırak beni!... Deli misin? diye fısıldadı. Beni burada sevemezsin. Hem dinle... amcanı burada tutamazsın... O kambur... İnsanlar ondan korkarlar... Bırak beni. Ona başka bir yer bulmalısın... Yapma!

Ama Ilya onu kollarına almıştı bile. Başını yüzüne doğru yavaşça eğiyordu.

— Ne yapıyorsun? Burada olmaz... Bırak beni!

Birden bir balığın kayganlığı kadar çevik bir halde Tatyana onun kollarından kurtuldu, kendini cadde tarafındaki kapıya attı.

— Ne kadar kabasın! diye titreyen elleri ile bluzunu düzeltmeğe çalıştı. Bekleyemez misin?

Ilya'nın kafası binbir türlü gürültü ile uğulduyordu. Hiç kıpırdamadan tezgâhın arkasında durdu, ellerini sıkıca birbirine kenetlemişti. Tatyanaya hınçla bakıyordu.

— İhtiraslı olmak iyi şey ama insan kendini kontrol etmesini bilmeli.

— Defol! dedi Ilya.

— Gidiyorum. Seninle bugün buluşamam ama öbür gün - aym yirmi üçü - benim doğum günüm. Gelir misin?

Tatyana konuşurken eli ile bluzunu düzeltiyordu, Ilya'ya bakmadı.

— Çık dışarı! diye Ilya bağırdı. Onu yakalayıp ıstırap çektirmek için arzudan titriyordu.

Kadın uzaklaştı. O anda Terenty göründü.

— Senin ortak o mu? diye sordu.

Ilya başım salladı ve içini çekti.

— Şuna bak! Hem küçük hem de...

— İffetsiz diye Ilya sakin bir şekilde söylendi.

— Hımm diye Terenty aynı fikirde mırıldandı. Ilya amcasının kendisini dikkatle süzdüğünü anladı.

— Neye bakıyorsun? diye kızgın söylendi.

— Ben mi? Aman Allahım! Hiç bir şeye baktığım yok.

— Ben söylediğimi biliyorum. O iffetsiz bir insan. Bunun yerine daha da fena bir şey söylesem aynı derecede doğru olur.

— Demek böyle diye kambur sempati dolu bir sesle içini çekti.

— Nasıl? diye Ilya atıldı.

— Başka bir deyişle.

— Başka bir deyişle, ne?

Terenty Ilya'nm ses tonundan korkmuş bir halde etrafına bakındı.

— Başka bir deyişle... Sen daha iyi bilirsin diye biraz durakladıktan sonra söyledi.

Hava kasvetliydi günlerdir yağmur yağıyordu. Temiz, gri yol taşları neşesiz bir şekilde gri gökyüzüne bakıyorlardı. İnsanların da yüzleri aynı şekilde gri ve kederliydi. Taşların arasındaki girintiler çamurla doluydu. Ölümü andıran şiddetli rüzgâr ağaçların üzerindeki sarı yaprakları alıp götürmüştü. Dışarıda birisi halıların veyahut tüylü bir şeyin tozunu dövüyor olmalıydı ki tok sesler havada yayılarak içeriye kadar giriyordu. Caddenin nihayetindeki evlerin üzerindeki gökyüzü kalın ve gri beyaz bulutlarla kaplıydı. Muazzam rüzgârla birbirlerinin üzerlerine tırmanıyorlar, böylece devamlı bir şekilde şekil değiştirerek yükseliyorlardı. Bir an ateş dumanına, sonra dağlara, daha sonra da nehire benziyorlardı. Bulutlar evlerin üzerinde iyice keşifleştiği zaman sanki yıkmak için gizli bir maksatları varmış gibi görünüyorlardı.

Ilya tepesindeki bu yaşıyan duman duvarını hissedince soğuktan ve ümitsizlikten titredi, sonra kendi kendine konuştu:

— Herşeyi bırakmak gerek... Dükkânı falan, her şeyi... Amcam, Tatyana ile işi devam ettirsin. Ben gideceğim...

Kafasında uçsuz bucaksız yeşil tarlaları düşlüyordu. Üzerinde gri bulutlarla kaplı geniş bir gökyü-

zü vardı. Tarlaların ortasında iki taraflı huş ağacı ile çevrili büyük bir yol uzuyor kendisi de bu yolda yürüyor ve ayakları çamura batıyordu. Yüzü ise soğuk yağmurla yıkanıyordu. Ne tarlada, ne de yolda kendisinden başka yaşayan varlık yoktu. Hatta ağaçlarda kuşlar bile gözükmüyordu. Sadece tepesinde sessizce hareket eden kurşundan bulutlar vardı.

"Kendimi öldüreceğim" diye kayıtsız bir şekilde düşündü.

İki gün sonra sabah uyandığında, açık takvimin üzerinde "23" e gözü takıldı ve bu gün Vera'nın mahkemesi olduğunu hatırladı. Dükkândan kaçabilmek için bir fırsat bulabildiğine memnundu, aynı zamanda kızın kaderi ile derinden ilgileniyordu. Bir bardak çayı telâşla içtikten sonra doğru mahkeme binasına koştu. İçeri kabul edilmek için henüz çok erkendi, fakat girişte bir gurup insanın kapıların açılması için beklediğini gördü. Ilya da sırtını duvara dayayarak onlara katıldı. Mahkeme binası kilise ile karşı karşıyaydı. Solgun ve yorgun bir güneş arada bir buultlarm arasından görünüyordu. Fakat daha bir dakika bile geçmeden kilisenin üzerine gelen gölge yavaş yavaş ağaçları, yolu içine alıyor, derken hertaraf kararıyordu.

Girişte bekleyen halkın, yüzleri asık ve bakışları açtı. Yorgun gözlerini birbirlerine deviriyorlar, ağır ağır konuşuyorlardı. İçlerinden uzun saçlı, kırışık şapkalı ve çenesinin altına kadar ilikli ince palto giymiş olan bir adam donmuş ince parmakları ile devamlı bir şekilde kırmızı sakalını ovuşturuyor ve ayaklarını yere vuruyordu. Bir diğerinin ise üzerinde koyun derisinden yamalı ceketi vardı, başındaki şapkasını gözlerinin üzerine kadar çekmişti Bu vaziyette başı göğsünün üzerinde gibi görünüyordu.

Bir elini ceketini içine, diğerini de pantolonun cebine sokmuştu. Siyah saçlı ceketli ve uzun çizmeli bir adam da böceğe benziyordu. Huzursuz bir varlıktı, hiç durmadan keskin hatlı yüzünü göğe çeviriyor, ıslık çalıyor, kaşlarını çatıyor ve kocaman dili ile bıyığına dokunmaya çalışıyordu. İçlerinde en çok konuşanı oydu.

— Kapıyı açmak mı? diye bir ara bağırarak söylendi. Henüz değil. Hımm, biraz daha var. **Moncher** siz hiç kütüphaneye gittiniz mi?

— Hayır, henüz değil diye gürleyen bir cevap duyuldu. Bu ses uzun saçlı adamdan çıkmıştı.

— Allah kahretsin, burası çok soğuk.

Uzun saçlı adam sempatik bir şekilde homurdandı. Sonra düşünceli bir şekilde şöyle söylendi:

— Kütüphaneler, mahkeme binaları olmasaydı nerede ısınırdık?

Siyah saçlı adam sesini çıkarmadan omuzlarını silkti. Ilya bunları seyrediyor ve konuşmalarını dinliyordu. Bunların kapıdan kapıya dolaşıp ellerinde yazılı kâğıtlarla yardım dilenen veyahutta köylüleri dolandıran kimseler olduklarını anlamıştı.

Kapının ötesine bir çift güvercin kondu. Dişi olanı şişmandı ve yuvarlak göğsü öne doğru çıkıntılıydı. Erkeğinin etrafında yüksek sesle öterek gururla dolaşıyordu.

— Kışt! diye siyah saçlı adam bağırdı. Koyun derisi ceketli adam şaşırarak başını kaldırdı. Yüzü şiş ve esmerdi. Gözleri ise cam gibiydi.

— Güvercinlere tahammül edemem diye siyah saçlı adam kuşların uçuşlarını seyrederken bağırdı. Zengin dükkân sahipleri gibi çok şişman şeyler. Hem ötüşleri çok iğrenç. Duruşma için mi geldin? diye birden Ilya'ya sordu.

— Hayır.

Siyah saçlı adam baştan ayağa gözleri ile onu süzdü.

— Tuhaf diye mırıldandı.

— Nesi tuhaf? diye Ilya sordu.

— Öyle görünüyorsun diye adam çabucak söylendi. Ah, işte kapıyı açıyorlar...

Açılan kapıdan içeri dalan ilk kişi o olmuştu. Onun bu sözüne alman Ilya, adamı takip etti ve bu ara uzun saçlı adamla çarpıştı.

— O kadar telâşlanma, cahil herif diye adam sakin bir şekilde söylendi. Ama kendisi de Ilya'ya çarparak onun önüne geçti.

Ilya onun bu davranışı ile gücenmekten çok şaşırmıştı. "Komik" diye düşündü; "Büyük bir kişiymiş gibi öne geçiyor ama bir de kendisine bak."

Mahkeme salonu sessizdi. Herşeyin bir ağırlığı varmış gibiydi ve yeşil örtülü uzun masa, arkalığı yüksek sandalyeler, oymalı resim çerçeveleri, jüri'nin maroken renkli koltukları ve parmaklığın arasındaki tahta kanape insana korku veriyordu. Pencereler kalın duvarlar içine gömülmüştü ve perdeler ağır bir şekilde salanıyordu. Kapılar gürültüsüz bir şekilde açılıyor ve gene aynı sessiz adımlarla üniformalı adamlar içeriye girip çıkıyorlardı. Ilya etrafına bakındı ve, Mahkeme Heyeti geliyor! diye duyunca içinde büyük bir korku uyandı. Kanunun emrettiğini bile bilmediği halde herkesten evvel ayağa fırladı. İçeri girenlerden biri kendi dükkânının karşısında oturan Gromov'du. O ortadaki sandalyeye oturdu ellerini saçından geçirerek kabarttı, yakasını düzeltti. Yüzünün ifâdesi her nedense Ilya'ya huzur vermişti. Sağ yanında hoş bakışlı, gözlüklü, yaşlı bir adam vardı; sol tarafında ise çıplak kafalı, kırmızı sakal-

lı, boş ve tahta gibi yüzlü bir adam oturuyordu. Ilya hiç kıpırdamadan içlerinden birinin her an ayağa kalkmasını bekliyordu.

Başını aniden sola çeviren Ilya, orada tanıdık şişman bir yüz gördü. Bu, Petrukha Filimanov'du. Maroken kaplı koltukların en başında oturmuş ve başını arkasına dayayarak etrafını seyre dalmıştı. Bakışları iki defa Ilya'ya takıldı. Her seferinde Ilya yerinden kalkıp Petrukha'ya veyahutta Gromov'a bir şeyler söylemek arzusu ile kıvrandı.

"Hırsız! Senin oğlunu nasıl dövdüklerini biliyorlar mı?" kelimeleri zihninde parlamıştı. Aynı anda boğazında yanma hissi duydu.

Gromov sakin bir sesle:

— Suçlu olarak itham ediliyorsunuz... diyordu, ama Ilya bunun kime söylendiğini görmüyordu. Gözlerini sabit bir şekilde Petrukha'nın yüzüne dikmişti. Onun burada oturup diğerleri için karar vermesinin korkunçluğu karşısında şaşkına dönmüştü. Mahkûm, lütfen bize dükkân sahibi Anisimov'a hakikaten; "Bekle! Ben sana gösteririm!" deyip demediğini söyler mi? diye müddeiumumi cansız bir sesle alnını ovarken sordu.

Ufak havalandırma penceresi, menteşelerinin üzerinde gıcırdayarak açılmıştı.

Ilya jüri'nin içinden iki kişiyi daha tanıdığım keşfetmişti. Petrukha'nın arkasında biraz yükseğinde sıvacı Silachov oturuyordu. O yanık tenli, haşin, ufak yüzlü köylü tipinde bir adamdı; Petrukha ile sık sık dama oynarlardı. Rivayete göre adamlarından biri ile münakaşa esnasında yapı iskelesinden onu atmış ve adam da neticede aldığı yaralardan dolayı ölmüştü. Ön sırada Petrukha'nın diğer bir yanında, büyük tuhafiye dükkânı olan Dodonov vardı. Ilya

sık sık ondan öteberi aldığı için ne kadar zalim ve aç gözlü olduğunu biliyordu.

— Şahit! Anisimov'un evini yanarken gördüğü zaman... "Gırrrç! diye pencere o esnada gıcırdadı, aynı anda Ilya'nın içinde de bir şeyler gıcırdamıştı.

— Aptal! diye Ilya'nın komşusu fısıldadı. Ilya etrafına bakındı; bu siyah saçlı adamdı, dudaklarında alaylı bir gülümseme vardı.

— Kim? diye Ilya ona donuk bir şekilde bakarak sordu.

— Mahkûm, kafasını kullanmak için elinde mükemmel bir fırsat vardı ama parmaklarının arasından kaçırdı. Eğer şimdi ben olsaydım...

Ilya mahkûma baktı. Köşeli yüzlü uzun boylu bir adamdı. Yüzünden korku ve cehalet akıyordu. Bir köşeye atılmış ve etrafı düşmanlarla çevrilmiş, artık mücadele etmeye gücü kalmamış köpekler gibi dişlerini açmış oturuyordu. Petrukha, Silachov, Dodonov ve diğerlerinin bakışları bu adama çevrilmişti. Ilya onların içlerinden yakalandığına göre suçlu olmalı dediklerini sanıyordu.

— Çok sıkıcı diye komşusu fısıldadı. Sönük bir dâvâ. Mahkûmu aptal, davacı paçavranın biri, şahitler her zamanki gibi mankafa. Eğer ben dâvâcı olsaydım ne diyeceğimi bilirdim.

— Suçlu mu? diye Ilya korkudan hafifçe ürperdi.

— Eh. Ama sorguya çekilecek. Kendini nasıl müdafaa edeceğini bilmiyor. Köylülerin hiç biri bilmez. Et ve kemikten ibaret değersiz şeylerdir. Zerre kadar kurnazlık bilmezler!

— Doğru...

— Yirmi kapiğin var mı? diye adam birden sordu.

— Evet.

— Ver bana.

Ilya cüzdanını çıkardı ve hiç düşünmeden adama parayı verdi. Sonra ona yan gözle bakarak: "Oldukça kurnaz!" diye içinden geçirdi.

— Sayın jüri heyeti diye dâvâcı alçak ve tesir edici bir sesle konuştu. Bu adamın yüzüne bakın. Şahidin delilinden daha açık suçu işlediği reddedilmez bir gerçek. İnsan yüzüne baktıkça tipik bir suçlunun karşısında olduğuna kanaat getiriyor. Bu bir kanun düşmanı, sosyete düşmanıdır...

"Sosyete düşmanı" kendisine bu şekilde hitap edildiği zaman ayakta durması gerekirken o oturuyordu, bunu hissedince hemen ayağa kalktı. Başı önünde idi, kolları boş bir halde iki yanında sallanıyordu. Kendini adaletin pençesinne! terk etmişti.

Gromov arayı verince, Ilya ve siyah saçlı adam koridora çıktılar. Adam ceketinin cebinden buruşmuş bir sigara çıkartarak düzeltmeye çalıştı. Bir taraftan da Ilya ile konuşuyordu.

— Aptal, masum olduğuna yemin ediyor. Yangın çıkartmadığını söylüyor. Burada yemin etmenin bir faydası olmaz; sadece pantolonunu indir ve arka kısımlarını göster. Dükkân sahibi insafsız olduktan sonra her türlü bahaneyi bulur.

— Onun hakikaten suçlu olduğuna inanıyor musunuz? diye Ilya düşünceli bir şekilde sordu.

— Belki de, çünkü aptal. Zeki insanlar hiç bir zaman suçlu olmazlar. diye adam sigarasının dumanını üflerken ciddi bir tavırla konuştu.

— Jüri'de oturan adamlar var... diye Ilya alçak ve gergin bir sesle konuşmaya başladı.

— Adamlar değil, çoğu dükkân sahipleri dedi, siyah saçlı adam.

Ilya ona bir bakış fırlatarak :

— Bazılarını tanıyorum, dedi.

— Öyle mi?

— Mükemmel bir takım!

— Tren yolu hırsızları, diye adam yüksek sesle haykırdı.

Sigarasını attı, dudaklarını büzerek ıslık çalmaya başladı. Herkese küstahça bakıyor, çaldığı ıslığa vücudundaki her kemiği uydurmaya çalışarak oynuyordu.

— Her zamanki şey. Bütün olarak bizim adaletimiz birçok meselelerde hafif bir komedi diye adam omuzlarını oynatarak söylendi. İyi besililer, açların kötü hareketlerini düzeltmeye teşebbüs ederek zihinleri için eksersiz bulurlar. Ben mahkemede vaktimin çoğunu geçiririm ama hâlâ açım, iyi beslenmiş birini itham etmesini bekliyorum, bunu görmem lâzım.

— Tok açın halinden anlamaz, diye bir atasözü vardır, diye Ilya belirtti.

— Saçma. Çok iyi anladıkları için böyle tavizsiz davranıyorlar.

— Eğer iyi beslenmiş ve namuslu olsalar, bunun ziyam olmaz, diye alçak bir sesle devam etti. Ama iyi beslenmiş ve dolandırıcı oldukları takdirde nasıl diğerlerini adil olmaya sevk edebilirler?

— Dolandırıcılar tam mânâsı ile iyi hakimdirler. diye siyah saçlı adam ciddi bir şekilde konuştu. Neyse şimdi hırsızlık vakasını dinleyeceğiz.

— Hapis olan benim bir tanıdığım, diye Ilya hafifçe söylendi.

— Deme, diye adam ona aceleci bir bakış fırlatarak mırıldandı. Neyse, senin şu tanıdığına bir bakalım.

Ilya'nın kafası karışıktı. Sepetten bezelye çıkartır gibi kelimeleri ağzından çıkaran bu sırım gibi adama sormak istediği bir çok şey vardı ama her nedense halinde sormasını istemeyen korkulu bir görünüşü vardı. Halbuki Petrukha'mn burada hakim rolü oynaması içinde ezici bir ağırlık yaratmıştı. Tıpkı demirden bir bağın kalbini sıkıştırması gibi.

Mahkeme salonuna girerken Pavel Grackov'un ufak kafasım ve kulaklarını arkasından gördü. Neşelenerek Pavel'in ceketinin kolunu hafifçe çekti ve yüzüne sırıttı. Pavel'da sırıttı ama huzursuz ve gergin bir şekilde.

Bir kaç saniye hiç konuşmadan birbirlerinin yüzlerine baktılar. Her ikisi de bir şeyler söylemenin ihtiyacını duyuyorlardı.

— Seyretmeye mi geldin? diye Pavel hafifçe gülümsedi.

— O burada mı? diye Ilya utanarak sordu.

— Kim?

— Şu senin Sonya.

— O benim değil diye Pavel kuru bir şekilde lâfım kesti.

Şimdi mahkeme salonunda idiler.

— Beraber oturalım, diye Ilya teklif etti.

Pavel bir an tereddüt etti.

— Görüyorsun... Arkadaşlarım var...

— Oh, peki.

— Hoşça kal.

Pavel aceleci adımlarla uzaklaştı. Ilya onun gidişini seyrederken içindeki yarasına dokunduğunu hissetti. Büyük bir acı ile sarsıldı. Pavel'in iyi, yeni bir ceket almasına ve son birkaç ay içinde yüzünün temiz bakımlı oluşuna hayret ederek kıskandı. Gavrik'in ablası, Pavel'in gittiği sırada oturuyordu.

Ona bir şeyler söyleyince kız çabucak Ilya'ya doğru baktı. Ilya bu gergin bakışlar karşısında başını çevirdi ve kalbindeki hiddet onu daha sıkı sardı.

Vera bu sırada içeri getirilmişti. Başında beyaz bir başörtü ve üzerinde mahkûmların giydiği gri bir elbise ile parmaklığın arkasında durdu. Ilya onu profilden görüyordu. Alnında bir tutam altın gibi saç buklesi vardı ve yanakları solgun, dudakları sımsıkı kapalıydı. İnatla ve gergin bir şekilde Gromov'a bakıyordu.

— Evet... evet... hayır... Vera'nın kelimeleri kulaklarında çınlıyordu.

Gromov ona kibarca baktı ve tıpkı bir kadının mırıldanmasını andıran bir sesle konuştu:

— Kapitanova o gece yaptıklarınızı itiraf ediyor musunuz... Adamın sesi karnından emekliyerek çıkıyor ve Vera'nın kulaklarında çınlıyordu.

Ilya, öne doğru eğilmiş, kepini elleri ile dizinin üzerinde buruşturan Pavel'e baktı. Yanındaki kız dimdik oturuyor, kendinden emin görünüyordu. Bakışlarıyla, Vera'ya, hakimlere, jüri'ye, halka hükmediyordu. Başını sağdan sola boyuna çeviriyordu ve dudakları ince bir hatla sımsıkı kapalıydı. Gözlerinde gururlu ifade vardı.

— İtiraf ediyorum, dedi Vera. Sesi titriyordu; tıpkı çatlak bir porselene kaşıkla vurulduğu zaman çıkan sese benziyordu.

Jüri'den iki kişi, Dodonov ve kırmızı saçlı komşusu kafa kafaya vererek sessizce dudaklarını oynattılar ve kıza bakarken gülümsediler. Petrukha Filimanov koca vücudu ile öne doğru uzanmıştı ve yüzü her zamankinden daha kırmızıydı. Juriden bir kaç kişi daha Vera'ya baktılar, hepsi özel bir dik-

katle tetkik ediyorlardı. Ilya bunun sebebini biliyor ve kızıyordu.

"Bunlar Vera'nın tarafını tutanlar, buna rağmen bakışları ile kızın vücudunu inceliyorlar" diye dişlerini sıkarak düşündü. Petrukha'ya, "Hey sen hayvan!" diye bağırmamak için kendini zor tutuyordu.

Nefesini kesecek kadar boğazı düğümlenmişti.

— Söyleyin bana... Kapitanova, diye hakim dilini ağır bir şekilde çevirerek konuştu. Gözlerini sıcaktan yanmış gibi döndürüp duruyordu. Uzun zamandan beri mi fuhuş yapıyorsunuz?

Vera kızaran yanaklarını eli ile ovuşturdu.

— Evet. dedi.

Cevabı kesindi. Dinleyiciler arasında genel bir mırıltı oldu. Pavel başını daha çok öne eğmişti, sanki saklamaya çalışıyordu. Bir taraftan da kepini buruşturup duruyordu.

— Tam olarak ne zamandan beri?

Vera cevap vermedi, sadece bakışlarını Gromov'a dikerek durdu.

— Bir sene mi? İki mi? Beş mi? diye hakim ısrar etti.

Vera hâlâ cevap vermiyordu. Sanki taştan yapılmıştı. Hiç kıpırdamıyordu.

— Arzu ettiğiniz takdirde cevap vermiyebilirsiniz, diye Gromov bıyıklarını bükerek konuştu.

Bunun üzerine Vera'nın avukatı yerinden fırladı. Bu sivri çeneli, yuvarlak gözlü bir adamdı. Burnu uzun ve ince idi, bu ona sivri yüzlü bir görünüş veriyordu.

— Bu mesleği seçmenizde sizi zorlayan sebebin ne olduğunu söyleyin Kapitanovs, diye ince sesi ile atıldı.

— Hiç bir şey mecbur etmedi, dedi Vera. Avukatlarının yüzüne bakıyordu.

— Hımm. Pek öyle değil. Bana söylediğinizi hatırlıyorum...

— Hiç bir şey bilmiyorsunuz, dedi Vera. Başını çevirerek ona inatla baktı. Sesinde hiddet vardı. Size hiç bir şey söylemedim. Dinleyicilere bir an baktı, sonra tekrar bakışlarını avukatlarına çevirdi. Bir an tereddütten sonra hakime baktı. Bunu inkâr edebilir miyim? diye başını sallayarak sordu.

Ilya heyecandan titredi ve Pavel'e baktı. Ondan kesin bir şey bekliyordu. Fakat Pavel önündeki adamın başının arkasından bakıyor, ne bir kelime söylüyor, ne de kıpırdıyordu.

Gromov gülümseyerek bir kaç kelime söylemesinden sonra Vera alçak bir sesle konuşmaya başladı:

— Sadece zengin olmak istiyordum. Parayı bunun için aldım. Hepsi bu kadar. Her zaman zengin olmak istemişimdir.

Jüridekiler birbirleriyle fısıldaştılar, kaşlarını çattılar. Hâkimlerin de yüzleri asılmıştı, memnuniyetsizliklerini ifade ediyorlardı. Mahkeme salonunda çıt yoktu. Dışarıdan kaldırım taşlarına basan askerlerin ölçülü adım sesleri geliyordu.

— Mahkûmun itiraf ettiğini görerek şunu teklif ediyorum... diye müddeiumumi konuştu.

Ilya orada bir saniye daha duramıyacağını hissederek yerinden kalktı ve dışarı çıkmaya çalıştı.

— Hişt! diye mübaşir yüksek sesle bağırdı.

Tekrar yerine çöktü ve Pavel gibi başını önüne eğdi. Petrukha'nın kırmızı, gururlu yüzünü görmeye tahammül edemiyordu. Bir an kendi durumunu düşünerek dehşet içinde kaldı.

Kalkıp itiraf ettiği takdirde aynı şeyi ona da

yapacaklardı. Petrukha onu mahkûm edecek, sürgün edilecek ve kendisi de aynı şekilde yaşamaya devam edecekti. Kafası bu fikre takılarak oturdu, hiç bir şey duymuyor, kimseyi görmüyordu.

— Böyle konuşamazsınız! diye Vera titreyen sesle bağırdı. Sonra boğazına sarılarak ağlamaya başladı.

Odada alçak sesle mırıldanmalar başlamıştı, herkes kızın ağlamasına şaşmıştı. Parmaklıkların arkasında demirlere tutunmuş hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

Ilya yerinden fırladı ve öne geçmek istedi ama halk ters yönden gittiği için ne olduğunu anlamadan kendini koridorda buldu.

— Ruhunu çırılçıplak bıraktılar, diye siyah saçlı adamın sesini duydu.

Solgun yüzlü Pavel bitkin bir halde duvara yaslanmıştı, çenesi titriyordu. Ilya onun yanına giderek tuhaf bir şekilde baktı:

— Evet, ne dersin? dedi.

— Pavel ona baktı, ağzını açtı ama hiç ses çıkmadı.

— Onu mahvettin, değil mi? dedi Ilya. Pavel kırbaçlanmış gibi şaşırmıştı. Bir elini omuzuna koyarak konuştu:

— Ben mi? Niçin?.

Ilya onun elini çekerek;

"Sen ha! Parayı kendin için çaldığını söylediğini duymadım mı? demek istedi ama bunun yerine şöyle dedi:

— Petrukha Filimanov onu itham etti. Bu da doğru sayıldı, diye dişlerini gıcırdattı.

Pavel kendisine çeki düzen verdi. Yüzü kızararak telâşla bir şeyler söylemek istedi, ama Ilya hiç

dinlemeden çekildi gitti. Hâlâ dişlerini gıcırdatıyordu, tıpkı sahipsiz köpek gibi bütün gün hava kararıncaya kadar ve açlıktan bayılacak bir hale gelinceye kadar sokaklarda dolaştı.

Evlerde lâmbalar yanmış ve sokağa ince, sarı ışık hüzmeleri sızmıştı. Bunlar pencere camlarında gölge ile, karışık şekiller yaratıyorlardı. Ilya durarak bu şekilleri incelemeye koyuldu. Bu ona Gromov'ların pencerelerindeki saksıları, masal perisine benzeyen karısını ve evlerinde kederli şarkılar söyleyip gülen misafirleri hatırlattı.

Bu esnada caddeden dikkatli adımlarla bir kedi geçiyordu.

"Bir birahaneye gideyim" diye Ilya düşündü, caddenin ortasına fırladı.

— Dikkat et! diye ikaz eden bir haykırış duydu. Bir atın kafası burnunun dibinden geçti ve yüzünde ılık nefesini bıraktı. Arabacının küfürü kulaklarında olduğu halde kenara fırladı. Birahaneye gitmekten vaz geçti.

"Yük atı değil - beni öldürmezdi" diye sakin bir tavırla düşündü. "Ama birşeyler yemem lâzım... Vera şimdi gerçekten malıvoldu... Aynı zamanda gururluydu. Pavel'den bahsetmek istemedi... Hikâyesini anlatmaya lüzum görmedi... Kimseyi değerli bulmadı... Eğer onun yerinde Olimpiada olsaydı... Yok, hayır, Olimpiada iyidir. Eğer Tatyana olsaydı..."

Bu ona bu günün, Tatyana'nın doğum gününün olduğunu hatırlatmıştı. Önce partiye gitmek istemedi ama sonradan gitmek için içinde ani bir arzu duydu.

Bir araba kiralıyarak yola çıktı, bir kaç dakika sonra Avtonomov'ların yemek odalarının koridoorla-

rında duruyordu. Işığın karşısında gözlerini kısarak büyük masanın etrafında oturan insanlara boş boş gülümsiyerek baktı.

— Ah, nihayet gelebildin! diye Kirik bağırdı. Çikolata mı getirdiniz? Ne! Doğum günü için hediye yok mu? Ne biçim arkadaşlık?

— Neredeydin? diye ev sahibi sordu.

Kirik onun kolundan tutarak masanın etrafmda dolaştırdı ve misafirlerine tanıştırdı. Ilya onların ılık ellerini sıktı. Fakat hepsinin sırıtan yüzleri kafasında kocaman bir kâbus olarak kaldı. Domuz rostosunun kokusu burnunu doldurmuştu. Kulağı konuşan kadın sesleriyle çınlıyordu. Gözleri yanıyordu, etrafında karmakarışık renklerden başka bir şey görmüyordu. Oturduğu zaman ayaklarının ağrıdığının farkına vardı. Açlıktan karnı gurulduyordu.

Hiç konuşmadan bir dilim ekmek alarak yemeye koyuldu. Misafirlerden biri öksürdü ve Tatyana Vlasyevna ona şöyle dedi:

— Niçin beni tebrik etmiyorsun? Çok kibar bir misafir doğrusu! İçeri giriyor, bir kelime bile söylemeden yemeye başlıyor!

Masanın altında Ilya'ya hafif bir tekme attı, sonra çaydanlığa su koyarken eğildi.

Ilya ekmeğini bıraktı, ellerini ovuşturarak yüksek sesle konuşmaya başladı:

Bütün günümü mahkemede geçirdim.

Kendi sesi mırıldanmalar arasında gayet açık olarak belli oluyordu. Misafirler susmuştu. Ilya hepsinin bakışlarının kendi yüzünde olduğunun farkına varınca utandı ve kaşlarının altından onlara bakmaya başladı. Bu geniş omuzlu, kıvırcık saçlı genç adamın enteresan bir şey söyleyeceğini sanarak bakıyorlardı. Odayı gergin bir sessizlik doldur-

muştu. Bir sürü düşünce Ilya'mn kafasmda dönüp dolaşıyordu. Nihayet hepsi ruhunun karanlığı tarafından yutuldu gitti.

İnsan bazen mahkemede, enteresan hikâyeler duyuyor, diye Felitzata Gryzlova ince sesiyle konuştu.

Tatyana Vlasyevna'nın yanakları kızarmıştı. Kirik de bu sırada gürültülü bir şekilde burnunu sildi.

— Demek bütün günü mahkemede geçirdin...

"Beğenmediler" diye Ilya düşündü, dudakları gülümsiyerek hafifçe aralandı. Misafirler bu konuda bir çok şey anlatmaya başladılar.

— Bir defasmda bir cinayet olayı işitmiştim, diye genç telsizci konuştu. Bu siyah gözlü, ufak bıyıklı bir adamdı.

— Böyle heyecanlı şeylere bayılırım! diye Travkin'in karısı haykırdı.

Kocası misafirlere bakarak şöyle dedi:

— Genel duruşmalar, genel bir hayır duasıdır.

— Samk, Yevgenev adına bir arkadaşımdı, diye telsizci devam etti. Bir gün bir kasa parayı beklerken ufak bir çocukla oynamaya başlamış ve birden onu vurup öldürmüş.

— Ne kadar korkunç! diye Tatyana Vlasyevna haykırdı.

— Vurup öldürdü, diye telsizci tekrarladı.

— Bir kerede ben şahit olarak bir davaya katılmıştım diye Travkin kuru sesi ile konuştu. Ve oradayken bir adamın yirmi üç yeri soyduğunu işittim. Fena değil, değil mi?

Kirik alaylı bir kahkaha salıvermişti. Misafirler şimdi iki guruba ayrılmışlardı. Bir kısmı telsiz-

cinin anlattığı cinayeti, diğerleri de Travkin'n anlattığı hırsızlık olayını dinliyorlardı.

Ilya gözlerini ev sahibesine dikmişti, içinde bir şeylerin alev aldığının farkındaydı. Ama bu gayet yavaş bir şekilde kalbini sarıyordu. Ilya Avtonomovların ne kadar korktuklarını hissedince misafirlerine şok tesiri yapacak bir şey söylemek istedi. Zihni gittikçe aydınlanmıştı.

Tatyana Vlasyevna diğer odada şişelerle dolu bir masanın başında duruyordu. Kırmızı renkli buluzu duvarlarda akis yapıyordu. Odanın içinde âdeta kelebeği andırıyordu. Yüzünde ev hanımlığının verdiği bir gurur vardı. Ilya iki defa onun kendisine gözü ile gelmesi için işaret ettiğini gördü ama gitmedi. Canının sıkıldığını görmekle mutluluk duyuyordu.

— Ne diye manken gibi oturyorsun? diye Kirik ona seslendi. Korkma, istediğini söyle. Bunların hepsi tahsilli insanlar - seni küçük görmezler.

Ilya aniden yüksek bir sesle konuşmaya başladı.

— Bugün tanıdığım bir kızın mahkemesi vardı. Düşük bir kadındır ama aslında çok iyi bir insandır.

Bir kez daha bütün dikkatler ona çekilmişti. Felitzata Yegorovna dişlerini meydana çıkaran bir şekilde sırıttı.

Telsizci ise bıyıklarını düzeltirken ağzını kapıyordu. Herkes dikkatli ve ciddi görünmeye çalışıyordu.

Tatyana Vlasyevna'nın elinde tuttuğu çatal bıçakları birden masaya bırakması ile çıkan ses Ilya'nın kalbine müzik gibi tesir etmişti. Sakin bir şekilde masanın etrafındaki misafirlere baktı ve devam etti:

— Neye gülüyorsunuz? Aralarında bazı çok iyi kızlar vardır.

— Vardır, vardır, diye Kirik telâşla söylendi. Ama fazla açık konuşma.

— Bunların hepsi okumuş kişiler, dedi Ilya. Ufak bir hata yaparsam beni küçük görmezler.

Birden içinde bomba gibi bir şeyin patladığını hissetti. Acı acı güldü. Pervasız kelimeler ağzından çıkarken kalbi gayet rahattı.

— Evet, bu kız tüccarın, birinden bir miktar para çalmış.

— Bu kadarı da fazla, diye Kirik yüzünü komik bir şekle sokarak söylendi.

— Siz kendiniz onun ne zaman ve nasıl çaldığını tahmin edebilirisiniz. Belkide hiç çalmamıştır, belki de bu sadece hediye idi.

— Tatyana! diye Kirik seslendi. Gel buraya! Ilya hikâyeler anlatıyor! Aman ne komik!

Fakat Tatyana Ilya'nın yanına gelmişti bile.

— Hiç komik bir tarafını bulmuyorum, diye zorla gülümsiyerek omuzlarını silkti. Alelâde bir hikâye. Böyle yüzlercesini işittim. Hem burada masum genç kız yok, onun için sonra devam edersiniz. Öbür odaya gelin, içkileriniz ve **hors-d'oevres'larınız** hazır.

— Haydi lütfen! Ho-ho!

— İştah açar, diye Travkin yutkundu.

Hepsi Ilya'mn yanından çekilmişlerdi. Ev sahiplerinin istememesi yüzünden onların kendisini dinleme arzularının kaybolduğunu görmüştü. Bu onu daha çok heyecanlandırdı. Ayağa kalkarak hepsine seslendi:

— Ve inanır mısınız - bu kızı mahkeme edenlerin hepsi onu bir defadan daha fazla kullanmışlardır.

Bazılarını tanıyorum. Onlar hırsızlardan daha beterler.

— Haydi, haydi, diye Travkin inatçı bir şekilde parmağını kaldırarak konuştu. Bu şekilde konuşmamalısın. Onlar jüri üyeleri ve ben kendim de...

— Tamam, jüri üyeleri, diye Ilya bağırdı. Kendileri üç kâğıtçı olduktan sonra nasıl adil olabilirler...

— Affınızı dilerim! Mahkeme müessesesinin jürisi, Majeste II. Alexander tarafından umumi menfaat için yapılan bir reformdur. Böyle büyük bir kuruluşa leke atacak kadar ileri gitme.

Ilya'nın yüzüne, yiyecekmiş gibi bakıyordu, şişman temiz traşlı yanakları titriyor, gözleri sağdan sola dönüp duruyordu. Misafirlerin bir kısmı onlara sokulmuş, diğerleri kapının önünde bekleyip enteresan durumu seyrediyorlardı. Ev sahibesi bembeyaz olmuştu ve titriyordu. Yamndakilerin kollarından çekiyor:

— Oh, bırakın! diye bağırıyordu. Önemli değil! Kirik misafirlere yol göster.

Kirik ise gözlerini şaşkın şaşkın kırptı ve:

— Haydi arkdaşlar, reform meform cehennemin dibine. Bırakın felsefeyi, dedi.

— Felsefe değil, politika, diye Travkin sırıttı. Ve böyle şeylerden bahseden kimselerden şüphe edilir, tehlikeli adamlardır bunlar.

Ilya fitili almıştı. Bu ufak tefek şişman, nemli dudaklı, iyi traşlı adama karşı gelmekten büyük bir zevk duyuyordu. Aynı zamanda Avtonomov'ları misafirlerinin önünde bozmaktan neşesi bir kat daha artmıştı. Sinirleri daha sakinleşmiş, bu insanlarla boy ölçüşmek ve onları çileden çıkarmak en büyük isteğiydi. İçindeki büyük arzusu tıpkı çelikten bir

zembereği andırıyordu. Sesi gittikçe sakinleşmiş ve katileşmişti.

— Bana istediğinizi söyleyebilirsiniz - hepiniz okumuş kişilersiniz - ama bu kelimelerimi sizlerden saklamama mani olamıyacaksınız. Tok açın halinden anlar mı? Açlar hırsız olabilirler ama toklar da böyledir.

— Kirik Nikodimovich! diye Travkin hırıldadı. Bu yüz karası! Bu bir... bir...

Fakat bu sırada Tatyana Vlasyevna onun kolundan tutup çekerek götürürken, yüksek sesle şöyle dedi:

— Haydi, yumurtalı, yeşil soğanlı tereyağlı en sevdiğiniz sandeviçler var...

Hımm... Bunun gibilerini bilirim! diye Travkin incinmiş bir sesle mırıldandı, dudaklarını şapırdatıyordu. Karısı kocasının koluna girerken Ilya'ya azarlarcasına baktı.

— Yok yere üzülme Anton, dedi.

— Salatalık ve domates turşusu, diye Tatyana değerli misafirlerini sükûnete kavuşturmak için devam ediyordu.

Birden Travkin yere hızla basarak durdu ve dönüp Ilya'ya baktı.

— Çok kabahatlisin delikanlı, dedi. Takdir etmen, anlaman lâzım...

— Ne yazık, anlamıyorum, diye Ilya haykırdı. Petrukha Filimanov nasıl olurda jüriye girebilir - ben bunu söylüyorum.

Misafirler Ilya'nın yanından geçerken dokunmamak için belirli bir şekilde hareket ediyorlardı. Fakat Kirik o anda dosdoğru yanına geldi ve kızdığını belli edecek şekilde:

— Lânet olsun. Sende ne manfaka şeysin, diye bağırdı.

Ilya afallamıştı, gözünün önündeki her şeyi bir an karardı. Yumruklarını sıkarak Kirik'e doğru atıldı. Fakat Kirik onun hareketini önceden anlamış ve hemen masanın bulunduğu odaya gitmişti. Ilya derin bir şekilde içini çekti.

Durduğu yerden içerdekilerin masaya eğilmiş halde olduklarını görüyor, dudaklarını şapırdatmalarını işitiyordu. O da masaya doğru yöneldi, birinin şarap dolu bardağını alarak Tatyana Vlasyevna'ya doğru uzattı. Sonra her kelimesi bomba tesiri yapan bir açıklama yaptı.

— Şerefine eski sevgilim!

Tesiri müthişti - sanki içerde kulakları sağır eden bir gürültü olmuş veya ışıklar tamamen sönerek odayı zifir gibi karanlığa boğmuştu. Karanlığın içinde insanlar oldukları yere mıhlanıp kalmışlardı. İçlerinde çiğnenmiş yemek bulunan ağızlar, bu korkulu yüzlerde akan yaralara benziyordu.

— Haydi için. Kirik Nikodimovich söyle metresime benimle içsin. Ne var? Kirli işlerimizi niçin el altından yürütmeliyiz? Bırakalım açığa çıksın. Ben de buna karar verdim - açığa çıkmasını istiyorum.

— Hayvan! diye Tatyana haykırdı.

Ilya onun elindeki tabağı fırlatmak için kolunu savurduğunu görmüş ve hemen eğilmişti.

Porselen tabağın kırılan sesi misafirleri daha çok şaşırtmıştı. Yavaş yavaş ve sessizce masadan çekildiler, Avtonomov'ları Ilya ile karşı karşıya bıraktılar. Yüzü bembeyaz olmuş Kirik, balığı kuyruğundan tutmuş ve aptal aptal gözlerini kırpıştırıyordu. Tatyana tir tir titriyor ve Ilya'ya yumruğunu sallı-

yordu. Yüzü buluzu gibi kıpkırmızı olmuştu, dili ise kelimeleri zorlukla söylüyordu.

— Söylediklerin yalan! diye boynunu ileri doğru uzatarak bağırdı.

Misafirlere vücudunun çıplak halini anlatayım mı? diye Ilya sakin bir şekilde mırıldandı. Bana doğuştan olan benlerini göstermiştin - istersen söyliyeyim, kocan da yalan olup olmadığını anlar.

Ufak tefek gülüşmeler olmuştu. Tatyana Vlasyevna ellerini kaldırarak boğazını yakaladı, bir tek kelime bile söylemeden sandalyeye çöktü.

— Polis çağırın! diye telsizci bağırdı.

Kirik ona döndü ve başını öne eğerek boğa gibi Ilya'ya doğru ilerlemeye başladı.

Ilya onu itti.

— Nereye gidiyorsun? diye kaba bir şekilde sordu Sıskanın birisin - bir defa vurursam parça parça olursun. Ama dinle - hepiniz dinleyin. Bir daha size doğruyu söyleyecek kimseyi pek bulamazsınız.

Fakat Kirik kendine gelince tekrar başını eğerek Ilya'ya ikinci bir defa yaklaştı. Misafirler hiç seslerini çıkarmadan seyrediyorlardı. Travkin hariç herkes olduğu yerde duruyordu. O ise köşedeki sedire parmaklarının ucunda gitmiş ve oturmuştu.

— Dikkat et, yoksa döverim! diye Ilya ikaz etti. Seni incitmek istemiyorum. Aptal ve zararsızsın. Bana hiç bir fenalığın dokunmadı. Çekil başımdan.

Onu bir defa daha, fakat kuvvetli bir şekilde itti, duvara yaslattı.

— Karın kendisini kollarıma attı, diye devam etti. Çok zeki ve çok düşük kadındır. Ama sizler de hepiniz soysuz kişilersiniz. Mahkemede bir gün ge-

çirdim ve vatandaşlarımın kimlerin ellerinde kaldığım öğrendim.

Söylemek istediği o kadar çok şey vardı ki, hepsini bir düzene sokup söyleyemiyor, fakat hedefe belirsiz taşlar gibi atıyordu.

— Aydınlığa çıkarmak istediğim Tatyana değil. O her nedense kendiliğinden oldu. Her şey içimden kendiliğinden çıkıyor. Hatta kazara bir adam bile öldürdüm. Ama bunu yapmak önceden hiç aklımda yoktu. Ama oldu işte! Tatyana sen ve ben öldürdüğüm o adamın paraları ile o dükkânı yürütüyoruz.

— Delirdi! diye Kirik neşe içinde bağırdı ve bir misafirden diğerine sevinçle haykırarak koştu. Görüyor musunuz? Delirdi! Ah Ilya, zavallı çocuk! Zavallı çocuk!

Ilya gülmeye başlamıştı. Şimdi artık cinayeti de itiraf ettiği için kendini daha rahat ve sakin, ayağının altında döşeme yokmuş gibi hissediyordu, sanki gökte uçuyor, hep yükseliyor, yükseliyordu. Güçlü, kuvvetli bir şekilde başını geriye itti, göğsünü kabarttı. Kıvırcık saçları alnına düşmüş, gözleri yuvalarından fırlamıştı. Tuhaf bir şekilde parlıyordu.

Tatyana ayağa kalktı ve Felitzat Yegorovna'ya doğru gitti:

— Uzun zamandan beri farkmdaydın zaten, diye titrek sesle konuştu. Uzun zamandan beri bakışlarında vahşi pırıltılar vardı. Oh! Çok korkunç!

— Aklını kaçırdıysa polise haber verelim, diye Felitzat Ilya'ya dikkatle bakarak konuştu.

— Delirdi Delirdi! diye Kirik bağırdı.

— Hepimizi öldürecek diye Gryzlov fısıldayarak kaçamaklı bir şekilde etrafına bakındı. Hiç kimse odadan çıkmaya cesaret edemyordu. Ilya ise kapıda durmuştu, hiç kimse ona dokunmadan çıka-

mazdı. Bu insanların kendisinden korkmasına memnundu. Gülüyordu. Misafirlerin Avtonomov'lara üzülmeleri dikkatini çekti. Bütün gece onları suçlasa memnuniyetle dinleyeceklerdi ama korkuyorlardı.

— Delirmedim, diye kaşlarını çattı. Ama olduğunuz yerde kalın. Kimseyi dışarıya bırakmıyacağım. Eğer içinizden biri bana saldıracak olursa öldürürüm. Çok kuvvetliyim. Öldürürüm.

Yumruğunu sıkarak havada salladı, sonra indirdi.

— Bana şunu söyleyin: Siz hakikaten ne biçim yaratıklarsınız? Ne faydanız var? Asalaklar, hayvanlar, işte siz böylesiniz.

— Kapa çeneni! diye Kirik bağırdı.

— Sen kendininkini kapa. Ben aklımdakileri söyleyeceğim. Size bakarken çıldırmaktan kendimi alamıyorum - bütün yaptığınız karnınızı doldurmak, birbirlerinizin gözlerine perde germek. Aslında birbirinizi hiç düşündüğünüz yok. Sizin gayeniz nedir? Ben temiz, namuslu bir hayat elde etmeye çalıştım ama yok. Daha ararken mahvoldum. Namuslu bir insan sizlerin arasında yaşayamaz - sizler namuslu insanları mezara sürüklersiniz. Bana bakın - ben kuvvetli ve mücadeleciyim ama sizlerin arasında olunca karanlık kilerde fareler tarafından kapana kıstırılmış kedi gibi çaresiz oluyorum. Hakimler, kanun yapanlar, patronlar hep aranızdan çıkıyor. Fakat aslında yaltak ve düzenbazsınız.

Bu söz üzerine telsizci duvarın yanından çekilerek Ilya'nın yanından geçti ve dışarıya fırladı.

— Yazık! Birini kaçırdım! diye Ilya güldü.

— Polise gidiyorum, diye telsizci seslendi.

— Git, ziyanı yok dedi Ilya.

Tatyan Vlasyevna yanından geçti. Ilya'ya hiç bakmıyordu. Uykuda gibiydi.

— Onu da çıkarttım, diye Ilya arkasından bakarken konuştu. Yılan bunu haketti.

— Dilini tut! diye Kirik haykırdı. Komidinin önünde diz çökmüş, çekmeceyi karıştırıyordu.

— Bağırma, diyerek Ilya oturdu ve kollarını göğsünde kavuşturdu. Ne diye bağırıyorsun? Onunla yaşadığım için tanımam lâzım. Aynı zamanda Poluektov'u da ben öldürdüm. Sana onun hakkında kaç defa soru sormuştum, hatırladın mı? İşte cnu öldürmüş olduğum için sordum. Allahın huzurunda yemin ederimki dükkânımı da onun parasıyle açtım.

Ilya odanın içinde gözlerini gezdirdi. Korkudan dona kalmış kişiler hiç seslerini çıkarmadan duvara yaslanmış duruyorlardı. Onları muazzam bir şekilde kilçük görüyor ve cinayeti söylediği için kendine kızıyordu.

— Size bunu pişmanlık duyduğum için mi söyledim sanıyorsunuz? diye bağırdı. Oh, hayır, alâkası yok. Sizlere gülüyorum.

Kirik yerinden fırladı, yüzü kıpkırmızı olmuş, gözlerini vahşi bir şekilde açmıştı. Elindeki tabancayı Ilyaya doğru çevirdi:

— Artık kaçamazsın! diye haykırdı. Demek onu öldüren sendin?

Kadınların solukları kesilmişti. Travkin hâlâ sedirin üzerinde oturuyordu. Hırlayarak bağırdı:

— Beyler! Artık buna dayanamıyacağım. Bırakın gideyim. Beni ilgilendirmez, bu ailevî bir mesele.

Ama Kirik onu duymadı. O tabancayı tutmuş,

Ilya'mn etrafında zıplayıp duruyor, bir taraftan da bağırıyordu:

— Göreceksin! Sana pahalıya mal olacak!

— O senin ufak tabancanın dolu olduğunu sanmıyorum? diye Ilya kayıtsız bir şekilde konuştu. Yorgun gözlerle ona bakıyordu. Niye bu kadar heyecanlısın? Ben kaçmaya çalışmıyorum. Kaçacak yer yok. Neye mal olursa olsun, fark etmez.

— Anton, Anton! diye fısıldayan Travkinin karısının sesi duyuldu. Haydi gidelim.

— Gidemem canım.

Karısı onun kolundan tutarak kaldırdı ve ikisi Ilya'nın yanından başlarını eğerek yavaşça geçtiler. Bitişik odadan Tatyana Vlasyevna'mn hıçkırık sesleri duyuluyordu.

Ilya birden içinde büyük bir boşluk hissetti, öyle bir boşluk ki, içinde karanlığın hüküm sürdüğü, ümitsiz soruların eridiği, tıpkı sonbaharda gökyüzündeki ölgün aya benzemesi gibiydi: Bundan sonra ne olacaktı?

— İşte artık hayatımın sonu geldi, diye alçak bir sesle ağır ağır söylendi.

— Kendini bize acındırmaya çalışma, diye Kirik bağırdı.

— Çalışmıyorum. Hepiniz cehennemin dibine. Size değil, köpeye acındırsam daha iyidir. Elimden gelse hepinizi siler, süpürürdüm. Önümden çekil Kirik, seni görmeye tahammül edemiyorum.

Teker teker misafirler odadan yavaşça çıktılar, hepsi Ilya'nın yanından geçerlerken ona ürkek bir şekilde bakıyorlardı. Ilya'ya göre onların hepsi bir düşünce veya his uyandırmayan ufak gri birer nokta idiler. İçindeki boşluk genişlemiş, bütün benliğini sarmıştı. Bir iki dakika Kirik'in haykırışlarını

dinleyerek oturdu, sonra hafifçe gülerek şöyle dedi:

— İstersen güreşelim Kirik? Ne dersin?

— Kafana kurşunu yersin, diye Kirik ileri atıldı.

— Silâhın dolu değil, diye Ilya güldü, sonra ilâve etti, Güreşseydik emin olki senin hakkından gelirdim. Bir an geri kalan misafirlere baktı, sonra gayet basit bir şekilde sesini yükseltmeden konuştu. Senin hakkından gelmek için nasıl bir kuvvete ihtiyacım olduğunu bilseydim ama bilmiyorum.

Bundan sonra hiç bir şey demedi, sadece kıpırdamadan oturdu.

Kısa bir müddet sonra iki polis ve bir polis şefi içeri girdiler. Arkalarında Tatyana Vlasyevna göründü. Ilya'yı işaret edip bağırmaya başladı:

— Şimdi itiraf ettiğine göre... Poluektov'u... öldürmüş... Hatırladınız mı?

— Tasdik edilebilir mi? diye şef telâşla sordu.

— Niçin olmasın? Ben tasdik edebilirim, diye Ilya yorgun bir şekilde söylendi.

Şef tekrar masaya oturarak yazmaya başladı. Bu esnada diğer iki polis Ilya'nın her iki yanına geçmişlerdi. Ilya onlara baktı, derin bir nefes aldı, sonra başını öne eğdi.

Odanın sessizliğini sadece mürekkepli kalemin kâğıda sürtünmesinden çıkan ses bozuyordu. Dışardaki karanlık ise simsiyah bir duvar gibi pencerenin önünü örtmüştü. Kirik bunların birinin önünde duruyor, dışarısını seyrediyordu. Aniden tabancasını köşeye atarak şefe söylendi:

— Savelyev! Ona iyi bir dayak at ve bırak, çünkü o deli.

Şef Kirik'e baktı ve bir dakika düşündükten sonra devam etti:

— Yapamam. Böyle suçlandırmada olmaz.

— Çok fena, diye Kirik içini çekti.

— Fazla yumuşak kalplisin, Kirik Nikodimovich, diye Ilya alaylı birşekilde konuştu. Böyle köpekler vardır - dayak atarsın okşanılmak için tekrar gelirler. Belki de bunu bana acıdığın için söylemiyorsun - sadece karın hakkında mahkemede itirafta bulunacağımdan korkuyorsun? Korkma, bunu yapmam. Onu düşünmeye bile utanıyorum, bırakalım yalnız kendi konuşsun.

Kirik çabucak bitişik odaya geçerek oturdu.

— Şimdi, diye şef Ilya'ya döndü. Bu kâğıdı imzalar mısın?

— İmzalarım.

Hiç okumadan büyük harflerle, Ilya Lunyev diye yazdı. Başını kaldırdığı zaman şefin kendisine hayretle bakmakta olduğunu gördü. Bir kaç saniye hiç konuşmadan birbirlerinin gözlerinin içine baktılar. Birinin bakışlarından sonsuz bir şükran ve ilgi, diğerinde ise sakin bir kayıtsızlık vardı.

— Vicdanın mı rahat etmedi? diye şef sordu.

— Vicdamm yok ki, diye Ilya sert bir şekilde söylendi.

Tekrar sessizleşmişlerdi. Bu sırada bitişik odadan Kirik'in sesi duyuldu:

— Aklını kaçırmış.

— Haydi gel, diye şef söylendi. Ellerini bağlamıyacağım... Fakat kaçmaya çalışma.

— Nereye kaçacağım? diye Ilya konuştu.

— Neyse, kaçmıyacağına dair yemin et. Allahın huzurunda yemin et.

— Allaha inanmıyorum ki.

Şef ümitsiz bir şekilde elini salladı:

— Haydi çocuklar, takip edin, dedi.

Ilya kendini karanlığın içinde bulur bulmaz derin bir nefes aldı, durdu ve yakınındaymış gibi hissettiği göğe baktı. Bir nevi ufak ve dumanlı odadaymış gibi.

— Haydi, diye şef söylendi.

Ilya gitti. Sokağın her iki yanındaki evler çeşitli kaya parçalarına benziyorlardı. Bastığı yerdeki çamurları etrafa sıçratıyordu. Yokuşun sonunda karanlık gittikçe kesifleşiyordu. Ilya'nın bir ara ayağı taşa takıldı, az kalsın düşecekti. İçinin derinliklerinde bir soru devamlı şekilde kıpırdanıp duruyordu: "Bundan sonra ne olacak? Petrukha beni mahkeme edecek mi?"

Bu soru ona henüz şahit olduğu mahkemeyi gözünün önüne getirmişti. Gromov'un pis fazla nazik ve samimiyetsiz sesi, Petrukha'nın kırmızı yüzü aklmdaydı.

Taşa çarpan ayağmda acı hissetti, bunun üzerine adımlarım yavaşlattı. Kulaklarında siyah saçlı adamın "Tok olanlar" sözü vardı. "Çok iyi anladıkları için böyle müsamahasız davranıyorlar" demişti.

Sonra tekrar Gromov'un sakin sesini duydu:

— İtiraf ediyor musunuz...

Müddeiumuminin kelimleri uzatarak konuşması beyninde çınlıyordu:

— Bize şunu söyleyin, mahkûm...

Petrukha'nın kırmızı yüzündeki memnuniyetsizliği ve kalın dudaklarım emişini görüyordu.

Kelimeler bir yana, bıçak kadar keskin bir acı benliğini sarmıştı. İleri doğru atılarak var kuvvetiyle koşmaya başladı. Kaldırım taşlarına ayakları ile hızla basıyordu. Rüzgâr kulklarında uğulduyor ve ne-

fesi kesik kesik çıkıyordu. Karanlığın içine doğru kollarını ve vücudunu var gücüyle atıyordu. Arkasından polisin adımları takip ediyordu. Acı bir düdük çalındı ve kalın bir ses bağırdı:

— Yakalayın onu!

Evler, yol, gökyüzü - Ilya'mn etrafındaki herşey dönüyor ve sallanıyor, üzerine kalın siyah bir kütle gibi yıkılıyordu. Yorgunluğun farkına varmadan, Petrukha'yı tekrar görmenin dehşeti içinde durmadan koşuyordu. İlerde gölgelerin içinde gri ve düz bir şey belirmişti. Ilya yolun ilerde sağa dönüp ana caddeye vardığını hatırladı - Orada insanlar olacaktı... Yakalanırdı...

— Durmayın, yakalayın! diye başını eğip süratini hızlandırırken var gücü ile bağırdı. Önünde büyük gri bir duvar vardı. Dalganın kayalıklara çarparken çıkardığı sese benzeyen bir darbe duyuldu. Ardından sessizliğin takip ettiği ağır net bir darbeydi bu.

Diğer iki siyah gölge duvara koştular. Bir an bu iki kişi yerdeki üçüncü kişinin üzerine eğildiler. Yokuşun başından koşarak bir sürü insan geliyordu. Bağırışmalar, güm güm basan adım sesleri ve karanlığı yırtan bir düdük...

— Ölmüş mü? diye polislerden bir soludu.

Diğeri kibrit yaktı ve yere çömeldi. Ayağının dibinde yavaş yavaş açılan sımsıkı sıkılmış bir yumruk vardı..

— Tuhaf şey... Tuhaf, kafası iyice yarılmış.

— Bak - Beyni!

Karanlığın içinden siyah gölgeler devamh çoğalıp etrafında birikiyordu.

— Zavallı, diye ayakta duran polis memuru mırıldandı.

Diğeri doğruldu, haç çıkardı, sonra nefes nefese ve bitkin bir şekilde mırıldandı:

— Ne yapalım - Allah affetsin.

S O N

MAKSİM GORKİ
(16.3.1868 — 13.6.1936)

«ÜÇ ARKADAŞIN ZOR GÜNLERİ» Gorki'nin baş eserlerinden biridir. Çarlık Rusya'sının akıl almaz sömürü çarkında ezilen halkın arayışını, emekçi kesimde başlayan sosyal uyanışın mücadelesini, tutucu yoz düzenin kurbanı olmak istemeyenlerin başkaldırışını, objektif bir görüşle yansıtır.

• GÜNCE YAYINLARI P.K. 1337 FİATI [illegible]
• 1973 - NİSAN - İSTANBUL KAPAK DÜZENİ: ENGİN